This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Lv
16
158

1876.

v 16, 158.

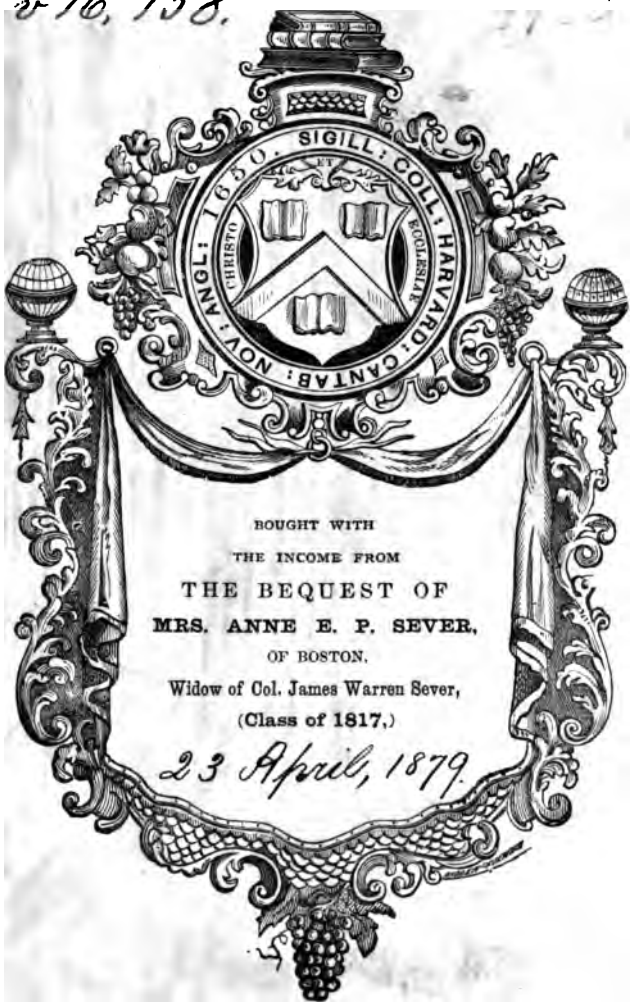

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
MRS. ANNE E. P. SEVER,
OF BOSTON,
Widow of Col. James Warren Sever,
(Class of 1817,)
23 April, 1879.

C. VELLEI PATERCULI

EX

HISTORIAE ROMANAE

LIBRIS DUOBUS

QUAE SUPERSUNT.

APPARATU CRITICO ADIECTO

EDIDIT

CAROLUS HALM.

LIPSIAE

IN AEDIBUS TEUBNERIANIS

A. MDCCCLXXVI.

Lv 16.158

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Cum Beatus Rhenanus quae ex Vellei Paterculi historiae Romanae libris duobus supersunt anno fere MDXV. in bibliotheca monasterii Murbacensis invenisset, codicem ab amico quodam describendum curavit, ex quo apographo libri a. MDXX. Basileae ab operis Frobenianis typis expressi sunt. Eodem apographo, non ipso codice Murbacensi Bonifacium Amerbachium usum esse, cum ei praeceptor Rhenanus permisisset, ut libros recens inventos in suum usum describeret, D. A. Fechterus in libello inscripto '*Die Amerbachische Abschrift des Velleius und ihr Verhältniss zum Murbacher Codex und zur Editio princeps*' p. 52 sqq. argumentis firmissimis probavit. Cum tandem Rhenanus spe alterius codicis Velleiani inveniendi abiecta apographum a se correctum typothetis tradidisset, codicem ipsum Murbacensem Basileam transmittendum curavit atque, ut ipse in epistula ad Spalatinum data scribit, iis, qui formulis castigandis in officina Frobeniana praeerant, praecepit, ut in corrigendo libro non solum apographum, sed etiam exemplum, ex quo descriptum erat, inspicerent. Sed, utcumque res accidit, libri ita typis exscripti sunt, ut vitiis omnis generis scaterent. Quod cum I. Albertus Burerius, amanuensis Rhenani, loco aliquo in codice ipso inspecto casu deprehendisset, totum codicem cum exemplo typis exscripto diligenter contulit atque in appendice editioni principi adiecta vitia a se detecta emendavit. Rhenanus ipse casu infelici vehementer commotus, re non accuratius inspecta aut apographo, quod operis Frobenianis traditum erat, ut fere fit iam deleto, omnem neglegentiae culpam amico suo, qui exemplum Murbacense 'properanter atque infeliciter' descripsisset, tribuendam esse existimavit. Sed hoc iudicium iniquius esse, in dissertatione musei

rhenani volumini tricesimo p. 535 sq. inserta demonstrasse mihi videor. Nam cum apographum Amerbachii ex eodem exemplo, quod operis Frobenianis ad manus erat, descriptum sit, fere divinare possumus, quae nova vitia in editione principe partim typothetarum partim Rhenani ipsius culpa in orationem Velleianam inlata sint. Quodsi exemplum, quo usus est Amerbachius, non iam foede corruptum erat, illud sequi videtur, Amerbachio maiorem fidem habendam esse quam vulgo solet. Idem inde intellegitur, quod omnes fere scripturae optimae notae, quas Burerius ex codice protulit, eaedem in apographo Amerbachiano inveniuntur. Ex eius exemplo illud quoque mihi quidem perspicue elucere videtur, Burerium, quamquam non modo versus cum versibus, sed litteras cum litteris se contulisse adfirmat, multas bonas lectiones silentio transmisisse, id quod in dissertatione supra memorata mihi docuisse videor. Num ipse in diiudicando quae lectiones ab Amerbachio traditae fidem habeant necne rectam viam ingressus sim, aliorum erit iudicium. Quod autem recentiorum curas attinet, scite Madvigius in Adversariorum criticorum vol. II. p. 298 iudicasse videtur, Vellei libros edituro id potius agendum esse, ut bonis a superioribus inventis recte utatur, quam in novis reperiendis se torqueat. Rerum indicem novum confecimus, quem legentium usui paulo commodiorem quam priores visum fore confidimus.

Scripsi Monachii mense Septembri a. 1875.

Carolus Halm.

C. VELLEI PATERCULI
HISTORIAE ROMANAE
AD M. VINICIUM COS.

LIBRI DUO.

LIBER PRIOR.

1. * * *Epeus* tempestate distractus a duce suo Ne- 1
store Metapontum condidit. Teucer, non receptus a patre
Telamone ob segnitiam non vindicatae fratris iniuriae,
Cyprum adpulsus cognominem patriae suae Salamina con-
5 stituit. Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupavit, Phi-
dippus Ephyram in Thesprotia. at rex regum Agamemnon 2
tempestate in Cretam insulam reiectus tres ibi urbes sta-
tuit, duas a patriae nomine, unam a victoriae memoria,
Mycenas, Tegeam, Pergamum. idem mox scelere patruelis
10 fratris Aegisthi, hereditarium exercentis in eum odium, et
facinore uxoris oppressus occiditur. regni potitur Aegisthus 3
per annos septem. hunc Orestes matremque socia con-

A = apographum Amerbachii.
M = codex Murbacensis ex collatione Burerii.
P = editio princeps Basileensis.

1 Epeus *supplendum esse Lipsius primus vidit* 4 cognomine *P* 5 Philippus *P*, *em. Aldus Nepos* 7 deiectus *Drakenborch* 9 Tegaeam *P* 10 et 11 Aegisti — Aegistus *P*

siliorum omnium sorore Electra, virilis animi femina, obtruncat. factum eius a diis comprobatum spatio vitae et felicitate imperii apparuit; quippe vixit annis nonaginta, regnavit septuaginta. quin se etiam a Pyrrho Achillis filio virtute vindicavit. nam quod pactae eius Menelai atque Helenae filiae Hermiones nuptias occupaverat, Delphis
4 eum interfecit. per haec tempora Lydus et Tyrrhenus fratres cum regnarent in Lydia, sterilitate frugum compulsi sortiti sunt, uter cum parte multitudinis patria decederet. sors Tyrrhenum contigit: pervectus in Italiam et loco et incolis et mari nobile ac perpetuum a se nomen dedit. post Orestis interitum filii eius Penthilus et Tisamenus regnavere triennio.

1 2. Tum fere anno octogesimo post Troiam captam, centesimo et vicesimo quam Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies, quae omni hoc tempore pulsis Heraclidis Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recuperandi imperii fuere Temenus, Cresphontes, Aristodemus, quorum abavus fuerat. eodem fere tempore Athenae sub regibus esse desierunt, quarum ultimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non praetereundus. quippe cum Lacedaemonii gravi bello Atticos premerent respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores, deposita veste regia pastoralem cultum induit, immixtusque castris hostium, de industria rixam ciens, imprudenter interemptus est.
2 Codrum cum morte aeterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quaesierit, quibus ab ignavis vita quaeri solet? huius filius Medon primus archon Athenis fuit. ab hoc posteri

4 quin *Wopkens*: qui *P*, quis (quibus) *alii* 5 ei *Aldus* 12 Penthelus *P*, *em. Ursinus* 18 Teminus *P* 19 abavus *Scaliger*: atavus *P* 20 fere *M*: ferme *P* 26 de industria imprudenter *P*, impr. *transposuit Acidalius* (imprudenter, de industria *Orelli*) ‖ r. ciens *Burerius*: rixam. incies *M* (rixanincies *P*) 28 his *P*

apud Atticos dicti Medontidae: sed hic insequentesque archontes usque ad Charopem, dum viverent, eum honorem usurpabant. Peloponnesii digredientes finibus Atticis Megara, mediam Corintho Athenisque urbem, condidere.
5 ea tempestate et Tyria classis, plurimum pollens mari, 4 in ultimo Hispaniae tractu, [in] extremo nostri orbis termino, in insula circumfusa Oceano, perexiguo a continenti divisa freto, Gadis condidit. ab iisdem post paucos annos in Africa Utica condita est. exclusi ab Heraclidis Orestis
10 liberi iactatique cum variis casibus tum saevitia maris quinto decimo anno sedem cepere circa Lesbum insulam.

3. Tum Graecia maximis concussa est motibus. Achaei 1 ex Laconica pulsi eas occupavere sedes, quas nunc obtinent: Pelasgi Athenas commigravere, acerque belli iuvenis
15 nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu eam regionem armis occupavit, quae nunc ab eius nomine Thessalia appellatur, ante Myrmidonum vocitata civitas. quo nomine mirari convenit eos, qui Iliaca com- 2 ponentes tempora de ea regione ut Thessalia commemorant.
20 quod cum alii faciant, tragici frequentissime faciunt, quibus minime id concedendum est; nihil enim ex persona poetae, sed omnia sub eorum, qui illo tempore vixerunt, disserunt. quod si quis a Thessalo Herculis filio eos appellatos Thessalos dicet, reddenda erit ei ratio, cur num-
25 quam ante hunc insequentem Thessalum ea gens id nominis usurpaverit. paulo ante Aletes, sextus ab Hercule, 3 Hippotis filius, Corinthum, quae antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. neque est quod miremur ab Homero nominari Corinthum; nam
30 ex persona poetae et hanc urbem et quasdam Ionum

1 hic *Susius*: hii *P* 3 Peloponnesi *P* 4 Megaram *P*, *em. Heinsius* 6 in *del. Ruhnk.* 7 in insula circumfusa . . . divisa *Lipsius*: insula circumfusam . . . diuisam *P*, insulam circumfusam *etc. vulgo* 14 bello *Gelenius* 23 disserunt *Orelli*: dixerunt *P*, dicunt *Cludius* 26 sextus *P*: quintus *Lipsius*

16, 158.

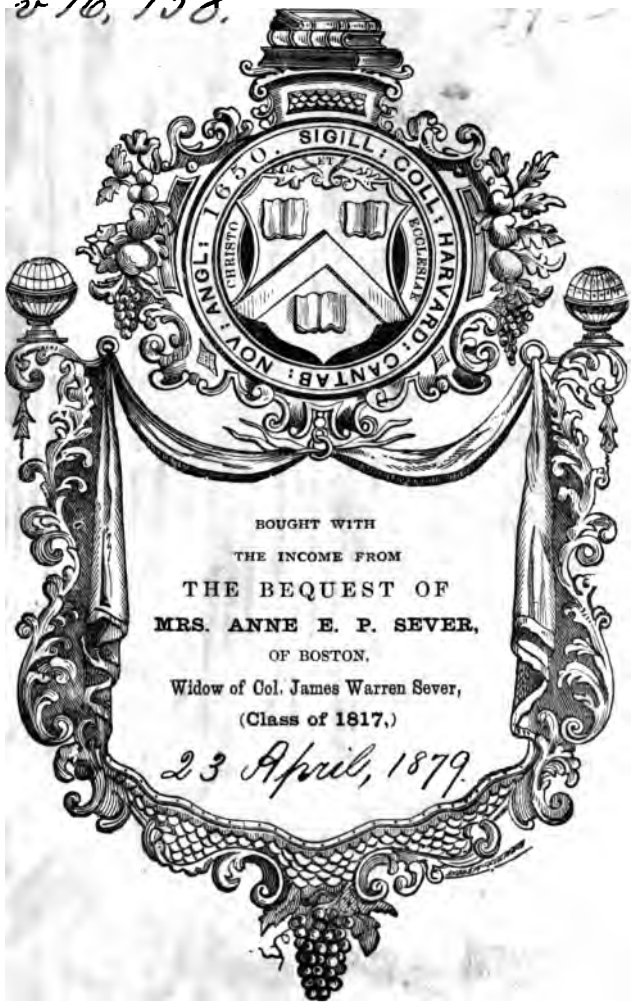

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
MRS. ANNE E. P. SEVER,
OF BOSTON,
Widow of Col. James Warren Sever,
(Class of 1817.)
23 April, 1879.

occupavit; a quo Magnus Alexander cum fuerit septimus
decimus, iure materni generis Achille auctore, paterni
6 Hercule gloriatus est. [Aemilius Sura de annis populi
Romani: Assyrii principes omnium gentium rerum potiti
sunt, deinde Medi, postea Persae, deinde Macedones; 5
exinde duobus regibus Philippo et Antiocho, qui a Mace-
donibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem sub-
actam devictis summa imperii ad populum Romanum per-
venit. inter hoc tempus et initium regis Nini Assyriorum,
qui princeps rerum potitus *est*, intersunt anni MDCCCCXCV.] 10
1 7. Huius temporis aequalis Hesiodus fuit, circa cen-
tum et viginti annos distinctus ab Homeri aetate, vir per-
elegantis ingenii et mollissima dulcedine carminum me-
morabilis, otii quietisque cupidissimus, ut tempore tanto
viro, ita operis auctoritate proximus. qui vitavit, ne in 15
id quod Homerus incideret, patriamque et parentes testa-
tus est, sed patriam, quia multatus ab ea erat, contu-
2 meliosissime. dum in externis moror, incidi in rem do-
mesticam maximique erroris et multum discrepantem auctor-
rum opinionibus: nam quidam huius temporis tractu aiunt 20
a Tuscis Capuam Nolamque conditam ante annos fere
3 octingentos et triginta. quibus equidem adsenserim: sed
M. Cato quantum differt! qui dicat Capuam ab eisdem
Tuscis conditam ac subinde Nolam; stetisse autem Ca-
puam, antequam a Romanis caperetur, annis circiter du- 25
4 centis et sexaginta. quod si ita est, cum sint a Capua
capta anni ducenti et quadraginta, ut condita est, anni
sunt fere quingenti. ego, pace diligentiae Catonis dixerim,
vix crediderim tam mature tantam urbem crevisse floruisse,
concidisse resurrexisse. 30
1 8. Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen
et ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum

3—10 Aemilius Sura *etc. haec inducenda esse primus vidit P. Delbenius* 6 quia *P* 9 Nisi *P* 10 potitust *Mommsen* (*mus. Rh.* 16, 283): potitus *P* 16 inciderat *P*, *em. Gelenius* 19 maximeque *P*

Olympiorum initium habuit, auctorem Iphitum Elium. is
eos ludos mercatumque instituit ante annos, quam tu,
M. Vinici, consulatum inires, DCCCXXIII. hoc sacrum 2
eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme mille
5 ducentos quinquaginta Atreus, cum Pelopi patri funebres
ludos faceret, quo quidem in ludicro omnisque generis
certaminum Hercules victor extitit. tum Athenis perpetui 3
archontes esse desierunt, cum fuisset ultimus Alcmaeon,
coeperuntque in denos annos creari: quae consuetudo in
10 annos septuaginta mansit ac deinde annuis commissa est
magistratibus res publica. ex iis, qui denis annis prae-
fuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryxias, ex annuis
primus Creon. sexta olympiade post duo et viginti annos 4
quam prima constituta fuerat, Romulus, Martis filius, ultus
15 iniurias avi Romam urbem Parilibus in Palatio condidit.
a quo tempore ad vos consules anni sunt septingenti octo-
ginta unus: id actum post Troiam captam annis quadrin-
gentis triginta septem. id gessit Romulus adiutus legioni- 5
bus Latinis avi sui; libenter enim iis, qui ita prodiderunt,
20 accesserim, cum aliter firmare urbem novam tam vicinis
Veientibus aliisque Etruscis ac Sabinis cum imbelli et pa-
storali manu vix potuerit, quamquam eam asylo facto inter 6
duos lucos auxit. hic centum homines electos appellatos-
que patres instar habuit consilii publici. hanc origi-
25 nem nomen patriciorum habet. raptus virginum Sabina-
rum * * *

Nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius
Cimon.

1 Olympicum *Acidalius* 3 DCCCIII *Laurent*, DCCCXIII *Krause, dissentit Mommsen in ed.* II *Haas. p.* VII. 5 patris *P* 6 omnis *Gelenius* 12 Eryxias *Meursius*: Erix *P* 13 duos *ed. Bipont.* (*i. e. Crollius*) 16 D.CCCC.L.XXX.L. *P*, *em. Laurent* 19 Latini *P*, *em. Lipsius* | his *P* 22 eam *Heinsius*: iam *P* 25 *verba* raptus virg. Sab. *Vossio ex alicuius librarii nota marginali invecta censet* 26 Nec — Cimon] *haec servavit Priscianus* VI, 63 p. 248 *Hertz.*

1 9. * * * quam timuerat hostis, expetit. nam biennio
adeo varia fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerum-
que superior fuerit magnamque partem Graeciae in socie-
2 tatem suam perduceret. quin Rhodii quoque, fidelissimi
antea Romanis, tum dubia fide speculati fortunam pronio- 5
res regis partibus fuisse visi sunt; et rex Eumenes in
eo bello medius fuit animo, neque fratris initiis neque
3 suae respondit consuetudini. tum senatus populusque Ro-
manus L. Aemilium Paulum, qui et praetor et consul
triumphaverat, virum in tantum laudandum, in quantum 10
intellegi virtus potest, consulem creavit, filium eius Pauli,
qui ad Cannas quam tergiversanter perniciosam rei publicae
4 pugnam inierat, tam fortiter in ea mortem obierat. is
Persam ingenti proelio apud urbem nomine Pydnam in
Macedonia fusum fugatumque castris exuit deletisque eius 15
copiis destitutum omni spe coëgit e Macedonia profugere,
quam ille linquens in insulam Samothraciam perfugit templi-
que se religioni supplicem credidit. ad eum Cn. Octavius
praetor, qui classi praeerat, pervenit et ratione magis
5 quam vi persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. 20
ita Paulus maximum nobilissimumque regem in triumpho
duxit. quo anno et Octavii praetoris navalis et Anicii
regem Illyriorum Gentium ante currum agentis triumphi
6 fuere celebres. quam sit adsidua eminentis fortunae comes
invidia altissimisque adhaereat, etiam hoc colligi potest, 25
quod cum Anicii Octaviique triumphum nemo interpellaret,

1 *hic incipit A; lacunam sic explendam censebat Haase:* quorum iniuriarum populus Ro. poenam tardius quam timuerat hostis expetit (expetiit) 3 fuerit *P*: fuit *MA*, foret *Acid.* 4 perduxerit *Lips.* | quin *Gelenius*: quib. (quibus *P*) *AP* 5 antea *MA*: ante *P* | primores *A* 7 [fuit] *Heinsius* 11 cons. creavit *om. A* 13 mortem *P*: morte *MA* 14 Persen *infra* 1, 11, 1 | Pidnam *A* 17 perfugit *Crusius* (*Probab. crit. p.* 116): profugit *AP* 22 Octaui *AP et sic saepius in his genetivis* 22 et 26 Anitii *A* 23 agentis *Gelenius*: agentium *AP*

fuere, qui Pauli impedire obniterentur. cuius tantum priores excessit vel magnitudine regis Persei vel specie simulacrorum vel modo pecuniae, ut, *cum* bis miliens centiens sestertium aerario intulisset, omnium ante acto-
5 rum comparationem amplitudine vicerit.

10. Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, 1 qui Athenis Olympieum inchoavit, tum rex Syriae, Ptolemaeum puerum Alexandriae obsideret, missus est ad eum legatus M. Popilius Laenas, qui iuberet incepto desistere.
10 mandataque exposuit et regem deliberaturum se dicentem 2 circumscripsit virgula iussitque prius responsum reddere, quam egrederetur finito harenae circulo. sic cogitationem regiam Romana disiecit constantia oboeditumque imperio. Lucio autem Paulo Macedonicae victoriae compoti quattuor 3
15 filii fuere; ex iis duos natu maiores, unum P. Scipioni P. Africani filio, nihil ex paterna maiestate praeter speciem nominis vigoremque eloquentiae retinenti, in adoptionem dederat, alterum Fabio Maximo. duos minores natu praetextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. is
20 cum in contione extra urbem more maiorum ante triumphi 4 diem ordinem actorum suorum commemoraret, deos immortalis precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunae suae, in ipsum potius saevirent quam in rem publicam. quae vox veluti oraculo emissa magna parte 5

1 conniterentur *Heinsius* 2 prioreis (-ris *A*) *AP* 3 cum *add. Cludius* 4 *intulisset: contulerit his et *AP*, in aerarium cum intulisset *Fröhlich* | omnium *om. A* 7 Olympicum *AP*, *em. Sylburg* | cum *A* | rex *Aldus*: regem *AP* | Ptolomaeum *A*, *item alias* 9 M.] *immo* C. | Popillius *Kreyssig* 10 et *P*: ut *A*, mandataque ut exposuit, regem *Haase* .12 cunctationem *Acidalius* 13 obeditumque *P* (*non A*) 14 Macedonicae *Ruhnken*: magnae *AP* | compote *AP* | quatuor *P* 15 duo *A*, *sed v.* 18 duos 19 domi habuit *Ruhnk.* | Istum in *A* 20 ante triumphum triumphi (*hoc voc. expunctum*) diem *A* 21 in ordinem *A* | actorum s. *MA*: suorum actorum *P* 23 saeviret *A*

eum spoliavit sanguinis sui: nam alterum ex suis, quos
in familia retinuerat, liberis ante paucos triumphi, alterum
6 post pauciores amisit dies. aspera circa haec tempora
censura Fulvii Flacci et Postumii Albini fuit: quippe
Fulvii censoris frater, et quidem consors, Cn. Fulvius 5
senatu motus est ab iis censoribus.

1 11. Post victum captumque Persen, qui quadriennio
post in libera custodia Albae decessit, Pseudophilippus a
mendacio simulatae originis appellatus, qui se Philippum
regiaeque stirpis ferebat, cum esset ultimae, armis occu- 10
pata Macedonia, adsumptis regni insignibus brevi temeri-
2 tatis poenas dedit: quippe Q. Metellus praetor, cui ex
virtute Macedonici nomen inditum [erat], praeclara victoria
ipsum gentemque superavit, et immani etiam Achaeos re-
3 bellare incipientis fudit acie. hic est Metellus Macedonicus, 15
qui porticus, quae fuerunt circumdatae duabus aedibus
sine inscriptione positis, quae nunc Octaviae porticibus
ambiuntur, fecerat, quique hanc turmam statuarum eque-
strium, quae frontem aedium spectant, hodieque maximum
4 ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit. cuius turmae 20
hanc causam referunt, Magnum Alexandrum impetrasse a
Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equi-
tum, qui ex ipsius turma apud Granicum flumen cecide-
rant, expressa similitudine figurarum faceret statuas et
5 ipsius quoque iis interponeret. hic idem primus omnium 25
Romae aedem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus
huius vel magnificentiae vel luxuriae princeps fuit. vix
6 ullius gentis aetatis ordinis hominem inveneris, cuius feli-
citatem fortunae Metelli compares. nam praeter excellentis

1 ex iis *Aldus*, *an* liberis *glossema est?* 4 Posthumii *P* 7 quadriennium *P* (*non MA*) 11 adsumpti *AP* 13 erat *del. Gelenius*, est *Vossius*, inditurus erat (*sc.* Pseudophilippus) *Mommsen ingeniose* 15 incipientes *P* 16 fuerunt *A*: fuere *P* 17 positis (nunc . . . ambiuntur) *Ruhnken* 21 imperasse Lysippo . . . auctori *Freinsheim*, *item Salmasius* 23 Granium *A* 27 huius *add. Ruhnken*

triumphos honoresque amplissimos et principale in re publica fastigium extentumque vitae spatium et acris innocentisque pro re publica cum inimicis contentiones quattuor filios sustulit, omnis adultae aetatis vidit, omnis reli-
5 quit superstites et honoratissimos. mortui eius lectum pro 7
rostris sustulerunt quattuor filii, unus consularis et censorius, alter consularis, tertius consul, quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est. hoc est nimirum magis feliciter de vita migrare quam mori.

10 12. Universa deinde instincta in bellum Achaia, 1
cuius pars magna, ut praediximus, eiusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma cum gravibus etiam in Romanos contumeliis instigantibus, destinatus ei bello gerendo consul L. Mummius.
15 et sub idem tempus, magis quia volebant Romani, quid- 2
quid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda adferebantur, statuit senatus Carthaginem exscindere. ita eodem tempore P. Scipio Aemilianus, vir avitis 3
P. Africani paternisque L. Pauli virtutibus simillimus,
20 omnibus belli ac togae dotibus ingeniique ac studiorum eminentissimus saeculi sui, qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit aut dixit ac sensit, quem Paulo genitum, adoptatum a Scipione Africani filio diximus, aedilitatem petens consul creatus est. bellum Carthagini iam ante 4
25 biennium a prioribus consulibus inlatum maiore vi intulit (cum ante in Hispania murali corona, in Africa obsidionali donatus esset, in Hispania vero etiam ex provocatione, ipse

2 extenuatumque *AP*, *em. Gelenius* 9 inmigrare *A*, emigrare *Lion* 10 deinde ut praediximus instincta *AP*, ut praed. *post* magna *posuit Madvig Adv.* II, 298 11 cuius pars . . . fracta *Aldus*: cum pars . . . tracta *AP* 12 Corinthis *A* 14 L. *add. Stanger* 16 Carthaginensibus *AP*, *ut fere semper* | diceretur *M*: dicebatur *AP* 'ba *ab alio quopiam additum videtur*, *nam non est chirographum scribae ueteris exempl.*' *Burerius* 17 *excidere *AP* 24 creatus bellum *Vossius*

modicus virium, inmanis magnitudinis hostem interemisset)
5 eamque urbem magis invidia imperii quam ullius eius
temporis noxiae invisam Romano nomini funditus sustulit
fecitque suae virtutis monimentum, quod fuerat avi eius
clementiae. Carthago diruta est, cum stetisset annis sex- 5
centis septuaginta duobus, abhinc annos centum septua-
6 ginta tris Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio consulibus.
hunc finem habuit Romani imperii Carthago aemula, cum
qua bellare maiores nostri coepere Claudio et Fulvio con-
sulibus ante annos ducentos nonaginta duos, quam tu, 10
M. Vinici, consulatum inires. ita per annos centum et
viginti aut bellum inter eos populos aut belli praeparatio
7 aut infida pax fuit. neque se Roma iam terrarum orbi
superato securam speravit fore, si nomen usquam stantis
maneret Carthaginis: adeo odium certaminibus ortum ultra 15
metum durat et ne in victis quidem deponitur neque ante
invisum esse desinit quam esse desiit.

1 13. Ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato,
perpetuus diruendae eius auctor, L. Censorino M'. Manilio
consulibus mortem obiit. eodem anno, quo Carthago con- 20
cidit, L. Mummius Corinthum post annos nongentos quin-
quaginta duos, quam ab Alete Hippotis filio erat condita,
2 funditus eruit. uterque imperator devictae a se gentis
nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est
Achaicus; nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio 25
3 cognomen virtute partum vindicavit. diversi imperatoribus
mores, diversa fuere studia: quippe Scipio tam elegans

2 ulla illius t. noxia *Salmasius et Gruterus* 4 monumentum *AP* (*non M*) 5 DCLXXII *Iani*: DCLXVII *P*, DCLXVI *A* 6 CLXXIII *Kritz*: CLXXVII *M*, CCLXXVII *AP* 10 CCXCII *Laurent*: CCXCVI *AP* 11 CXX *Iani*: CXV *AP* 13 orbi *A*: orbe *P* 14 nomen *P*: monitu (*corr. ex* mo)-*A teste Fechtero*, monimentum *Baiter* 17 invisa esse desiit *Lipsius* 19 M'. Manilio *Aldus*: M. Manlio *AP* 21 L. *Rhenanus*: a *M*, A *AP* 22 ab Elete (a Belete *P*) Hipponis *AP*, *em. Gelenius* 23 Seruit *A* | deuictae eas egentis *A* 26 diuersis *A*

liberalium studiorum omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit, ut Polybium Panaetiumque, praecellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum
5 otio dispunxit semperque aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam 4
rudis fuit, ut capta Corintho cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas
10 locaret, iuberet praedici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. non tamen puto dubites, Vinici, 5
quin magis pro re publica fuerit manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum quam in tantum ea intellegi, et quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit
15 convenientior.

14. Cum facilius cuiusque rei in unam contracta 1
species quam divisa temporibus oculis animisque inhaereat, statui priorem huius voluminis posterioremque partem non inutili rerum notitia in artum contracta distinguere atque
20 huic loco inserere, quae quoque tempore post Romam a Gallis captam deducta sit colonia iussu senatus; nam militarium et causae et auctores ex ipsarum praefulgent nomine. huic rei per idem tempus civitates propagatas auctumque Romanum nomen communione iuris haud in-
25 tempestive subtexturi videmur. post septem annos quam 2
Galli urbem ceperant, Sutrium deducta colonia est et post annum Setia novemque interiectis annis Nepe, deinde interpositis duobus et triginta Aricini in civitatem recepti.

5 *vv.* semperque . . . artibus *Ruhnkenio suspecta* 7 at Mummius *malebat Kritz* 21 iussus *A* 22 causae *M ante rasuram*: causa *AP* | et ipsarum . . . nomina *AP*, ex ipso . . . nomine *Heinsius* 23 civitatem propagatam *Lipsius* 26 ceperunt *AP*, *em. Madvig coll.* 1, 8, 4. 13, 1. 2, 44, 4 27 Setina *AP*, *em. Aldus* | Nepet *Vossius* 28 Aricini et in *A*; *lacunam statuit Orelli supplendam ex Liv.* 8, 14: Aricini Nomentanique et Pedani eodem iure quo Lanuvini in civitatem recepti

3 abhinc annos autem trecentos et sexaginta Sp. Postumio
Veturio Calvino consulibus Campanis data est civitas parti-
que Samnitium sine suffragio, et eodem anno Cales de-
ducta colonia. interiecto deinde triennio Fundani et For-
miani in civitatem recepti, eo ipso anno, quo Alexandria 5
4 condita est. insequentibusque consulibus a Sp. Postumio
Philone Publilio censoribus Acerranis data civitas. et post
triennium Tarracina deducta colonia interpositoque qua-
driennio Luceria ac deinde interiecto triennio Suessa Au-
5 runca et Saticula, Interamnaque post biennium. decem 10
deinde hoc munere anni vacaverunt: tunc Sora atque
6 Alba deductae coloniae et Carseoli post biennium. at
Q. Fabio quintum Decio Mure quartum consulibus, quo
anno Pyrrhus regnare coepit, Sinuessam Minturnasque
missi coloni, post quadriennium Venusiam; interiectoque 15
biennio M'. Curio et Rufino Cornelio consulibus Sabinis
sine suffragio data civitas: id actum ante annos ferme
7 trecentos et viginti. at Cosam et Paestum abhinc annos
ferme trecentos Fabio Dorsone et Claudio Canina consuli-
bus, interiectoque quinquennio Sempronio Sopho et Appio 20
Caeci filio consulibus Ariminum et Beneventum coloni
8 missi et suffragii ferendi ius Sabinis datum. at initio
primi belli Punici Firmum et Castrum colonis occupata,
et post annum Aesernia postque septem et decem annos
Aefulum et Alsium Fregenaeque post biennium proximo- 25

1 CCCLX *Laurent*: CCCL *AP* 4 interiecta *A* 7 Publi-
lio *Duker*: Publio *AP* 8 Tarracinam *AP*, *em. Lipsius*
12 at Q. Fabio quintum *Rhenanus in marg.* ad quintum Fabio-
que *AP* | quarto *AP*, *em. Gelen.* 14 Pyrrus *A*, *sed in marg.*
Pyrrhus | coepit in Suessam *A* 16 M. *AP* | Rusino *A*
18 CCCXX *MA*: CCCXXX *P* '*Exemp. uetustum habet*, id actum
ante annos .CCCXX.' *Burerius*, *qui* ferme *errore omisisse videtur*
| Cosa *MA*, Cossa *P* 20 interiectoq. *Madvig*: interiecto
AP 21 et (*ante* Ben.) *add. Iani* 24 XVII *Aldus*: XXII
AP 25 Aefulum *Huebner* (*in Hermae* I, 426): Aesulum
AP | Fregellaeque *AP*, *em. Sigonius* | post *Gelenius*: anno
post *AP*

que anno Torquato Sempronioque consulibus Brundisium et post triennium Spoletium, quo anno Floralium ludorum factum est initium. postque biennium deducta Valentia et sub adventum in Italiam Hannibalis Cremona atque
5 Placentia.

15. Deinde neque dum Hannibal in Italia moratur, 1
neque proximis post excessum eius annis vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles quam dimittendus et post bellum vires refovendae
10 magis quam spargendae. Cn. autem Manlio Volsone et 2
Fulvio Nobiliore consulibus Bononia deducta colonia abhinc annos ferme ducentos septendecim, et post quadriennium Pisaurum ac Potentia interiectoque triennio Aquileia et Gravisca et post quadriennium Luca. eodem temporum 3
15 tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, Puteolos Salernumque et Buxentum missi coloni, Auximum autem in Picenum abhinc annos ferme centum octoginta quinque, ante triennium quam Cassius censor a Lupercali in Palatium versus theatrum facere instituit, cui in eo moliendo
20 eximia civitatis severitas et consul Scipio restitere, quod ego inter clarissima publicae voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino et Sextio Calvino, qui Sallues 4
apud aquas, quae ab eo Sextiae appellantur, devicit, consulibus Fabrateria deducta est abhinc annos ferme centum
25 quinquaginta tris. et post annum Scolacium Minervium, Tarentum Neptunia, Carthagoque in Africa prima, ut prae-

3 ducta *AP* 6 Italiam *A* 10 et] M. *Gelenius*, et M. *Kreyssig* 13 Aquileia *MA*: Aquilia *P* 14 Granista *A* 15 quamquam *P*: quam *A* | Falernumque *AP* 16 in Piceno *Bothe* 17 CLXXXV *Burman*: CLXXXVII *AP* 19 in eo moliendo *Salmasius et Riguez*: in demoliendo *AP* 20 Cepio *AP*, *em. Aldus* 22 Sexto (Sex.) *Ursinus* | Sallyes *P* (*non MA*) 24 CLIII *Krause*: CLVII *AP*, CLII *Lips.* 25 Scolatium, Mineruium, Tarentum, Neptunia *P*; *has duas esse* (*non* IV) *colonias docuit Mommsen Ber. der sächs. G. d. W. philol. Cl.* I 49 *sqq.* 26 Carthago, quae *Salm. et Vossius.*

5 diximus, extra Italiam colonia condita est. de Dertona ambigitur, Narbo autem Martius in Gallia Porcio Marcioque consulibus abhinc annos circiter centum quadraginta sex deducta colonia est. post duodeviginti annos in Bagiennis Eporedia Mario sextum Valerioque Flacco con- 5 sulibus. neque facile memoriae mandaverim, quae nisi militaris post hoc tempus deducta sit.

1 16. Cum haec particula operis velut formam propositi excesserit, quamquam intellego mihi in hac tam praecipiti festinatione, quae me rotae pronive gurgitis ac 10 verticis modo nusquam patitur consistere, paene magis necessaria praetereunda quam supervacanea amplectenda, nequeo tamen temperare mihi, quin rem saepe agitatam animo meo neque ad liquidum ratione perductam signem 2 stilo. quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima 15 cuiusque professionis ingenia in eandem formam et in idem artati temporis congruere spatium, et quemadmodum clausa capso aliove saepto diversi generis animalia nihilo minus separata alienis in unum quaeque corpus congregantur, ita cuiusque clari operis capacia ingenia in 20 similitudine et temporum et profectuum semet ipsa ab 3 aliis separaverunt. una neque multorum annorum spatio divisa aetas per divini spiritus viros, Aeschylum Sophoclen Euripiden, inlustravit tragoediam; una priscam illam et veterem sub Cratino Aristophaneque et Eupolide comoe- 25

1 extra aliam *A* 2 Portio Marcoque *AP* 3 CXLVI *Lipsius*: CLIII *AP* 4 XVIII *Aldus*: XXIII *AP* 5 Bagienni seporedi *MA*, Baciennis Eporedia *P* | sextum *Cludius*: sexiens (-es) *MAP* 6 facili *A* 9 in *om. A* 12 supervacanea *Orelli*: superuania *A*, supervacua *P*, *cf.* 2, 36, 2 16 in eam *AP* 17 congruēre *Heinsius*: congruens *AP*, congruunt *vel* congruerunt *alii* 18 clauso *A* | capso *MA*: capsa *P* | alioue *Lipsius*: alioque *AP* | septo *P* (*non A*) 19 quaeque *Lips.* quoque *AP*, quodque *Heins. et Salm.* 21 similitudinem *AP*, *em. Ruhnk.* 23 perdiuini *P* | Sophoclem Euripidem *P* (.. en *habet A*) 24 tragoedias *AP*, *em. Burman* | unam *A* 25 Aristophaneque et *Orelli*: Aristophaneque *A*, Aristophane et *P*

diam; ac novam [comicam] Menandrus aequalesque eius
non aetatis magis quam operis Philemo ac Diphilus et
invenere intra paucissimos annos neque imitandam reli-
quere. philosophorum quoque ingenia Socratico ore de- 4
5 fluentia omnium, quos paulo ante enumeravimus, quanto
post Platonis Aristotelisque mortem floruere spatio? quid 5
ante Isocratem, quid post eius auditores eorumque di-
scipulos clarum in oratoribus fuit? adeo quidem artatum
angustiis temporum, ut nemo memoria dignus alter ab
10 altero videri nequiverint.

17. Neque hoc in Graecis quam in Romanis evenit 1
magis. nam nisi aspera ac rudia repetas et inventi lau-
danda nomine, in Accio circaque eum Romana tragoedia
est; dulcesque Latini leporis facetiae per Caecilium Te-
15 rentiumque et Afranium subpari aetate nituerunt. histori- 2
cos etiam, ut Livium quoque priorum aetati adstruas,
praeter Catonem et quosdam veteres et obscuros minus
octoginta annis circumdatum aevum tulit, ut nec poëtarum
in antiquius citeriusve processit ubertas. at oratio ac vis 3
20 forensis perfectumque prosae eloquentiae decus, ut idem
separetur Cato (pace P. Crassi Scipionisque et Laelii et
Gracchorum et Fannii et Servii Galbae dixerim) ita uni-
versa sub principe operis sui erupit Tullio, ut delectari
ante eum paucissimis, mirari vero neminem possis nisi
25 aut ab illo visum aut qui illum viderit. hoc idem evenisse 4
grammaticis, plastis, pictoribus, scalptoribus quisquis tem-
porum institerit notis, reperiet, eminentiam cuiusque operis

1 at *Aldus* | [comicam] *Aldus*, comoediam *Gruner* | Menander *A*, *recte ut videtur* 2 non *hic addidit Madvig*, *post* aetatis *Haase* | Philemo *A*: Philemon *P* 3 imitanda *AP*, *em. Acid.* | relinquere *A* 5 paulo ante] *sc. in parte operis deperdita* | quarto *A* 8 adeoque id *Heinsius*, adeo id quidem *Haase* 13 eum *Burer*: eorum *AP* 15 suppari aet. *Acidalius*: sub paritate *A*, sub pari aetate *P* 16 etiam *Vossius*: et *AP* | astruas *P* 18 nec *P*: ne *A* 22 Fannii *MA*: Fauni *P* 26 scalptoribusq. uis quisq. *MA*, *em. in P* 27 re-

5 artissimis temporum claustris circumdatam. huius ergo recedentis in quodque saeculum ingeniorum similitudinis congregantisque se et in studium par et in emolumentum causas cum saepe requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse veri similes, inter quas has 5
6 maxime. alit aemulatio ingenia, et nunc invidia, nunc admiratio imitationem accendit, naturaque quod summo studio petitum est, ascendit in summum difficilisque in perfecto mora est, naturaliterque quod procedere non
7 potest, recedit. et ut primo ad consequendos quos priores 10 ducimus accendimur, ita ubi aut praeteriri aut aequari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit, et quod adsequi non potest, sequi desinit et velut occupatam relinquens materiam quaerit novam, praeteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid, in quo nitamur, con- 15 quirimus, sequiturque ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit.

1 18. Transit admiratio ab condicione temporum et ad urbium. una urbs Attica pluribus auctoribus eloquentiae quam universa Graecia operibusque floruit, adeo ut cor- 20 pora gentis illius separata sint in alias civitates, ingenia
2 vero solis Atheniensium muris clausa existimes. neque

periet eminentia *MA*, reperiet et eminentiam *P* (r. eminentia.. circumdata *Ruhnk.*)

2 recedentis *A*, secedentis *Sauppe* (praecedentisque seculi *P*) | in quodque *Sauppe*: mq. (?) *M*, inq. *A*, in suum quodque *Madvig*, intra *Haase*, in quoddam *Jani*, in unum quasi *Perizonius* (excedentis numquam *Laurent*) | similitudines congregantesq. *MA* 3 et memolumentum (?) *M*, et in idem molimentum *Salmasius* 4 saepe *Madvig*: semper *AP*, *cf.* 1, 16, 1 6 inuidia et nunc *A* 7 incitationem *AP*, *em. Acidalius* | matureque *idem* 10 quo priores ducinur *A* 12 et *om. A* 15 aliud *Perizonius* | eniteamus *Heinsius*, niteamus *alii* 18 ad condicionem *AP*, *em. Schegk* 19 *pluribus annis *AP*; auctores eloquentiae *item legitur in Tac. Ann.* 2, 83; *reliquorum criticorum conatus enumeravit Kritzius p.* 79 *sq.* 21 sparsa sint *Ruhnk.* | sint *delevit Gruter*

hoc ego magis miratus sim quam neminem Argivum Thebanum Lacedaemonium oratorem aut dum vixit auctoritate aut post mortem memoria dignum existimatum. quae urbes 3
et in alia talium studiorum fuere steriles, nisi Thebas
5 unum os Pindari inluminaret: nam Alcmana Lacones falso sibi vindicant.

LIBER POSTERIOR.

1. Potentiae Romanorum prior Scipio viam aperue- 1
rat, luxuriae posterior aperuit: quippe remoto Carthaginis
10 metu sublataque imperii aemula non gradu, sed praecipiti cursu a virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum a vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis in otium conversa civitas.
tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum, quas prae- 2
15 diximus, Metellus, tum in circo Cn. Octavius multo amoenissimam moliti sunt, publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. triste deinde et contumeliosum bellum 3
in Hispania duce latronum Viriatho secutum est: quod ita varia fortuna gestum est, ut saepius Romanorum gereretur
20 adversa. sed interempto Viriatho fraude magis quam virtute Servilii Caepionis Numantinum gravius exarsit. haec urbs
numquam plura quam decem milia propriae iuventutis ar- 4
mavit, sed vel ferocia ingenii vel inscitia nostrorum ducum vel fortunae indulgentia cum alios duces, tum Pom-
25 peium magni nominis virum ad turpissima deduxit foedera (hic primus e Pompeis consul fuit), nec minus turpia

1 hoc ego *A*: ego hoc *P* 3 quae *P*: que *MA*
4 in alia *Sauppe*: initalia *MA*, *om. P*, *cf.* 2, 13, 1 in omnia *et Madvigii Advers.* I, 153 | nisi *MA*: ni *P* 6 uindicant. VELLEI PATERCULI AD M. VINICIUM LIBER PRIMUS EXPL. *A* 22 nunquam $\overline{x}$. plura quam propriae *AP*, *em. Aldus* 23 inscitia *AP*: inscia *M*, inscientia *Moebius*
26 hic—fuit *obelo notavit Kreyssig, ut ex* II, 21, 5 *invecta*

5 ac detestabilia Mancinum Hostilium consulem. sed Pompeium gratia impunitum habuit, Mancinum verecundia poenam non recusando perduxit huc, ut per fetialis nudus ac post tergum religatis manibus dederetur hostibus. quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fece- 5 rant, dicentes publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine.

1 2. Inmanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem. quippe Tiberius Gracchus, Tiberii Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex 10 filia nepos, quo quaestore et auctore id foedus ictum 2 erat, nunc graviter ferens aliquid a se pactum infirmari, nunc similis vel iudicii vel poenae metuens discrimen, tribunus pl. creatus, vir alioqui vita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique 15 adornatus virtutibus, quantas perfecta et natura et industria mortalis condicio recipit, P. Mucio Scaevola L. Calpurnio consulibus abhinc annos centum sexaginta duos descivit a 3 bonis, pollicitusque toti Italiae civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus, 20 summa imis miscuit et in praeruptum atque anceps periculum adduxit rem publicam. Octavioque collegae pro bono publico stanti imperium abrogavit, triumviros agris dividendis colonisque deducendis creavit se socerumque suum, consularem Appium, et Gaium fratrem admodum 25 iuvenem.

3 *poenam: quippe *AP*, quicquam noxae recusandi *Madvig*, *qui hoc recte intellexit vitiosam esse scripturam* quippe | foeciales *A corr. ex* fetitiales 4 postergum *A* 5 fecerunt *AP*, *em. Heinsius* 9 Tib. *P*, Tempus *A*, *fort.* Ti. Sempronius | Graacchus Tibur Gracci *A* 12 pactum *Kreyssig*: factum *AP*, actum *Fröhlich* 13 intuens *A* 20 statum *P*: factum *A*, ista tum *Haupt*, *fort.* statum novum (*vel* alium); *cf.* 2, 72, 5 (omnium statum concutientibus *Lipsius*, *alii alia*) 21 adque *A* 23 publicos tanti *A* | adrogavit *MA* | Triumviro. sanis *A* 24 coloniisque *AP*, *em. Lipsius* 25 *et Gracchum fratrem *AP*

3. Tum P. Scipio Nasica, eius qui optimus vir a 1
senatu iudicatus erat, nepos, eius qui censor porticus in
Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis,
celeberrimi viri P. Africani patrui, privatusque et togatus,
5 cum esset consobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi
praeferens et quidquid publice salutare non esset, pri-
vatim alienum existimans (ob eas virtutes primus omnium
absens pontifex maximus factus est), circumdata laevo
brachio togae lacinia ex superiore parte Capitolii summis
10 gradibus insistens hortatus est, qui salvam vellent rem
publicam, se sequerentur. tum optimates, senatus atque 2
equestris ordinis pars melior et maior, et intacta perni-
ciosis consiliis plebs inruere in Gracchum stantem in area
cum catervis suis et concientem paene totius Italiae fre-
15 quentiam. is fugiens decurrensque clivo Capitolino, frag-
mine subsellii ictus vitam, quam gloriosissime degere
potuerat, immatura morte finivit. hoc initium in urbe 3
Roma civilis sanguinis gladiorumque impunitatis fuit. inde
ius vi obrutum potentiorque habitus prior, discordiaeque
20 civium antea condicionibus sanari solitae ferro diiudicatae
bellaque non causis inita, sed prout eorum merces fuit.
quod haut mirum est: non enim ibi consistunt exempla, 4
unde coeperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem
latissime evagandi sibi viam faciunt, et ubi semel recto
25 deerratum est, in praeceps pervenitur, nec quisquam sibi
putat turpe, quod alii fuit fructuosum.

4. Interim, dum haec in Italia geruntur, Aristoni- 1
cus, qui mortuo rege Attalo, a quo Asia populo Romano
hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede

4 patruus *AP*, patrui is *Aldus haud scio an recte*, *cf.* 2, 4, 1
5 Ti.] T. *AP* 6 privatum *A* 8 circumdata *Aldus et Puteanus*: cum data *AP* 9 superiori *P* (*non MA*)
11 atque *A addito* et *s. l.* 12 *comma post* maior *posui*
20 ante a *P* 25 sibi *MA*: *om. P* 28 qui *del. Gelenius*, quidam *Orelli*; *videtur Velleius neglegentius scripsisse* 29 hereditati *AP*, *em. Aldus*

Bithynia, mentitus regiae stirpis originem armis eam occupaverat, is victus a M. Perpenna ductusque in triumpho, set a M'. Aquilio, capite poenas dedit, cum initio belli Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, decedentem ex Asia
2 proconsulem interemisset. et P. Scipio Africanus Aemilia- 5
nus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam clades creatus iterum consul missusque in Hispaniam fortunae virtutique expertae in Africa respondit in Hispania, et intra annum ac tris menses, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque 10
3 aequavit solo. nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuae commendavit memoriae: quippe excisa Carthagine ac Numantia
4 ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. hic, eum interrogante tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi 15
caede sentiret, respondit, si is occupandae rei publicae animum habuisset, iure caesum. et cum omnis contio adclamasset, hostium, inquit, armatorum totiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum noverca
5 est Italia? reversus in urbem intra breve tempus, M'. Aquilio 20
C. Sempronio consulibus abhinc annos centum et sexaginta, post duos consulatus duosque triumphos et bis excisos terrores rei publicae mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quaedam elisarum faucium in cervice reperi-
6 rentur notae. de tanti viri morte nulla habita est quaestio 25
eiusque corpus velato capite elatum est, cuius opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput. seu fatalem, ut plures, seu conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriae, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quae nullius ad id temporis praeterquam avito fulgore vinceretur. 30

2 Perperna *Burman* | set a *A*, *ut coni. Aldus*: sed *P* 3 M'. *Aldus*: M. *AP* | Aquillio *Kreyssig* 4 ex alia *A* 5 et *del. Acidalius*, at *Vossius*, *cf. tamen* II, 5, 2. 33, 4 12 clariori *AP* (-rum *A prius*), *em. Burer* (*ex M?*) 14 hic cum *A* 15 Tib. *A*, T. *P* 20 M. *AP* 21 CLX *Laurent*: CL *AP*, CLVII *Kritz* 22 bis *P*: his *A*

decessit anno ferme sexto et quinquagesimo: de quo si 7
quis ambiget, recurrat ad priorem consulatum eius, in
quem creatus est anno octavo et tricesimo: ita dubitare
desinet.

5 5. Ante tempus excisae Numantiae praeclara in Hi- 1
spania militia D. Bruti fuit, qui penetratis omnibus Hi-
spaniae gentibus ingenti vi hominum urbiumque potitus
numero, aditis quae vix audita erant, Gallaeci cognomen
meruit. et ante eum paucis annis tam severum illius 2
10 Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cum
urbem Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas
praecipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus
subire iuberet: facientibusque omnibus in procinctu testa- 3
menta, velut ad certam mortem eundum foret, non de-
15 territus proposito [perseverantia ducis], quem moriturum
miserat militem victorem recepit: tantum effecit mixtus
timori pudor spesque desperatione quaesita. hic virtute
ac severitate facti, at Fabius Aemilianus Pauli exemplo
disciplina in Hispania fuit clarissimus.

20 6. Decem deinde interpositis annis, qui Ti. Gracchum, 1
idem Gaium fratrem eius occupavit furor, tam virtutibus
eius omnibus quam huic errori similem, ingenio etiam
eloquentiaque longe praestantiorem. qui cum summa 2
quiete animi civitatis princeps esse posset, vel vindican-
25 dae fraternae mortis gratia vel praemuniendae regalis po-
tentiae eiusdem exempli tribunatum ingressus, longe ma-
iora et acriora petens dabat civitatem omnibus Italicis,
extendebat eam paene usque Alpis, dividebat agros, veta- 3
bat quemquam civem plus quingentis iugeribus habere,

3 annos *A*, annos natus *Orelli* | XXXVIII *Puteanus*: XXXVI. *AP* 6 D. *Aldus:* A. *AP* 7 ui] ibi *Kreyssig* 8 numero *suspectum Lipsio* | Galleci *AP* 10 in his *om. A* 11 [in Hispania] *Heinsius* 15 *vv.* pers. ducis *ex nota marginali importata esse vidit Davisius* 17 pudori timor *A*, pudor timori *Orelli* 19 disciplinae *AP*, *em. Puteanus* 20 T. *AP* 21 Gaium] C. *AP* 27 repetens *AP*, *em. Ruhnk.*

quod aliquando lege Licinia cautum erat, nova constituebat portoria, novis coloniis replebat provincias, iudicia a senatu transferebat ad equites, frumentum plebi dari instituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum, *nihil* denique in eodem statu relinquebat; quin alterum 5
4 etiam continuavit tribunatum. Hunc L. Opimius consul, qui praetor Fregellas exciderat, persecutus armis unaque Fulvium Flaccum, consularem ac triumphalem virum, aeque prava cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris triumvirum nomine, re autem socium regalis ad- 10
5 sumpserat potentiae, morte adfecit. id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capitis non dicam Gracchi, sed civis Romani pretium se daturum idque auro repensurum
6 proposuit. Flaccus in Aventino armatus ac pugnam ciens cum filio maiore iugulatus est; Gracchus profugiens, cum 15 iam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miserat, cervicem Euporo servo praebuit, qui non segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. quo die singularis Pomponii equitis Romani in Gracchum fides fuit, qui more Coclitis sustentatis in ponte hostibus eius, gladio se trans- 20
7 fixit. ut Ti. Gracchi antea corpus, ita Gai mira crudelitate victorum in Tiberim deiectum est.

1 7. Hunc Ti. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, viva adhuc matre Cornelia, Africani filia, viri optimis ingeniis male usi vitae mortisque habuere exitum: 25 qui si civilem dignitatis concupissent modum, quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtulisset res publica.
2 huic atrocitati adiectum scelus unicum. quippe iuvenis specie excellens necdum duodevicesimum transgressus an-

3 dare *Aldus* | instituebat *Herelius* 5 nihil (*ante* denique) *add. Haase praecedente Orellio* 7 persequutus *P* (*non A*) 10 nomine, re autem *nos, item A. Schwarzmann*: nominauerat eum *AP* 11 adficit *AP*, *em. Herelius* 14 armatos *Gelenius* | ac *Kritz*: ad *AP*, *cf. Drakenb. ad Liv.* 2, 47, 1 19 Pomponi *A* 20 eius *del. Heinsius* 21 Gaii *P* 23 Ti.] C. *AP* 26 dignitates *A* | quicquid *P*

num immunisque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de condicionibus miserat, ab Opimio interemptus est. quem cum haruspex Tuscus amicus flentem in vincula duci vidisset, quin tu hoc potius, 5 inquit, facis? protinusque inliso capite in postem lapideum ianuae carceris effusoque cerebro expiravit. crudelesque 3 mox quaestiones in amicos clientesque Gracchorum habitae sunt. sed Opimium, virum alioqui sanctum et gravem, damnatum postea iudicio publico memoria istius saevitiae 10 nulla civilis prosecuta est misericordia. eadem Rupilium 4 Popiliumque, qui consules asperrime in Tiberii Gracchi amicos saevierant, postea iudiciorum publicorum merito oppressit invidia. rei tantae parum ad notitiam pertinens interponatur. hic est Opimius, a quo consule celeberri- 5 15 mum Opimiani vini nomen; quod iam nullum esse spatio annorum colligi potest, cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consulem anni centum et quinquaginta. factum Opimii, 6 quod inimicitiarum quaesita erat ultio, minor secuta auctoritas, et visa ultio privato odio magis quam publicae 20 vindictae data.

In legibus Gracchi inter perniciosissima numeraverim, 7 quod extra Italiam colonias posuit. id maiores, cum viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem, Massiliam Phocaea, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, 25 genitali solo, diligenter vitaverant et civis Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverant. prima 8 autem extra Italiam colonia Carthago condita est. sub-

5 postem *Aldus*: pontem *AP* 6 crudelisque *A* 8 alioquin *A*, *sed idem* II, 2, 2 *et* 33, 4 *alioqui* 9 istius *Cludius*: ipsius *AP* 10 persecuta *AP*, *em. Cludius* | Rutilium *AP*, *em. Aldus* 14 interponetur *AP*, *em. Heinsius* 15 vini *Zasius* (*in marg. A*): uicini *A*, uici *P* 16 sint *MA*: *om. P* 17 CL *Aldus*: CLI *AP*, CLII *Laurent* 21 *verba* in legibus.. condita est *habent AP ante* mors Drusi *cap.* 15, *huc transposuit Cludius; obelo eadem notavit Kreyssig* | numerarim *A* 23 Phocheam *A* 25 et... revocaverant *Acidalius*: et (ut *P*).. reuocaverint *AP*

inde Porcio Marcioque consulibus deducta colonia Narbo Martius.

1 8. Mandetur deinde memoriae severitas iudiciorum. quippe C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatus est, 5 cum lis eius HS. quattuor milibus aestimaretur: adeo illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur quam modum factaque ad consilium dirigebant et quid, non in 2 quantum admissum foret, aestimabant. circa eadem tempora duo Metelli fratres uno die triumphaverunt. non 10 minus clarum exemplum et adhuc unicum Fulvii Flacci, eius qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio consulatus fuit; adoptivus in Acidini Manlii familiam datus. nam censura Metellorum patruelium, non germanorum fratrum fuit, quod solis 15 3 contigerat Scipionibus. tum Cimbri et Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris suisque cladibus nobiles. per eadem tempora clarus eius Minucii, qui porticus, quae hodieque celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit. 20

1 9. Eodem tractu temporum nituerunt oratores Scipio Aemilianus Laeliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius; nec praetereundus Metellus Numidicus et Scaurus, et ante omnes L. Crassus et M. Antonius: 2 quorum aetati ingeniisque successere C. Caesar Strabo, 25 P. Sulpicius; nam Q. Mucius iuris scientia quam proprie 3 eloquentiae nomine celebrior fuit. clara etiam per idem aevi spatium fuere ingenia in togatis Afranii, in tragoediis

1 Portio *AP* 4 C. *Aldus*: COS. *AP* 6 HS. *add. Krause* (lis ei HS. *Scaliger et alii*) 10 duo *Aldus*: M. *AP* 13 consulatus *Krause*: COS. *AP* 14 Acidiani *AP*, *em. Aldus et Sigonius* | filiam *A* | census *AP* 16 transcedere *A* 17 nobilis *A* 18 Minici *P*, Manici *A* 19 ex Cordiscis *AP* 21 temporum tractu *P* (*non MA*) 24 et ante o.—Antonius *transponebat Ruhnk. post* Papirius | L. *MA*: *om. P* 26 namq. Mucius *AP* | propriae *AP*, *em. Lipsius*

Pacuvii atque Accii, usque in Graecorum ingeniorum comparationem evecti magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum, adeo quidem, ut in illis limae, in hoc paene plus videatur fuisse sanguinis. celebre et Lucilii 4
5 nomen fuit, qui sub P. Africano Numantino bello eques militaverat. quo quidem tempore iuvenes adhuc Iugurtha ac Marius sub eodem Africano militantes in iisdem castris didicere, quae postea in contrariis facerent. historiarum 5
auctor iam tum Sisenna erat iuvenis, sed opus belli civilis
10 Sullanique post aliquot annos ab eo seniore editum est. vetustior Sisenna fuit Caelius, aequalis Sisennae Rutilius 6
Claudiusque Quadrigarius et Valerius Antias. sane non ignoremus eadem aetate fuisse Pomponium sensibus celebrem, verbis rudem et novitate inventi a se operis com-
15 mendabilem.

10. Prosequamur nota severitatem censorum Cassii 1
Longini Caepionisque, qui abhinc annos centum quinquaginta tris Lepidum Aemilium augurem, quod sex milibus HS. aedes conduxisset, adesse iusserunt. at nunc si quis
20 tanti habitet, vix ut senator agnoscitur: adeo natura a rectis in prava, a pravis in vitia, a vitiis in praecipitia pervenitur. eodem tractu temporum et Domitii ex Ar- 2
vernis et Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis; Fabio Pauli nepoti ex victoria cognomen Allobrogico inditum.
25 notetur Domitiae familiae peculiaris quaedam et ut cla-

1 adque *A* | Gr. tragicorum *O. Jahn in Hermae* II, 235 2 euectis *M*, eius aetatis *AP*, *sed A* eius *s. l.* (evecta *Heins.*) | magnumque Enni inter *Orelli praecedente Heinsio* 5 Publio *P*, Publico *A* 6 iuuenis *AP*, *em. Burman* 9 Milesiarum auctor *O. Jahn l. c. p.* 234 | belli socialis *Ruhnken* 11 Coelius *A* | aequales *Kreyssig* 13 sens. crebrum *Orelli* 14 et] sed *Lipsius* 16 nota *Madvig*: notam *AP* 17 CLIII *Kritz*: CLVII *AP* 18 Aelium *AP*, *em. Aldus* 19 HS. *add. Krause* | Ad *A* 20 natura *A*: mature *P*, *cf.* 1, 17, 6 | a rectis in uitia a (*om. A*) uitiis in praua a prauis *AP*, *verba transposuit Sterkius*, in uitia a uitiis *del. Ruhnken*, *cf. Doederl. Synon. lat.* I, 62 23 Fabiis *A* | Fauio *A* 24 ex virtute *Bergk*

rissima, ita artata numero felicitas. septem ante hunc nobilissimae simplicitatis iuvenem, Cn. Domitium, fuere, singuli omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphi autem paene omnes pervenerunt insignia. 5

1 11. Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum nulli secundum saeculi sui. huius legatus fuit C. Marius, quem praediximus, natus agresti loco, hirtus atque horridus vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriae, insatia- 10
2 bilis, impotens semperque inquietus. hic per publicanos aliosque in Africa negotiantis criminatus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, et naturalem nobilitatis superbiam morandique in imperiis cupiditatem effecit ut, cum commeatu petito Romam venisset, 15 consul crearetur bellique paene patrati a Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. Metelli tamen et triumphus fuit clarissimus et meritum
3 ex virtute ei cognomen Numidici inditum. ut paulo ante Domitiae familiae, ita Caeciliae notanda claritudo est. 20 quippe intra duodecim ferme annos huius temporis consules fuere Metelli aut censores aut triumpharunt amplius duodecies, ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. 25

1 12. At C. Marius L. Sullam iam tunc ut praecaventibus fatis copulatum sibi quaestorem habuit et per eum missum ad regem Bocchum Iugurtha rege abhinc

1 arctata *A* | VII *Aldus et Sigonius*: uti *AP* 3 singulis *AP*, *em. Lips. cf. Madvigii Advers.* II, 301 *not.* 4 ad triumphantem *A* 6 perq. Metellum *AP* 8 agresti *Vossius:* equestri *AP* 10 [insatiabilis] *Cortius* 17 in acie *A; dicebatur et* acie fundere (vincere *etc.*) *et* in acie; *illud tamen est multo frequentius* 18 *meritum et (*om. *P*) uirtutique *AP*, meritum ei virtute (virtute ei) *alii*, *cf. Sall. Jug.* 5, 4; *an* m. ei virtutique debitum? 23 duodecies *Burman*: XII. *AP*

annos ferme centum triginta quattuor potitus est; designatusque iterum consul in urbem reversus secundi consulatus initio Kal. Ianuariis eum in triumpho duxit. 2 effusa, ut praediximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Caepionem Manliumque consules et ante Carbonem Silanumque fudissent fugassentque in Galliis et exuissent exercitu, Scaurumque Aurelium consularem et alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus Romanus non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem quam Marium est ratus. tum multiplicati consulatus eius. tertius in 3 apparatu belli consumptus; quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, ut sacerdotes, quos antea conlegae sufficiebant, populus crearet. quarto trans Alpis circa 4 Aquas Sextias cum Teutonis conflixit, amplius centum quinquaginta milia hostium priore ac postero die ab eo trucidata gensque excisa Teutonum. quinto citra 5 Alpis in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipse consul et proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertavere proelio; caesa aut capta amplius centum milia hominum. hac victoria videtur meruisse Marius, ne eius nati rem publicam paeniteret, ac mala bonis repensasse. sextus consulatus veluti praemium ei meri- 6 torum datus. non tamen huius consulatus fraudetur gloria, quo Servilii Glauciae Saturninique Apulei furorem continuatis honoribus rem publicam lacerantium et gladiis quoque et caede comitia discutientium,

1 CXXXIIII *Aldus*: CXXXVIII. *AP* 4 Germanorum *AP*, *em. Ruhnk.* 6 Silanumque *A et Aldus*: Syllanumque *P* 7 Gallis *A* | exemissent *A*, *sed s. l.* exuissent 8 consularem *Aldus*: COS. *AP* 9 repellendi stantis *A* 12 consumptus est *A*, *sed* est *punct.* 17 trucidata *Ruhnk.* trucidatis *AP*, trucidati *Kritz* (*an* CL milibus ... trucidatis?) 18 Raudis *AP* | est ipse *A* 20 C̄. *AP*: C̄C̄ *Puteanus et Lips.* 22 mala bonis *Boecler*: bona malis *AP*, bonis mala *Cludius* 25 Appulei *Kreyssig*

consul armis compescuit hominesque exitiabilis in Hostilia curia morte multavit.

1 13. Deinde interiectis paucis annis tribunatum iniit M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animoque quam for- 5
2 tuna usus. qui cum senatui priscum restituere cuperet decus et iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros saevissent, tum P. Rutilium, virum non saeculi sui, sed 10 omnis aevi optimum, interrogatum lege repetundarum maximo cum gemitu civitatis damnaverant), in iis ipsis, quae pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium non intellegentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandae inliciendaeque multitudinis causa 15
3 fieri, ut minoribus perceptis maiora permitteret. denique ea fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum eius quam optime ab ipso cogitata senatus probaret magis, et honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret, iniurias, quae ab illis intendebantur, aequo animo reciperet, et huius sum- 20 mae gloriae invideret, illorum inmodicam ferret.

1 14. Tum conversus Drusi animus, quando bene incepta male cedebant, ad dandam civitatem Italiae: quod cum moliens revertisset e foro, immensa illa et incondita, quae eum semper comitabatur, cinctus multitudine in area 25 domus suae cultello percussus, qui adfixus lateri eius re-
2 lictus est, intra paucas horas decessit. sed cum ultimum redderet spiritum, intuens circumstantium maerentiumque frequentiam, effudit vocem convenientissimam conscientiae

1 consularibus armis *Acidalius* 2 exitiabilis *A*, *sed s. l.* exitiales 17 eius quam *Ruhnken*: quam eius *P*, quamuis *A*, *fort.* quam quamvis *cf. Val. Max.* 8, 15 *Prooem.* 20 illis *Ruhnken:* aliis *AP* 21 *modicam *AP* 22 incepta *A*: coepta *P*; *cf. Doederl. Syn. lat.* III, 159 23 cadebant *Lipsius* 24 incognita *AP*, *em. Acidalius* 25 area *A*: atrio *P et s. l. A*, *cf. Kreyss. p.* XX.

suae: ecquandone, inquit, propinqui amicique, similem
mei civem habebit res publica? hunc finem clarissimus 3
iuvenis vitae habuit: cuius morum minime omittatur argu-
mentum. cum aedificaret domum in Palatio in eo loco,
5 ubi est quae quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc
Statilii Sisennae est, promitteretque ei architectus, ita se
eam aedificaturum, ut liber a conspectu immunisque ab
omnibus arbitris esset neque quisquam in eam despicere
posset, tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita com-
10 pone domum meam, ut, quidquid agam, ab omnibus per-
spici possit.

15. Mors Drusi iam pridem tumescens bellum ex- 1
citavit Italicum; quippe L. Caesare et P. Rutilio consulibus
abhinc annos centum viginti, universa Italia, cum id ma-
15 lum ab Asculanis ortum esset (quippe Servilium praetorem
Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde a Marsis ex-
ceptum in omnis penetrasset regiones, arma adversus Ro-
manos cepit. quorum ut fortuna atrox, ita causa fuit 2
iustissima: petebant enim eam civitatem, cuius imperium
20 armis tuebantur: per omnis annos atque omnia bella du-
plici numero se militum equitumque fungi neque in eius
civitatis ius recipi, quae per eos in id ipsum pervenisset
fastigium, per quod homines eiusdem et gentis et sanguinis
ut externos alienosque fastidire posset. id bellum amplius 3
25 trecenta milia iuventutis Italicae abstulit. clarissimi autem
imperatores fuerunt Romani eo bello Cn. Pompeius, Cn.
Pompei Magni pater, C. Marius, de quo praediximus, L.

4 domum *MA*: templum *P* 7 libera a *AP*, *em. Fröhlich* 8 arbitris *M*: *om. A*, hominibus *P et A s. l.* | dispicere *A* 9 possit *AP* [neque ... posset] *Boxhornius* 10 quicquid *AP* 11 possit] *sequuntur in AP verba* in legibus Gracchi ... condita est, *v. ad p.* 25, 21 13 P.] Pompeio *AP* 14 annis *A*, *ut item AP* 2, 65, 2 abhinc annis, *alias semper* abh. annos | universa Italia cum id malum *A ut coni. Aldus et Puteanus*: cum id malum in universa Italia *P* 15 quippe *AP*: qui P. *Heinsius* | Seruium *AP*, *em. Aldus* 16 Fontemiumque *MA* 27 Pompeii *P*

Sulla anno ante praetura functus, Q. Metellus, Numidici
4 filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat: quippe
expulsum civitate a L. Saturnino tribuno pl., quod solus
in leges eius iurare noluerat, pietate sua, auctoritate
senatus, consensu populi Romani restituit patrem. nec 5
triumphis honoribusque quam aut causa exilii aut exilio
aut reditu clarior fuit Numidicus.

1 16. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces Silo
Popaedius, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius,
2 Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. neque 10
ego verecundia domestici sanguinis gloriae quidquam, dum
verum refero, subtraham: quippe multum Minatii Magii,
atavi mei, Aeculanensis, tribuendum est memoriae, qui
nepos Decii Magii, Campanorum principis, celeberrimi et
fidelissimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem praestitit, 15
ut cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Her-
culaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L.
3 Sulla oppugnaret Compsamque occuparet: cuius de virtuti-
bus cum alii, tum maxime dilucide Q. Hortensius in an-
nalibus suis rettulit. cuius illi pietati plenam populus 20
Romanus gratiam rettulit ipsum viritim civitate donando,
duos filios eius creando praetores, cum seni adhuc crea-
4 rentur. tam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit,
ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius
ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur, exercitus 25
populi Romani multis in locis funderentur, utque ad saga
iretur diuque in eo habitu maneretur. caput imperii sui
Corfinium legerant atque appellarant Italicam. paulatim

1 functusq. Metellus *A* 3 a *A et Aldus*: *om. P*
5 p. R. *Puteanus*: reip. *AP* 10 Mutilius *AP* 12 uerum
P: uero *A*, uera *Orelli* 13 atauini *A*, *sed s. l.* atavi mei |
Asculanensis *AP*, *em. Cellarius* 18 Cosamque *AP*, *em. Vossius*
19 dilucideque Q. *P*, dilucideq. que *A*, *em. Lipsius*
20 illi *A*: ille *P*, fidei et *Oudendorp*, *at cf. Cic. p. Sulla* § 5,
p. Mil. § 13, *p. Lig.* § 35 21 reddidit *Perizonius* | ciuita-
tem *A* 24 continuo *AP*, *em. Gelenius* 25 Portius *A* 28 le-

deinde recipiendo in civitatem, qui arma aut non ceperant aut deposuerant maturius, vires refectae sunt, Pompeio Sullaque et Mario fluentem procumbentemque rem populi Romani restituentibus.

17. Finito ex maxima parte, nisi quae Nolani belli 1
manebant reliquiae, Italico bello, quo quidem Romani victis adflictisque ipsi exarmati quam integri universis civitatem dare maluerunt, consulatum inierunt Q. Pompeius et L. Cornelius Sulla, vir qui neque ad finem victoriae satis laudari neque post victoriam abunde vituperari potest. hic natus familia nobili, sextus a Cornelio Rufino, qui 2
bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiae eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur: deinde 3
post praeturam inlustratus bello Italico et ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit petensque consulatum paene omnium civium suffragiis factus est; sed eum honorem undequinquagesimo aetatis suae anno adsecutus est.

18. Per ea tempora Mithridates, Ponticus rex, vir 1
neque silendus neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupata Asia necatisque in ea omnibus civibus Romanis, quos quidem eadem die atque hora redditis civi- 2
tatibus litteris ingenti cum pollicitatione praemiorum interimi iusserat, quo tempore neque fortitudine adversus 3
Mithridatem neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par

gerant atque appellarant *Orelli*: legerant quod (?) appellarent *M*, legerantq. appellarent *A*, legerantq. (*sine* appellarent) *P* | Italicam *A*: Italicani *P*, Italicum (?) *M*

3 rem populi R. *Laurent*: rem P. R. *MA*; remp. *P*, remp. p. R. *Heinsius* 5 nisi qua *Vossius*, n. quod *Lipsius* 7 integris *AP*, *em. Heinsius* 8 Q. *MA*: Cn. *P* 11 nobilis *A* 16 legato ne *A* | qua *Gelenius*: quae *AP* 26 interemi *A*

fuit, (horum fidem Mytilenaeorum perfidia inluminavit, qui
M'. Aquilium aliosque Mithridati vinctos tradiderunt, quibus
libertas in unius Theophanis gratiam postea a Pompeio
restituta est) cum terribilis Italiae quoque videretur im-
4 minere, sorte obvenit Sullae Asia provincia. is egressus 5
urbe cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs perti-
nacissime arma retinebat exercituque Romano obsidebatur,
velut paeniteret eius fidei, quam omnium sanctissimam
5 bello praestiterat Punico), P. Sulpicius tribunus pl., diser-
tus, acer, opibus gratia amicitiis vigore ingenii atque animi 10
celeberrimus, cum antea rectissima voluntate apud populum
maxumam quaesisset dignitatem, quasi pigeret eum virtu-
6 tum suarum et bene consulta ei male cederent, subito
pravus et praeceps *se* C. Mario post septuagesimum annum
omnia imperia et omnis provincias concupiscenti addixit 15
legemque ad populum tulit, qua Sullae imperium abro-
garetur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum, alias-
que leges perniciosas et exitiabiles neque tolerandas liberae
civitati tulit. quin etiam Q. Pompei consulis filium eundem-
que Sullae generum per emissarios factionis suae interfecit. 20
1 19. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit
eamque armis occupavit, duodecim auctores novarum pes-
simarumque rerum, inter quos Marium cum filio et P. Sul-
picio, urbe exturbavit ac lege lata exules fecit. Sulpicium
etiam adsecuti equites in Laurentinis paludibus iugulavere, 25
caputque eius erectum et ostentatum pro rostris velut
2 omen inminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum

1 quorum *Cludius* | fidem in M. *A* 2 M. *AP, em. Ruhnk.* 3 gratia *A* 5 Is *P*: *om. A* 11 aput *A* 12 maximam *P* 14 se *addidit Puteanus*; *explicant alii* addixit Mario omnia imperia *etc.* ea concupiscenti, *quasi hoc Sulpicius fecerit lege de uno Mithridatico lata: illud Velleius dicere poterat, senem Marium omnia imperia concupivisse.* 19 tulit *mallem abesset* | etiamq. *A* | Pompeii *P* 21 contractu *A* 23 *fort.* P. Sulpicium 24 Sulpitium *AP* 25 etiam *obelo notavit Orelli; an* tamen ?

consulatum annumqne septuagesimum nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto circa paludem Maricae, in quam se fugiens consectantis Sullae equites abdiderat, iniecto in collum loro in carcerem Minturnensium iussu duumviri perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio servus 3 publicus natione Germanus, qui forte ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno eiulatu expromens indignationem casus tanti viri abiecto gladio profugit e carcere. tum cives, ab hoste misereri 4 paulo ante principis viri docti, instructum eum viatico conlataque veste in navem imposuerunt. at ille adsecutus circa insulam Aenariam filium cursum in Africam direxit inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginiensium toleravit, cum Marius aspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solacio.

20. Hoc primum anno sanguine consulis Romani 1 militis imbutae manus sunt; quippe Q. Pompeius, collega Sullae, ab exercitu Cn. Pompei proconsulis seditione, sed quam dux creaverat, interfectus est. non erat Mario 2 Sulpicioque Cinna temperatior. itaque cum ita civitas Italiae data esset, ut in octo tribus contribuerentur novi cives, ne potentia eorum et multitudo veterum civium dignitatem frangeret plusque possent recepti in beneficium quam auctores beneficii, Cinna in omnibus tribubus eos se distributurum pollicitus est: quo nomine ingentem to- 3

1 annoque LXX. *AP*, *em. Vossius* (annosque LXX *Puteanus*) 4 consectantes *P* 5 II. uiri *AP*, duumvirum *Lipsius* 7 ab] sub *Burm.* 8 magno *MA*: cum magno *P* 9 expromens *Acidalius et Madvig Advers.* II, 301: expromenti *MP*, exprimenti *A* 13 insulam Aen. *Laurent*: Taenariam *AP*, Aenariam *v.* 14 Carthaginensium *A* 16 solatio *AP* 18 sunt *MA*: *om. P* | Q. *add. Heinsius* 19 Sylla *A* | ab exercitu *M*: ad (ab *A s. l.*) exercitum *AP* | seditioni (-nis *s. l.*) *A* 20 conflaverat *Kreyssig* | *ante* non *Haase signum lacunae posuit* 21 Sulpitioque *A et margo P*, Sulpitio *P* 24 possint *A*

tius Italiae frequentiam in urbem acciverat. e qua pulsus collegae optimatiumque viribus cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus consulatus ei abrogatus est suffectusque in eius locum L. Cornelius Merula flamen dialis. haec iniuria homine quam exemplo dignior fuit. 5
4 tum Cinna corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cum universus in verba eius iurasset, retinens insignia consulatus patriae bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, e quorum 10 delectu trecentas amplius cohortes conscripserat ac triginta
5 legionum instar impleverat. opus erat partibus auctoritate, cuius augendae gratia C. Marium cum filio de exilio revocavit quique cum iis pulsi erant.

1 21. Dum bellum autem infert patriae Cinna, Cn. 15 Pompeius, Magni pater, cuius praeclara opera bello Marsico praecipue circa Picenum agrum, ut praescripsimus, usa erat res publica quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, quinque et septuaginta milia civium Romanorum, 20
2 amplius sexaginta Italicorum una die conflixerant, frustratus spe continuandi consulatus ita se dubium mediumque partibus praestitit, ut omnia ex proprio usu ageret temporibusque insidiari videretur, et huc atque illuc, unde spes maior adfulsisset potentiae, se exercitumque deflecteret. 25
3 sed ad ultimum magno atrocique proelio cum Cinna con-

5 hominem quam *A corr. ex* homine inquam 6 primo] pria *A* 8 universos *AP* 13 gratia cuius augendae (augenda *A*) *AP*, *transposuit praecedente Orellio Madvig* (*cf.* II, 6, 2. 99, 4); *aliorum coniecturas v. apud Kritzium* | *malim* Marium (*sine* C.) 17 praediximus *Ruhnk.* supra scripsimus *Friebel* 20 LXX. *ac deinde* LX. *P*, *nos posteriore loco* milia *non addidimus* (*in P omnes numeri, non solum millenarii, lineam habent, velut* ante X. annos) 22 COS. sulta se *A* 23 ut *om. A* 25 adfuisset *AP*, *em. Aldus* | potentia esse *A*, *fort.* potentiae sese

flixit: cuius commissi patratique sub ipsis moenibus oculisque urbis Romanae pugnantibus spectantibusque quam fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. post 4 hoc cum utrumque exercitum velut parum bello exhaustum 5 laceraret pestilentia, Cn. Pompeius ** decessit. cuius interitus voluptas amissorum aut gladio aut morbo civium paene damno repensata est, populusque Romanus quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. seu 5 duae seu tres Pompeiorum fuere familiae, primus eius 10 nominis ante annos fere centum sexaginta septem Q. Pompeius cum Cn. Servilio consul fuit. Cinna et Marius haud 6 incruentis utrimque certaminibus editis urbem occupaverunt, sed prior ingressus Cinna de recipiendo Mario legem tulit.

15 22. Mox C. Marius pestifero civibus suis reditu in- 1 travit moenia. nihil illa victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta; neque licentia gladiorum in 2 mediocris saevitum, sed excelsissimi quoque atque eminentissimi civitatis viri variis suppliciorum generibus ad- 20 fecti. in iis consul Octavius, vir lenissimi animi, iussu Cinnae interfectus est. Merula autem, qui se sub adventum Cinnae consulatu abdicaverat, incisis venis superfusoque altaribus sanguine, quos saepe pro salute rei publicae flamen dialis precatus erat deos, eos in execra- 25 tionem Cinnae partiumque eius tum precatus optime de

1 paratique *A* | oculisque *Lipsius*: sociisque *AP* 3 uerbis *P*: bis *A* 5 *ante* decessit *supplet Sauppe* (*Tulliana p.* 16) de caelo tactus *vel* fulmine tactus (*an* ictus?) 10 CLXVII. *MA*: CLXVIII. *P*, CLXXII *Laurent* | Q] quem *A*, quam *P* 12 utrinque *AP* 15 CN. *AP* 17 in mediocri *A*, immediocri *M*, in mediocreis *P*, *ad quam lectionem Burerius adnotavit*: '*Ex. uet. habet*, neq. licentia immediocri saeuitū' *aperto errore voc.* gladiorum *omittens* 18 excelsissimae quoque a. eminentissimae *AP*, *em. Heinsius; illud retinentes pro* civitatis *scripserunt Puteanus* dignitatis, *Haase* claritatis | quique *Gelenius* 22 Cinnae COS. *AP*

3 re publica meritum spiritum reddidit. M. Antonius, prin-
ceps civitatis atque eloquentiae, gladiis militum, quos ipsos
facundia sua moratus erat, iussu Marii Cinnaeque con-
4 fossus est. Q. Catulus, et aliarum virtutum et belli Cim-
brici gloria, quae illi cum Mario communis fuerat, cele- 5
berrimus, cum ad mortem conquireretur, conclusit se loco
nuper calce harenaque perpolito inlatoque igni, qui vim
odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso
suo mortem magis voto quam arbitrio inimicorum obiit.
5 omnia erant praecipitia in re publica, nec tamen adhuc 10
quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare
auderet aut petere sustineret. postea id quoque accessit,
ut saevitiae causam avaritia praeberet et modus culpae ex
pecuniae modo constitueretur et qui fuisset locuples, fieret
is nocens, suique quisque periculi merces foret, nec quid- 15
quam videretur turpe, quod esset quaestuosum.

1 23. Secundum deinde consulatum Cinna et septimum
Marius in priorum dedecus iniit, cuius initio morbo op-
pressus decessit, vir in bello hostibus, in otio civibus
2 infestissimus quietisque impatientissimus. in huius locum 20
suffectus Valerius Flaccus, turpissimae legis auctor, qua
creditoribus quadrantem solvi iusserat, cuius facti merita
3 eum poena intra biennium consecuta est. dominante in
Italia Cinna maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam
ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim cum 25
Mithridatis praefectis circa Athenas Boeotiamque et Ma-
cedoniam ita dimicavit, ut et Athenas reciperet et plurimo
circa multiplicis Piraei portus munitiones labore expleto
amplius ducenta milia hostium interficeret nec minus multa
4 caperet. si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenae op- 30
pugnatae a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimirum
veri vetustatisque ignarus est: adeo enim certa Athenien-
sium in Romanos fides fuit, ut semper et in omni re,

14 *fieret innocens *AP*, f. nocens *v.* 15 suique *Acidalius*: sui *AP* 26 Boetiamque *A* 28 Pirei *AP*

quidquid sincera fide gereretur, id Romani Attica fieri
praedicarent. ceterum tum oppressi Mithridatis armis 5
homines miserrimae condicionis cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis et animos extra moenia,
5 corpora necessitati servientes intra muros habebant. trans- 6
gressus deinde in Asiam Sulla parentem ad omnia supplicemque Mithridatem invenit, quem multatum pecunia ac parte navium Asia omnibusque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit, captivos recepit, in
10 perfugas noxiosque animadvertit, paternis, id est Ponticis finibus contentum esse iussit.

24. C. Flavius Fimbria, qui praefectus equitum ante 1
adventum Sullae Valerium Flaccum consularem virum interfecerat exercituque occupato imperator appellatus forti
15 Mithridatem pepulerat proelio, sub adventum Sullae se ipse interemit, adulescens, quae pessime ausus erat, fortiter executus. eodem anno P. Laenas tribunus pl. Sex. 2
Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio deiecit, et cum collegae eius, quibus diem dixerat,
20 metu ad Sullam profugissent, aqua ignique iis interdixit.
tum Sulla compositis transmarinis rebus, cum ad eum 3
primum omnium Romanorum legati Parthorum venissent, et in iis quidam magi ex notis corporis respondissent caelestem eius vitam et memoriam futuram, revectus in
25 Italiam haud plura quam triginta armatorum milia adversum ducenta amplius hostium exposuit Brundusii. vix 4
quidquam in Sullae operibus clarius duxerim, quam quod

1 quicquid *P* 2 tum *MA*: cum *P*· 5 necessitate seruientis *A* 6 in Asia *AP* | ad *Ruhnk.* ante *AP* 7 multa tum *AP* 10 perfugam *AP* 11 esse contentum *A* 12 At C. *Herelius* 14 forti *Puteanus*: fonte *AP*, *an* sponte? 15 Mithridaten *P* | adventu *AP* 16 pessimae *A* 17 P.] Popillius *Aldus* | Sext. *P* (*non A*) 18 qui in priore *AP* 20 motu *AP*, *em. Burer* | perfugissent *Baiter* 23 in is *A* 24 uita in (*corr.* in uitam) et memoriam *A* 26 $\overline{\text{co}}$. *AP*, ducenta milia *vulgo*, *cf. ad p.* 36, 20 | Brundisii *Gelenius*

cum per triennium Cinnanae Marianaeque partes Italiam obsiderent, neque inlaturum se bellum iis dissimulavit nec quod erat in manibus omisit, existimavitque ante frangendum hostem quam ulciscendum civem, repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset vicisset, superaret
5 quod erat domesticum. ante adventum L. Sullae Cinna seditione orta ab exercitu interemptus est, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur quam iracundia militum. de quo vere dici potest, ausum eum quae nemo auderet bonus, perfecisse quae a nullo nisi fortissimo perfici possent, et fuisse eum in consultando temerarium, in exequendo virum. Carbo nullo suffecto collega solus toto anno consul fuit.

1 25. Putares Sullam venisse in Italiam non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum, hominum, urbium perduxit in Campaniam temptavitque iustis legibus et aequis condicionibus bellum componere; sed iis, quibus et *res* pessima et immodica
2 cupiditas erat, non poterat pax placere. crescebat interim in dies Sullae exercitus confluentibus ad eum optimo quoque et sanissimo. felici deinde circa Capuam eventu Scipionem Norbanumque consules superat, quorum Norbanus acie victus, Scipio ab exercitu suo desertus ac
3 proditus inviolatus a Sulla dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor, ut dum vincit, aequissimo lenior, post victoriam audito fuerit crudelior. nam et

5 superare *Ursinus*; *Velleius neglegentius scripsit* 7 est *om. Kritz et Haase errore* 9 ausus *A*, ausum esse *Orelli* 10 perfecisset *A* | nisi] si *A* 11 posset *A* 17 tentauitque *P* 19 res *addidit Ruhnk.* (spes *add. Bernays*) 22 et *MA*: *om. P* | deinde *M*: dein denique *A* (*sed* dein *expunct.*), denique *P* | euentu circa C. euentu *A* 23 Narbonumque ... Narbonus *P* (non *MA*) 26 *aequissimo: ac iustissimo *AP*, vel iust. *Huth*, acie, iust. *Burman* (dum dimicat, iust. *Haupt*) 27 et *Gelenius*: ut *AP*

consulem, ut praediximus, exarmatum Quintumque Sertorium, pro quanti mox belli facem! et multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes, credo ut in eodem homine duplicis ac diversissimi animi conspiceretur exem-
5 plum. post victoriam — namque ascendens montem Ti- 4
fata cum C. Norbano concurrerat — Sulla gratis Dianae, cuius numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate medendisque corporibus nobiles agrosque omnis addixit deae. huius gratae religionis memoriam et inscriptio
10 templi adfixa posti hodieque et tabula testatur aerea intra aedem.

26. Deinde consules Carbo tertium et C. Marius, 1
septiens consulis filius, annos natus sex et viginti, vir animi magis quam aevi paterni, multa fortiterque molitus
15 neque usquam inferior nomine suo. is apud Sacriportum pulsus a Sulla acie Praeneste, quod ante natura munitum praesidiis firmaverat, se exercitumque contulit. ne quid 2
usquam malis publicis deesset, in qua civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus, optimus-
20 que sibi videbatur, qui foret pessimus. quippe dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus praetor Domitium **, Scaevolam etiam, pontificem maximum et divini humani-

1 COS. *AP* | exarmatumque Sertorium *AP*, *em. Perizonius et Heinsius* 2 proh *P* 5 post *Gelenius*: posuit *AP* | *namq. ascendens: qua demendes *MAP*, qua descendens *Gelenius et vulgo* | ti fata *MAP* 6 gratis *MA*: gratus *P* 7 numini *P*: nomini *MA* | salubritatem *A*, salubritate in (?) *M* 8 medendis *A* | adduxit *MAP* 9 memoria *MAP*, *em. Lipsius* 10 et tabula *Gelenius*: crabula *M*, tabula *AP* 11 intra aedem. Deinde *Gelenius*: interea deinde *M*, inter edeinde (edem de *sup. l.*) *A*, intra aedem (*om.* deinde) *P* 12 C. Marius C. Marii *Ruhnk.* 14 aeui *AP*: fati *Heinsius* (*cf. Madv. Adv.* II, 302), ingeni *Orelli* | strenue fortiterque *Kreyssig* 15 suo. is *Orelli*: st'lis *A* (sulis *teste Orellio*), consulis *P* 16 ante] arte et *Haase*, *an* nat. munitum ante? 18 unquam *AP*, *em. Puteanus* | publice *A* 20 *qui fuerat p. *AP* 21 Domitium consularem, Scaevolam Mucium (*om.* etiam) *Ruhnk.* Dom. consularem, Mucium Sc. etiam *alii*

que iuris auctorem celeberrimum, et C. Carbonem praetorium, consulis fratrem, et Antistium aedilicium velut
3 faventis Sullae partibus in curia Hostilia trucidavit. non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiae filia, uxor Antistii, quae iugulato, ut praediximus, viro gladio 5 se ipsa transfixit. quantum huius gloriae famaeque accessit! nunc virtute feminae propria patet.

1 27. At Pontius Telesinus, dux Samnitium, vir domi bellique fortissimus penitusque Romano nomini infestissimus, contractis circiter quadraginta milibus fortissimae 10 pertinacissimaeque in retinendis armis iuventutis, Carbone ac Mario consulibus abhinc annos centum et novem Kal. Novembribus ita ad portam Collinam cum Sulla dimicavit, ut ad summum discrimen et eum et rem publicam per-
2 duceret, quae non maius periculum adiit Hannibalis intra 15 tertium miliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus dictitansque adesse Romanis ultimum diem vociferabatur eruendam delendamque urbem, adiiciens numquam defuturos raptores Italicae libertatis lupos, nisi silva, in quam refugere 20
3 solerent, esset excisa. post primam demum horam noctis et Romana acies respiravit et hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum praeferens, cuius abscisum caput ferro
4 figi gestarique circa Praeneste Sulla iussit. tum demum 25 desperatis rebus suis C. Marius adulescens per cuniculos,

6 ipsa *A et Vossius*: ipsam *P* 7 virtute feminae propria patet *Haupt*: virtute eminet patria latet *AP; aliorum conatus v. apud Kritzium* 8 domi *Rhenanus*: animi *AP; alii alia tentarunt, cf. Kritz.* 10 $\overline{\text{XL}}$. *AP*: $\overline{\text{LX}}$ *Lipsius*, $\overline{\text{LXXX}}$ *Orosius* | ferocissimae *Ruhnk.* 12 CIX *Kritz*: XI *MA*, XL *P*, CXI *Aldus* | ante diem VI Kal. Nov. *Mommsen*, *Sitzungsber. d. sächs. Ges.* VI, 156 16 eo *M*: eodem *AP* 21 solent *AP*, *em. Burer; cf. ad* 59, 5 24 cultum *AP* | abscisum *A et Ruhnk.* abscissum *P* | ferro figi *Madvig*: ferri *AP*, erigi *B. Helmsauer* (ferri spectarique *Burman*)

qui miro opere fabricati in diversas agrorum partis ferebant, conatus erumpere, cum foramine e terra emersisset, a dispositis in id ipsum interemptus est. sunt qui sua 5
manu, sunt qui concurrentem mutuis ictibus cum minore
5 fratre Telesini una obsesso et erumpente occubuisse prodiderint. utcumque cecidit, hodieque tanta patris imagine non obscuratur eius memoria. de quo iuvene quid existimaverit Sulla, in promptu est; occiso enim demum eo Felicis nomen adsumpsit, quod quidem usurpasset iustis-
10 sime, si eundem et vincendi et vivendi finem habuisset. oppugnationi autem Praenestis ac Marii praefuerat Ofella 6
Lucretius, qui cum ante Marianarum fuisset partium praetor, ad Sullam transfugerat. felicitatem diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua lu-
15 dorum circensium honoravit memoria, qui sub eius nomine [Sullanae] Victoriae celebrantur.

28. Paulo ante quam Sulla ad Sacriportum dimi- 1
caret, magnificis proeliis partium eius viri hostium exercitum fuderant, duo Servilii apud Clusium, Metellus Pius
20 apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. videban- 2
tur finita belli civilis mala, cum Sullae crudelitate aucta sunt. quippe dictator creatus (cuius honoris usurpatio per annos centum et viginti intermissa; nam proximus post annum quam Hannibal Italia excesserat, uti adpareat po-
25 pulum Romanum usum dictatoris ut in metu desiderasse,

1 ferebant *Burman*: fuerunt *AP*, ferunt *Gelenius* 2 foramina *A* | e *P*: et *A*, *fort.* ex 5 Telesini *Duker*: Telesino *AP*, cum minore Telesino *Lipsius* | prodiderunt *A* 6 patris magnitudine *Ruhnk.* 7 eius *P*: ciuis *MA* 9 quod *P*: quo *MA* 11 oppugnationis *AP* | praefuera *MA* | Affella *M* (*in marg.* Ofella), Asella *AP* 12 Marianarum *P*: marinarum *MA* | p. praetor *AP*: partium, proditor *Vossius* 15 qui sub eius *MA*: quibus eius *P* (*in marg.* 'al. qui sub eius') 16 [Sullanae] *Heinsius* 18 *fort.* exercitus 19 Servili apud Plusium *AP* | Pius] plus *A* 20 Fidentia *A* 21 crudelitatem *A*, *fort.* crudelitate etiam 24 excesserat, fuit, uti *Cludius* 25 ut in m. d. ita in otio t. *Rosenheyn*: aut metu desideras Tulio

ita in otio timuisse potestatem) imperio, quo priores ad vindicandam maximis periculis rem publicam olim usi erant,
3 eo in inmodicae crudelitatis licentiam usus est. primus ille, et utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit, ut in qua civitate petulantis convicii iudicium histrioni ex albo reddditur, in ea iugulati civis Romani publice constitueretur auctoramentum, plurimumque haberet, qui plurimos interemisset, neque occisi hostis quam civis uberius
4 foret praemium fieretque quisque merces mortis suae. nec tantum in eos, qui contra arma tulerant, sed in multos insontis saevitum. adiectum etiam, ut bona proscriptorum venirent exclusique paternis opibus liberi etiam petendorum honorum iure prohiberentur simulque, quod indignissimum est, senatorum filii et onera ordinis sustinerent et iura perderent.

1 29. Sub adventum in Italiam L. Sullae Cn. Pompeius, eius Cn. Pompei filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marsico praediximus, tris et viginti annos natus, abhinc annos centum et tredecim privatis ut opibus, ita consiliis magna ausus magnificeque conata executus, ad vindicandam restituendamque dignitatem patriae firmum ex agro Piceno, qui totus paternis
2 eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum: cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit, sed operis modus paucis eum narrari iubet. fuit hic genitus matre Lucilia stirpis senatoriae, forma excellens, non ea,

co (Co *P*) timuisse (continuisse *A corr.*) *AP* (haud ita in metu d. ut in o. *etc. Ruhnk.*) 1 imperio prores (proh res *P*) ad vindicandam (-dum *P*) maximi periculi spolia musierant *AP*, *em. Ruhnk. sed sine* olim, *quod alii iam invenerant* 3 eo inmodicae crud. licentia *AP*, *em. Cludius* 5 histrioni ex albo *J. Fr. Gronovius Observv.* II, 23 *et iterum Mommsen* (*apud Haaseum*): historiarum (historiarium *P*) ex alto *MAP* (iniuriarum ex albo *Pithoeus*) 6 ciuis R. publicae *A*, ciuis Reip. *P*, *em. Puteanus* 10 tantum *Gelenius*: tamen *AP* 14 fili *A* 17 Pompeii *P* 18 consulatu *MA*: senatu *P* 19 CX *Kritz* 25 eam *malim*

qua flos commendatur aetatis, sed ea dignitate constantiaque, *quae* in illam conveniens amplitudinem fortunamque eum ad ultimum vitae comitata est diem, innocentia exi- 3
mius, sanctitate praecipuus, eloquentia medius, potentiae,
5 quae honoris causa ad eum deferretur, non vi ab eo occuparetur, cupidissimus, dux bello peritissimus, civis in toga, nisi ubi vereretur ne quem haberet parem, modestissimus, amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus,
10 potentia sua numquam aut raro ad impotentiam usus, paene 4
omnium vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima in civitate libera dominaque gentium indignari, cum omnes cives iure haberet pares, quemquam aequalem dignitate conspicere. hic a toga virili adsuetus commilitio pruden- 5
15 tissimi ducis, parentis sui, bonum et capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentia excoluerat, ut a Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius. * *

30. Tum M. Perpenna praetorius, e proscriptis, 1
20 gentis clarioris quam animi, Sertorium inter cenam Oscae interemit Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore. Metellus et Pompeius ex Hispaniis triumphaverunt; 2
sed Pompeius, hoc quoque triumpho adhuc eques Roma-
25 nus, ante diem quam consulatum iniret, curru urbem in-

1 sed ea *Burman*: sed ex *AP* | conscientiaque, *sed add. s. l.* constantiaque *A* 2 quae *add. Aldus* 3 eum *Lipsius*: eius *AP* | ultimum *MA*: ultimam *P* 5 ui *Mommsen*: ut *AP* 6 belli *Lips.* 7 nec quem *A* 11 o. uotorum *AP, em. Aldus* 12 in civitate *M*: in civitatem *A*, *sed* in *et* m *punctatae,* ciuitate *P* 14 hic a *M*: hicce *AP* | adsumptus *Ruhnk.* 16 prudentiae celeriora et a *AP*, *em. Ruhnk.* (*Burerius*: *exē. uet. sic habet, ut potius leg. uideatur* prudentia celerior, ita ut a) 17 timetur ualidus *A*; *signum lacunae indicavit Krause* 19 Perperna *Ruhnk.* 20 coenam *AP* | Etoscae *AP*, *em. Puteanus et Aldus* 21 Romanosque *A* 23 et *om. A* | Hispaniis *MA*: Hispanis *P*

3 vectus est. quem virum quis non miretur per tot extra-
ordinaria imperia in summum fastigium evectum iniquo
tulisse animo, C. Caesaris *absentis* in altero consulatu
petendo senatum populumque Romanum rationem habere:
adeo familiare est hominibus omnia sibi ignoscere, nihil 5
aliis remittere, et invidiam rerum non ad causam, sed ad
4 voluntatem personasque dirigere. hoc consulatu Pompeius
tribuniciam potestatem restituit, cuius Sulla imaginem
5 sine re reliquerat. dum Sertorianum bellum in Hispania
geritur, quattuor et sexaginta fugitivi e ludo gladiatorio 10
Capua profugientes duce Spartaco, raptis ex ea urbe gla-
diis, primo Vesuvium montem petiere, mox crescente in
dies multitudine gravibus variisque casibus adfecere Italiam.
6 quorum numerus in tantum adulevit, ut qua ultima dimi-
cavere acie, nonaginta milia hominum se Romano exercitui 15
opposuerint. huius patrati gloria penes M. Crassum fuit,
mox rei publicae [omnium] principem.

1 31. Converterat Cn. Pompei persona totum in se
terrarum orbem et per omnia maior civi habebatur. qui
cum consul perquam laudabiliter iurasset se in nullam 20
2 provinciam ex eo magistratu iturum idque servasset, post
biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, ut cum belli
more, non latrociniorum, orbem classibus iam, non furtivis
expeditionibus piratae terrerent quasdamque etiam Italiae
urbes diripuissent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitte- 25
retur essetque ei imperium aequum in omnibus provinciis
cum proconsulibus usque ad quinquagesimum miliarium

1 quis nominetur *A* 2 uectum *AP*, *em. Heinsius*
3 animo *P*: iniquo *A* | absentis *add. Krause* 8 potestatem
Gelenius: P. *AP* 9 sine re *idem*: in iure *AP* 10 LXXIIII
Lipsius 12 in dies crescente *A* 14 quo ultima *A*, qua
ultimo *P* 15 XC milia *Vossius*: XL a CCC *AP*, CXX m.
alii secundum Appianum | exercitu *A* 17 omnium *P*, omni *A*,
del. Lipsius, per omnia *Kreyssig*, mox Ro. nominis *Ruhnk.*
fort. nomine *cf.* 44, 2 19 maior civi *Heinsius*: maiore vi *AP*
24 etiam *om. A* 26 ecuum (*s. l.* equum) *A*

a mari. quo scito paene totius terrarum orbis imperium 3
uni viro deferebatur; sed tamen idem hoc ante septennium
in M. Antonii praetura decretum erat. sed interdum per- 4
sona ut exemplo nocet, ita invidiam auget aut levat: in
5 Antonio homines aequo animo passi erant; raro enim in-
videtur eorum honoribus, quorum vis non timetur: contra
in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo ar-
bitrio aut depositurí aut retenturi videntur et modum in
voluntate habent. dissuadebant optimates, sed consilia
10 impetu victa sunt.

32. Digna est memoria Q. Catuli cum auctoritas 1
tum verecundia. qui cum dissuadens legem in contione
dixisset esse quidem praeclarum virum Cn. Pompeium,
sed nimium iam liberae rei publicae neque omnia in uno
15 reponenda adiecissetque: 'si quid huic acciderit, quem in
eius locum substituetis?', subclamavit universa contio, te,
Q. Catule. tum ille victus consensu omnium et tam
honorifico civitatis testimonio e contione discessit. hic 2
hominis verecundiam, populi iustitiam mirari libet, huius,
20 quod non ultra contendit, plebis, quod dissuadentem et
adversarium voluntatis suae vero testimonio fraudare noluit.
per idem tempus Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus 3
ereptum senatui ad equites, Sulla ab illis ad senatum
transtulerant, aequaliter in utrumque ordinem partitus
25 est; Otho Roscius lege sua equitibus in theatro loca
restituit. at Cn. Pompeius multis et praeclaris viris in 4
id bellum adsumptis discriptoque paene in omnis recessus

1 quo scito *Schegk*: quos $\overline{\text{c}}$ *A*, quo senatus Cos. *P*, quo plebiscito *Cuiacius* 2 septennium *Krause:* biennium *AP* 3 Antoni *AP* (Antonio praetore *Boherius*) 4 leua *A*, invidiam levat *Madvig* (*om.* auget aut) 7 extraordinaria imperia *Mommsen* 14 liberae *A* (*cum rasura post* ae), liber aeret (aere *P*) *MP* 16 substituitis *AP*, *em. Vascosanus* | teq. Catule *A* 21 voluntati *Burman* | testimonium *A* 24 transtulerat *A* | in *A*: inter *P cf. Nipperdey ad Tac. Ann.* 1, 55 25 Otho R. *Puteanus*: ut Horoscius *AP* 27 discripto quae *A*, descriptoque *P* | paene *Haase*: nae ue *A*, *om. P*

maris praesidio navium, brevi inexsuperabili manu terrarum orbem liberavit praedonesque saepe multis iam aliis locis victos circa Ciliciam classe adgressus fudit ac fugavit;
5 et quo maturius bellum tam late diffusum conficeret, reliquias eorum contractas in urbibus remotoque mari loco 5
6 in certa sede constituit. sunt qui hoc carpant, sed quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret; data enim facultate sine rapto vivendi rapinis arcuit.

1 33. Cum esset in fine bellum piraticum et L. Lucullus, qui ante septem annos ex consulatu sortitus 10 Asiam Mithridati oppositus erat magnasque et memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem saepe multis locis fuderat, egregia Cyzicum liberarat victoria, Tigranem, regum maximum, in Armenia vicerat ultimamque bello manum paene 15 magis noluerat imponere quam non potuerat, quia alioqui per omnia laudabilis et bello paene invictus pecuniae pellebatur cupidine, idem bellum adhuc administraret, Manilius tribunus pl., semper venalis et alienae minister potentiae, legem tulit, ut bellum Mithridaticum per Cn. 20
2 Pompeium administraretur. accepta ea magnisque certatum inter imperatores iurgiis, cum Pompeius Lucullo infamiam pecuniae, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem obiiceret imperii neuterque ab altero quod arguebat

1 inexuperabili *P* | malo *Herelius* 2 *praedonesque per multa a multis locis *AP*, pr. permultis iam aliis locis *Huth*, pr. saepe antea multis l. *Mommsen, cf.* 2, 33, 1 3 uictis *P* 4 quo *P*: quod *A* 7 tamen *A*: tum *P et corr. A* 9 arguit *A* 10 Mithridaticum *Santenius*; *at ait Velleius*: *cum esset in fine bellum piraticum, quod gerebat Pompeius, et Lucullus Mithridaticum adhuc administraret* | et] cum et *AP* 11 ex COS. *AP* 12 et *A*: ac *P* 13 Mithridaten — Tigranen *P* 14 regem *Kritz* 16 quia *Bothe*: qui *AP* 18 pellebatur *A*: expellebatur *P*, exercebatur *Ruhnk.* polluebatur *Bernays*, pelliciebatur *Madvig, an* non explebatur? *nisi idem fere illud* pellebatur *significat* 24 neuterque *M*: ne uterque *AP* | ab altero quod arguebat *Burman*: ab eo quod arguebatur *AP*, ab eo quo arguebatur *Gelenius*

mentitus argui posset. nam neque Pompeius, ut primum 3
ad rem publicam adgressus est, quemquam omnino parem
tulit, et in quibus rebus primus esse debebat, solus esse
cupiebat (neque eo viro quisquam aut alia omnia minus
5 aut gloriam magis concupiit, in adpetendis honoribus in-
modicus, in gerendis verecundissimus, ut qui eos ut liben-
tissime iniret, ita finiret aequo animo, et quod cupisset,
arbitrio suo sumeret, alieno deponeret) et Lucullus, summus 4
alioqui vir, profusae huius in aedificiis convictibusque et
10 apparatibus luxuriae primus auctor fuit, quem ob iniectas
moles mari et receptum suffossis montibus in terras mare
haud infacete Magnus Pompeius Xerxen togatum vocare
adsueverat.

34. Per id tempus a Q. Metello Creta insula in 1
15 populi Romani potestatem redacta est, quae ducibus
Panare et Lasthene quattuor et viginti milibus iuvenum
coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patien-
tissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Roma-
nos exercitus fatigaverat. ne ab huius quidem usura 2
20 gloriae temperavit animum Cn. Pompeius, quin victoriae
partem conaretur vindicare. sed et Luculli et Metelli
triumphum cum ipsorum singularis virtus, tum etiam in-
vidia Pompei apud optimum quemque fecit favorabilem.
per haec tempora M. Cicero, qui omnia incrementa sua sibi 3
25 debuit, vir novitatis nobilissimae et ut vita clarus, ita in-
genio maximus, quique effecit, ne quorum arma viceramus,
eorum ingenio vinceremur, consul Sergii Catilinae Lentuli-
que et Cethegi et aliorum utriusque ordinis virorum coni-
urationem singulari virtute, constantia, vigilia curaque

2 ad *MA*: *om. P* | omnino *Acidalius*: animo *AP*, aequo animo *Lipsius* 6 et qui *Lipsius probante Madvigio* II, 303 8 sumere *AP*, *em. Acidalius* 12 infacete *A*: infectae *P* | Xersen *AP* 16 Lasthane *A* 18 Romanus *A* 19 ne *add. Gelenius* | usurae gloria *AP*, *em. Rhenanus* 20 quin *Gelenius*: qui *AP* 26 quique *Oudendorp*: qui *AP* 28 utriusque *P*: utrius *MA*

4 aperuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est; Lentulus consularis et praetor iterum Cethegusque et alii clari nominis viri auctore senatu, iussu consulis in carcere necati sunt.

1 35. Ille senatus dies, quo haec acta sunt, vir- 5
tutem M. Catonis iam multis in rebus conspicuam atque
2 praenitentem in altissimo culmine locavit. hic genitus proavo M. Catone, principe illo familiae Porciae, homo Virtuti simillimus et per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui numquam recte fecit, ut facere videretur, 10
sed quia aliter facere non potuerat, cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam, omnibus humanis vitiis immunis semper fortunam in sua potestate
3 habuit. hic tribunus pl. designatus et adhuc admodum adulescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus 15
coniuratique custodirentur, paene inter ultimos interrogatus sententiam, tanta vi animi atque ingenii invectus est in coniurationem, eo ardore oris orationem omnium
4 lenitatem suadentium societate consilii suspectam fecit, sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis et commutatione 20
status publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in eius sententiam transiret animadvertendumque in eos, quos praediximus, censeret maiorque pars ordinis eius Ciceronem prosequerentur do-
5 mum. at Catilina non segnius conata obiit, quam sceleris 25
conandi consilia inierat: quippe fortissime dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, proelio reddidit.

1 aperuit *Gelenius*: eripuit *AP*, eruit *Lipsius, ut est in Livii Per.* 102: ea coniuratio industria M. Tullii Ciceronis eruta est | consularis (*ante* imp.) *MA*: *om. P* 7 culmine locavit *Madvig*: luminauit *AP*, lumine collocavit *Burman* 8 homo *P*: non *MA* 9 et *P*: sed *A* 11 poterat *Gelenius* 12 iustitiae *AP* 14 et *Vossius*: est *MA*, *om. P* 18 eo *Lipsius*: et *AP*, ita *Krause* 21 consilis *M*, consilii *AP* 24 Ciceronem *Hottinger*: Catonem *AP* 25 conata *Acidalius*: nota *M*, uota *AP* 26 intererat *A* 27 supplicio d. praelio *Gelenius*:

36. Consulatui Ciceronis non mediocre adiecit de- 1
cus natus eo anno divus Augustus abhinc annos nona-
ginta, omnibus omnium gentium viris magnitudine sua
inducturus caliginem. iam paene supervacaneum videri 2
5 potest eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim
ignorat diremptos gradibus aetatis floruisse hoc tempore
Ciceronem, Hortensium, anteque Crassum, Cottam, Sul-
picium, moxque Brutum, Calidium, Caelium, Calvum et
proximum Ciceroni Caesarem eorumque velut alumnos
10 Corvinum ac Pollionem Asinium, aemulumque Thucydidis
Sallustium, auctoresque carminum Varronem ac Lucretium
neque ullo in suscepto carminis sui opere minorem Ca-
tullum. paene stulta est inhaerentium oculis ingeniorum 3
enumeratio, inter quae maxime nostri aevi eminent prin-
15 ceps carminum Vergilius Rabiriusque et consecutus Sal-
lustium Livius Tibullusque et Naso, perfectissimi in forma
operis sui; nam vivorum ut magna admiratio, ita censura
difficilis est.

37. Dum haec in urbe Italiaque geruntur, Cn. 1
20 Pompeius memorabile adversus Mithridaten, qui post
Luculli profectionem magnas novi exercitus viris repara-
verat, bellum gessit. at rex fusus fugatusque et omnibus 2
exutus copiis Armeniam Tigranemque socer generum petiit,
regem eius temporis, nisi qua Luculli armis erat infractus,

supplicio d. supplicio *P*, deb. supplicio *A*, supplicio deb. *A corr.* 2 LXXXX *Kritz*: LXXXII. *AP*, LXXXXII *Aldus* 6 direptos *M* 7 anteque *ed. Bipont.*: saneque *AP*, anteaque *Heinsius*, Antonium *Aldus*, anteque Antonium *Haase* | Cottam *Aldus*: Catonem *AP* 11 Salustium *AP*, *sed v.* 15 *A* Sall. 12 *in suscepto carminis sui opere: in suspecti operis sui carmine *AP*, in suscepti operis forma *Ruhnk.*, *aliorum tentamina de loco fere desperato v. apud Kritz.* | Catullum *A*: Catulum *P* 14 princeps *MA*: principes *P* 15 Horatiusque *Perizonius* 16 perfectissime *AP* 19 *cap.* 37 *Haase post cap.* 39 *transponendum esse censet* 21 uireis *AP* | paraverat *Ruhnk.* 22 at *MA*: Ac *P* 23 socer generum *Heinsius*: socerum *AP*, generum *Aldus* | petit *AP*, *em. Gelenius* 24 regum *Burman* | qua *Gruterus*: quia *AP*

3 potentissimum. simul itaque duos persecutus Pompeius intravit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors patri,
4 pervenit ad Pompeium; mox ipse supplex et praesens se regnumque dicioni eius permisit, praefatus neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, 5 cuius se potestati commissurus foret, quam Cn. Pompeium; proinde omnem sibi vel adversam vel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram: non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas, neque inhoneste aliquem summitti huic, quem fortuna super omnis 10
5 extulisset. servatus regi honos imperii, sed multato ingenti pecunia, quae omnis, sicuti Pompeio moris erat, redacta in quaestoris potestatem ac publicis descripta litteris. Syria aliaeque, quas occupaverat, provinciae ereptae, et aliae restitutae populo Romano, aliae tum primum 15 in eius potestatem redactae, ut Syria, quae tum primum facta est stipendiaria. finis imperii regii terminatus Armenia.

1 38. Haud absurdum videtur propositi operis regulae paucis percurrere, quae cuiusque ductu gens ac 20 natio redacta in formulam provinciae stipendiaria facta sit, ut quae partibus notavimus, facilius simul universa
2 conspici possint. primus in Siciliam traiecit exercitum consul Claudius, set provinciam eam post annos ferme duos et quinquaginta captis Syracusis fecit Marcellus 25 Claudius. primus Africam Regulus nono ferme anno primi Punici belli * *; sed post centum et novem annos P. Scipio

4 ditioni *AP* 6 potestati *Aldus*: societati *AP* 7 proin *A* 10 huic *A*: *om. P* (neque ei inhoneste *Rhen. in marg.*) 12 omnes *A* | Pompeio, sicuti *Acidal.* 13 redacta ad quaestorem *Ruhnk.* 14 quas *P*: quae *A* | occupauerant *AP, em. Gelenius* 17 imperi regi *AP, em. Heinsius* 21 stipendiaria facta *Amerbach in marg. et Lipsius*: stipendia pacta *AP*, stip. pacta *del. Krause* 22 notauimus facilius ut quae partibus *AP, verba transposuit Acidalius* 24 set *Sauppe*: et *AP* 25 Marcellius *A* 26 primus in Africam *Gelenius* 27 *fort.* belli aggressus est | CVIIII *Bipontini*: CCIIII. *AP*

Aemilianus eruta Carthagine abhinc annos centum septuaginta tris Africam in formulam redegit provinciae. Sardinia inter primum et secundum bellum Punicum ductu T. Manlii consulis certum recepit imperii iugum. immane 3 bellicae civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto principe certae pacis argumentum Ianus geminus clausus dedit. in 4 Hispaniam primi omnium duxere exercitus Cn. et P. Scipiones initio secundi belli Punici abhinc annos ducentos quinquaginta; inde varie possessa et saepe amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. Macedoniam 5 Paulus, Mummius Achaiam, Fulvius Nobilior subegit Aetoliam, Asiam L. Scipio, Africani frater, eripuit Antiocho, sed beneficio senatus populique Romani mox ab Attalis possessam regibus M. Perpenna capto Aristonico fecit tributariam. Cyprus devicta nullius adsignanda gloriae est; 6 quippe senatus consulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientia acciverat, facta provincia est. Creta Metelli ductu longissimae libertatis fine multata est. Syria Pontusque Cn. Pompei virtutis monumenta sunt.

39. Gallias primum a Domitio Fabioque, nepote 1 Pauli, qui Allobrogicus vocatus est, intratas cum exercitu, magna mox clade nostra, saepe et adfectavimus et omisimus. sed fulgentissimum C. Caesaris opus in iis conspicitur; quippe eius ductu auspiciisque infractae plane

1 CLXXIII *Kritz*: CLXXXII *P* 5 civit. documentum *Orelli* | semel *P*: sc°l' *A* 6 tertio *P*: III. *A*, tertium *Bipont.* 7 Ianius geminius *MA*, *em. in P* 8 Hispanias *AP*, *em. Cludius* 9 initio *P*: in otio *A*, *superscr.* 'initio *Beatus*' 10 omissa *Bergk* 14 ab Attalis *Gelenius*: habita lis *AP* 15 regibus *P*: *om. A* 16 Cyprus (*an* Cypros?) d. nullius ads. gloriae est (gloriaest) *Laurent*: Cypro devicta nullis adsignanda gloria est *AP*, Cypri devictae nulli (nullis *al.*) a. gloria est *Gelenius*, in Cypro devicta nulli a. g. e. *Orelli* 17 plebiscito *Cujacius* 19 finem *A* | est *A et Acidal.*: Et *P* 21 primus *A* | a *add. Aldus* | Fabioq. *Ursinus*: Fabio *AP*, et F. *Gelenius* 23 amisimus *AP*, *em. Heinsius* 24 iis *P*: his *A* 25 plane *Burman*: paene *AP*; ac pacatae *coni. Haase*, idem quod paene t. *Lipsius*

idem, quod totus terrarum orbis, in aerarium conferunt
2 stipendium. ab eodem facta *** Numidicus. Ciliciam
perdomuit Isauricus et post bellum Antiochinum Vulso
Manlius Gallograeciam. Bithynia, ut praediximus, testamento
Nicomedis relicta hereditaria. Divus Augustus praeter 5
Hispanias aliasque gentis, quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta Aegypto stipendiaria, quantum
3 pater eius Galliis, in aerarium reditus contulit. at Ti. Caesar
quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat
parens, Illyriis Delmatisque extorsit. Raetiam autem et 10
Vindelicos ac Noricos Pannoniamque et Scordiscos novas
imperio nostro subiunxit provincias. ut has armis, ita
auctoritate Cappadociam populo Romano fecit stipendiariam.
sed revertamur ad ordinem.

1 40. Secuta deinde Cn. Pompei militia, gloriae labo- 15
risne maioris incertum est. penetratae cum victoria Media,
Albania, Hiberia; deinde flexum agmen ad eas nationes,
quae dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos Heniochosque et Achaeos, et oppressus auspiciis Pompei, insidiis
filii Pharnacis Mithridates, ultimus omnium iuris sui re- 20
2 gum praeter Parthicos. tum victor omnium quas adierat
gentium Pompeius suoque et civium voto maior et per
omnia fortunam hominis egressus revertit in Italiam. cuius
reditum favorabilem opinio fecerat; quippe plerique non
sine exercitu venturum in urbem adfirmarant et libertati 25

1 in aerarium *Aldus*: ignauum *AP* 2 facta [Numidia provincia, e qua iam olim cognomen virtute partum detulerat Metellus] Numidicus *supplevit Haase* 3 Isauricus et *Sigonius*: uisa uicisset *AP* 4 Bythiniam *A* 7 paene idem *delendum censet Ruhnk. ut ex versus* 1 *illatum, fort.* p. tantum 8 *Galli *MAP*, Gallia *Gelen.* | redditus *MA* | at *AP*: ad *M* | Ti. *Ursinus*: T. *MAP* 10 parens *Ursinus*: parem *AP* | extorsit *MA*: *om.* *P* | Raetiam *A*: Rhetiam *P* 11 ac *P*: et *A* | Cordiscos *AP* 17 Albani Hiberi (Hideri *A*) ac deinde *AP*, *em.* *Burman* 18 Eniochosque *A* 20 fili *AP* | Pharnacis *A*: Pharnaces *P* 23 reuertit' *A* 25 adfirmabant *AP*, *em.* *Mommsen*

publicae statuturum arbitrio suo modum. quo magis hoc 3
homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris
reditus fuit: omni quippe Brundusii dimisso exercitu nihil
praeter nomen imperatoris retinens cum privato comitatu,
5 quem semper illi astare moris fuit, in urbem rediit magni-
ficentissimumque de tot regibus per biduum egit trium-
phum longeque maiorem omni ante se inlata pecunia in
aerarium, praeterquam a Paulo, ex manubiis intulit. ab- 4
sente Cn. Pompeio T. Ampius et T. Labienus tribuni pl.
10 legem tulerant, ut is ludis circensibus corona aurea et
omni cultu triumphantium uteretur, scaenicis autem prae-
texta coronaque aurea. id ille non plus quam semel, et
hoc sane nimium fuit, usurpare sustinuit. huius viri fasti-
gium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africa,
15 iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet et, quot
partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta
victoriae suae. numquam eminentia invidia carent. itaque 5
et Lucullus, memor tamen acceptae iniuriae, et Metellus
Creticus non iniuste querens (quippe ornamentum triumphi
20 eius captivos duces Pompeius subduxerat) et cum iis pars
optimatium refragabatur, ne aut promissa civitatibus a
Pompeio aut bene meritis praemia ad arbitrium eius per-
solverentur.

41. Secutus deinde est consulatus C. Caesaris, qui 1
25 scribenti manum iniicit et quamlibet festinantem in se

5 *illa fatare *AP*, illi trahere (i. secum tr. *Haase*) *Ruhnk.* illi a latere habere *Orelli*, illum sectari *Burman*; *nostra scriptura* 'das ihm gewöhnlich zur seite stand' *simplicissima videtur eademque proxime ad codicis vestigia accedit* 7 pecuniam *Kreyssig* 8 praeter quam *AP*, praeterquam a P. *obelo notarunt Vossius et Ruhnk.* 9 Labienus *A*: Labenius *P et corr. A* 10 tulerunt *AP, em. Acidalius* | is *Ursinus:* si *AP* | 10 *et* 12 laurea *Lipsius, at v. Borghesi, Oeuvres* I, 452 14 primum *Scholiasta Lucani* 9, 178 *p.* 695 *Web.* primus *AP* 16 orbis terrarum *A*, terrae *Schol. Lucani* 18 tandem *Orelli* 20 duces *Rhenanus in marg. et A s. l.* ducus *P*, duos *A* 24 $\overline{\text{cos}}$. *A* 25 quamlibet *M*(?)*A*: quemlibet *P*

morari cogit. hic nobilissima Iuliorum genitus familia et, quod inter omnis antiquitatis studiosos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentia effusissimus, animo super humanam et naturam et fidem 5 evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum Magno illi Alexandro, sed sobrio ne-
2 que iracundo simillimus, qui denique semper et cibo et somno in vitam, non in voluptatem uteretur, cum fuisset C. Mario sanguine coniunctissimus atque idem Cinnae 10 gener, cuius filiam ut repudiaret nullo metu compelli potuit, cum M. Piso consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Sullae dimisisset gratiam, habuissetque fere duodeviginti annos eo tempore, quo Sulla rerum potitus est, magis ministris Sullae adiutoribusque partium quam 15 ipso conquirentibus eum ad necem mutata veste dissimilemque fortunae suae indutus habitum nocte urbe elapsus
3 est. idem postea admodum iuvenis, cum a piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab iis retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis terrori venerationique esset, 20 neque umquam aut nocte aut die (cur enim quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur, in hoc scilicet, ne si quando aliquid ex solito variaret, suspectus iis, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret. 25
1 42. Longum est narrare, quid et quotiens ausus sit, quanto opere conata eius qui obtinebat Asiam magistratus populi Romani metu suo destituerit: illud referatur

2 *antiquitatis studiosos (*vel* curiosos): antiquissimos *AP*, antiquitatis peritos *Orelli*, inter omnis constat, antiquissima *Acidalius*, quod monumentis antiquissimis constabat *Bernays* 4 munificentiae effusissimus *AP*, *em. Gelenius* 5 animo] omnino *Lips.* 8 et cibo et somno *A*: et somno et cibo *P*, *cf. Kreyssig. p.* XXXIII 19 se per *M*: semper *AP* | his *AP*, *item v.* 20 *et* 25 (*hic A* hiis) 21 aut die aut nocte *A* 28 metu *Gelenius*: motu *AP* | destituere *AP*

documentum tanti mox evasuri viri. quae nox eam diem 2
secuta est, qua publica civitatium pecunia redemptus est,
ita tamen, ut cogeret ante obsides a piratis civitatibus
dari, contracta classe et privatus et tumultuaria *manu* in-
5 vectus in eum locum, in quo ipsi praedones erant, par-
tem classis fugavit, partem mersit, aliquot navis multosque
mortalis cepit; laetusque nocturnae expeditionis triumpho 3
ad suos revectus est, mandatisque custodiae quos ceperat,
in Bithyniam perrexit ad proconsulem Iuncum (is enim
10 cum Asia eam quoque obtinebat) petens, ut auctor fieret
sumendi de captivis supplicii: quod cum ille se facturum
negasset venditurumque captivos dixisset (quippe seque-
batur invidia inertiam), incredibili celeritate revectus ad
mare, priusquam de ea re ulli proconsulis redderentur
15 epistulae, omnes, quos ceperat, suffixit cruci.

43. Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe 1
absens pontifex factus erat in Cottae consularis locum,
cum paene puer a Mario Cinnaque flamen dialis creatus
victoria Sullae, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, ami-
20 sisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspice-
retur a praedonibus omnia tunc obtinentibus maria et
merito iam infestis sibi, quattuor scalmorum navem una
cum duobus amicis decemque servis ingressus effusissimum
Adriatici maris traiecit sinum. quo quidem in cursu con- 2
25 spectis, ut putabat, piratarum navibus cum exuisset vestem
alligassetque pugionem ad femur alterutri se fortunae pa-
rans, mox intellexit frustratum esse visum suum arbo-

2 sequta *A* | ciuitatum *A* | est *MA*: *om.* *P* 3 cogeretur *A*
4 privata *Gelenius*, privatim *Cludius* | manu *addidimus*
8 revectus *Haase*: reuersus *AP* 9 Iuncum *Nipperdey*: Iunium *AP*, *cf.* *Plut.* *v.* *Caes.* 2 | idem (*immo* is) enim cum A. eam quoque obt. *Bipontini*: cum idem enim Asiam eam quam obtinebat *AP* 13 avaritia inertiam *Oudendorp* 14 redderentur *M*: redderetur *AP* 15 epistola *MAP*, *em.* *Burer*
18 cum *addidit Lipsius* 20 id *Gelenius*: ad *AP* 22 iam] tam *AP* 23 effusissimam *A*

rumque ex longinquo ordinem antemnarum praebuisse
3 imaginem. reliqua eius acta in urbe, nobilissima Cn. Dolabellae accusatio et maior civitatis in ea favor, quam reis praestari solet, contentionesque civiles cum Q. Catulo atque aliis eminentissimis viris celeberrimae, et ante praeturam victus *in* maximi pontificatus petitione Q. Catulus,
4 omnium confessione senatus princeps, et restituta in aedilitate adversante quidem nobilitate monumenta C. Marii, simulque revocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi, et praetura quaesturaque mirabili virtute atque industria obita in Hispania, (cum esset quaestor sub Vetere Antistio, avo huius Veteris consularis atque pontificis, duorum consularium et sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intellegi potest) quo notiora sunt, minus egent stilo.

1 44. Hoc igitur consule inter eum et Cn. Pompeium et M. Crassum inita potentiae societas, quae urbi orbique terrarum nec minus diverso cuique tempore ipsis exitiabilis
2 fuit. hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat, ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, ut praediximus, multi obtrectabant, per Caesarem confirmarentur consulem, Caesar autem, quod animadvertebat se cedendo Pompei gloriae aucturum suam et invidia communis potentiae in illum relegata confirmaturum vires suas, Crassus, ut quem principatum solus adsequi non poterat, auctori-
3 tate Pompei, viribus teneret Caesaris. adfinitas etiam inter Caesarem Pompeiumque contracta nuptiis, quippe *Iuliam,*
4 filiam C. Caesaris, Cn. Magnus duxit uxorem. in hoc consulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suasore legis Pompeio: ita circiter viginti milia

2 nobilissimaque Dolobellae *AP*, *em. Haase* 3 *fort.* quam qui reis 4 praestare *A* 6 in *addidi* 11 obitae *Heinsius* 12 atque *P*: ac *A* 18 quoique *Acidalius*: quoque *AP*, quamquam *Heinsius* 20 praedixi *A* 22 secedendo *A* 25 quem *MA*: qui *P* 26 uiribus *P*: uiri uiribus *MA* 27 Iuliam *add. Orelli* 29 ut *P*: aut *A*

civium eo deducta et ius urbis restitutum post annos circiter centum quinquaginta duos quam bello Punico ab Romanis Capua in formam praefecturae redacta erat. Bibulus, collega Caesaris, cum actiones eius magis vellet impedire quam posset, maiore parte anni domi se tenuit: quo facto dum augere vult invidiam collegae, auxit potentiam. tum Caesari decretae in quinquennium Galliae.

45. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, quique *neque* dicendi neque faciendi ullum nisi quem vellet nosset modum, malorum propositorum executor acerrimus, infamis etiam sororis stupro et actus incesti reus ob initum inter religiosissima populi Romani sacra adulterium, cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) et a patribus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit, qui civem Romanum indemnatum interemisset, ei aqua et igni interdiceretur: cuius verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optime meritus de re publica conservatae patriae pretium calamitatem exilii tulit. non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Caesar et Pompeius. hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter viginti viros dividendo agro Campano esse noluisset. idem intra biennium sera Cn. Pompei cura, verum ut coepit intenta, votisque Italiae ac decretis senatus, virtute atque actione Annii Milonis tribuni pl. dignitati patriaeque restitutus est. neque post Numidici exilium aut reditum quisquam aut expulsus invidiosius aut receptus est laetius: cuius domus quam infeste a Clodio disiecta erat, tam speciose a senatu restituta est.

1 urbis *Heinsius:* ab his *AP*, civitatis *Puteanus, cf. Madv. Adv.* II, 304 3 erat *om. A* 9 neque *om. AP*, qui neque *Vascosanus* 16 damnatum *AP*, *em. Puteanus* 17 ei] et *AP* | quibus uerbis *Burman* 20 calamitate *AP*, *em. Gelenius* | suspitione *A* 22 diuidendo *P*: uidendo *A* 24 ut coepit *Gelenius*: et cupit *AP* | intenta *Wopkens*: interita *AP* 26 dignitate *A*

4 idem P. Clodius in tribunatu sub honorificentissimo ministerii titulo M. Catonem a re publica relegavit: quippe legem tulit, ut is quaestor cum iure praetorio adiecto etiam quaestore mitteretur in insulam Cyprum ad spoliandum regno Ptolemaeum, omnibus morum vitiis eam con- 5
5 tumeliam meritum. sed ille sub adventum Catonis vitae suae vim intulit. unde pecuniam longe sperata maiorem Cato Romam retulit: cuius integritatem laudari nefas est, insolentia paene argui potest, quod una cum consulibus ac senatu effusa civitate obviam, cum per Tiberim subiret 10 navibus, non ante iis egressus est, quam ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.

1 46. Cum deinde inmanis res vix multis voluminibus explicandas C. Caesar in Gallia gereret nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis innumerabilibusque caesis et 15 captis hostium milibus etiam in Britanniam traiecisset exercitum, alterum paene imperio nostro ac suo quaerens orbem, vetus par consulum, Cn. Pompeius et M. Crassus, alterum iniere consulatum, qui neque petitus honeste ab
2 iis neque probabiliter gestus est. Caesari lege, quam 20 Pompeius ad populum tulit, prorogatae in idem spatium temporis provinciae, Crasso bellum Parthicum iam animo molienti Syria decreta: qui vir cetera sanctissimus immunisque voluptatibus neque in pecunia neque in gloria concupiscenda aut modum norat aut capiebat terminum. 25
3 hunc proficiscentem in Syriam diris cum ominibus tribuni pl. frustra retinere conati: quorum execrationes si in ipsum tantummodo valuissent, vile imperatoris damnum
4 salvo exercitu fuisset rei publicae. transgressum Euphra-

1 tribunatu *Heinsius*: senatu *AP* 4 quaestor emitteretur *AP* 5 Ptolomaeum *A* 11 iis] is *AP* 14 gereret *Stanger*: ageret *AP* 15 et *MA*: ac *P* 18 vetus par *Ursinus*: uictus pars *AP* 20 hiis *A*, his *P* | legem quam *P*, leges quas *A* 22 provinciae *om. A* | iam *Heinsius*: in *AP*, *om. Cludius* 26 ominibus *A*: omnibus *P* 28 uile *Lipsius*: utile *AP*, *cf. Tac. A.* 2, 85

ten Crassum petentemque Seleuciam circumfusus inmanibus copiis equitum rex Orodes una cum parte maiore Romani exercitus interemit. reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quaestor, con-
5 servavit Syriamque adeo in populi Romani potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos felici rerum eventu fugaret ac funderet.

47. Per haec insequentiaque et quae praediximus 1
tempora amplius quadringenta milia hostium a C. Caesare
10 caesa sunt, plura capta; pugnatum saepe derecta acie, saepe [in] agminibus, saepe eruptionibus, bis penetrata Britannia, novem denique aestatibus vix ulla non iustissimus triumphus emeritus. circa Alesiam vero tantae res gestae, quantas audere vix hominis, perficere paene nullius
15 nisi dei fuerit. quarto ferme anno Caesar morabatur in 2
Galliis, cum medium iam ex invidia potentiae male cohaerentis inter Cn. Pompeium et C. Caesarem concordiae pignus Iulia, uxor Magni, decessit: atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortuna filius
20 quoque parvus Pompei, Iulia natus, intra breve spatium obiit. tum in gladios caedesque civium furente ambitu, 3
cuius neque finis reperiebatur nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio etiam adversantium antea dignitati eius iudicio delatus est, cuius ille honoris gloria veluti
25 reconciliatis sibi optimatibus maxime a C. Caesare alienatus est; sed eius consulatus omnem vim in coërcitione ambitus exercuit. quo tempore P. Clodius a Milone candidato 4

1 circumfusus *Vascosanus*: circumfusos *AP*, circumfusis *Gelenius*, *cf.* 112, 4 9 CCCC. *AP*: DCCC *Lipsius*, CIOC *Vossius, ut est apud App. Gall.* 1, 2 *et Plut. v. Pomp.* 67 10 de recta *A*, directa *P*; *veram formam A servavit item* 95, 2 *et* 112, 3 11 in *om. Lipsius, cf. Liv.* 29, 36, 4 14 gestae *MA*: *om. P* 15 quarto *Laurent*: septimo *AP*, quinto *al.* 16 Gallis *A* | potentiae male *Lipsius*: Ponti et (ac *P*) Camiliae *AP* 21 ueluti *P*: uelut *A* 26 coercitione *Cludius*: coercitionem *M*, coertionem *AP* 27 exeruit *Lipsius* (*non item A*)

consulatus exemplo inutili, sed facto salutari rei publicae circa Bovillas contracta ex occursu rixa iugulatus est. Milonem reum non magis invidia facti quam Pompei damna-
5 vit voluntas; quem quidem M. Cato palam lata absolvit sententia: qui si maturius tulisset, non defuissent qui 5 sequerentur exemplum probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior rei publicae neque bonis inimicior vixerat.

1 48. Intra breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia, cum iustissimus quisque et a Caesare et a 10 Pompeio vellet dimitti exercitus; quippe Pompeius in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat easque per triennium absens ipse ac praesidens urbi per Afranium et Petreium, consularem ac praetorium, legatos suos, administrabat et iis, qui a Caesare dimittendos exercitus 15 contendebant, adsentabatur, iis, qui ab ipso quoque, ad-
2 versabatur. qui si ante biennium, quam ad arma itum est, perfectis muneribus theatri et aliorum operum, quae ei circumdedit, gravissima temptatus valetudine decessisset in Campania, (quo quidem tempore universa Italia vota 20 pro salute eius primi omnium civium suscepit) defuisset fortunae destruendi eius locus et, quam apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset ad inferos.
3 bello autem civili et tot, quae deinde per continuos viginti annos consecuta sunt, malis non alius maiorem flagran- 25 tioremque quam C. Curio tribunus pl. subiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, suae alienaeque et fortunae et pudicitiae prodigus, homo ingeniosissime nequam et facun-
4 dus malo publico, cuius animo [voluptatibus vel libidini-

1 inutili sed *Ursinus*: inutiliter *AP*, inutili (*sine* sed) *Gelenius* 9 bellis *P* 13 Afrannium *P*, Africanium *M*, Africanum *A* 16 adsentabatur *om. A* | ab ipso quoque *MA*: dimittendos ab ipsoque *P ex interpolatione Rhenani* 19 tentatus *P* 21 primo *AP*, *em. Vascosanus* 29 cuius *Gelenius*: huius *AP* | volupt. vel libid. *glossam esse vidit Gruterus*; cuius insanis (nimiis?) vol. *Ruhnk.*

bus] neque opes ullae neque cupiditates sufficere possent.
hic primo pro Pompei partibus, id est, ut tunc habe-
batur, pro re publica, mox simulatione contra Pompeium
et Caesarem, sed animo pro Caesare stetit. id gratis an
5 accepto centies sestertio fecerit, ut accepimus, in medio
relinquemus. ad ultimum saluberrimas [et] coalescentis 5
condiciones pacis, quas et Caesar iustissimo animo postu-
labat et Pompeius aequo recipiebat, discussit ac rupit,
unice cavente Cicerone concordiae publicae. harum prae-
10 teritarumque rerum ordo cum iustis aliorum voluminibus
promatur, tum, uti spero, nostris explicabitur. nunc pro- 6
posito operi sua forma reddatur, si prius gratulatus ero
Q. Catulo, duobus Lucullis Metelloque et Hortensio, qui,
cum sine invidia in re publica floruissent eminuissentque
15 sine periculo, quieta aut certe non praecipitata fatali
ante initium bellorum civilium morte functi sunt.

49. Lentulo et Marcello consulibus post urbem con- 1
ditam annis septingentis et tribus, ante annos octo et
20 septuaginta, quam tu, M. Vinici, consulatum inires, bellum
civile exarsit. alterius ducis causa melior videbatur, alterius 2
erat firmior: hic omnia speciosa, illic valentia: Pompeium
senatus auctoritas, Caesarem militum armavit fiducia. con-
sules senatusque causae nomine Pompeio summam im-
25 perii detulerunt. nihil relictum a Caesare, quod servandae 3
pacis causa temptari posset, nihil receptum a Pompeianis,
cum alter consul iusto esset ferocior, Lentulus vero salva
re publica salvus esse non posset, M. autem Cato morien-

4 Caesare restitit *AP* 5 sextertio *A*, SH *P* 6 et *del. Gelenius* 9 kavente *A*, favente *Madvig* 10 iustius *AP*, *em. Gelenius*, *cf.* 119, 1 15 quieta ea aut *Lips.* | praecipiti civitate *Madvig praeeunte Ruhnkenio* 17 COSS. *P*, CN. *A* 19 annis *excidit in ed. Orell.* | DCCIII *Gelenius*: ACCIII. *P*, a. CC. III *A* | *ante: et *AP*, et ante *al. cf.* 65, 2. 103, 2 | annos *MA*: *om. P* 24 nomine *J. Fr. Gronovius*: non *AP* 26 temptari *A*: tentari *P et corr. A* 27 altero *AP* | COS. *AP*, *fort.* consulum *cf.* 61, 4

dum ante, quam ullam condicionem civis accipiendam rei publicae contenderet. vir antiquus et gravis Pompei partes laudaret magis, prudens sequeretur Caesaris et illa glorio-
4 siora, haec terribiliora duceret. ut deinde spretis omnibus quae Caesar postulaverat, tantummodo contentus cum una 5 legione titulum retinere provinciae, privatus in urbem veniret et se in petitione consulatus suffragiis populi Romani committeret decrevere, ratus bellandum Caesar cum exercitu Rubiconem transiit. Cn. Pompeius consulesque et maior pars senatus relicta urbe ac deinde Italia trans- 10 misere Dyrrachium.

1 50. At Caesar Domitio legionibusque, *quae* Corfini una cum eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundusium, ita ut appareret malle integris rebus [et] 15 condicionibus finire bellum quam opprimere fugientis, cum
2 transgressos reperisset consules, in urbem revertit redditaque ratione consiliorum suorum in senatu et in contione ac miserrimae necessitudinis, cum alienis armis ad
3 arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. festina- 20 tionem itineris eius aliquamdiu morata Massilia est, fide melior quam consilio prudentior, intempestive principalium armorum arbitria captans, quibus hi se debent interpo-
4 nere, qui non parentem coërcere possunt. exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio praetorio fuerat, 25

3 gloriosa *AP*, *em. Cuperus* 4 haec *P*: illa *A* 6 legione ne *A* | privatus *Gelenius*: priuatusque *AP*, privatus ut *Mommsen* 7 uenire . . committere *AP*, *em. Gelenius* 8 '*ex. uet. sic habet, ut legendum existimem* decreuerat' *Burer* 11 Dyrachium *A*, *item p.* 65, 4 12 legionibusque Corfini *A*, legionibusque Corfini quae *P*; *apparet* quae *in M intercidisse et a Rhenano falso loco*, *ut vidit Baiterus, suppletum esse* 13 voluerant *Gelenius*: uenerant *AP* 14 dimissis, sine dilatione *Acidalius* 15 et *om. Nagel in Act. lit. soc. Rh. Trai.* IV, 282, *cf. Kreyss. p.* XXXV 17 reuertitur *A* 21 aliquandiu *P* 23 hisce *A*, ii se *Burman* 25 Africanio *M*, Africano *AP*, *em. Burer* | Praeteio *A*

ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus se Caesari tradidit; uterque legatorum et quisquis cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium.

51. Proximo anno cum Dyrrachium ac vicina ei 1
5 urbi regio castris Pompei obtineretur, qui accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regumque et tetrarcharum simulque dynastarum copiis inmanem exercitum confecerat et mare praesidiis classium, ut rebatur, saepserat, quo minus Caesar legiones
10 posset transmittere, sua et celeritate et fortuna C. Caesar 2
usus nihil in mora habuit, quo minus eo quo vellet ipse exercitusque classibus perveniret, et primo paene castris Pompei sua iungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. sed inopia obsidentibus quam ob-
15 sessis erat gravior. tum Balbus Cornelius excedente huma- 3
nam fidem temeritate ingressus castra hostium saepiusque cum Lentulo conlocutus consule, dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non *in* Hispania ex cive natus, sed Hispanus, in triumphum et ponti-
20 ficatum adsurgeret fieretque ex privato consularis. variatum deinde proeliis, sed uno longe magis Pompeianis prospero, quo graviter impulsi sunt Caesaris milites.

52. Tum Caesar cum exercitu fatalem victoriae suae 1
Thessaliam petiit. Pompeius, longe diversa aliis suadenti- 2
25 bus, quorum plerique hortabantur, ut in Italiam trans-

1 aduentu *AP* 3 remisit *AP* 4 uicina *P*: uicinia *AM*
5 Pompei *A*: Pompeio *MP*, *sed* o *in M punct.* | obtineretur *Heinsius*: retinetur *MAP*, teneretur *v.* | ex *A corr. ex* et
7 et *add. Gelenius* | tetarcharum *AM* | simulq. *MP*: simul *A*, *haud scio an recte cf.* 56, 1 8 praesidii dis *A* 9 ut rebatur *A s. l. et Rhen. in marg.* uirebatur *A* 1 *m. P* 11 quo vellet (*sine* eo) *Salmasius*: et cum vellet *AP*, et cum vellet et quo vellet *Ruhnk.* 14 obsessis erat *P*: obsesserat *A*
17 consule *A*: COS. *P* 18 in H. ex cive *Morgenstern*: Hispaniae Asiae *AP*, Hispaniensi cive *Burman*, Hispaniensis *Lipsius*
19 triumphum pontificatumque *ed. Orell. errore* 20 ex peregrino *Burman* 22 quo *delevit Froehlich*

mitteret (neque hercules quidquam partibus illis salubrius
fuit), alii, ut bellum traheret, quod dignatione partium
in dies ipsis magis prosperum fieret, usus impetu suo
3 hostem secutus est. aciem Pharsalicam et illum cruen-
tissimum Romano nomini diem tantumque utriusque exer- 5
citus profusum sanguinis et conlisa inter se duo rei
publicae capita effossumque alterum Romani imperii lumen
et tot talesque Pompeianarum partium caesos viros non
4 recipit enarranda hic scripturae modus. illud notandum
est: ut primum C. Caesar inclinatam vidit Pompeianorum 10
aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quam
ut in omnes partes, ut militari verbo ex consuetudine
5 utar, dimitteret * *. pro dii immortales, quod huius volun-
tatis erga Brutum suae postea vir tam mitis pretium tulit!
6 nihil *in* illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius 15
fuit, quam quod neminem nisi acie consumptum civem
patria desideravit: sed munus misericordiae corrupit per-
tinacia, cum libentius vitam victor iam daret, quam victi
acciperent.

1 53. Pompeius profugiens cum duobus Lentulis con- 20
sularibus Sextoque filio et Favonio praetorio, quos comites
ei fortuna adgregaverat, aliis, ut Parthos, aliis, ut Africam
peteret, in qua fidelissimum partium suarum haberet regem

1 illius *Burman* 2 fuisset *Cludius* | dignationi *MAP* | partium *AP*: partem *M* 3 in die (indies *AP*) ipsiis (ipsis *P*) *MAP* 5 Romano *P*: Romani *MA* 6 conlisa *Gelenius*: consilio *AP* 8 et *addidi* 9 enarrandae *A* 12 ut *add. Gelenius* | uerbo *A*: et uerbo *P* | ex *Lipsius*: et *AP* 13 *supplet Ruhnk.* (*post* in omnes partes): praecones clamantes 'parce civibus'; *an, ut nanciscamur verbum militare, supplendum est*: signum (*vel* tesseram) 'parce civibus'? *cf. Suet. Caes.* 75 acie Pharsalica proclamavit ut civibus parceretur. *App. B. C.* 2, 80 *κήρυκας ἐς τὰς τάξεις πανταχοῦ περιέπεμπεν, οἳ τοῖς νικῶσιν ἐκέλευον ἀψαυστεῖν τῶν ὁμοεθνῶν κτλ.* | proh *A* 14 suae *om. A* | post eam *AP, em. Rhenanus in marg.* 15 in illa . . quam quod *Haase*: illa . . quando *AP* 17 corrumpit *AP, em. Rhen. in mg.* 18 uictoriam dare *AP, em. Burer* 21 sextoque *P* 23 in quo *AP*

Iubam, suadentibus, Aegyptum petere proposuit memor beneficiorum, quae in patrem eius Ptolemaei, qui tum puero quam iuveni propior regnabat Alexandriae, contulerat. sed quis in adversis beneficiorum servat memo- 2
5 riam? aut quis ullam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? missi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam a Mytilenis Corneliam uxorem receptam in navem fugae comitem habere coeperat) consilio Theodoti et Achillae exciperent
10 hortarenturque, ut ex oneraria in eam navem, quae obviam processerat, transcenderet: quod cum fecisset, princeps Romani nominis imperio arbitrioque Aegyptii mancipii C. Caesare P. Servilio consulibus iugulatus est. hic post 3
tres consulatus et totidem triumphos domitumque terra-
15 rum orbem sanctissimi atque praestantissimi viri in id evecti, super quod ascendi non potest, duodesexagesimum annum agentis pridie natalem ipsius vitae fuit exitus, in tantum in illo viro a se discordante fortuna, ut cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. quid 4
20 aliud quam nimium occupatos dixerim, quos in aetate et tanti et paene nostri saeculi viri fefellit quinquennium? cum a C. Atilio et Q. Servilio consulibus tam facilis esset annorum digestio. quod adieci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

25 54. Non fuit maior in Caesarem, quam in Pompeium 1
fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum temptassent insidiis ac deinde bello lacessere auderent, utrique summorum imperatorum, *alteri mortuo,* alteri superstiti meritas poenas

2 Ptolomaei *AP* 3 prior (*add. s. l.* pior) *A* 9 coeperat *A et Frotscher*: ceperat *P* | Achillae *P*: Achili *M*, Achi *A* 10 obuiam *om. A* 15 atque *A*: ac *P* | uiri *om. A* 20 aetatem *AP, em. Rhen. in mg.* 21 et *om. A* 22 facilis *Gelenius*: felix (foelix *A*) *AP* 25 maior *P*: non maior *MA* 27 temtassent *A*, tentassent *P* 28 summorum *Mommsen*: summo *AP* 29 alteri mortuo *supplevit Lipsius*

2 luere suppliciis. nusquam erat Pompeius corpore, adhuc
ubique vivebat nomine. quippe ingens partium eius favor
bellum excitaverat Africum, quod ciebat rex Iuba et Scipio,
vir consularis, ante biennium quam extingueretur Pom-
3 peius, lectus ab eo socer, eorumque copias auxerat M. Cato, 5
ingenti cum difficultate itinerum locorumque inopia per-
ductis ad eos legionibus: qui vir cum summum ei a mili-
tibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit.

1 55. Admonet promissae brevitatis fides, quanto omnia
transcursu dicenda sint. sequens fortunam suam Caesar 10
pervectus in Africam est, quam occiso C. Curione, Iulia-
narum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus. ibi
primo varia fortuna, mox pugnavit sua, inclinataeque
2 hostium copiae: nec dissimilis ibi adversus victos quam
in priores clementia Caesaris fuit. victorem Africani belli 15
Caesarem gravius excepit Hispaniense (nam victus ab eo
Pharnaces vix quidquam gloriae eius adstruxit), quod
Cn. Pompeius, Magni filius, adulescens impetus ad bella
maximi, ingens ac terribile conflaverat, undique ad eum
adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium ex toto 20
3 orbe terrarum auxiliis confluentibus. sua Caesarem in
Hispaniam comitata fortuna est, sed nullum umquam atro-
cius periculosiusque ab eo initum proelium, adeo ut plus
quam dubio Marte descenderet equo consistensque ante
recedentem suorum aciem, increpita prius fortuna, quod 25
se in eum servasset exitum, denuntiaret militibus vestigio
se non recessurum: proinde viderent, quem et quo loco
4 imperatorem deserturi forent. verecundia magis quam
virtute acies restituta, et a duce quam a milite fortius.

2 uiuebat *Heinsius*: Iubae *AP* 5 socer *MA*: sacer *P* 7 a militibus *MA*: ambitus *P* 8 parere *Burer*: parare *P*, parari *A* 9 quando *A* 10 sunt *A* 11 in peruectus in *A* | est *Orelli*: et *A*, *om. P* | C. *add. Stanger* 13 fortuna, mox p. sua *Acid. et Lipsius*: fortunam expugnauit uia *AP* 16 Caesarem *A*: C. Caesarem *P* 18 ad bellandum *Gelenius* 25 increpata *A pr. m.* 29 restituta et a *Orelli*: restitutae C. A. *M.*, restitutae sunt a *AP*

Cn. Pompeius gravis vulnere inventus inter solitudines avias interemptus est; Labienum Varumque acies abstulit.

56. Caesar omnium victor regressus in urbem, quod 1
humanam excedat fidem, omnibus, qui contra se arma
5 tulerant, ignovit, *et* magnificentissimis gladiatorii muneris, naumachiae et equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis epulique per multos dies dati celebratione replevit eam. quinque egit triumphos: Gallici 2
apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testu-
10 dine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. pecunia ex manubiis lata paulo amplius sexiens miliens sestertium. neque illi tanto viro et tam clementer omni- 3
bus victoriis suis uso plus quinque mensium principalis quies contigit. quippe cum mense Octobri in urbem re-
15 vertisset, idibus Martiis, coniurationis auctoribus Bruto et Cassio, quorum alterum promittendo consulatum non obligaverat, contra differendo Cassium offenderat, adiectis etiam consiliariis caedis familiarissimis omnium et fortuna partium eius in summum evectis fastigium, D. Bruto et
20 C. Trebonio aliisque clari nominis viris, interemptus est. cui magnam invidiam conciliarat M. Antonius, omnibus 4
audendis paratissimus, consulatus collega, inponendo capiti eius Lupercalibus sedentis pro rostris insigne regium, quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus videretur.

25 57. Laudandum experientia consilium est Pansae 1
atque Hirtii, qui semper praedixerant Caesari, ut principatum armis quaesitum armis teneret: ille dictitans mori se quam timeri malle dum clementiam, quam praestiterat,

1 graui *A*, *cf. Liv.* 36, 20, 5 5 et *add. Ruhnken*, magnificentissimisque *Burer* (*ex M?*) 10 Afri *A* 11 sexies milies SH *P*, *pro* sexiens, *quod falsum esse constat, coniecit Hotomanus* sexagies, *Lipsius* decies sexies 12 tanto viro *om. A* 13 uictoribus suis *M*, *om. AP* 15 coniurationibus *A* 19 reuectis *AP* 20 Tribonio *AP* 22 paratissimos consulatos *A* 24 ita . . offensus *Rhenanus*: id . . offensum *AP* 28 timere *A* (*sed* timeri *corr.*)

expectat, incautus ab ingratis occupatus est, cum quidem plurima ei praesagia atque indicia dii immortales futuri
2 obtulissent periculi. nam et haruspices praemonuerant, ut diligentissime iduum Martiarum caveret diem, et uxor Calpurnia territa nocturno visu, ut ea die domi subsisteret, 5 orarat, et libelli coniurationem nuntiantes dati neque pro-
3 tinus ab eo lecti erant. sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cuiuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.

1 58. Quo anno id patravere facinus Brutus et Cas- 10
2 sius, praetores erant, D. Brutus consul designatus: hi una cum coniurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium occupavere. tum consul Antonius (quem cum simul interimendum censuisset Cassius testamentumque Caesaris abolendum, Brutus repugnaverat dictitans nihil 15 amplius civibus praeter tyranni — ita enim appellari Caesarem facto eius expediebat — petendum esse san-
3 guinem) convocato senatu, cum iam Dolabella, quem substituturus sibi Caesar designaverat consulem, fasces atque insignia corripuisset consulis, velut pacis auctor liberos 20 suos obsides in Capitolium misit fidemque descendendi
4 tuto interfectoribus Caesaris dedit. et illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum, relatum a Cicerone, oblivionis praeteritarum rerum decreto patrum comprobatum est.

1 59. Caesaris deinde testamentum apertum est, quo 25 C. Octavium, nepotem sororis suae Iuliae, adoptabat. de cuius origine, etiam si per se nitet, pauca dicenda sunt.

2 plurima ei *Orelli*: plurimi *MA*, plurima *A corr. et P* 4 diligentissimae *A* 6 *orabat *AP* | neque p. ab eo *A*: ab eo neque p. *P*, ab obvio n. p. *Burman ex Suet. Caes.* 81 8 cuiuscumque *Gelenius*: cuius cum (quom *P*) *MAP*, cuius *Aldus*, cuiusque *Salmasius*; *at tum exspectares*: vis est cuiusque 10 id id *A* | M. Brutus *Heinsius* | Cassius *Stanger*: C. Cassius *AP* 13 tum *Haase*: cum *AP* 18 Dolobella *P* | quam substiturus *A* 19 COS. *P* 20 consulis *A*: COS. *P*, consularia *Aldus* 27 per se nitet *Burman*: praeuenit et *AP*, praenitet *Heinsius*

fuit C. Octavius ut non patricia, ita admodum speciosa 2
equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives.
hic praetor inter nobilissimos viros creatus primo loco,
cum ei dignatio Iulia genitam Atiam conciliasset uxorem,
5 ex eo honore sortitus Macedoniam appellatusque in ea
imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit prae-
textato relicto filio. quem C. Caesar, maior eius avun- 3
culus, educatum apud Philippum vitricum dilexit ut suum,
natumque annos duodeviginti Hispaniensis militiae ad-
10 secutum se postea comitem habuit, numquam aut alio
usum hospitio quam suo aut alio vectum vehiculo, ponti-
ficatusque sacerdotio puerum honoravit. et patratis bellis 4
civilibus ad erudiendam liberalibus disciplinis singularis
indolem iuvenis Apolloniam eum in studia miserat, mox
15 belli Getici ac deinde Parthici habiturus commilitonem.
cui ut est nuntiatum de caede avunculi, cum protinus 5
ex vicinis legionibus centuriones suam suorumque militum
operam ei pollicerentur neque eam spernendam Salvidienus
et Agrippa dicerent, ille festinans pervenire in urbem
20 omnem ordinem ac rationem et necis et testamenti Brun-
dusii comperit. cui adventanti Romam inmanis amicorum 6
occurrit frequentia, et cum intraret urbem, solis orbis
super caput eius curvatus aequaliter rotundatusque in co-

1 Octavius (*vel* Octavii) pater *Cludius* | speciose *A* 3 praeter *A* 4 Iuliam *A* | Atiam *A*: Acciam *P* 5 in eam *AP*, *em. Gelen.* (ex ea *Ursinus*) 9 XVIII] XVII *Oudendorp* | Hispaniensi militia *Lips.* 12 patratis *Aldus*: paratis *AP* 13 erudiendam *A ut coni. Ruhnken*: erudiendum *P* 15 Getici *A*: Gethici *P* 17 suas *AP* 18 pollicentur *MA* 20 ordinem ac rat. *Munckerus*: ordinationem *AP* 22 intraret, circa orbem solis orbis *Haase* 23 rutilatusque *G. A. Koch in progr. Lips.* (1866) | in coloreum arcum *Kreyssig*, in morem arcus *Bothe*, *fort.* in circulum arcus, *cf. Sen. Nat. Qu.* 1, 2, 1 memoriae proditum est, quo die D. Augustus . . . intravit, circa solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet: hunc Graeci halo vocant, nos dicere coronam aptissime possimus.

lorem arcus velut coronam tanti mox viri capiti imponens conspectus est.

1 60. Non placebat Atiae matri Philippoque vitrico adiri nomen invidiosae fortunae Caesaris, sed adserebant salutaria rei publicae terrarumque orbis fata conditorem 5
2 conservatoremque Romani nominis. sprevit itaque caelestis animus humana consilia et cum periculo potius summa quam tuto humilia proposuit sequi maluitque avunculo et Caesari de se quam vitrico credere, dictitans nefas esse, quo nomine Caesari dignus esset visus, semet ipsum *sibi* 10
3 videri indignum. hunc protinus Antonius consul superbe excepit (neque is erat contemptus, sed metus) vixque admisso in Pompeianos hortos loquendi secum tempus dedit, mox etiam velut insidiis eius petitus sceleste insimulare
4 coepit, in quo turpiter deprehensa eius vanitas est. aperte 15 deinde Antonii ac Dolabellae consulum ad nefandam dominationem erupit furor. sestertium septiens miliens, depositum a C. Caesare ad aedem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiusdem insertis falsis vitiatisque corrupti commentarii atque omnia pretio temperata, vendente 20
5 rem publicam consule. idem provinciam D. Bruto designato consuli decretam Galliam occupare statuit, Dolabella transmarinas decrevit sibi; interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentis crescebat odium, eoque C. Caesar iuvenis cotidianis Antonii petebatur insidiis. 25

1 61. Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas: indignatio et dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Caesar undevicesimum annum ingressus, mira ausus ac summa consecutus privato consilio maiorem
2 senatu pro re publica animum habuit primumque a Ca- 30

3 Atiae *A*: Acciae *P* 5 orbi *Burman* 9 cedere *AP*, *em. Gelenius* 10 sibi *addidit Lipsius* 12 excipit *AP*, *em. Cludius* 17 sestertium septiens *A*: SH septies *P* | milies *AP* 19 uitiatisque *Cludius*: ciuitatibusque *AP*; *aliorum conatus v. apud Kritz.* | corruptis commentariis *AP* 22 occuparet *A* 30 Galatia *AP*

latia, mox a Casilino veteranos excivit paternos: quorum exemplum secuti alii brevi in formam iusti coiere exercitus. mox cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundusium venire iusserat, legio
5 Martia et quarta cognita et senatus voluntate et tanti iuvenis indole sublatis signis ad Caesarem se contulerunt. eum senatus honoratum equestri statua, quae hodieque 3
in rostris posita aetatem eius scriptura indicat, (qui honor non alii per trecentos annos quam L. Sullae et Cn. Pom-
10 peio et C. Caesari contigerat) pro praetore una cum consulibus designatis Hirtio et Pansa bellum cum Antonio gerere iussit. *id* ab eo annum agente vicesimum fortissime 4
circa Mutinam administratum est et D. Brutus obsidione liberatus. Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere
15 Italiam, consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex volnere mortem obiit.

62. Omnia ante quam fugaretur Antonius honorifice 1
a senatu in Caesarem exercitumque eius decreta sunt maxime auctore Cicerone; sed ut recessit metus, erupit
20 voluntas protinusque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Cassioque provinciae, quas iam ipsi sine ullo se- 2
natus consulto occupaverant, decretae, laudati quicumque se iis exercitus tradidissent, omnia transmarina imperia eorum commissa arbitrio. quippe M. Brutus et C. Cassius, 3
25 nunc metuentes arma Antonii, nunc ad augendam eius invidiam simulantes se metuere, testati edictis libenter se vel in perpetuo exilio victuros, dum rei publicae con-

2 breui *MA*: in breui *P* | in forma iusti coire *MA*, *em. P* 5 Martio *A* | tanta *Ruhnk.* 7 senatum *A* 9 Cn.] C. *A* 10 pro praetore *Sigonius*: pro P. R. *AP* 12 id *add. Gelenius* | fortiter *ed. Orell. operarum errore* 13 est et *P*: esset *A* 23 se hiis se *A*, his se *P*, se iis et *Orelli* 24 arbitrio *P*: imperio *A*, *ex qua lectione, nisi calami lapsu orta est, suspicere scribendum esse:* omnia transmarina eorum c. imperio 27 reip. *Gelenius*: resp. *AP*, res p. constaret et c. *Haase*, *quam in sententiam saltem melius foret*: dum publica const. concordia

staret concordia, nec ullam belli civilis praebituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientia facti sui, profecti urbe atque Italia, intento ac pari animo sine auctoritate publica provincias exercitusque occupaverant et, ubicumque ipsi essent, praetexentes esse rem publicam, pecunias etiam, quae ex transmarinis provinciis Romam ab quaestoribus deportabantur, a volentibus acceperant.
4 quae omnia senatus decretis comprensa et comprobata sunt et D. Bruto, quod alieno beneficio viveret, decretus triumphus, Pansae atque Hirtii corpora publica sepultura
5 honorata, Caesaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum eius missi erant, iuberentur summoto eo milites adloqui. non fuit tam ingratus exercitus, quam fuerat senatus: nam cum eam iniuriam dissimulando Caesar ipse ferret, negavere milites sine imperatore suo ulla se
6 audituros mandata. hoc est illud tempus, quo Cicero insito amore Pompeianarum partium Caesarem laudandum et tollendum censebat, cum aliud diceret, aliud intellegi vellet.

1 63. Interim Antonius fuga transgressus Alpes, primo per conloquia repulsus a M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Caesaris locum furto creatus decreta sibi Hispania adhuc in Gallia morabatur, mox saepius in conspectum veniens militum (cum et Lepido omnes imperatores forent meliores et multis Antonius, dum erat sobrius), per aversa castrorum proruto vallo a militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cum summa virium penes
2 eum foret. sub Antonii ingressum in castra Iuventius Laterensis, vir vita ac morte consentaneus, cum acerrime suasisset Lepido, ne se cum Antonio hoste iudicato iun-
3 geret, inritus consilii gladio se ipse transfixit. Plancus

3 ac parato *Burman* 7 auolantibus *A* 9 D.] Decio *A* 14 *Caesar ipse: Caesari *AP*, Caesar *v*. 18 aliut . . . aliut *A* 21 qui pont. max. *om. A* 25 auersam castrorum proruta *AP, em. Gelenius* 26 a *add. Heinsius*

deinde dubia, id est sua fide, diu quarum esset partium secum luctatus ac sibi difficile consentiens, et nunc adiutor D. Bruti designati consulis, collegae sui, senatuique se litteris venditans, mox eiusdem proditor, Asinius autem
5 Pollio firmus proposito et Iulianis partibus fidus, Pompeianis adversus, uterque exercitus tradidere Antonio.

64. D. Brutus desertus primo a Planco, postea etiam 1
insidiis eiusdem petitus, paulatim relinquente eum exercitu fugiens in hospitis cuiusdam nobilis viri, nomine Cameli,
10 domo ab iis, quos miserat Antonius, iugulatus est iustissimasque optime de se merito viro C. Caesari poenas dedit, cuius cum primus omnium amicorum fuisset, inter- 2
fector fuit et fortunae, ex qua fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat censebatque aequum, quae acceperat
15 a Caesare, retinere, Caesarem, qui illa dederat, perire.
haec sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus 3
aeternas Antonii memoriae inussit notas, sed hic fulgentissimo et caelesti ore, at tribunus Cannutius canina rabie lacerabat Antonium. utrique vindicta libertatis morte stetit; 4
20 sed tribuni sanguine commissa proscriptio, Ciceronis ut satiato Antonio paene finita. Lepidus deinde a senatu hostis iudicatus est, ut ante fuerat Antonius.

65. Tum inter eum Caesaremque et Antonium com- 1
mercia epistularum et condicionum iacta mentio, cum
25 Antonius et subinde Caesarem admoneret, quam inimicae ipsi Pompeianae partes forent et in quod iam emersissent fastigium et quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur, denuntiaretque se cum Bruto Cassioque, qui

5 propositi *Acidalius* 7 postea *A*: post *P* 9 hospitiis *A* | Camilli *Cludius ex App. b. civ.* 3, 98 10 ab his *AP* 12 primus *A*: primis *P*, cui cum in primis *Heinsius* 15 quia illa *AP* | peristhaec *A*, peris. Haec *P*, perire *uel* perisse *Rhen. in marg.* 18 et scelestiore *A* | canina *Ruhnken*: continna *A*, continua *P* 20 *ut: uel *AP*, velut *vulgo*, *cf.* 2, 12, 1. 67, 3 21 paene *A et Burman*: poena *P* 24 facta *Burer* 25 Ant. subinde C. admoneret, et quam *Bipont.*

iam decem et septem legionum potentes erant, iuncturum vires suas, si Caesar eius aspernaretur concordiam, diceretque plus Caesarem patris quam se amici ultioni debere.
2 *tum* igitur inita potentiae societas et hortantibus orantibusque exercitibus inter Antonium etiam et Caesarem facta adfinitas, cum esset privigna Antonii desponsata Caesari. consulatumque iniit Caesar pridie quam viginti annos impleret decimo Kal. Octobres cum collega Q. Pedio post urbem conditam [abhinc] annis septingentis et novem, ante duos et septuaginta, quam tu, M. Vinici, consulatum
3 inires. vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea consularem praetextam iungentem praetoria. idem hic postea triumphavit.

1 66. Furente deinde Antonio simulque Lepido, quorum uterque, ut praediximus, hostes iudicati erant, cum ambo mallent sibi nuntiari, quid passi essent, quam quid meruissent, repugnante Caesare, sed frustra adversus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscriptio.
2 nihil tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Caesar aliquem proscribere coactus est aut ab ullo Cicero proscriptus est. abscisaque scelere Antonii vox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos et publicam civitatis et privatam civium defenderat.
3 nihil tamen egisti, M. Antoni, (cogit enim excedere pro-

1 iuncturam *A* 2 adiiceretque *Herelius* 3 ultioni *A*: ultione *A corr. P* 4 *tum igitur: tur *AP*, tum *vel* tunc (*sic item v. l. in A*) *Burer* 5 pacta *Heinsius* 6 desponsata *A*: desponsa *P* 8 collegaq. Pedio *A* 9 abhinc *del. Gelenius*, abh. annos *Orelli* | DCCVIIII *Gelenius*: ACCVIIII. *AP*, DCCXI *Aldus* 11 M. Ventidium *A*, *sed* M. *expuncta*, *fort.* P. Vent. 13 praetoriae *Gelenius*, *ut est* 92, 4 16 cum *MA*: quom *P* 17 *fort.* mallent recordari | quid patrassent *Sauppe*, quid p. essent quam recordari quid *etc. Doederlein; loci obscurissimi probabilis emendatio nondum inventa est* 18 meruissent *A*: emeruissent *P* | adversus duos *om. A* 21 aut bullo *AP* 22 abscissaque *A* | publica audita est *A*

positi formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti mercedem caelestissimi oris et clarissimi capitis abscisi numerando auctoramentoque funebri ad conservatoris quondam rei publicae tantique con-
5 sulis inritando necem. rapuisti tu M. Ciceroni lucem 4
sollicitam et aetatem senilem et vitam miseriorem te principe quam sub te triumviro mortem, famam vero gloriamque factorum atque dictorum adeo non abstulisti, ut auxeris. vivit vivetque per omnem saeculorum memoriam, 5
10 dumque hoc vel forte vel providentia vel utcumque constitutum rerum naturae corpus, quod ille paene solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia inluminavit, manebit incolume, comitem aevi sui laudem Ciceronis trahet omnisque posteritas illius in te scripta
15 mirabitur, tuum in eum factum execrabitur citiusque e mundo genus hominum quam *Ciceronis nomen* cedet.

67. Huius totius temporis fortunam ne deflere qui- 1
dem quisquam satis digne potuit, adeo nemo exprimere verbis potest. id tamen notandum est, fuisse in pro- 2
20 scriptos uxorum fidem summam, libertorum mediam, servorum aliquam, filiorum nullam: adeo difficilis est hominibus utcumque conceptae spei mora. ne quid ulli san- 3
ctum relinqueretur, ut in dotem invitamentumque sceleris Antonius L. Caesarem avunculum, Lepidus Paulum fratrem
25 proscripserant; nec Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater eius Plancus Plotius proscriberetur. eoque inter 4
iocos militaris, qui currum Lepidi Plancique secuti erant, inter execrationem civium usurpabant hunc versum:

De germanis, non de Gallis duo triumphant consules.

3 abscissi *A* 5 invitando *Lipsius* | tu M. *Gelenius*: tum *AP* 15 tuum *P*: tum *A* | citius quem (que in *P*) mundo genus hominum quam cedet *AP*, *recepimus supplementum Laurentii*; *aliorum conatus v. in ed. Kritz.* 17 ne P^1: nec P^2A 19 in *om. A* 23 *ut: uel *AP*, velut *v. cf. ad* 64, 4 26 interio COS. militaris *A* 28 et inter *Heinsius*

1 68. Suo praeteritum loco referatur; neque enim persona umbram actae rei capit. dum in acie Pharsalica acriter de summa rerum Caesar dimicat, M. Caelius, vir eloquio animoque Curioni simillimus, sed in utroque perfectior nec minus ingeniose nequam, cum ne modica 5 quidem *re* servari posset (quippe peior illi res familiaris 2 quam mens erat), in praetura novarum tabularum auctor extitit nequiitque senatus et consulis auctoritate deterreri; accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Iulianis partibus infestus erat, in urbe seditionem, in agris haud 10 occulte bellicum tumultum movens, primo summotus a re publica, mox consularibus armis auctore senatu circa 3 Thurios oppressus est. *in* incepto pari similis fortuna Milonis fuit, qui Compsam in Hirpinis oppugnans ictusque lapide cum P. Clodio, tum patriae, quam armis pete- 15 bat, poenas dedit, vir inquies et ultra fortem temerarius. 4 quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur immodica et intempestiva libertate usos adversus C. Caesarem Marullum Epidium Flavumque Caesetium tribunos pl., dum arguunt in eo regni voluntatem, paene vim dominationis 20 5 expertos. in hoc tamen saepe lacessiti principis ira excessit, ut censoria potius contentus nota quam animadversione dictatoria summoveret eos a re publica testaretur- que esse sibi miserrimum, quod aut natura sua ei excedendum foret aut minuenda dignitas. sed ad ordinem revertendum est.

3 acriter *Haupt*: Africaque *AP*, circaque *Lipsius* 5 ne modica quidem re *Aldus*: immodica (in modica *P*) quidem *AP*, ne in modica quidem fide *Madvig Adv.* II, 305; *ipse malim* ne immodica quidem re (*vel* fide) 8 et consulis (*sic iam Lipsius*) auctor. *Cludius*: et auctoritate COSS. *AP*, senatus consulto et auct. cons. *Orelli* 9 impetrato *P*: imperator *A* 10 in agris haud *Mommsen*: haud magis *AP*, at in agris *Lips.* 13 Turios *AP* | in *add. Madvig*, in coepto *Vossius* 14 Irpinis *AP* 15 cum *Orelli*: tum *AP* 16 fortem *M*: sortem *AP* 17 repeto *Heinsius* 19 Caesetium *M*: Caese etiam *AP* | duum *A* 20 uim Domitianis *A* 22 contemptus *MA*

69. Iam et Dolabella in Asia C. Trebonium con- 1
sularem, cui succedebat, fraude deceptum Zmyrnae occiderat, virum adversus merita Caesaris ingratissimum participemque caedis eius, a quo ipse in consulare provectus
5 fastigium fuerat, et C. Cassius acceptis a Statio Murco et 2
Crispo Marcio, praetoriis viris imperatoribusque, praevalidis in Syria legionibus inclusum Dolabellam, qui praeoccupata Asia in Syriam pervenerat, Laodiciae expugnata ea urbe interfecerat (ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella
10 non segniter cervicem daret) et decem legiones in eo
tractu sui iuris fecerat, et M. Brutus C. Antonio, fratri 3
M. Antonii, in Macedonia Vatinioque circa Dyrrachium volentis legiones extorserat (sed Antonium bello lacessierat, Vatinium dignatione obruerat, cum et Brutus cuilibet du-
15 cum praeferendus videretur et Vatinius nulli non esset
postferendus, in quo deformitas corporis cum turpitudine 4
certabat ingenii, adeo ut animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur) eratque septem legionibus validus. at
lege Pedia, quam consul Pedius collega Caesaris tulerat, 5
20 omnibus, qui Caesarem patrem interfecerant, aqua igni-
que damnatis interdictum erat: quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis senatorii, Agrippae subscripsit in
C. Cassium. dumque ea in Italia geruntur, acri atque 6
prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem inmanis operis,
25 ceperat, Brutus Lycios devicerat, et inde in Macedoniam
exercitus traiecerant, cum per omnia repugnans naturae

2 succensebat *Ruhnk.* | Zmyrnae *A*: Smyrnae *P* 5 Statio *Ursinus*: Staio *P*, Caio *A* 6 Martio *A* | imperatoribus qui *AP, em. Bonhommeus* 8 Laodicia *MA*, Laodiceam *P, em. Vossius* | expugnat *MA* 9 interfecerat *Rhenanus* (*vel* confecerat): fecerat *AP* | ad ictum *Rhenanus*: adiectum *AP* 12 Atinioque *A* 13 uolentis *MA*: uoluentis *P* 14 Vatinius *AP* 15 nulli non *Aldus* (*idem* n. homini non *proponens*): nulli nōi (nomini *P*) non *AP*, nulli omnino non *Heinsius* 16 corporis *MA*: *om. P* 18 teneretur *ed. Orell. operarum errore* 18 at *Lipsius*: et *AP*, sed *Kreyssig* 21 damnatis *del. Delbenius*

suae Cassius etiam Bruti clementiam vinceret. neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit aut veluti fatigata maturius destituerit quam Brutum et Cassium.

1 70. Tum Caesar et Antonius traiecerunt exercitus in Macedoniam et apud urbem Philippos cum Bruto Cassio- 5 que acie concurrerunt. cornu, cui Brutus praeerat, impulsis hostibus castra Caesaris cepit (nam ipse Caesar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifesta denuntiatione quietis territo), id autem, in quo 10 Cassius fuerat, fugatum ac male mulcatum in altiora *se*
2 receperat loca. tum Cassius ex sua fortuna eventum collegae aestimans, cum dimisisset evocatum iussissetque nuntiare sibi, quae esset multitudo ac vis hominum, quae ad se tenderet, tardius eo nuntiante, cum in vicino esset 15 agmen cursu ad eum tendentium neque pulvere facies aut signa denotari possent, existimans hostes esse, qui irruerent, lacerna caput circumdedit extentamque cervicem in-
3 territus liberto praebuit. deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit nuntians Brutum esse victorem. qui 20 cum imperatorem prostratum videret, sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas, et ita in gladium incubuit.
4 post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus et victus acie cum in tumulum nocte ex fuga se recepisset, impetravit a Stratone Aegeate, familiari suo, ut manum 25
5 morituro commodaret sibi; reiectoque laevo super caput brachio, cum mucronem gladii eius dextera tenens sinistrae admovisset mammillae ad eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in vulnus uno ictu transfixus expiravit protinus. 30

5 cum *Stanger*: cum M. *AP* 10 manifeste *AP*, *em. Heinsius* (manifestae *Vascosanus*) 11 mulctatum *A*, multatum *P*, *em. Puteanus* | se *add. Gelenius* 14 nuntiari *A et Cludius* 22 occubuit *A* 24 in tumultum *AP* 25 imperauit Astratone Aegeatae *A* 28 mamillae *A* 29 expirauit. Protenus (Protinus *P*) Messalla (Messala *A*) *AP*, expir. pro-

71. *Corvinus* Messalla, fulgentissimus iuvenis, proxi- 1
mus in illis castris Bruti Cassiique auctoritati, cum essent
qui eum ducem poscerent, servari beneficio Caesaris
maluit quam dubiam spem armorum temptare amplius;
5 nec aut Caesari quidquam ex victoriis suis fuit laetius
quam servasse Corvinum aut maius exemplum hominis
grati ac pii, quam Corvini in Caesarem fuit. non aliud
bellum cruentius caede clarissimorum virorum fuit. tum
Catonis filius cecidit; eadem Lucullum Hortensiumque, 2
10 eminentissimorum civium filios, fortuna abstulit; nam
Varro ad ludibrium moriturus Antonii digna illo ac vera 3
de exitu eius magna cum libertate ominatus est. Drusus
Livius, Iuliae Augustae pater, et Varus Quintilius ne
temptata quidem hostis misericordia alter se ipse in
15 tabernaculo interemit, Varus autem liberti, quem id fa-
cere coëgerat, manu, cum se insignibus honorum velasset,
iugulatus est.

72. Hunc exitum M. Bruti partium septimum et- 1
tricesimum annum agentis fortuna esse voluit, incorrupto
20 animo eius in diem, quae illi omnes virtutes unius te-
meritate facti abstulit. fuit autem dux Cassius melior, 2
quanto vir Brutus: e quibus Brutum amicum habere
malles, inimicum magis timeres Cassium; in altero maior
vis, in altero virtus: qui si vicissent, quantum rei publicae
25 interfuit Caesarem potius habere quam Antonium principem,
tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Do- 3
mitius, pater L. Domitii nuper a nobis visi, eminentissimae
ac nobilissimae simplicitatis viri, avus huius Cn. Domitii,
clarissimi iuvenis, occupatis navibus cum magno sequentium

tenus. Messala *Scheffer*, expiravit. Corvinus M. *Bipontini*; *nos* protinus *retento* Corvinus, *quod nomen propter versum* 6 *sq. necessarium videtur, addere maluimus*

2 authoritate *A* 4 tentare *P*, *item infra* 14 tentata 7 Corvini *Bothe*: Coruinus *AP* 13 Liviae Augustae *Aldus* 19 et $\overline{\text{XXX}}$. *P*, et XXXVII *A* | fortunae A | corrupto *AP*, *em. Tollius* 21 facti *Rhenanus*: fecit *AP*

consilia sua comitatu fugae fortunaeque se commisit, se-
4 met ipso contentus duce partium. Statius Murcus, qui
classi et custodiae maris praefuerat, cum omni commissa
sibi parte exercitus naviumque Sex. Pompeium, Cn. Magni
filium, qui ex Hispania revertens Siciliam armis occu-
5 paverat, petiit. ad quem et e Brutianis castris et ex
Italia aliisque terrarum partibus, quos praesenti peri-
culo fortuna subduxerat, proscripti confluebant: quippe
nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus,
cum fortuna non electionem daret, *sed* perfugium osten-
deret exitialemque tempestatem fugientibus statio pro
portu foret.

1 73. Hic adulescens erat studiis rudis, sermone
barbarus, impetu strenuus, manu promptus, cogitatione
celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum liber-
tus servorumque servus, speciosis invidens, ut pareret
2 humillimis: quem senatus paene totus adhuc e Pom-
peianis constans partibus post Antonii a Mutina fugam
eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas
provincias decreverat, revocatum ex Hispania, ubi ad-
versus eum clarissimum bellum Pollio Asinius praeto-
rius gesserat, in paterna bona restituerat et orae ma-
3 ritimae praefecerat. is tum, ut praediximus, occupata
Sicilia servitia fugitivosque in numerum exercitus sui
recipiens magnum modum legionum effecerat perque Me-
nam et Menecraten paternos libertos, praefectos classium,
latrociniis ac praedationibus infestato mari ad se exer-
citumque tuendum rapto utebatur, cum eum non de-

2 Statius *Ursinus*: Status *A*, Staius *P* 4 exercitu *AP* 6 petiit *Gelenius*: petit *AP* | ad quem et e *P*: adque (atque *A*) me T e *MA* 9 statim *Lipsius probante Hauptio im Sächs. Sitzungsber. a.* 1849, 199 10 sed *add. Gelenius* 13 rudis is sermone . . . strennuus *A* 14 cogitatione *Rhenanus*: cogitator *AP, an* cogitando? 18 antonii A mutinam *M, em. Burer*; Antonianam fugam *AP* 23 istum *AP* 25 per quem *A*

puderet vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus.

74. Fractis Brutianis Cassianisque partibus Antonius 1
transmarinas obiturus provincias substitit. Caesar in Italiam
5 se recepit eamque longe quam speraverat tumultuosiorem
repperit. quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui 2
consors, sed virtutum, quae interdum in illo erant, expers, modo apud veteranos criminatus Caesarem, modo eos, qui iussa divisione praediorum nominatisque coloniis
10 agros amiserant, ad arma conciens magnum exercitum
conflaverat. ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil 3
muliebre praeter corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat. haec belli sedem Praeneste ceperat; Antonius pulsus undique viribus Caesaris Perusiam se contulerat:
15 Plancus, Antonianarum adiutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quam opem ferebat Antonio. usus Caesar 4
virtute et fortuna sua Perusiam expugnavit. Antonium inviolatum dimisit, in Perusinos magis ira militum quam voluntate saevitum ducis: urbs incensa, cuius initium in-
20 cendii princeps eius loci fecit Macedonicus, qui subiecto rebus ac penatibus suis igni transfixum se gladio flammae intulit.

75. Per eadem tempora exarserat in Campania bel- 1
lum, quod professus eorum, qui perdiderant agros, patro-
25 cinium ciebat Ti. Claudius Nero praetorius et pontifex, Ti. Caesaris pater, magni vir animi doctissimique ingenii: id quoque adventu Caesaris sepultum atque discussum est. quis fortunae mutationes, quis dubios rerum huma- 2

1 ductum *A* 2 celetibus *Ruhnken* 6 repperit *A*: reperit *P* 9 iussa *Heinsius*: iuste *AP*, iniusta (*vel* iniuste) *Lipsius*, in ista *Sauppe*, instituta *Ruhnken*, novissima *Wilhelm* | colonis *AP*, *em. Heinsius* 12 tumultumque *A* 13 bellis *AP* 15 spem *P*: spe *MA* 18 demisit *A* 24 prodiderant *A* 25 *et* 26 Ti.] T. *AP* 26 uir *P*: uiri *MA* | doctissimique *AP*: rectissimique *Madvig*, promptissimique *Rühnken*

narum casus satis mirari queat? quis non diversa praesentibus contrariaque expectatis aut speret aut timeat?
3 Livia, nobilissimi et fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, forma Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad 5 deos sacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri sui Caesaris arma minus bimum hunc Tiberium Caesarem, vindicem Romani imperii futurumque eiusdem Caesaris filium, gestans sinu, per avia itinerum vitatis militum gladiis uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, 10 pervenit ad mare et cum viro Nerone pervecta in Siciliam est.

1 76. Quod alieno testimonium redderem, eo non fraudabo avum meum. quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos trecentos et sexaginta iudices loco a Cn. Pom- 15 peio lectus, eiusdem Marciique Bruti ac Ti. Neronis praefectus fabrum, vir nulli secundus, in Campania digressu Neronis a Neapoli, cuius ob singularem cum eo amicitiam partium adiutor fuerat, gravis iam aetate et corpore *cum*
2 comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. inviola- 20 tam excedere Italia Caesar passus *est* Fulviam Plancumque, muliebris fugae comitem: nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate Antonii Venetia, magnis speciosisque rebus circa Altinum aliasque eius regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Do- 25 mitium, quem digressum e Brutianis castris post caedem eius praediximus et propriae classis factum ducem, con-
3 siliis suis inlectum ac fide data iunxit Antonio: quo facto, quisquis aequum se praestiterit, sciat non minus a Pollione in Antonium quam ab Antonio in Pollionem esse conlatum. 30

2 expectatis *A*, *sed s. l.* expectans 3 Calidiani *MAP*, *em. Burer* 7 minus *Vossius:* nus *MP*, *om. A* | Tiberim *A* 13 eo *Gelenius*: meo *A*, in eo *P* 16 Ti. Neronis *Aldus*: Tironis *A*, Tyronis *P* 19 cum comes *Aldus*: comes *M*, cum *AP* 21 est *add. Cludius* 27 proprae *M* 28 electum *AP*, *em. Gelenius*

adventus deinde in Italiam Antonii apparatusque contra eum Caesaris habuit belli metum, sed pax circa Brundusium composita. per quae tempora Rufi Salvidieni scelesta con- 4
5 silia patefacta sunt: qui natus obscurissimis initiis parum habebat summa accepisse et proximus a Cn. Pompeio ipsoque Caesare equestris ordinis consul creatus esse, nisi in id ascendisset, e quo infra se et Caesarem videret et rem publicam.

77. Tum expostulante consensu populi, quem gravis 1
10 urebat infesto mari annona, cum Pompeio quoque circa Misenum pax inita, qui haud absurde, cum in navi Caesaremque et Antonium cena exciperet, dixit in carinis suis se cenam dare, referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. in hoc 2
15 pacis foedere placuit Siciliam Achaiamque Pompeio concedere, in quo tamen animus inquies manere non potuit. id unum tantummodo salutare adventu suo patriae attulit, quod omnibus proscriptis aliisque, qui ad eum ex diversis causis fugerant, reditum salutemque pactus est: quae res 3
20 et alios clarissimos viros et Neronem Claudium et M. Silanum Sentiumque Saturninum et Arruntium ac Titium restituit rei publicae. Statium autem Murcum, qui adventu suo classisque celeberrimae vires eius duplicaverat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum colle-
25 gam officii Mena et Menecrates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat.

1 apparatusque *Sylburg*: praeparatusque *AP*, paratusque *Gelenius* | c. eum Caes.-*MA*: Caes. c. eum *P* 2 circa *P*: contra *MA* 3 perque *A* | Rufi *A*: Ruffi *P* 5 summam *AP, em. Acidalius* 6 equestris ordinis *Heinsius*: ex equestri (sequestri *A*, equestris *P*) ordinis *MAP*, ex equestri ordine *Gelenius* 7 in id *Puteanus*: in is *MA*, simul *P* | e quo *P*: equo *MA* 10 urgebat *Cludius, ut iam Acid. cogitaverat* 11 absurdo *AP*, *em. Rhenanus* 17 attulit *P*: tulit *A* 20 Silanum *MA*: Syllanum *P* 21 Sentiumque *P*: Sentium Q. *MA* | Atruntium (-cium *M*) *MAP* 22 Staium *AP* 25 Menotrades *M*(?), Menocrates *A*, Menocres *P*, *em. Rhenanus*

1 78. Hoc tractu temporum Octaviam, sororem Caesaris, M. Antonius duxit uxorem. redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas provincias, quas magnis molimentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, perducto eorum exercitu in Syriam interfectoque legato Antonii concusserat: qui virtute et ductu Ventidii una cum Parthorum copiis celeberrimoque iuvenum Pacoro,
2 regis filio, extinctus est. interim Caesar per haec tempora, ne res disciplinae inimicissima, otium, corrumperet militem, crebris in Illyrico Delmatiaque expeditionibus patientia
3 periculorum bellique experientia durabat exercitum. eadem tempestate Calvinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit: quippe primi pili centurionem nomine Vibillium ob turpem ex acie fugam fusti percussit.

1 79. Crescente in dies et classe et fama Pompei Caesar molem belli eius suscipere statuit. aedificandis navibus contrahendoque militi ac remigi navalibusque adsuescendo certaminibus atque exercitationibus praefectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimae, labore, vigilia, periculo invictus parendique, sed uni, scientissimus, aliis sane imperandi cupidus et per omnia extra dilationes positus
2 consultisque facta coniungens. hic in Averno ac Lucrino lacu speciosissima classe fabricata cotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam et militaris et maritimae rei perduxit scientiam. hac classi Caesar, cum prius despondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Liviam, auspicatis rei publicae ominibus duxisset eam
3 uxorem, Pompeio Siciliaeque bellum intulit. sed virum humana ope invictum graviter eo tempore fortuna con-

2 redierat *om. A* 4 molimentis *Ruhnken:* momentis *AP* 5 producto *AP*, *em. Arntzenius* 6 Venti diuina cum *A* 14 primipili *AP* | Vibillium *MA*: Iubillium *P* 15 opturpem *A* | fuste *ed. princeps prima* 18 milite ac remige *AP* 20 uirtuti *A*, vir virtutis *Ruhnken* 23 coniuges *A* 27 Liuia *A* 28 hominibus *A*

cussit: quippe longe maiorem partem classis circa Veliam
Palinurique promontorium adorta vis Africi laceravit ac
distulit. ea patrando bello mora fuit, quod postea dubia
et interdum ancipiti fortuna gestum est. nam et classis 4
5 eodem loco vexata est tempestate, et ut navali primo
proelio apud Mylas ductu Agrippae pugnatum prospere,
ita inopinato *Pompeianae* classis adventu gravis sub ipsius
Caesaris oculis circa Tauromenium accepta clades; neque
ab ipso periculum abfuit. legiones, quae cum Cornificio
10 erant, legato Caesaris, expositae in terram paene a Pom-
peio oppressae sunt. sed ancipitis fortuna temporis mature 5
virtute correcta: explicatis quippe utriusque partis classi-
bus paene omnibus exutus navibus Pompeius Asiam fuga
petivit iussuque M. Antonii, cuius opem petierat, dum
15 inter ducem et supplicem tumultuatur et nunc dignitatem
retinet, nunc vitam precatur, a Titio iugulatus est: cui 6
in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox
ludos in theatro Pompei faciens execratione populi specta-
culo, quod praebebat, pelleretur.

20 80. Acciverat gerens contra Pompeium bellum ex 1
Africa Caesar Lepidum cum duodecim semiplenis legioni-
bus. hic vir omnium vanissimus neque ulla virtute tam
longam fortunae indulgentiam meritus exercitum Pompei,
quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Caesaris
25 auctoritatem ac fidem, sibi iunxerat inflatusque amplius 2
viginti legionum numero in id furoris processerat, ut
inutilis alienae victoriae comes, quam diu moratus erat,
dissidendo in consiliis Caesari et semper diversa iis, quae
aliis placebant, dicendo, totam victoriam ut suam inter-

3 dispulit *Gelenius* 6 aput Milas *A* 7 Pompeianae *add. Heinsius, alii* adversae *vel* hostilis 10 legatae *A* | in terra *AP* | pene paene *A* 11 matura *AP*, *em. Ruhnk.* 13 fugam *A* 15 *fort.* multum luctatur *cf.* 63, 3 19 quod *om. A* 27 inutilis in alienae *MA* 28 Caesaris *AP*, *em. Acidalius* | his *AP* 29 totam *MA*: tutam *P* | interpretaretur auderetque *Ruhnken*

pretabatur audebatque denuntiare Caesari, excederet Sicilia.
3 non ab Scipionibus aliisque veteribus Romanorum ducum
quidquam ausum patratumque fortius quam tunc a Caesare.
quippe cum inermis et lacernatus esset, praeter nomen
nihil trahens, ingressus castra Lepidi, evitatis *telis*, quae 5
iussu hominis pravissimi in eum iacta erant, cum lacerna
eius perforata esset lancea, aquilam legionis rapere ausus
4 est. scires, quid interesset inter duces: armati inermem
secuti sunt decimoque anno quam ad indignissimam vita
sua potentiam pervenerat, Lepidus et a militibus et a 10
fortuna desertus pulloque velatus amiculo inter ultimam
confluentium ad Caesarem turbam latens genibus eius ad-
volutus est. vita rerumque suarum dominium concessa ei
sunt, spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.
1 81. Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque 15
contemplatus frequentiam suam a disciplina desciscit et,
quod cogere se putat posse, rogare non sustinet, partim
2 severitate, partim liberalitate discussa principis, speciosum-
que per idem tempus adiectum supplementum Campanae
coloniae * * eius relicti erant publici: pro his longe ube- 20
riores reditus duodecies sestertium in Creta insula redditi
et aqua promissa, quae hodieque singulare et salubritatis
3 instrumentum et amoenitatis ornamentum est. insigne

2 aliisue *Orelli* 5 telis *supplevit idem* 6 in eum *A*: tela in eum *P* | acta *AP* 9 indignissimam *Ruhnken*: indissimillimam *AP* 14 tueri *P*: intueri *MA* 15 Secuta *Boxhornius* 19 idem *A*: id *P* 20 coloniae] *supplementum lacunae petendum ex Dionis Cassii l.* 49, 14: *οὕτω μὲν οὖν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε· καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτοῖς αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον ἔδωκε. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ ἔτι τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ τῶν Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνήν· καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο etc. Haase supplevit*: concessi enim veteranis agri, qui civibus coloniae eius relicti e. publici; *ipse malim*: veteranis in agros deductis, qui coloniae eius r. e. publici. 22 permissa *Heinsius* 23 instrumentum *Cludius*: instar *AP*

coronae classicae, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. victor deinde Caesar reversus in urbem contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se usibus destinare professus est, templumque Apollinis et circa porticus facturum promisit, quod ab eo singulari extructum munificentia est.

82. Qua aestate Caesar tam prospere sepelivit in 1 Sicilia bellum, fortuna, in Caesare et in re publica mitis, saeviit ad Orientem. quippe Antonius cum tredecim legionibus ingressus Armeniam ac deinde Mediam et per eas regiones Parthos petens habuit regem eorum obvium: primoque duas legiones cum omnibus impedimentis tor- 2 mentisque et Statiano legato amisit, mox saepius ipse cum summo totius exercitus discrimine ea adiit pericula, a quibus servari se posse desperaret, amissaque non minus quarta parte militum captivi cuiusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus, qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortuna non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam praedixitque, ne destinatum iter peterent, sed diverso silvestrique pervaderent. hoc M. Antonio 3 ac tot illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen totoque exercitu haud minus pars quarta, ut praediximus, militum, calonum servitiique desiderata tertia est; impedimentorum vix ulla superfuit. hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, victoriam vocabat. qui tertia aestate

2 meruerit *A* 4 laxior (*s. l.* laxius) *A* 8 sepelivit in S. bellum *Ruhnken*: Libium in Sicilia Bñ (bene *P*) *AP* 9 et in *A*: in *P* | mitis saeviit *Haupt*: militauit *AP*; *ipse ante Hauptium conieceram*: mitis nutavit (*vel* labavit); *aliorum de loco corruptissimo commenta v. apud Kritzium* 10 XIII. *AP*: XVI *Freinsheim cum Floro et Iustino* 11 egressus *AP* 16 a *add. Kreyssig*: e quibus *Heinsius* | desperaret *Haupt*: desperauerat *AP* 18 est servatus *Gelenius*, s. est *Orelli* 19 fortuna *MA*: fortunam *P* 20 praedestinatum *A* 22 ac tot *Salmasius et Lipius*: acto *AP* 26 uiuos *A antiqua scriptura*

reversus in Armeniam regem eius Artavasden fraude deceptum catenis, sed, ne quid honori deesset, aureis vin-
4 xit. crescente deinde et amoris in Cleopatram incendio et vitiorum, quae semper facultatibus licentiaque et adsentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriae inferre constituit, cum ante novum se Liberum Patrem appellari iussisset, cum redimitus hederis coronaque velatus aurea et thyrsum tenens cothurnisque succinctus curru velut Liber Pater vectus esset Alexandriae.

1 83. Inter hunc apparatum belli Plancus, non iudicio recta legendi neque amore rei publicae aut Caesaris, quippe haec semper impugnabat, sed morbo proditor, cum fuisset humillimus adsentator reginae et infra servos cliens, cum Antonii librarius, cum obscenissimarum rerum et
2 auctor et minister, cum in omnia et omnibus venalis, cum caeruleatus et nudus caputque redimitus arundine et caudam trahens, genibus innixus Glaucum saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio ob manifestarum rapinarum indicia transfugit ad Caesarem: et idem postea clementiam victoris pro sua virtute interpretabatur, dictitans id probatum a Caesare, cui ille ignoverat; mox autem hunc
3 avunculum Titius imitatus est. haud absurde Coponius, vir e praetoriis gravissimus, P. Silii socer, cum recens transfuga multa ac nefanda Plancus absenti Antonio in senatu obiceret, multa, inquit, mehercules fecit Antonius pridie quam tu illum relinqueres.

1 84. Caesare deinde et Messala Corvino consulibus debellatum apud Actium, ubi longe ante quam dimicaretur, exploratissima Iulianarum partium fuit victoria. vigebat

8 coturnisque *A* 12 impugnarat *Burman* 14 obscoenissimarum *P* 15 et in omnibus *AP*, *em. Gelenius* 21 mox autem (aut *A*) hunc mox a. *MA*, hunc mox a. *P*; *ipse malim* mox autem hunc, suum av. (*vel.* av. suum) 22 M. Titius *Lipsius* | C. Coponius *Kreyssig* 23 e praetoriis *Schegk*: .E. praetorius *MA*, praetorius *P*, egregius, praetorius *Ruhnk.* | P. Silii *Gelenius*: Patersilii *A*, pater, Silii *P* 29 uigebat (urgebat *s. l.*) *A*

in hac parte miles atque imperator, in illa marcebant omnia: hinc remiges firmissimi, illinc inopia adfectissimi: navium haec magnitudo modica nec celeritati adversa, illa specie terribilior: hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem cotidie aliquis transfugiebat; rex Amyntas meliora 2
et utiliora secutus; nam Dellius exempli sui tenax ut a Dolabella *ad Cassium, a Cassio ad Antonium, ita ab Antonio transiit* ad Caesarem; virque clarissimus Cn. Domitius, qni solus Antonianarum partium numquam reginam nisi nomine salutavit, maximo et praecipiti periculo transmisit ad Caesarem. denique in ore atque oculis Antonianae classis per M. Agrippam Leucas expugnata, Patrae captae, Corinthus occupata, bis ante ultimum discrimen classis hostium superata.

85. Advenit deinde maximi discriminis dies, quo 1
Caesar Antoniusque productis classibus pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere. dextrum na- 2
vium Iulianarum cornu M. Lurio commissum, laevum Arruntio, Agrippae omnê classici certaminis arbitrium; Caesar ei parti destinatus, in quam a fortuna vocaretur, ubique aderat. classis Antonii regimen Publicolae Sosioque commissum. at in terra locatum exercitum Taurus Caesaris, Antonii regebat Canidius. ubi initum certamen 3
est, omnia in altera parte fuere, dux, remiges, milites, in altera nihil praeter milites. prima occupat fugam

1 in (*ante* illa) *add. Vascosanus* | illam arcebant *MA*
2 hic ... illic *Kritz* | remiges *Lipsius*: reges *AP* 3 hac—illac (illâ *alii*) *Heinsius*; *immo est* haec *idem quod* huius partis | modica ne (modicâue *P*) celeritate *MAP*, *em. Heinsius*
4 specie *Gelenius*: specie et *AP* 5 aliquis *Heinsius*: aliquid *MA*, aliqui transfugiebant *P* | rex—ad Caesarem *AP habet post* denique ... superata (v. 11 sqq.), *huc transposuit Haase* | Myntas *AP* | melior *A* 6 de illius *AP*, Deillius *Lipsius* | exempli sui tenax ut a *Lipsius*: exemplis uitae naxuta *AP*
7 ad Cassium ... transiit *supplevit Ruhnken, cf. Sen. Suas.* 1, 7
10 pericula *A* 11 adque *A* 18 Lurio *Ursinus*: Lario *AP*
19 Adruntio *AP* 21 Pulico Laesosioque *AP*

Cleopatra: Antonius fugientis reginae quam pugnantis militis sui comes esse maluit et imperator, qui in desertores saevire debuerat, desertor exercitus sui factus
4 est. illis etiam detracto capite in longum fortissime pugnandi duravit constantia et desperata victoria in mortem 5 dimicabatur. Caesar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens clamitansque et ostendens fugisse Anto-
5 nium, quaerebat, pro quo et cum quo pugnarent. at illi cum diu pro absente dimicassent duce, aegre summissis armis cessere victoriam, citiusque vitam veniamque Caesar 10 promisit, quam illis ut eam precarentur persuasum est; fuitque in confesso milites optimi imperatoris, imperatorem
6 fugacissimi militis functum officio, ut dubites, suone an Cleopatrae arbitrio victoriam temperaturus fuerit, qui ad eius arbitrium direxerit fugam. idem locatus in terra 15 fecit exercitus, cum se Canidius praecipiti fuga rapuisset ad Antonium.

1 86. Quid ille dies terrarum orbi praestiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc
2 transcursu tam artati operis exprimere audeat? victoria 20 vero fuit clementissima, nec quisquam interemptus est paucissimis exceptis, qui ne deprecari quidem pro se sustinerent. ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratus sui aut in campis Philippiis, si ei licuisset, victoriae suae facturus fuerit *modum*. at Sosium 25

4 etiam *AP*: enim *ed. Orell. errore* | detrectato *AP*, *em. Vascosanus* 11 eam *Salmasius*: ea *AP* 12 fuit qui in confessio *A* 13 officio *om. A* | ut dubites suone *Burer*: uidebites ne *A*, uidebit e suo *P* (functum vice. Dubitesne *Orelli*) 14 fuerat *AP* 15 eius fugam arbitrium d. fugam *A* | *direxit *AP* | in terra (interea *s. l.*) *A* 22 paucissimis exceptis *Ruhnken*: paucissimi et hi *AP*, nisi paucissimi et ii *Gelenius*, paucissimi eiecti *ipse quondam* | qui depr. quidem pro se non sust. *AP*, *em. Heinsius* 24 Philippicis *Gelenius* | *si ei: sic *A*, si sic *P*, si *Burer* 25 modum *add. Rhenanus* | at Sosium L. Arruntii *Puteanus*: ad solium (folium *P*) alarunt in *AP*, *de* at *dubito*, *cum particula adversativa parum apta sit*; *fort.* C. Sosium

L. Arruntii prisca gravitate celeberrimi fides, mox, odium clementia eluctatus sua, Caesar servavit incolumem. non 3 praetereatur Asinii Pollionis factum et dictum memorabile: namque cum se post Brundusinam pacem continuisset 5 in Italia neque aut vidisset umquam reginam aut post enervatum amore eius Antonii animum partibus eius se miscuisset, rogante Caesare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum: mea, inquit, in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora; itaque dis- 10 crimini vestro me subtraham et ero praeda victoris.

87. Proximo deinde anno persecutus reginam An- 1 toniumque Alexandream, ultimam bellis civilibus imposuit manum. Antonius se ipse non segniter interemit, adeo ut multa desidiae crimina morte redimeret. at Cleopatra 15 frustratis custodibus inlata aspide morsu eius, sane expers muliebris metus, spiritum reddidit. fuitque et fortuna et 2 clementia Caesaris dignum, quod nemo ex iis, qui contra eum arma tulerant, ab eo iussuve eius interemptus *est*. D. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sextum Pom- 20 peium ab eo devictum idem Antonius, cum dignitatis quoque servandae dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Brutus 3 et Cassius ante, quam victorum experirentur animum, voluntaria morte obierunt. Antonii Cleopatraeque quis fuisset exitus narravimus. Canidius timidius decessit, quam pro- 25 fessioni ei, qua semper usus erat, congruebat. ultimus autem ex interfectoribus Caesaris Parmensis Cassius morte poenas dedit, ut dederat Trebonius *primus*.

1 viri prisca *Orelli* | odium ... eluctatus *Madvig*: diu ... luctatus *AP* 4 namque *MA*: nam *P* | Brundisinam *P* (*non A*) 7 miscuisset *MA*: immiscuisset *P* 9 discrimine *AP*, *em. Acidalius* 11 deinde *MA*: *om. P* 12 Alexandream *MA*: Alexandriam *P* 14 redemerit *malim* 15 aspidem *A*, aspide in (?) *M* | eius sane *Acidalius*: sane eius *MAP*, et sanie eius *Burman* 16 mulieris *A* 17 his *AP* 18 iussusue *A* | est *add. Orelli* 20 ab eo deuictum *Acidalius*: ab (ob *P*) eodem uictum *MAP* 21 servandae *om. A* 23 Cleopatrae quae *A* 25 ei *Cludius*: eius *AP* 27 primus *add. Aldus ante* Trebonius

1 88. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Caesar imponit manum, M. Lepidus, iuvenis forma quam mente melior, Lepidi eius, qui triumvir fuerat rei publicae constituendae, filius, Iunia Bruti sorore natus, interficiendi, simul in urbem revertisset, Caesaris consilia 5
2 inierat. *erat* tunc urbis custodiis praepositus C. Maecenas equestri, sed splendido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens, simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis paene ultra feminam fluens, non minus Agrippa 10 Caesari carus, sed minus honoratus — quippe vixit angusti clavi † pene contentus —, nec minora consequi potuit, sed
3 non tam concupivit. hic speculatus est per summam quietem ac dissimulationem praecipitis consilia iuvenis et mira celeritate nullaque cum perturbatione aut rerum aut homi- 15 num oppresso Lepido inmane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium; et ille quidem male consultorum poenas exsolvit. aequetur praedictae iam Antistii Servilia Lepidi uxor, quae vivo igni devorato praematura morte immortalem nominis sui pensavit memoriam. 20

1 89. Caesar autem reversus in Italiam atque urbem quo occursu, quo favore hominum omnium *generum*, aetatium, ordinum exceptus sit, quae magnificentia triumphorum eius, quae fuerit munerum, ne in operis quidem

6 erat *add. Madvig* 7 equestris et *AP* 8 exomnis *AP* | prudens *A* 12 pene *AP*: fine *Heinsius*, specie *Zumpt*; *coniecerunt alii* honore, purpura, panno, *quibus coniecturis addere possis* subtemine *vel* mensura, *ut dixit Ovidius Trist.* 4, 10, 35 clavi mensura coacta est | minus maiora *A. Tittler*; *at V. ait*: *et non minora* (*i. e. aeque magna*) *quam Agrippa c. p.* 17 incendium *Herelius* 18 Antistiae *AP*, *em. Vossius* 19 praematuram mortem *MA*, *em. Burer*; p. mortem immortali . . . memoria *P*; *at v. Madv. Adv.* II, 307 22 quo occursu *Lipsius*: occursus *AP* | *favore omnium hominum aetatium *AP*; *possis etiam* omnium hominum omnium generum, aet. *etc.*, *ut est in Cic. or. Pis.* § 96 omnes mortales omnium generum, aetatum, ordinum *etc.*

iusti materia, nedum huius tam recisi digne exprimi potest. nihil deinde optare a dis homines, nihil dii homini- 2
bus praestare possunt, nihil voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus post reditum in urbem
5 rei publicae populoque Romano terrarumque orbi repraesentaverit. finita vicesimo anno bella civilia, sepulta ex- 3
terna, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, iudiciis auctoritas, senatui maiestas, imperium magistratuum ad pristinum redactum modum;
10 tantummodo octo praetoribus adlecti duo. prisca illa et 4
antiqua rei publica forma revocata rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatae utiliter, latae salubriter; senatus sine asperitate nec sine severitate lectus. prin-
15 cipes viri triumphisque et amplissimis honoribus functi adhortatu principis ad ornandam urbem inlecti sunt. consulatus tantummodo usque ad undecimum quin conti- 5
nuaret Caesar, cum saepe obnitens repugnasset, impetrare *non* potuit: nam dictaturam quam pertinaciter ei deferebat
20 populus, tam constanter repulit. bella sub imperatore gesta 6
pacatusque victoriis terrarum orbis et tot extra Italiam domique opera omne aevi sui spatium impensurum in id solum opus scriptorem fatigarent: nos memores professionis universam imaginem principatus eius oculis animisque
25 subiecimus.

90. Sepultis, ut praediximus, bellis civilibus coa- 1
lescentibusque rei publicae membris, et coaluere quae

1 nedum in operis siquidem *AP*, *em. Gelenius* 2 nihil denique *Ruhnk.* 6 finito *A* | bellaci Iulia *A* 9 redactus *A* 10 allectio (e *sup.* a) *A*, *an* adiecti? 11 renouata *Acidalius haud scio an recte* | redit *A* 14 laetus *A* 16 adhortatur *A*, hortatu *P* 17 quin *Madvig* (*addito* non *ante* potuit): quem *AP* 18 imperare *A prius* 20 imperatore eo *Orelli* 23 fatigarent *Vossius*: fatigant *AP*, fatigent *Acidalius* 25 subiiciemus *Acidal.* 27 et (*an* etiam?) coaluere *Bergk* (*in Zeitschr. f. d. Alterth. Wiss.* 1835, *p.* 911): et coram aliero *AP*; *ne quis* quae *referat ad* membra, *sententiam esse*

tam longa armorum series laceraverat. Dalmatia, *annos* viginti et ducentos rebellis, ad certam confessionem pacata est imperii. Alpes feris incultisque nationibus celebres perdomitae. Hispaniae nunc ipsius praesentia, nunc Agrippae, quem usque in tertium consulatum et mox 5 collegium tribuniciae potestatis amicitia principis evexerat,
2 multo varioque Marte pacatae. in quas provincias cum initio Scipione et Sempronio Longo consulibus primo anno secundi *belli* Punici abhinc annos quinquaginta et ducentos Romani exercitus missi essent duce Cn. Scipione, Afri- 10 cani patruo, per annos ducentos in iis multo mutuoque ita certatum est sanguine, ut amissis populi Romani imperatoribus exercitibusque saepe contumelia, nonnumquam
3 etiam periculum Romano inferretur imperio. illae enim provinciae Scipiones consumpserunt; illae contumelioso de- 15 cem annorum bello sub duce Viriatho maiores nostros exercuerunt; illae terrore Numantini belli populum Romanum concusserunt; in illis turpe Q. Pompei foedus turpiusque Mancini senatus cum ignominia dediti imperatoris rescidit; illa tot consulares, tot praetorios absumpsit du- 20 ces, patrumque aetate in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium diiudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris et uter populus
4 alteri pariturus foret. has igitur provincias tam diffusas, tam frequentis, tam feras ad eam pacem abhinc annos 25 ferme quinquaginta perduxit Caesar Augustus, ut quae maximis bellis numquam vacaverant, eae sub C. Antistio ac deinde P. Silio legato ceterisque postea etiam latrociniis vacarent.

monemus: etiam pacatae sunt provinciae tam diu bellis laceratae. 1 annos *hic add. Orelli* 3 incultisque *Heinsius*: multisque *AP* 4 per do. (*sic*) *A* 9 belli *add. Heinsius* | anno *A* 10 misissent *A* 11 hiis *A*, his *P* 12 pop. R.] praetor *AP* 13 etiam nonnunquam *AP*, *transposuit Gelenius* 15 X *Lipsius*: XX. *AP* 19 dedit imperatoris rescindit *A* 22 poterit *MA* 27 eae *P*: hae *A* | Antistio *Gelenius*: Aristio *AP*

91. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac rege Par- 1
thorum signa Romana, quae Crasso oppresso Orodes, quae
Antonio pulso filius eius Phraates ceperant, Augusto re-
missa sunt. quod cognomen illi iure Planci sententia
5 consensus universi senatus populique Romani indidit. erant 2
tamen qui hunc felicissimum statum odissent: quippe L.
Murena et Fannius Caepio diversis moribus (nam Murena
sine hoc facinore potuit videri bonus, Caepio et ante hoc
erat pessimus) cum iniissent occidendi Caesaris consilia,
10 oppressi auctoritate publica, quod vi facere voluerant, iure
passi sunt. neque multo post Rufus Egnatius, per omnia 3
gladiatori quam senatori propior, collecto in aedilitate fa-
vore populi, quem extinguendis privata familia incendiis
in dies auxerat, in tantum quidem, ut ei praeturam
15 continuaret, mox etiam consulatum petere ausus, cum
esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus nec
melior illi res familiaris quam mens foret, adgregatis si-
millimis sibi interimere Caesarem statuit, ut quo salvo
salvus esse non poterat, eo sublato moreretur. quippe 4
20 ita se mores habent, *ut* publica quisque ruina malit occi-
dere quam sua proteri et idem passurus minus conspici.
neque hic prioribus in occultando felicior fuit, abditusque
carceri cum consciis facinoris mortem dignissimam vita
sua obiit.

25 92. Praeclarum excellentis viri factum C. Sentii 1
Saturnini circa ea tempora consulis ne fraudetur memoria.
aberat [in] ordinandis Asiae Orientisque rebus Caesar, 2
circumferens terrarum orbi praesentia sua pacis suae bona.
tum Sentius, forte et solus et absente Caesare consul,
30 cum alia prisca severitate summaque constantia, vetere

2 oppresso *Gelenius*: presso *P*, praesso *A* 3 Prahates *A*, Phrahates *P* 4 iure *Orelli*: uiro *AP*, *an* cognomen inlustre? 8 ante hoc *Gelenius*: hoc ante *AP* 9 inissent *P* (*non A*) 16 omnium *Burman* 20 ut *add. Burer* 21 et *om. A* | inter idem passuros *Stanger* 23 carcere *Krause* 27 in *del. Heinsius* 28 sua *del. Ruhnk.* 30 veterum *Ruhnk.*

consulum more ac severitate, gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in aerarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis prae-
3 cipuum egit consulem: nam et quaesturam petentes, quos indignos iudicavit, profiteri vetuit, et, cum id facturos se perseverarent, consularem, si in campum descendissent,
4 vindictam minatus est, et Egnatium florentem favore publico sperantemque ut praeturam aedilitati, ita consulatum praeturae se iuncturum, profiteri vetuit, et cum id non obtinuisset, iuravit, etiam si factus esset consul suffragiis
5 populi, tamen se eum non renuntiaturum. quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriae comparandum reor, nisi quod naturaliter audita visis laudamus libentius et praesentia invidia, praeterita veneratione prosequimur et his nos obrui, illis instrui credimus.

1 93. Ante triennium fere, quam Egnatianum scelus erumperet, circa Murenae Caepionisque coniurationis tempus, abhinc annos quinquaginta, M. Marcellus, sororis Augusti Octaviae filius, quem homines ita, si quid accidisset Caesari, successorem potentiae eius arbitrabantur futurum, ut tamen id per M. Agrippam securo ei posse contingere non existimarent, magnificentissimo munere aedilitatis edito decessit admodum iuvenis, sane, ut aiunt, ingenuarum virtutum laetusque animi et ingenii fortunae-
2 que, in quam alebatur, capax. post cuius obitum Agrippa, qui sub specie ministeriorum principalium profectus in Asiam, ut fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offensiones praesenti se subduxerat tempori, reversus inde filiam Caesaris Iuliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxorem, feminam neque sibi neque rei publicae felicis uteri.

[vetere . . . severitate] *Krause* 1 ac gravitate *Orelli*, ac sanctitate *Laurent* 4 quos] quod *A* 9 profiteri *om. A* 21 securos *AP* 23 ut aiunt ing. *MA*: ing. ut aiunt *P* 30 foemina *A*

94. Hoc tractu temporum Ti. Claudius Nero, quo 1
trimo, ut praediximus, Livia, Drusi Claudiani filia, despondente Ti. Nerone, cui ante nupta fuerat, Caesari nupserat, innutritus caelestium praeceptorum disciplinis, 2
5 iuvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est, sperari potuerat visuque praetulerat principem, quae- 3
stor undevicesimum annum agens capessere coepit rem publicam maximamque difficultatem annonae ac rei fru-
10 mentariae inopiam ita Ostiae atque in urbe mandatu vitrici moderatus est, ut per id, quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret. nec multo post missus ab eodem vitrico 4
cum exercitu ad visendas ordinandasque, quae sub Oriente sunt, provincias, praecipuis omnium virtutum experimentis
15 in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem populi Romani regnum eius Artavasdi dedit. quin rex quoque Parthorum tanti nominis fama territus liberos suos ad Caesarem misit obsides.

95. Reversum inde Neronem Caesar haud medio- 1
20 cris belli mole experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem intra Caesaris penates enixa erat Livia. quippe uterque e diversis partibus Raetos Vin- 2
delicosque adgressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus nec non derecta quoque acie feliciter functi

1 Ti.] T. *AP* 2 trimo *Aldus*: primo *AP* | respondente *AP* (*vv.* Drusi . . . n. fuerat *spuria Cludius et Ruhnk. iudicaverunt*, *ut petita ex* 75, 2 *et* 79, 2) 3 Ti. *A s. l.* ei *M*, *om. P* 7 uisusque praetulerit *AP*, *em. Ursinus* (potuerit . . praetulerit *Heinsius*) 8 capescere *P* (*non MA*) 10 ostia eratque *AP*, *em. Rhenanus* | mandatu *Orelli*: mandatum *A*, mandato *P* | uictrici *et paulo post* uictrico *AP* 13 que *om. A* 14 omnibus *A* 15 tractu *Gelenius*: tractatu *AP* 17 Artauasdi *P*: Artauzdi *MA* | quin *Ruhnken*: cuius *AP*, tum *Haase* 20 mole *Heinsius*: molem *P*, morem *A* 22 e diversis *Stanger*: diuisis *AP*, *cf.* 109, 5 | Raetos *A*: Rhetos *P* 23 et *om. A*, castellorumque *Orelli* 24 derecta *A*: directa *P*, *cf. ad* 47, 2

gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine per-
3 domuerunt. ante quae tempora censura Planci et Pauli acta inter discordiam neque ipsis honori neque rei publicae 5 usui fuerat, cum alteri vis censoria, alteri vita deesset, Paulus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet, nec quidquam obiicere posset adulescentibus aut obiicientes audire, quod non agnosceret senex.

1 96. Mors deinde Agrippae, qui novitatem suam multis rebus nobilitaverat atque in hoc perduxerat, ut et 10 Neronis esset socer, cuiusque liberos nepotes suos divus Augustus praepositis Gai ac Lucii nominibus adoptaverat, admovit propius Neronem Caesari: quippe filia Iulia eius,
2 quae fuerat Agrippae nupta, Neroni nupsit. subinde bel- 15 lum Pannonicum, quod inchoatum ab Agrippa Marcoque Vinicio, avo tuo, consulari magnum atroxque et perquam vicinum imminebat Italiae, per Neronem gestum est.
3 gentes Pannoniorum Delmatarumque nationes situmque regionum ac fluminum numerumque et modum virium 20 excelsissimasque et multiplices eo bello victorias tanti imperatoris alio loco explicabimus: hoc opus servet formam suam. huius victoriae compos Nero ovans triumphavit.

1 97. Sed dum in hac parte imperii omnia geruntur prosperrime, accepta in Germania clades sub legato M. 25 Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidiore et inter summam vitiorum dissimulationem vitio-

3 perdomuerunt *P*: perdomuere *A* 4 tantae quae *A* 5 ipsi *AP* 6 fuerat *Orelli*: foret *AP*, fuit *Gelen.* | cum alteri . . timere deberet *om. A* 6 censori *AP*, *em. Burman* 8 nec *A et Gelenius*: ne *P* 14 Iulia filia *Haase* (filia eius I. *Gelenius*, *ut est* 100, 2) 15 Agrippa nuptae *A* 16 ab *add. Lipsius* 17 consulari *Kritz*: COSS. *AP*, v. cl. (viro clarissimo) *Sauppe*, Marco V. a. t. consule *Lipsius; emendatio loci incerta est* | pro quam *A* 19 Pannonicorum *A* | Dalmatarumque *P* (*non MA*) 21 excellentissimasque *Gelenius* 22 loco *A corr. e* colo 26 Lolio *AP* 27 uictorum *A*

sissimo, amissaque legionis quintae aquila vocavit ab urbe
in Gallias Caesarem. cura deinde atque onus Germanici 2
belli delegata Druso Claudio, fratri Neronis, adulescenti
tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mor-
5 talis recipit vel industria perficit. cuius ingenium utrum
bellicis magis operibus an civilibus suffecerit artibus, in
incerto est: morum certe dulcedo ac suavitas et adversus 3
amicos aequa ac par sui aestimatio inimitabilis fuisse di-
citur; nam pulchritudo corporis proxima fraternae fuit.
10 sed illum magna ex parte domitorem Germaniae, plurimo
eius gentis variis in locis profuso sanguine, fatorum ini-
quitas consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. moles 4
deinde eius belli translata in Neronem est: quod is sua
et virtute et fortuna administravit peragratusque victor
15 omnis partis Germaniae sine ullo detrimento commissi ex-
ercitus, quod praecipue huic duci semper curae fuit, sic
perdomuit eam, ut in formam paene stipendiariae redi-
geret provinciae. tum alter triumphus cum altero con-
sulatu ei oblatus est.

20 98. Dum ea, quae praediximus, in Pannonia Ger- 1
maniaque geruntur, atrox in Thracia bellum ortum, omni-
bus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis,
quem hodieque diligentissimum atque eundem lenissimum
securitatis urbanae custodem habemus, virtus compressit,
25 (quippe legatus Caesaris triennio cum iis bellavit gentes- 2
que ferocissimas plurimo cum earum excidio nunc acie,
nunc expugnationibus in pristinum pacis redegit modum)
eiusque patratione Asiae securitatem, Macedoniae pacem
reddidit. de quo viro hoc omnibus sentiendum ac prae- 3
30 dicandum est, esse mores eius vigore ac lenitate mixtis-
simos et vix quemquam reperiri posse, qui aut otium

5 perficit *Lipsius*: percipit *AP*, *cf.* II, 2, 2 11 genitis *A*
14 pervagatusque *Ruhnken* 17 regeret *A* 20 quae dixi-
mus *A haud scio an recte, cum Vell. modo de iis dixerit*
25 hiis *A*, his *P*

validius diligat aut facilius sufficiat negotio et magis quae agenda sunt curet sine ulla ostentatione agendi.

1 99. Brevi interiecto spatio Ti. Nero duobus consulatibus totidemque triumphis actis tribuniciae potestatis consortione aequatus Augusto, civium post unum, et hoc, quia volebat, eminentissimus, ducum maximus, fama fortunaque celeberrimus et vere alterum rei publicae lumen
2 et caput, mira quadam et incredibili atque inenarrabili pietate, cuius causae mox detectae sunt, cum Gaius Caesar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viribus, ne fulgor suus orientium iuvenum obstaret initiis, dissimulata causa consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico adquiescendi a continuatione laborum petiit.
3 quis fuerit eo tempore civitatis habitus, qui singulorum animi, quae digredientium a tanto viro omnium lacrimae, quam paene ei patria manum iniecerit, iusto servemus
4 operi: illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, ut omnes, qui pro consulibus legatique in transmarinas *sunt* profecti provincias, visendi eius gratia *Rhodum deverterint* atque eum convenientes semper privato, si illa maiestas privata umquam fuit, fasces suos summiserint fassique sint otium eius honoratius imperio suo.

1 100. Sensit terrarum orbis digressum a custodia Neronem urbis: nam et Parthus desciscens a societate Romana adiecit Armeniae manum et Germania aversis
2 domitoris sui oculis rebellavit. at in urbe eo ipso anno, quo magnificentissimis gladiatorii muneris naumachiaeque

3 Ti. *P*: T. *A* 11 viribus *Bipont.* uiris *AP*, curis *Heinsius* 13 uictrico *A* 15 a tanto *P*: et anto *A* 18 moratum *MA*: moratum est *P* 19 legatisque *A corr.* | **sunt** *addidimus* 20 *gratia ad quem conuenientes *AP*, *cf.* *Suet. Tib.* 12 vitansque praeternavigantium officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum imperio aut magistratu tendente quoquam, quin deverteret Rhodum. 21 priuatos illa *AP* unquam *Aldus*: nunquam *AP* 28 magnificentissimi *AP*, *em. Cuperus*

spectaculis divus Augustus abhinc annos triginta se et
Gallo Caninio consulibus, dedicato Martis templo animos
oculosque populi Romani repleverat, foeda dictu memoria-
que horrenda in ipsius domo tempestas erupit. quippe 3
5 filia eius Iulia, per omnia tanti parentis ac viri immemor,
nihil, quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuria
libidineve infectum reliquit magnitudinemque fortunae suae
peccandi licentia metiebatur, quidquid liberet pro licito
vindicans. tum Iulus Antonius, singulare exemplum cle- 4
10 mentiae Caesaris, violator eius domus, ipse sceleris a se
commissi ultor fuit (quem victo eius patre non tantum
incolumitate donaverat, sed sacerdotio, praetura, consu-
latu, provinciis honoratum, etiam matrimonio sororis suae
filiae in artissimam adfinitatem receperat), Quintiusque 5
15 Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens,
et Appius Claudius et Sempronius Gracchus ac Scipio
aliique minoris nominis utriusque ordinis viri, quasi cuius-
libet uxore violata, poenas pependere, cum Caesaris filiam
et Neronis violassent coniugem. Iulia relegata in insulam
20 patriaeque et parentum subducta oculis, quam tamen co-
mitata mater Scribonia voluntaria exilii permansit comes.

101. Breve ab hoc intercesserat spatium, cum C. 1
Caesar ante aliis provinciis ad visendum obitis in Syriam
missus, convento prius Ti. Nerone, cui omnem honorem
25 ut superiori habuit, tam varie se ibi gessit, ut nec lau-
daturum magna nec vituperaturum mediocris materia de-
ficiat. cum rege Parthorum, iuvene excelsissimo, in insula,
quam amnis Euphrates ambiebat, aequato utriusque partis
numero coiit. quod spectaculum stantis ex diverso hinc 2

2 animo *A* 3 foeda in dictu *A* 7 *libidine *AP*
9 uindicans *AP*: iudicans *Rhen. in mg. et s. l. A* | Iulus *Schegk*:
Iulius *AP* 14 arctissimam *P* 18 poenas pependissent, pependere *A*, *quo recepto Orelli* quas *pro* quasi *coniecit* 21 uoluntarii *AP*, *em. Lipsius* 23 ad visendum *Lipsius:* ad sidendum *MA*, ad sedandum *P* 24 T. *A* 27 excelsissimae insulae *AP*, *em. Gelenius* 29 coiit *P*: colit *A*

Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duo inter se
eminentissima imperiorum et hominum coirent capita,
perquam clarum et memorabile sub initia stipendiorum
3 meorum tribuno militum mihi visere contigit: quem mili-
tiae gradum ante sub patre tuo, M. Vinici, et P. Silio 5
auspicatus in Thracia Macedoniaque, mox Achaia Asiaque
et omnibus ad Orientem visis provinciis et ore atque
utroque maris Pontici latere, haud iniucunda tot rerum,
locorum, gentium, urbium recordatione perfruor. prior
Parthus apud Gaium in nostra ripa, posterior hic apud 10
regem in hostili epulatus est.

1 102. Quo tempore M. Lollii, quem veluti modera-
torem iuventae filii sui Augustus esse voluerat, perfida et
plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum in-
dicata Caesari, fama vulgavit: cuius mors intra paucos 15
diés *secuta* fortuita an voluntaria fuerit ignoro. sed quam
hunc decessisse laetati homines, tam paulo post obiisse
Censorinum in iisdem provinciis graviter tulit civitas, vi-
2 rum demerendis hominibus genitum. Armeniam deinde
Gaius ingressus prima parte introitus prospere *rem* gessit; 20
mox in conloquio, cui se temere crediderat, circa Arta-
geram graviter a quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex
eo ut corpus minus habile, ita animum minus utilem rei
3 publicae habere coepit. nec defuit conversatio hominum
vitia eius adsentatione alentium (etenim semper magnae 25
fortunae comes adest adulatio), per quae eo ductus erat,
ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo con-
senescere quam Romam regredi mallet. deinde reluctatus

5 M. Vinici] *'Exēp. uetust. sic habet, ut potius legendum existimem*, M. Vinicio' *Burer* 10 Caium *P* 13 perfidia *A* 15 Caesari fama volgavit *Lipsius*: Caesaris iam auulgauit *AP* 16 secuta *addidimus* | ignoro *P*: dignior *A* 17 obiisse *A*: odisse *P* (*in mg.* obisse) 20 Gaius *add. Krause* | rem *add. Heinsius* 21 conloquium (coll. *A*) *AP* | Artagera *Muretus cum Zonara p.* 539 *D* 22 Adduo] *Ἄδδων Zonaras* 26 comes est *A* 28 deinde rel. *P*: diu de re luctatus *A*, diu reluct. (*vel* de

invitusque revertens in Italiam in urbe Lyciae (Limyra nominant) morbo obiit, cum ante annum ferme Lucius Caesar frater eius Hispanias petens Massiliae decessisset.

103. Sed fortuna, quae subduxerat spem magni 1
5 nominis, iam tum rei publicae sua praesidia reddiderat: quippe ante utriusque horum obitum patre tuo P. Vinicio consule Ti. Nero reversus Rhodo incredibili laetitia patriam repleverat. non est diu cunctatus Caesar Augustus; 2
neque enim quaerendus erat quem legeret, sed legendus
10 qui eminebat. itaque quod post Lucii mortem adhuc Gaio 3
vivo facere voluerat atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, post utriusque adulescentium obitum facere perseveravit, ut et tribuniciae potestatis consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi tum in
15 senatu recusante, et eum Aelio Cato C. Sentio consulibus V. Kal. Iulias, post urbem conditam annis septingentis quinquaginta quattuor, abhinc annos septem et viginti adoptaret. laetitiam illius diei concursumque civitatis et 4
vota paene inserentium caelo manus spemque conceptam
20 perpetuae securitatis aeternitatisque Romani imperii vix in illo iusto opere abunde persequi poterimus, nedum hic implere temptemus, *contenti* id unum dixisse quam ille 5
omnibus *faustus* fuerit. tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii, omni-

reditu luct.) *Burer secundum incerta codicis vestigia*, dein diu rel. *Acidalius*, diu deinde r. *Ruhnk.* . 1 Lymira (Li— *A*) *MA*, Limyram *P*, *em. Ruhnk. ex Strab.* XIV, *p.* 981 *C.* 2 quom *P*, quo *A* | Lucius] L. *Gelenius*: quinquagesimum *AP* 3 Massilia *P* (*non MA*) 7 Ti. *P*: T. *P* 9 legerat *M* 11 atque *P*: eoque (*vel* eo quod) *M teste Burerio*, quae eo *A*, adeoque *Heinsius*, *an* ipsoque? 15 recusante *om. A* | C. *add. Aldus* 16 DCCLIIII. *P*: ACCLIIII *MA* 17 annos *A*: annis *P* 19 manuq. spem quae *A* | conceptam *Boecler*: conceptae *AP* 21 hinc *AP* 22 tentemus *P* | contenti *supplevit Rhenanus*, contenti simus *Burer* | quanti *Rosenheyn*, *quod nobis quoque verum videretur*, *si ad* ille 'Tiberius', *ac non* dies *supplendum esset* 23 faustus *addidi*, omnibus faverit *Madvig; aliorum conatus v. apud Kritzium*

bus hominibus salutis, quietis, pacis, tranquillitatis, adeo
ut nec plus sperari potuerit nec spei responderi felicius.
1 104. Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa, quem
post mortem Agrippae Iulia enixa erat, sed in Neronis
adoptione illud adiectum his ipsis Caesaris verbis: hoc, 5
2 inquit, rei publicae causa facio. non diu vindicem custo-
demque imperii sui morata in urbe patria protinus in
Germaniam misit, ubi ante triennium sub M. Vinicio, avo
tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. erat id
ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum 10
feliciter eoque nomine decreta ei cum speciosissima in-
3 scriptione operum ornamenta triumphalia. hoc tempus
me, functum ante tribunatu, castrorum Ti. Caesaris mili-
tem fecit: quippe protinus ab adoptione missus cum eo
praefectus equitum in Germaniam, successor officii patris 15
mei, caelestissimorum eius operum per annos continuos
novem praefectus aut legatus spectator et pro captu medio-
critatis meae adiutor fui. neque illi spectaculo, quo fru-
ctus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi,
cum per celeberrimam Italiae partem tractumque omnem 20
Galliae provinciarum veterem imperatorem et ante meritis
ac virtutibus quam nomine Caesarem revisentes sibi quis-
4 que quam illi gratularentur plenius. at vero militum con-
spectu eius elicitae gaudio lacrimae alacritasque et salu-
tationis nova quaedam exultatio et contingendi manum 25
cupiditas non continentium, protinus quin adiicerent, vide-

3 adoptatus *om. A* | eodem *Krause* | M. *del. Ursinus*
8 ubi *P*: uti *A* 9 id *Lipsius*: et *AP* (et erat *Haase*) 11 ei *P*: et *A* 13 tribunatum *A* | Ti. *P*: T. *A* 14 fecit *AP*: vidit *Stanger* 17 VIIII. *P*: VIII. *A haud scio an recte, v. Kreyssigii praef. p.* LII *et Sauppium in Musei helvet.* I, 139 17 spectator et *Gelenius*: spectatum *A*, spectatus *P*, spectator aut *Cludius*, cum spectator, tum *Orelli* 18 fructus *M*: fruitus *P*, functus *A* 20 tractumq. *Cludius*: tractum *AP*, et tr. *al.*
22 virtutibus *Lipsius*: uiribus *AP* | quisq. quam *P*: quisquam *A* 23 at *om. A* 24 elicitae *P*: felicitate *A* | lachrymae *P*

mus te, imperator? salvum recepimus?' ac deinde 'ego tecum, imperator, in Armenia, ego in Raetia fui, ego a te in Vindelicis, ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum' neque verbis exprimi et fortasse vix mereri fidem
5 potest.

105. Intrata protinus Germania, subacti Cannine- 1
fates, Attuarii, Bructeri, recepti Cherusci (gentis eius Arminius mox nostra clade nobilis), transitus Visurgis, penetrata ulteriora, cum omnem partem asperrimi et periculo-
10 sissimi belli Caesar vindicaret sibi, iis, quae minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui iam legatus patris eius in Germania fuerat, praefecisset, virum multiplicem 2
virtutibus, gnavum, agilem, providum militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, ubi
15 negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem, ita tamen, ut eum splendidum atque hilarem potius quam luxuriosum aut desidem diceres: de cuius viri claro ingenio celebrique consulatu praediximus. anni 3
eius aestiva usque in mensem Decembrem producta in-
20 manis emolumentum fecere victoriae. pietas sua Caesarem paene obstructis hieme Alpibus in urbem traxit, at tutela imperii eum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius mediis finibus ad caput Lupiae fluminis hiberna digrediens princeps locaverat.

1 recipimus *A* 6 subacta *A* | cam ui faciat Tuari Bruoteri *A*, Caninifaci, Attuari (Cattuari *Rhenanus*) Bruteri *P* 7 Cherusci *P*: Ceruisci *A* | gentis eius Arminius *Fr. Iacob* (*in progr. Lubecensi a.* 1832): gentis (-tes *P*) et inamninus (inamminus *MA*) *AP*, gens utinam minus *Fröhlich; reliquorum de loco corrupto coniecturas v. in ed. Kritz.* 8 transitu *AP* | Viturgis *A* 10 sibi *Cludius*: in *AP, om. alii* 11 iam *Grunerus*: tum *AP* 12 multiplicem in uirtutibus *AP* 13 nauum *P* 15 eo *om. A* | utentem *Orelli* 16 atq. hilarem *Orelli*: Athilam *A*, ac hilarem *P*, aut h. *Ruhnk.* 17 aut desidem *P*: Andesidem *A*, *fort.* ac des. 18 ingenio *A*: *om. P* 19 perducta *AP*, *em. Lipsius* 21 extructis *AP*, *em. Gelenius* | at tutela *Lipsius*: ad tutelam *AP* 22 initi *AP* 23 Lupiae *Lipsius*: Iuliae *AP* | hyberna *P*

1 106. Pro dii boni, quanti voluminis opera insequenti aestate sub duce Tiberio Caesare gessimus! perlustrata armis tota Germania est, victae gentes paene nominibus incognitae, receptae Cauchorum nationes: omnis eorum iuventus infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima traditis armis una cum ducibus suis saepta fulgenti armatoque militum nostrorum agmine ante impera-
2 toris procubuit tribunal. fracti Langobardi, gens etiam Germana feritate ferocior; denique quod numquam antea spe conceptum, nedum opere temptatum erat, ad quadringentesimum miliarium a Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines praeterfluit, Roma-
3 nus cum signis perductus exercitus. et eodem mira felicitate et cura ducis, temporum quoque observantia classis, quae Oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoria *parta* cum abundantissima rerum omnium copia exercitui Caesarique se iunxit.

1 107. Non tempero mihi quin tantae rerum magnitudini hoc, qualecumque est, inseram. cum citeriorem ripam praedicti fluminis castris occupassemus et ulterior armata hostium iuventute fulgeret, sub omnem motum *conatum*que nostrarum navium protinus refugientium, unus e barbaris aetate senior, corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens, cavatum, ut illis mos est, ex materia conscendit alveum solusque id navigii genus temperans ad medium processit fluminis et petiit, liceret

1 in sequenti *A* 3 est *del. Herelius* 5 infinito *A* 6 tutissimam *A* 7 armatorum *Laurent* 8 Langobardi *M*: Longobardi *AP* 9 antea spes *A corr. ex* ante alpes 11 Aibim *A* 12 Senonum *AP*, *em. Puteanus* | Hermundorumque *AP*, *em. Miller* 14 temporumque o. *Heinsius* 16 maris flumine labi *A* 17 parta *addidimus* (victrix *Madvig*) 18 Caesarisque *A* 21 ulteriora *A* 22 iuuentute *P*: uirtute *A* 22 conatum motumque *Iacobs*, motumque *MA*, motum *P*; *alii aliud supplevere*, *v. ed. Kritz.* 23 auium *A*

sibi sine periculo in eam, quam armis tenebamus, egredi 2
ripam ac videre Caesarem. data petenti facultas. tum
adpulso lintre et diu tacitus contemplatus Caesarem, no-
stra quidem, inquit, furit iuventus, quae cum vestrum
5 numen absentium colat, praesentium potius arma metuit
quam sequitur fidem. sed ego beneficio ac permissu tuo,
Caesar, quos ante audiebam, hodie vidi deos, nec felicio-
rem ullum vitae meae aut optavi aut sensi diem. impetra-
toque ut manum contingeret, reversus in naviculam, sine
10 fine respectans Caesarem ripae suorum adpulsus est. victor 3
omnium gentium locorumque, quos adierat Caesar, [cum]
incolumi inviolatoque et semel tantummodo magna cum
clade hostium fraude eorum temptato exercitu in hiberna
legiones reduxit, eadem qua priore anno festinatione urbem
15 petens.

108. Nihil erat iam in Germania, quod vinci pos- 1
set, praeter gentem Marcomannorum, quae Maroboduo
duce excita sedibus suis atque in interiora refugiens in-
cinctos Hercynia silva campos incolebat. nulla festinatio 2
20 huius viri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere
nobilis, corpore praevalens, animo ferox, natione magis
quam ratione barbarus, non tumultuarium neque fortuitum
neque mobilem et ex voluntate parentium constantem inter
suos occupavit principatum, sed certum imperium vimque
25 regiam complexus animo statuit avocata procul a Romanis
gente sua eo progredi, ubi cum propter potentiora arma
refugisset, sua faceret potentissima. occupatis igitur, quos
praediximus, locis finitimos omnis aut bello domuit aut
condicionibus iuris sui fecit.

1 tenebamus *P*: tendebamus *MA* 2 data *MA*: data a Caesare *P* 3 lynthre *A* | et *om. Vascosanus* 5 non colat (*vel* colere debeat) *Madvig* 6 ac *P*: et *A* 8 imperatoque *MA*, *em. in P* 11 cum *del. Herelius* 17 Marcomanorum *P* | Maraboduo *A* 18 inferiora *AP*, *em. Gelenius* 19 Herciniae siluae *AP*, *em. Heinsius* 22 atque fort. *Herelius* 23 parentium *MA*: parentum *P* 26 propter *del. Madvig* 27 quos *P*: quis *MA*

1 109. Corpus suum custodientium imperium, perpetuis exercitiis paene ad Romanae disciplinae formam redactum, brevi in eminens et nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium gerebatque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos *lacesseret, et si* lacessere- 5
2 tur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi *ostenderet.* legati, quos mittebat ad Caesares, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. gentibus hominibusque a nobis desciscentibus erat apud eum perfugium, *in* totumque ex male dissimulato agebat aemu- 10 lum; exercitumque, quem septuaginta milium peditum, quattuor equitum fecerat, adsiduis adversus finitimos bellis exercendo maiori quam, quod habebat, operi praeparabat:
3 eratque etiam eo timendus, quod cum Germaniam ad laevam et in fronte, Pannoniam ad dextram, a tergo sedium 15 suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper ven-
4 turus ab omnibus timebatur. nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam, quippe cum a summis Alpium iugis, quae finem Italiae terminant, initium eius finium
5 haud multo plus ducentis milibus passuum abesset. hunc 20 virum et hanc regionem proximo anno diversis e partibus Ti. Caesar adgredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos excisis continentibus Hercyniae silvis legiones Boiohaemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est), ipse a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab 25 hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est.

1 custodientium *Madvig*: custodia tum *AP*; *priorum tentamina v. apud Kritzium* 5 lacesseret, at si *supplevit Rhenanus* 6 ostenderet *add. Burman* 10 in *add. Acidalius, cf. Madvig. Adv.* II, 309 (totusque *Heinsius*) 11 exercitum, quem *malim* | LXX. *M*: LX. *AP* 12 quatuor *AP* 13 quod agebat *Burman* | opi *A* 19 eius *P*: cuius *MA* 20 passum *A* 22 Ti. *P*: T. *A* 23 Catthos *AP* 24 Botohaemum *A*, Boiohoemum *P*; duceret *addidit Lipsius* 25 a Carnunto *P*: Acarnanto (*s. l.* Ac arnumho) *A* 26 duceret *A*

110. Rumpit interdum, *interdum* moratur proposita 1
hominum fortuna. praeparaverat iam hiberna Caesar ad
Danubium admotoque exercitu non plus quam quinque die-
rum iter a primis hostium *aberat*, *legionesque quas* Sa- 2
turninum admovere placuerat, paene aequali divisae inter-
vallo ab hoste intra paucos dies in praedicto loco cum
Caesare se iuncturae erant, cum universa Pannonia, insolens
longae pacis bonis et adulta viribus, Delmatia omnibusque
tractus eius gentibus in societatem adductis consilii, arma
corripuit. tum necessaria gloriosis praeposita neque tutum 3
visum abdito in interiora exercitu vacuam tam vicino hosti
relinquere Italiam. gentium nationumque, quae rebella-
verant, omnis numerus amplius octingentis milibus exple-
bat; ducenta fere peditum colligebantur armis habilia,
equitum novem. cuius immensae multitudinis, parentis 4
acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere Italiam de-
creverat iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio, pars
in Macedoniam se effuderat, pars suis sedibus praesidium
esse destinaverat. maxima Batoni ac Pinneti ducibus aucto-
ritas erat. [in] omnibus autem Pannoniis non disciplinae 5
tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, pleris-
que etiam litterarum usus et familiaris armorum erat exer-
citatio: itaque hercules nulla umquam natio tam mature
consilio belli bellum iunxit ac decreta patravit. oppressi 6

1 iter dum *A*; interdum *alterum addidit Heinsius* 3 *immo* Danuuium 4 aberat et legiones etiam quas *supplevit Haupt* 5 admouere ei *Haupt*, admoueri *AP* 7 se *hic add. Krause* | cum *P*: tum *MA* 8 et *om. A* 9 consilii *Fröhlich*: constitit *AP*, constituto *Vossius* 11 abdito *A*: addito *P* 12 relinquere *om. A* 13 DCCC *Gelenius*: ACCC. *AP* (octingenta milia *Acidal.*) 15 parentis *MA*: pars *P* 16 petere *MA*: properare in *P* 18 se effuderat *Ursinus* (*sed ille* pars se in M. e.): effugerat *AP* 19 maxima *Heinsius*: proxima *AP*, prima *al.* | Batoni] duobus Batonibus *AP*; Batoni *scribendum esse primus vidit Rhenanus in Add. p.* 70 (*cf.* 114, 4), *nos* duobus *praeterea delevimus, nisi velis verba sic transponere:* duobus ducibus Batoni ac P. 20 in *del. Heinsius* 22 armorum *Bothe*: animorum *AP* 23 maturae *A*

cives Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus ad internecionem ea in regione, quae plurimum ab imperatore aberat, caesus, occupata armis Macedonia, omnia et in omnibus locis igni ferroque vastata. quin etiam tantus huius belli metus fuit, ut stabilem illum et firmatum tantorum bellorum experientia Caesaris Augusti animum quateret atque terreret.

1 111. Habiti itaque dilectus, revocati undique et omnes veterani, viri feminaeque ex censu libertinum coactae dare militem. audita in senatu vox principis, decimo die, ni caveretur, posse hostem in urbis Romae venire conspectum. senatorum equitumque Romanorum
2 exactae ad id bellum operae: *prompte* pollicitati. omnia haec frustra praeparassemus, nisi qui illa regeret fuisset. itaque ut praesidium ultimum res publica ab Augusto du-
3 cem in bellum poposcit Tiberium. habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi ministerii locum. finita equestri militia designatus quaestor necdum senator aequatus senatoribus, etiam designatis tribunis plebei, partem exercitus ab urbe traditi ab Augusto perduxi ad filium
4 eius. in quaestura deinde remissa sorte provinciae legatus eiusdem ad eundem missus sum. quas nos primo anno acies hostium vidimus! quantis prudentia ducis opportunitatibus fruentes eorum vires universas elusimus, *fudimus*

2 internetionem *AP* (*item alias*) 4 quin *Vascosanus*: quia *AP* 5 etiam tantus *A*: t. etiam *P* 6 firmatum *Burer*: formatum *MA*, fortunatum *P* 8 dilectus *A*: delectus *A* | reuocatus *AP*, evocati *Acidal. at v. Tac. Hist.* 2, 82 | et *om. Gelenius* 9 coacti *Cludius* 10 militum *AP* | audita . . pollicitati *posuit Haase post* terreret *v.* 7 13 prompte *supplevi;* pollicitati omnia. haec *Hottinger* 15 ultimum *Lipsius*: militum *AP* 17 ministri *AP, em. Lipsius* 19 et iam *Gelenius* 20 traditi ab A. ab urbe *Kreyssig* | perduxit *AP* 22 *missus sum: missum *A*, missus *P* 23 ducis usi o. *Heinsius* 24 fruentes *Orelli*: furenteis *MAP* | eorum *MA*: in eum *P* | elusimus *censor in Bibl. philol.* I, 42: euasimus *A*, euasimus *P* | fudimus *supplevit Haase*; *reliquorum tentamina v. apud Kritzium*

partibus! quanto cum temperamento simul civilitatis res auctoritate imperatoria agi vidimus! qua prudentia hiberna disposita sunt! quanto opere inclusus custodiis exercitus nostri, ne qua posset erumpere inopsque copiarum et
5 intra se furens viribus hostis elanguesceret!

112. Felix eventu, forte conatu prima aestate belli 1
Messalini opus mandandum est memoriae. qui vir animo 2
etiam quam gente nobilior dignissimusque, qui et patrem Corvinum habuisset et cognomen suum Cottae fratri relin-
10 queret, praepositus Illyrico subita rebellione cum semiplena legione vicesima circumdatus hostili exercitu amplius viginti milia [hostium] fudit fugavitque et ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. ita placebat barbaris 3
numerus suus, ita fiducia virium, ut ubicumque Caesar
15 esset, nihil in se reponerent. pars exercitus eorum, proposita ipsi duci et ad arbitrium utilitatemque nostram macerata perductaque ad exitiabilem famem, neque instantem sustinere neque cum facientibus copiam pugnandi derigentibusque aciem ausa congredi occupato monte Clau-
20 dio munitione se defendit. at ea pars, quae obviam se 4
effuderat exercitui, quem A. Caecina et Silvanus Plautius consulares ex transmarinis adducebant provinciis, circumfusa quinque legionibus nostris auxiliaribusque et equitatui regio (quippe magnam Thracum manum iunctus praedictis
25 ducibus Rhoemetalces, Thraciae rex, in adiutorium eius belli secum trahebat) paene| exitiabilem omnibus cladem

1 civilitatis *Madvig praeeunte Ruhnkenio*: utilitatis *AP* 2 imperatoris *AP*, *em. Madvig* 5 hostis *posuit Kritz ante vv.* ne qua 8 que *addidit Heinsius* 11 amplius $\overline{XX}$. hostium *P*, a m XX. *A*, hostium *del. Orelli* 15 opposita *Lipsius* 16 et *del. Bothe* | noluntatemque *Orelli* 17 instantes sustinens *Acidalius* 18 cum *Ruhnken*: ut *AP* 19 derigentibus quae *A*, dirigentibusque *M*(?)*P* | aciem *MA*: aciam *s. l. A*, etiam *P* (*in mg.* 'al. aciem') 20 at ea *M et in mg. P*: altera *A*, antea *P* 21 Plancius *A* 24 magna *P* | manu *AP* | iunctus *MA*: uinctus *P* | praedictus *A* 25 Rhomo et Alces *MAP, em. Rhenanus in Add. p.* 70

5 intulit: fugata regiorum equestris acies, fugatae alae, conversae cohortes sunt, apud signa quoque legionum trepidatum. sed Romani virtus militis plus eo tempore vindicavit gloriae quam ducibus reliquit, qui multum a more imperatoris sui discrepantes ante in hostem inciderunt, 5
6 quam per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. iam igitur in dubiis rebus semet ipsae legiones adhortatae, iugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempto praefecto castrorum praefectisque cohortium, non incruentis centurionibus, e quibus etiam primi ordines cecidere, 10 invasere hostes nec sustinuisse contenti perrupta eorum
7 acie ex insperato victoriam vindicaverunt. hoc fere tempore Agrippa, qui eodem die quo Tiberius adoptatus ab avo suo naturali erat et iam ante biennium, qualis esset, apparere coeperat, mira pravitate animi atque ingenii in 15 praecipitia conversus patris atque eiusdem avi sui animum alienavit sibi, moxque crescentibus in dies vitiis dignum furore suo habuit exitum.

1 113. Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. iunctis exercitibus, 20 quique sub Caesare fuerant quique ad eum venerant, contractisque in una castra decem legionibus, septuaginta amplius cohortibus, decem alis et pluribus quam decem veteranorum milibus, ad hoc magno voluntariorum numero frequentique equite regio, tanto denique exercitu, quan- 25 tus nullo umquam loco post bella fuerat civilia, omnes eo ipso laeti erant maximamque fiduciam victoriae in
2 numero reponebant. at imperator, optimus eorum quae agebat iudex et utilia speciosis praeferens quodque semper

1 fugata *P*: fuga *MA*, fusa *Vossius* 3 vindicavit *Puteanus*: uindicatum *AP* 4 a more . . discrepantes *Puteanus*: amore . . crepantes *AP* 6 tam igitur dubiis *Heinsius* 10 e *add. Boecler* | quibus *MA*: qui *P* | ordinis *Gelenius* 11 praerupta *A* 14 erat etiam *AP* 15 ceperat *A* 20 uides. Principes *P* (*non MA*) 23 X alis et *Laurent*: XIIII. sed *AP*, XIIII alis et *Lipsius* 24 adhoc *P*

eum facientem vidi in omnibus bellis, quae probanda essent, non quae utique probarentur sequens, paucis diebus exercitum, qui venerat, ad refovendas ex itinere eius vires moratus, cum eum maiorem, quam ut temperari
5 posset, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere statuit; prosecutusque longo et perquam laborioso itinere, 3
cuius difficultas narrari vix potest, ut neque universos quisquam auderet adgredi et partem digredientium, suorum quisque metu finium, universi temptare non possent,
10 remisit eo, unde venerant, et ipse asperrimae hiemis initio regressus Sisciam legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis praefecit hibernis.

114. O rem dictu non eminentem, sed solida vera- 1
que virtute atque utilitate maximam, experientia suavissi-
15 mam, humanitate singularem! per omne belli Germanici Pannonicique tempus nemo e nobis gradumve nostrum aut praecedentibus aut sequentibus imbecillus fuit, cuius salus ac valetudo non ita sustentaretur Caesaris cura, tamquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic
20 uni negotio vacaret animus. erat desiderantibus paratum 2
iunctum vehiculum, lectica eius publicata, cuius *usum* cum alii tum ego sensi: iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum una portatum instrumentum balinei nullius non succurrit valetudini: domus tantum ac dome-
25 stici deerant, ceterum nihil, quod ab illis aut praestari aut desiderari posset. adiciam illud, quod, quisquis illis 3
temporibus interfuit, ut alia, quae retuli, agnoscet protinus: solus semper equo vectus est, solus cum iis, quos invitaverat, maiore parte aestivarum expeditionum cenavit
30 sedens: non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo

2 quae cuique p. *Heinsius* 11 Sisciam *M*: Sisci iam *A*, Sistiam *P* 14 utilitatem *A* 17 becillus *A* 19 distractissimus *Rhenanus*: distraximus *AP* | operum *Santenius* 20 negotio *Gelenius*: genitio *MA*, *om. P* 21 usum *add. Lipsius* 23 una p. *Orelli*: uni p. *A*, importatum *P* | Baline *A* 28 equo *P*: eo quo *A* 29 coenauit *AP*

non nocebatur, ignovit; admonitio frequens, interdum et castigatio, vindicta tamen rarissima, agebatque medium,
4 plurima dissimulans, aliqua inhibens. hiems emolumentum patrati belli contulit, sed insequenti aestate omnis Pannonia reliquiis totius belli in Delmatia manentibus pacem 5 petiit. ferocem illam tot milium iuventutem, paulo ante servitutem minatam Italiae, conferentem arma, quibus usa erat, apud flumen nomine Bathinum prosternentemque se universam genibus imperatoris, Batonemque et Pinnetem excelsissimos duces, captum *alterum*, alterum a se deditum 10
5 iustis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cuius omnibus copiis a Caesare M. Lepidus praefectus est, vir nomini ac fortunae Caesarum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere aut intellegere potuit, in tantum miratur 15 ac diligit tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum iudicat.

1 115. Caesar ad alteram belli Delmatici molem animum atque arma contulit. in qua regione quali adiutore legatoque fratre meo Magio Celere Velleiano usus sit, 20 ipsius patrisque eius praedicatione testatum est et amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Caesar donavit,
2 signat memoria. initio aestatis Lepidus educto hibernis

1 interdum *censor in ephem. Gotting.* (*a.* 1779, *Add. p.* 121): inerat *PP* 2 *tamen rarissima: amarissima *AP*, rarissima *Rhenanus* 3 dissimulans . . inhibens *Acidalius*: dissimulantis . . inhibentis *AP*, *cf. Madvigii Advers.* II, 310 | aliquam *A* | hiemps *A*, Hyems *P* 4 non tulit *Friebel* | sed] et *Lipsius* | in sequenti *A* 6 fero uocem illam *A* 7 quibus *P*: qui *A*
9 Pinetem *AP*, *cf.* 110, 4 10 alterum *semel AP* | a se *om. Gelenius*, sponte *Cludius*, a suis *Heinsius*, *at v. Dio Cass.* 56, 16 11 autumni *AP* 13 a Caesare *Rhenanus*, Caesarem *AP*, *praenomen* M *addidit Burer* | nominis *AP*, *em. Acidal.* 14 Caesarum *Schefferus*: eorum *AP* 15 intelligere *P*
19 in qua expeditione *Ruhnk.* 20 Velleiano *Gelenius*: ulli flano *MP*, Ulliflano *A* 22 honorum *AP* (donorum *prius scripserat A, sed se ipse corrigens id delevit et* honorum *in eodem versu* (*non super eum*) *scripsit*)

exercitu per gentis integras immunesque adhuc clade bellī
et eo feroces ac truces tendens ad Tiberium imperatorem
et cum difficultate locorum et cum vi hostium luctatus,
magna cum clade obsistentium excisis agris, exustis aedi-
5 ficiis, caesis viris, laetus victoria praedaque onustus per-
venit ad Caesarem, et ob ea, quae si propriis gessisset 3
auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus
consentiente cum iudicio principum voluntate senatus *do-*
natus est. illa aestas maximi belli consummavit effectus: 4
10 quippe Perustae et Desidiates Delmatae, situ locorum ac
montium, ingeniorum ferocia, mira etiam pugnandi scientia
et praecipue angustiis saltuum paene inexpugnabiles, non
iam ductu, sed manibus atque armis ipsius Caesaris tum
demum pacati sunt, cum paene funditus eversi forent.
15 nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut videre 5
maius aut mirari magis potui, quam quod imperatori
numquam adeo ulla opportuna visa est victoriae occasio,
quam damno amissi pensaret militis semperque visum est
gloriosissimum, quod esset tutissimum, et ante conscien-
20 tiae quam famae consultum nec umquam consilia ducis
iudicio exercitus, sed exercitus providentia ducis rectus est.

116. Magna in bello Delmatico experimenta virtutis 1
in incultos ac difficilis locos praemissus Germanicus de-
dit; celebri etiam opera diligentique Vibius Postumus vir 2

1 pergentis in (in *om. P*) integras *MAP*, *em. Gelenius* 5 incensis (*vel* eversis) vicis *Heinsius* 6 ob ea, ob quae *Munckerus*, ob quae (*om.* ea) *Ruhnk.* 8 donatus *add. Rhenanus*, honoratus *Herel*, ornatus *Koch* 9 maximī b. consumauit *A* 10 Perustae ac Desitiates *Vossio praecedente Heinsius*, perusia aedesitiales (aede siciales *P*) *AP* | Delmatae *M*: Dalmatae *AP* 12 saltum *A* 19 *gloriosum *AP* 20 quam *om. A* | nec unquam *P*: necum quod *MA* 22 Delmatico *MA*: Dalm. *P*, *item infra p.* 118, 25 23 incultos *Heinsius*: multos *AP* 24 celeri *Orelli*, virili *Ruhnk.* | diligentiq. Vibius *Vossius praeeunte Pighio*: diligenti quib. ius *A*, diligenti quibus Iulius *P*; *Burer contendit vetus exempl. non* Iulius *sed* Iul. (?) *habere* | Posthumius *P* (*non MA*)

consularis, praepositus Delmatiae ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus et Cossus, viri quamquam diversis virtutibus celebres, in Africa meruerant. sed Cossus victoriae testimonium etiam in cognomen filii contulit, adulescentis in omnium virtu- 5
3 tum exempla geniti. at Postumi operum L. Apronius particeps illa quoque militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. utinam non maioribus experimentis testatum esset, quantum in omni re fortuna posset! sed in hoc quoque genere abunde agnosci vis eius 10 potest. nam et Aelius Lamia, vir antiquissimi moris et priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania Illyricoque et mox in Africa splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materia adipiscendi trium-
4 phalia defectus est, et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii 15 filius, quem virum ne qui intellexit quidem abunde miratus est, †ne nihil non optimo civi simplicissimo duci perisset praeferens, inmatura *morte* et fructu amplissimae principis amicitiae et consummatione evectae in altissi-
5 mum paternumque fastigium imaginis defectus est. horum 20 virorum mentioni si quis quaesisse me dicet locum, fatentem arguet; neque enim iustus sine mendacio candor apud bonos crimini est.

1 117. Tantum quod ultimam imposuerat Pannonico ac Delmatico bello Caesar manum, cum intra quinque 25 consummati tanti operis dies funestae ex Germania epi-

1 praepositus *P*: quae positus *A* | Delmatiae *MA*: Dalmatiae *P* 3 *quamquam: quibusdam *AP*, quamvis *Bothe* 6 At Posthumi *P*, ad Postumio *MA* 10 hoc *Gelenius*: loco *AP* 11 Aelius Lamia *Ruhnken*: etiam *AP* 17 ne (me *A*) nihil non (*om. P*) optimo ciui (ciuis *A*) . . perisset *MAP*, nihil non optimo civi simile, viro simplicissimo, duci peritissimo *Madvig Advers.* II, 310, *in quam sententiam ipse malim:* nihil non quod viro optimo, civi simpl., duci peritissimo competeret 18 morte *supplevit Orelli* 20 deceptus est *Burman; Madvig vv.* defectus est *alterutro loco delendum esse censet* | horum *Burer*: honorum *MA*, quorum *P* 25 ac] ad *A*

stulae *nuntium attulere* caesi Vari trucidatarumque legionum trium totidemque alarum et sex cohortium, velut in hoc saltem tantummodo indulgente nobis fortuna, ne occupato duce * * sed et causa et persona moram exigit. Varus 2
5 Quintilius inlustri magis quam nobili ortus familia, vir ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore, ita animo immobilior, otio magis castrorum quam bellicae adsuetus militiae, pecuniae vero quam non contemptor, Syria, cui praefuerat, declaravit, quam pauper divitem ingressus dives
10 pauperem reliquit; is cum exercitui, qui erat in Germania, 3 praeesset, concepit esse homines, qui nihil praeter vocem membraque haberent hominum, quique gladiis domari non poterant, posse iure mulceri. quo proposito mediam in- 4 gressus Germaniam velut inter viros pacis gaudentes dul-
15 cedine iurisdictionibus agendoque pro tribunali ordine trahebat aestiva.

118. At illi, quod nisi expertus vix credat, in summa 1 feritate versutissimi natumque mendacio genus, simulantes fictas litium series et nunc provocantes alter alterum in
20 iurgia, nunc agentes gratias, quod ea Romana iustitia finiret feritasque sua novitate incognitae disciplinae mitesceret et solita armis discerni iure terminarentur, in summam socordiam perduxere Quintilium, usque eo, ut se praetorem urbanum in foro ius dicere, non in mediis Ger-

1 nunt. attulere *hic supplevimus*, *alii post* VI cohortium 3 salutem *Schegkius* 3 [tantummodo] *J. Ortuinius*, tanto in malo *Huth* 4 ducem et causa *mance AP*, ne occup. duce in debellandis Pannoniis victores Germani iis se coniungerent *supplevit Vossius*, *fort. sufficit:* ne occ. duce tanta clades inferretur | sed et causa et p. *Orelli*: et causa pers. *AP*, sed causa et p. *alii* 6 ita *Acidalius*: et *AP* 13 mulcere *A* 15 iuris dict. *A divise* | a. pro trib. omnia ordine *Burman* 17 credat *Lipsius*: credebat *AP* 19 prouocantes *Rhen. in mg. item A in contextu* (*sed rursus deletum*): procataes *M*, procaces *A in mg.* (*secundum 'exemplar'*) *et P* | in iurgia *Madvig*: iniuria *AP* 21 suavitate *Ruhnken*, *an* navitate? | mitesceret *P et corr. A*: mutesceret *MA*

2 maniae finibus exercitui praeesse crederet. tum iuvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis eius filius, ardorem animi vultu oculisque praeferens, adsiduus militiae nostrae prioris comes, iure etiam civitatis Romanae decus equestris consecutus gradus, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est, haud imprudenter speculatus neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret, et frequentissimum initium esse calamitatis securi-
3 tatem. primo igitur paucos, mox pluris in societatem consilii recepit: opprimi posse Romanos et dicit et persuadet, decretis facta iungit, tempus insidiarum constituit.
4 id Varo per virum eius gentis fidelem clarique nominis, Segesten, indicatur. obstabant iam fata consiliis omnemque animi eius aciem praestrinxerant: quippe ita se res habet, ut plerumque cuius fortunam mutaturus *est* deus, consilia corrumpat efficiatque, quod miserrimum est, ut, quod accidit, etiam merito accidisse videatur et casus in culpam transeat. negat itaque se credere speciemque in se benevolentiae ex merito aestimare profitetur. nec diutius post primum indicem secundo relictus locus.

1 119. Ordinem atrocissimae calamitatis, qua nulla post Crassi in Parthis damnum in externis gentibus gravior Romanis fuit, iustis voluminibus ut alii, ita nos
2 conabimur exponere: nunc summa deflenda est. exercitus

6 Romanae decus *Burman*: Romae eius (ius *P*) *AP*, *cf. Madvigii Adv.* II, 311 | consecutus *Heinsius*: consequens *AP* (*depravatum ex scriptura* consequtus) 9 securitates (-tis *s. l.*) *A* 10 societate consili praecepit *AP* (recipit *Gelenius*) 11 docet *Heinsius* 14 obstabant *Lipsius*: postulabat *AP* | etiam fata *AP* 15 praestruxerat *AP*, *em. Gelenius* 16 cuius f. mutat. est *ed. Bipont.* qui f. mutaturus (imitaturus *A*) *AP* (*sine* est) 18 etiam *P*: et etiam *MA*, id e. *Burer* 19 culpam *P*: culpa *MA* | speciemque *Burman*: spemque *AP* (*est formula gratias agentis, qua quis se benevolam indicis voluntatem agnoscere fatetur*) 20 beneuolentia *AP* 23 Crassi *P*: Cassi *MA*

omnium fortissimus, disciplina, manu experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunae circumventus, cum ne pugnandi quidem egrediendive occasio iis, in quantum
5 voluerant, data esset immunis, castigatis etiam quibusdam gravi poena, quia Romanis et armis et animis usi fuissent, inclusus silvis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad internecionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem eius nunc ira nunc
10 venia temperaret. duci plus ad moriendum quam ad 3
pugnandum animi fuit: quippe paterni avitique exempli successor se ipse transfixit. at e praefectis castrorum 4
duobus quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit, qui, cum longe maximam partem ab-
15 sumpsissset acies, auctor deditionis supplicio quam proelio mori maluit. at Vala Numonius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens fuga cum alis Rhenum petere ingressus est. quod factum eius fortuna ulta est; non enim desertis
20 superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum 5
hostilis laceraverat feritas; caput eius abscisum latumque ad Maroboduum et ab eo missum ad Caesarem gentilicii tamen tumuli sepultura honoratum est.

120. His auditis revolat ad patrem Caesar; perpe- 1

2 Marco reducis *A* 4 egrediendiue *Vossius*: egrediē (egredie *cum* d *sup.* g *A*, egregie *P*) aut *MAP*, aut egrediendi *Haase*, egrediendive aut occasio . . data esset aut impunitas *Madvig* | occasio iis *Vossius*: occasionis *AP* 6 animi suis *A* 7 paludis *AP* 11 auitique *P*: auique *MA* 12 successor exempli *A* | at e *A corr. ex* atque 13 legg. iustam t. *A* 14 Ceionius *A*: C. Eionius *P*, C. Ceionius *Heinsius* 16 Vala Num. *Ursinus*: Valnumonius *AP* 17 ac *P*: et *A* | equitem peditem r. fugatum (fuga cum *P*) aliis *MAP*, *em. Gelenius* 19 ultra est *A* | non enim . . occidit] *haec vv. in ed. Orell. exciderunt* 21 hostilis *Burer*: hosti *MA*, hostium *P* | lacerauerit *A* | abscissum *A* 22 Meroboduum *A* 24 His auditis . . revertitur] *haec verba transposuit Haase post finem huius capitis*

tuus patronus Romani imperii adsuetam sibi causam suscipit. mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, praesidia munit et se magnitudine sua, non fiducia hostis metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiae minabatur, ultro Rhenum cum exercitu trans- 5
2 greditur. arma infert, quae arcuisse pater et patria contenti erant; penetrat interius, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios maximaque cum gloria, incolumi omnium, quos transduxerat, numero in hiberna revertitur.
3 reddatur verum L. Asprenati testimonium, qui legatus sub 10 avunculo suo Varo militans gnava virilique opera duarum legionum, quibus praeerat, exercitum immunem tanta calamitate servavit matureque ad inferiora hiberna descendendo vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. sunt tamen, qui ut vivos ab eo vindicatos, 15 ita iugulatorum sub Varo occupata crediderint patrimonia hereditatemque occisi exercitus, in quantum voluerit, ab
4 eo aditam. L. etiam Caedicii praefecti castrorum eorumque, qui una circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est, qui omnibus diffi- 20 cultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabilis, vis hostium faciebat inexsuperabilis, nec temerario consilio nec segni providentia usi speculatique opportunitatem ferro
5 sibi ad suos peperere reditum. ex quo apparet Varum, sane gravem et bonae voluntatis virum, magis imperatoris 25 defectum consilio quam virtute destitutum militum se
6 magnificentissimumque perdidisse exercitum. cum in capti-

3 et *MA*: *om.* *P* 4 hostis *Haupt*: hostium *AP*, *om.* *M teste Burero* 5 minabatur *MA*: minabantur *P* | ultro *A et Freinsheim*: ultra *P* 6 infert *Lipsius*: interfecti *AP*, infert genti, quam *Ruhnk.* | arguisse *AP*, *em. Lipsius* 7 penetrati *A* 8 obuios *P*: obulos *MA* 10 Aspernati *A* 11 gnaua *A*: naua *P* 14 vacillantis iam *Heinsius* | Rheno *AP*, *em. Gelenius* 17 occisi *A*: excisi *P* | potuerit *Burman*, valuerit *Lipsius* 18 Caeditii *A* 19 Alisone *Rhenanus*: a Lisone *AP* 22 inexuperabilis (-leis *P*) *AP* 23 usi *P*: uiti *M*, niti *A* | oportunitatem *A*

vos saeviretur a Germanis, praeclari facinoris auctor fuit Caldus Caelius, adulescens vetustate familiae suae dignissimus, qui complexus catenarum, quibus vinctus erat, seriem, ita illas inlisit capiti suo, ut protinus pariter sanguinis
5 cerebrique effluvio expiraret.

121. Eadem virtus et fortuna subsequenti tem- 1
pore ingressi Germaniam imperatoris Tiberii fuit, quae initio fuerat. qui concussis hostium viribus classicis peditumque expeditionibus, cum res Galliarum maximae molis
10 accensasque plebis Viennensium dissensiones coërcitione magis quam poena mollisset, et senatus populusque Romanus postulante patre eius, ut aequum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset (etenim absurdum erat non esse sub illo,
15 quae ab illo vindicabantur, et qui ad opem ferendam pri- 2
mus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem), in urbem reversus iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Delmatisque egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur in Caesare? fortunae 3
20 vero quis non miretur indulgentiam? quippe omnis eminentissimos hostium duces non occisos fama narravit, sed vinctos triumphus ostendit; quem mihi fratrique meo inter praecipuos praecipuisque donis adornatos viros comitari contigit.

25 122. Quis non inter reliqua, quibus singularis mode- 1
ratio Ti. Caesaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod, cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuit? quis enim dubitare

2 Coelius *A* | adulescens *Ruhnken*: ad *AP* 5 effluvio *Lipsius*: in fluuio *AP* 6 eadem *A*: eadem et *P* 7 ingressi Germaniam *Bardili*: ingressa animam (animum *P*) *MAP* 8 contusis *Ruhnken* 10 accensasque *P*: accensaque *MA* | plebe *A* | coertione *AP* 11 et *add. Rhenanus* 12 aequum ei ius *idem*: equum eius *AP* 13 quam] atque *mal. Orelli* | ipse *AP*, *em. Rhen.* 20 indiligentiam *A* 22 mihi *Burer*: militi *AP* 26 Ti. *P*: T. *A* 28 fuit *Haase*: fuerit *AP*

potest, quin ex Armenia recepta et ex rege praeposito
ei, cuius capiti insigne regium sua manu imposuerat, or-
dinatisque rebus Orientis ovans triumphare debuerit, et
Vindelicorum Raetorumque victor curru urbem ingredi?
2 fractis deinde post adoptionem continua triennii militia 5
Germaniae viribus idem illi honor et deferendus et reci-
piendus fuerit? et post cladem sub Varo acceptam, *ex-
pectato* ocius prosperrimo rerum eventu eadem excisa
Germania triumphus summi ducis adornari debuerit? sed
in hoc viro nescias, utrum magis mireris, quod laborum 10
periculorumque semper excessit modum, an quod honorum
temperavit.

1 123. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum me-
tus. quippe Caesar Augustus cum Germanicum nepotem
suum reliqua belli patraturum misisset in Germaniam, 15
Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum ad fir-
manda pace quae bello subegerat, prosequens eum simul-
que interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod eius
honori sacratum a Neapolitanis est, processit in Cam-
paniam. quamquam iam motus imbecillitatis inclinataeque 20
in deterius principia valetudinis senserat, tamen obnitente
vi animi prosecutus filium digressusque ab eo Beneventi
ipse Nolam petiit: et ingravescente in dies valetudine,
cum sciret, quis volenti omnia post se salva remanere
accersendus foret, festinanter revocavit filium; ille ad pa- 25
2 trem patriae expectato revolavit maturius. tum securum
se Augustus praedicans circumfususque amplexibus Tiberii
sui, commendans illi sua atque ipsius opera nec quid-

1 praeposito ei *Heinsius*: praepositi (pro- *P*) *MAP*, ei praeposito *Rhen.* 4 praetorumque *A ante corr.* 7 *expectato ocius: totius *MA*, ocius *P*, voto ocius *Burman* 9 triumphum *AP*, *em. Heinsius* | adornari *MA*: adornare *P* 10 nescis *A* 16 firmanda *Burer*: formanda *AP* 17 eumque simul *A* 18 certamini *Cellarius* 23 et *AP*: at *Herelius* 24 post se *P*: posse *A* 25 accersendum *A*, arcessendus *Ruhnken*

quam iam de fine, si fata poscerent, recusans, subrefectus primo conspectu alloquioque carissimi sibi spiritus, mox, cum omnem curam fata vincerent, in sua resolutus initia Pompeio Apuleioque consulibus septuagesimo et sexto anno
5 animam caelestem caelo reddidit.

124. Quid tunc homines timuerint, quae senatus 1
trepidatio, quae populi confusio, quis urbis metus, in quam arto salutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere vacat neque cui vacat potest. id
10 solum voce publica dixisse *satis* habeo: cuius orbis ruinam timueramus, eum ne commotum quidem sensimus, tantaque unius viri maiestas fuit, ut nec bonis * * neque contra malos opus armis foret. una tamen veluti luctatio 2
civitatis fuit, pugnantis cum Caesare senatus populique
15 Romani, ut stationi paternae succederet, illius, ut potius aequalem civem quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione quam honore victus est, cum quidquid tuendum non suscepisset, periturum videret, solique huic contigit paene diutius recusare principatum, quam,
20 ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. post reddi- 3
tum caelo patrem et corpus eius humanis honoribus, numen divinis honoratum, primum principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu sua scriptam divus Augustus reliquerat. quo tempore mihi fratrique meo, 4
25 candidatis Caesaris, proxime a nobilissimis ac sacerdotalibus viris destinari praetoribus contigit, consecutis, ut neque post nos quemquam divus Augustus neque ante nos Caesar commendaret Tiberius.

4 Appuleioq. *Kreyssig* | et *A*: *om.* *P* 5 caelo *P*: deo *A* 7 urbis *A et Acidalius*: orbis *P* 10 satis *add.* *Ruhnk.* 12 nec *P*: ne *A* | bonis: *fort.* bonis votis, *i. e. ut nec boni haberent quod meliora optarent etc.* 13 forent *A* | luctatio civilis *Ruhnk.* 17 m. ratione *MA*: ratione m. *P* 20 reditum *A* 21 numen *Krause*: nomen *AP* 25 candidatos *AP* | sacerdotibus *AP*, *em.* *Scheffer* 26 consecutisque *A*, c. quoque *Orelli* 27 nos *P*: annos *A*

1 125. Tulit protinus et voti et consilii sui pretium res publica, neque diu latuit aut quid non impetrando passuri fuissemus aut quid impetrando profecissemus. quippe exercitus, qui in Germania militabat praesentisque Germanici imperio regebatur, simulque legiones, quae in 5 Illyrico erant, rabie quadam et profunda confundendi omnia cupiditate novum ducem, novum statum, novam quaerebant 2 rem publicam; quin etiam ausi sunt minari daturos *se* senatui, daturos principi leges; modum stipendii, finem militiae sibi ipsi constituere conati sunt: processum etiam 10 in arma ferrumque strictum est et paene in ultimum gladiorum erupit impunitas, defuitque, qui contra rem 3 publicam duceret, non qui sequerentur. sed haec omnia veteris imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum gravitate pollicentis, *et* inter severam praecipue noxiorum 15 ultionem mitis aliorum castigatio brevi sopiit ac sustulit. 4 quo quidem tempore ut pleraque ignovit Germanicus, ita Drusus, qui a patre in diversum plurimoque idem igne emicans incendium militaris tumultus missus erat, prisca antiquaque severitate usus ancipitia sibi maluit tenere 20 quam exemplo perniciosa, et his ipsis militum gladiis, qui- 5 bus obsessus erat, obsidentes coërcuit, singulari adiutore in eo negotio usus Iunio Blaeso, viro nescias utiliore in castris an meliore in toga: qui post paucos annos proconsul in Africa ornamenta triumphalia cum appellatione 25 imperatoria meruit. at Hispanias exercitumque *in iis cum*

1 et uoti *Gelenius*: ut uoti *AP* (ut uoti ita c. *Burman*) 6 rabiem quandam *A* 8 se *add. Orelli* 11 ultimum *P*: ultimam *MA*, ultima *Vossius* 15 et *add. Krause* (miti . . castigatione *J. Fr. Gronovius sine* et) | noxiorum *Gronovius*: nostrorum *AP* 17 ignouit *ed. Bipont.* ignaue *AP*, gnaue *Salmasius*, egit gnaue *Ruhnk.* 18 Drusus *Gelenius*: Brutus *AP* | in diversum plurimoq. idem *Madvig*: in id ipsum plurimo quidem *AP* 20 maluit tenere *Madvig*: timere *MA*, tam re *P; priorum conatus de loco nondum expedito v. apud Kritz., pro* tenere *ipse malim* audere 23 Bleso *AP* 26 at *A*: ad *M*, ac *P* | in iis . . cuius *supplevit Madvig*

M. Lepidus, de cuius virtutibus celeberrimaque in Illyrico militia praediximus, cum imperio obtineret, in summa pace et quiete continuit, cum ei pietas rectissima sentiendi et auctoritas quae sentiebat obtinendi superesset. cuius curam ac fidem Dolabella quoque, vir simplicitatis generosissimae, in maritima parte Illyrici per omnia imitatus est.

126. Horum sedecim annorum opera quis cum in- 1
serta *sint* oculis animisque omnium, partibus eloquatur? sacravit parentem suum Caesar non imperio, sed religione, non appellavit eum, sed fecit deum. revocata in forum 2
fides, summota e foro seditio, ambitio campo, discordia curia, sepultaeque ac situ obsitae iustitia, aequitas, industria civitati redditae; accessit magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudiciis gravitas; compressa theatralis seditio, recte faciendi omnibus aut incussa voluntas aut imposita necessitas: honorantur recta, prava puniuntur, 3
suspicit potentem humilis, non timet, antecedit, non contemnit humiliorem potens. quando annona moderatior, quando pax laetior? diffusa in orientis occidentisque tractus et quidquid meridiano aut septentrione finitur, pax augusta [per] omnis terrarum orbis angulos a latrociniorum metu servat immunes. fortuita non civium tantum- 4
modo, sed urbium damna principis munificentia vindicat. restitutae urbes Asiae, vindicatae ab iniuriis magistratuum provinciae: honor dignis paratissimus, poena in malos sera, sed aliqua: superatur aequitate gratia, ambitio virtute;

3 et *add. Orelli* (in summa quiete *Haase*) 4 optinendi *A*
8 inserta sint *P*: insera *MA*, inhaereant *Orelli, ut est* 1, 14, 1. 2, 36, 3 9 partibus *Vossius*: in partibus *AP*
12 summotae foro *Rhenanus*, [e foro] *Heinsius* 13 curiae *AP* | sepultae *P* (*non MA*) | obsitae *Burer*: oppositae *MAP*, *corruptum ex script.* opsitae (obsopitae *nescio quis*) 14 magistratibus *Gelenius*: militibus *AP* 15 maiestatis *A ante correctionem* 22 per omnia omnis *Ruhnk. an* peraeque omnis?
27 sed aequa *Lipsius*

5 nam facere recte civis suos princeps optimus faciendo docet, cumque sit imperio maximus, exemplo maior est.
1 127. Raro eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam usi sunt, ut duo Scipiones duobus Laeliis, quos per omnia aequaverunt sibi, ut divus Augustus M. Agrippa et proxime ab eo Statilio Tauro, quibus novitas familiae haut obstitit quominus ad multiplicis consulatus triumphosque et complura eveherentur
2 sacerdotia. etenim magna negotia magnis adiutoribus egent [neque in parvo paucitas ministeria defecit], interestque rei publicae quod usu necessarium est, dignitate eminere
3 utilitatemque auctoritate muniri. sub his exemplis Ti. Caesar Seianum Aelium, principe equestris ordinis patre natum, materno vero genere clarissimas veteresque et insignes honoribus complexum familias, habentem consularis fratres, consobrinos, avunculum, ipsum vero laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalium onerum adiutorem in
4 omnia habuit atque habet, virum severitatis laetissimae, hilaritatis priscae, actu otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem eoque adsequentem omnia, semperque infra aliorum aestimationes se metientem, vultu vitaque tranquillum, animo exsomnem.
1 128. In huius virtutum aestimatione iam pridem

1 principes *A* 4 uisi sunt *A* 6 proxime *Scheffer*: maxime *AP* 7 haut obstitit *P et in marg. A*: aut stitit *A* 8 consulatos *A* ⌈triumphosque *excidit in ed. Orell.* | comp. eveherentur *Vascosanus*: complura enumerentur (complurae nu. *A*) *MA*, complura enumerarentur *P* 10 neque . . defecit *AP, obelo notarunt Vossius et Boeclerus*, atque impar capacitas ministeria deficit *Madvig*, neque in parva paucitas ministerii sufficit *Kreyssig*; *aliorum conatus v. apud Kritz.* 11 est *Ruhnk.* e (*pro* ē) *A*, et *P*, est et *Cludius*, est id *Bucretius* 12 munire *AP* | Ti. *P*: T. *A*, *item c.* 129, 1 13 equestri *A* 14 uetereisque et insigneis *P* (*non A*) 17 uigore animi conpage *A* 18 operum *Kreyssig* 21 eo quod *A corr. ex* eoq. | semperque *MA*: semper *P* 22 se metientem *P*: sencientem *A* 23 ex omnem *A* 24 uirtutem aestimationem *M*

iudicia civitatis cum iudiciis principis certant; neque novus hic mos senatus populique Romani est putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. nam et illi antiqui, *qui* ante bellum Punicum abhinc annos trecentos Ti. Corun-
5 canium,. hominem novum, cum aliis omnibus honoribus tum pontificatu etiam maximo ad principale extulere fastigium, et qui equestri loco natum Sp. Carvilium et mox 2
M. Catonem, novum etiam Tusculo urbis inquilinum, Mummiumque Achaicum in consulatus, censuras et triumphos
10 provexere, et qui C. Marium ignotae originis usque ad 3
sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem, et qui M. Tullio tantum tribuere, ut paene adsentatione sua quibus vellet principatus conciliaret, quique nihil Asinio Pollioni negaverunt, quod nobi-
15 lissimis summo cum sudore consequendum foret, profecto hoc senserunt, in cuiuscumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. haec naturalis exempli imi- 4
tatio ad experiendum Seianum Caesarem, ad iuvanda vero onera principis Seianum propulit senatumque et populum
20 Romanum eo perduxit, ut, quod usu optimum intellegit, id in tutelam securitatis suae libenter advocet.

129. Sed proposita quasi universa principatus Ti. 1
Caesaris *forma* singula recenseamus. qua ille prudentia Rhascupolim, interemptorem fratris sui filii Cotyis con-
25 sortisque eiusdem imperii, Romam evocavit! singulari in eo negotio usus opera Flacci Pomponii consularis viri, nati ad omnia, quae recte facienda sunt, simplicique vir-

3 *antiqui ante *P*, primi ante *A*, illi Romani, qui a. *Fröhlich* 4 T. Coruncanum *P* (*non MA*) 5 honoribus pontificatum *A* 7 qui *Fröhlich*: eque *A*, *om. P* 12 Tullio *Lipsius*: Fuluio *AP* 13 principatum *Kreyssig* | consiliaret *A* 18 levanda v. onera *Cludius*, iuvanda v. opera *Kreyssig* 19 propulit *Acidalius*: protulit *AP*, perpulit *Cludius* 20 perduxit *P*: produxit *MA* 23 forma *add. Rhenanus* 24 Cotyss *A*, Cotys *P* 25 Romam *Ursinus*: formam *MAP*, *om. Burer ut ex versu* 20 *huc transpositum* 26 opere *A* 27 *fort.* quae facienda sunt, recte facienda

2 tute merentis semper, numquam captantis gloriam. cum quanta gravitate ut senator et iudex, non ut princeps, causam Drusi Libonis audivit! quam celeriter ingratum et nova molientem oppressit! quibus praeceptis instructum Germanicum suum imbutumque rudimentis militiae secum actae domitorem recepit Germaniae! quibus iuventam eius exaggeravit honoribus, respondente cultu triumphi rerum, 3 quas gesserat, magnitudini! quotiens populum congiariis honoravit senatorumque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quam libenter explevit, ut neque luxuriam invitaret neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui! quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit provincias! qua vi consiliorum suorum, ministro et adiutore usus Druso filio suo, Maroboduum inhaerentem occupati regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, velut serpentem abstrusam terrae salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi! quam illum ut honorate, sic secure continet! quantae molis bellum principe Galliarum ciente Sacroviro Floroque Iulio mira celeritate ac virtute compressit, ut ante populus Romanus vicisse se quam bellare cognosceret nuntiosque periculi victoriae 4 praecederet nuntius! magni etiam terroris bellum Africum et cotidiano auctu maius auspiciis consiliisque eius brevi sepultum est.

1 130. Quanta suo suorumque nomine exstruxit opera! quam pia munificentia superque humanam evecta fidem templum patri molitur! quam magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompei munera absumpta igni restituit! quid-

1 numquam *Orelli*: quam *AP* | quanta cum *Krause* 3 causam Drusi Libonis audivit *Madvig*: et causas pressius audit *AP* 7 respondentem *MA* 13 vi cogitationum suarum *Orelli* 16 terra *Cludius* | cons. suorum *obelo notavit Ruhnken* 18 sic *Burman*: nec *AP* (et hon. nec s. *Gelenius*) 19 sacro viro floreque *A* | Iuliis *Ruhnk. coll. Tac. Ann.* 3, 40 20 se *om. A* 23 cottidiano *AP* 25 suo *Acidalius*: sua *AP* 28 quicquid enim unquam *Haase*: qui quidem quam *AP*

quid enim umquam claritudine eminuit, id veluti cognatum censet tuendum. qua liberalitate cum alias, tum 2
proxime incenso monte Caelio omnis ordinis hominum iacturae patrimonio succurrit suo! quanta cum quiete
5 hominum rem perpetui praecipuique timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus providet! si aut natura 3
patitur aut mediocritas recipit hominum, audeo cum deis queri: quid hic meruit, primum ut scelerata Drusus Libo iniret consilia? deinde ut Silium Pisonemque tam *infestos*
10 *haberet, quorum* alterius dignitatem constituit, auxit alterius? ut ad maiora transcendam, quamquam et haec ille duxit maxima, quid, ut iuvenes amitteret, filios? quid, ut nepotem ex Druso suo? dolenda adhuc retulimus: venien- 4
dum ad erubescenda est. quantis hoc triennium, M. Vinici,
15 doloribus laceravit animum eius! quam diu abstruso, quod miserrimum est, pectus eius flagravit incendio, quod ex nuru, quod ex nepote dolere, indignari, erubescere coactus est! cuius temporis aegritudinem auxit amissa mater, emi- 5
nentissima et per omnia deis quam hominibus similior
20 femina, cuius potentiam nemo sensit nisi aut levatione periculi aut accessione dignitatis.

131. Voto finiendum volumen est. Iuppiter Capito- 1
line, et auctor ac stator Romani nominis Gradive Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium et quidquid numinum
25 hanc Romani imperii molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publica voce obtestor atque precor: custodite, servate, protegite hunc statum, hanc pacem, *hunc principem,* eique functo longissima statione 2

3 Caelio *A*: Caeli *P* 6 delectus *P* 7 audeo cum deis *Heinsius*: auro deo cum de his *AP* 9 infestos . . quorum *supplevit Burman, cf. edit. Kritz.* 12 dixit *AP*, *em. Rhenanus* 13 Druso suo *Burer*: Drusuo *M*, Druso *AP* 14 est *MA*: *om. P* | Vinicii *M* 17 dolore *A* | indignari *MA*: *om. P* 18 egreditudinem *A* 22 est *Orelli*: sit *AP* | Iupiter *P* 23 ac *M*: et *AP*, ac Stator, et auctor *Puteanus* 24 numinum hanc R. *P*: nominum honor omni *MA* 28 hunc principem *add. Lipsius* (*Vossius sic pro vv.* hanc pacem *scripsit*)

mortali destinate successores quam serissimos, sed eos, quorum cervices tam fortiter sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quam huius suffecisse sensimus, consiliaque omnium civium aut pia *iuvate aut impia confringite.* 5

1 eos *P*: eorum *A* 4 iuvate . . confringite *supplevimus; similiter Vossius:* aut pia fovete aut impia opprimite; *de defectu Rhenanus p.* 70 *haec prodidit: videtur hic parum deesse in hac peroratiuncula voticia; nam in exemplari versus aliquot erant erasi.*

RERUM INDEX.

Accius tragicus 1, 17, 1. 2, 9, 3.
Acerannis civitas data 1, 14, 4.
Achaei ex Laconica pulsi 1, 3, 1. a Metello Maced. fusi 1, 11, 2. 12, 1. a. L. Mummio devicti 1, 13, 1. Achaei ad Pontum Euxinum 40, 1.
Achaia ab Achaeis occupata 1, 3, 1. fracta a Metello Macedonico 1, 12, 1. provincia facta a L. Mummio 1, 13, 2. 2, 38, 5. Achaia provincia 2, 23, 2. 101, 3. Sex. Pompeio concessa 77, 2.
Achaicus L. Mummius cognominatus 1, 13, 1. 2, 128, 2.
Achillas Pompei necandi auctor 53, 3. 54, 1.
Achilles auctor materni generis Alexandri M. 1, 6, 5.
Achilles Pyrrhi Epirotici pater 1, 1, 1.
Acidinus Manlius 2, 8, 2.
Actiacum bellum 86, 4. 88, 1.
Actium 84, 1. proelium apud A. 85.
Adduus C. Caesarem vulnerat in Armenia 102, 2.
Adriaticum mare 2, 43, 1.
Aeculanensis 2, 16, 2.
aedes ex marmore a Metello Macedonico primum exstructa 1, 11, 5.
aedes sex milibus HS. conductae a censoribus crimini datae 2, 10, 1. Vellei temporibus senatore vix dignae *ibid.*
Aefulum colonia deducta 1, 14, 8.
Aegaei maris insulae ab Ionibus occupatae 1, 4, 3.
Aegeates 70, 4.
Aegisthus frater patruelis Agamemnonis 1, 1, 2 sq.
Aegyptium mancipium 53, 2.
Aegyptus ab Augusto stipendiaria facta 39, 2. eam petit Pompeius 53, 1.
Sex. Aelius Catus consul (u. c. Varr. 757) 103, 3.
L. Aelius Lamia 116, 3.
L. Aelius Seianus adiutor principalium onerum a Tiberio adsumptus 127, 3. 128, 4. eius genus et ingenium 127, 3 sq.
M. Aemilius Lepidus augur a censoribus ob aedium pretium notatus 2, 10, 1.
M. Aemilius Lepidus triumvir R. C. 88, 1. pontifex max. in Caesaris locum furto creatus 63, 1. Hispania sibi decreta in Gallia moratur *ib.* pessimus imperator 63, 1. 80, 1 sq. recipit Antonium ex bello Mutinensi profugum 63, 1. hostis iudicatus 64, 3. cum

Antonio proscriptionem instaurat 66, 1. fratrem Paulum proscribit 67, 3. triumphans irridetur *ib.* 4. ab Octaviano ex Africa ad bellum contra Sex. Pompeium arcessitus dignitate spoliatur 80, 1 sqq. Iuniae M. Bruti sororis coniux 88, 1. eius ingenium 80, 1.
M. Lepidus, f. eius, Augusti interficiendi consilio capto a Maecenate opprimitur 2, 88. eius uxor Servilia se interimit *ib.* 3.
M. Lepidus bello Illyrico a Tiberio hibernis praefectus 114, 5. eius laus *ibid.* triumphalia meretur 115, 2 sq. Hispanias in pace continet 125, 5.
L. Aemilius Paulus ad Cannas perit 1, 9, 3.
L. Aemilius Paulus, f. eius, Persen regem devicit 1, 9, 3. 2, 38, 5. 40, 3. eius laus et triumphi 1, 9, 3. 5 sq. 12, 3. 2, 5, 2. eius IV filii 1, 10, 3 sqq. eius dictum memorabile 1, 10, 4.
L. Aem. Paulus a Lepido III viro fratre proscriptus 67, 2.
Aem. Paulus censor (u. c. 732) cum Planco 95, 3.
Aemilius Sura de annis pop. Rom. 1, 6, 6.
Aenaria insula 2, 19, 4.
Aeoliorum coloniae in Asia 1, 4, 4.
aerarium e manubiis auctum ab Aemilio Paulo 1, 9, 6. a Pompeio M. 2, 40, 3. a Iulio Caesare 2, 39, 2. 56, 2. ab Augusto 39, 2. in aer. pecuniae publicae a C. Sentio Saturnino regestae 92, 2.
Aeschylus tragicus 1, 16, 3.
Aesernia colonia deducta 1, 14, 8.
Aesulum *v.* Aefulum.
Aetolia subacta 38, 5.
L. Afranius togatis comoediis clarus 2, 9, 3. Terentii fere aequalis 1, 17, 1.
L. Afranius legatus Pompei M. in Hispania 48, 1. 50, 4.
Africa 1, 2, 4. 12, 3. 15, 4. 2, 4, 2. 11, 2. 19, 4. 40, 4. 53, 1. 55, 1. 80, 1. 116, 2 sq. 125, 5. primum intrata a Regulo, a Scipione Aemiliano provincia facta 2, 38, 2.
Africanus *v.* Cornelius Scipio.
Africum bellum 54, 2. (Tacfarinatis) 129, 4. A. triumphi Caesaris apparatus ex ebore 56, 2.
Africus ventus Octaviani classem lacerat 79, 3.
Agamemnon tres urbes in Creta condidit 1, 1, 2. occiditur *ib.*
M. Agrippa 59, 5. 69, 5. eius ingenium et mores 79, 1. classem Octaviano contra Sex. Pompeium parat 79, 1 sq. apud Mylas prospere, improspere ap. Tauromenium pugnat *ibid.* 4 sq. exuit Pompeium navibus *ib.* 5. classica corona primus donatus 81, 3. Leucadem, Patras, Corinthum expugnat et Antonium bis classe superat 84, 3. praeest classi apud Actium 85, 2. Augusto carus et eius adiutor 88, 2. 90, 1. 127, 1. ad consulatum III. et tribuniciam potestatem evectus 90, 1. Hispanias pacat *ibid.* ob offensiones cum M. Marcello in Asiam secedit 93, 1 sq.

reversus Iuliam, Augusti filiam, uxorem ducit *ib.* moritur 96, 1. homo novus *ib. et* 127, 1. eius filii 96, 1. Pannonicum bellum ab eo inchoatum *ib.* 2.
M. Agrippa Postumus, f. eius, ab Augusto adoptatus 104, 1. 112, 7. animum Augusti sibi alienavit 112, 7. occisus *ibid.*
Alba 1, 11, 1. colonia deducta 1, 14, 5.
Albania 2, 40, 1.
Albis fines Semnonum et Hermundurorum praeterfluit 106, 2. eo classis Rom. ex Oceano subvecta *ibid.* 3.
Alcmaeon ultimus archontum Athen. perpetuorum 1, 8, 3.
Alcman poeta 1, 18, 2.
Alesia a Caesare capta 2, 47, 1.
Aletes, f. Hippotis, sextus ab Hercule 1, 3, 3. 13, 1.
Alexander M. genus ab Hercule et Achille deducebat 1, 6, 5. eius statua a Lysippo efficta 1, 11, 4. ebrietati et iracundiae deditus 2, 41, 1.
Alexandrea 1, 10, 1. 14, 3. 2, 53, 1. 82, 4. 87, 1.
Alexandrinum bellum 88, 1. A. triumphi Caesaris apparatus e testudine 56, 2.
Aliso castellum Germaniae 120, 4.
Allobroges 2, 10, 2.
Allobrogicus *v.* Fabius.
Alpes 2, 6, 2. 63, 1. 105, 3. feris nationibus celebres 90, 1. finem Italiae terminant 109, 4.
Alsium colonia deducta 1, 14, 8.
Altinum oppidum 76, 2.
ambitus a Pompeio M. coercitus 47, 3.
amnestia, olim Athenis decreta, a Cicerone renovata 58, 2.
T. Ampius trib. pl. de Pompeio honorando legem tulit 2, 40, 4.
Amyntas rex (Galatiae) ab Antonio ad Octavianum transfugit 84, 3.
Anchises Iuliae gentis auctor 41, 2.
Andrus insula ab Ionibus occupata 1, 4, 3.
L. Anicius de Gentio rege Illyriorum triumphat 1, 9, 5.
Annia Cinnae uxor, deinde M. Pisonis 2, 41, 2. ab hoc in Sullae gratiam dimissa *ib.*
T. Annius Milo trib. pl. Ciceronem exulem restituit 45, 3. candidatus consulatus P. Clodium interficit 47, 4. Pompei M. voluntate damnatus *ib.* tumultu in Italia moto in oppugnatione Compsae interimitur 68, 1 sq. eius indoles *ibid.*
annona gravis Romae per Sex. Pompeium 77, 1. levata a Tiberio quaestore 94, 3. moderatior sub Tiberio principe 126, 3.
Antiochinum bellum 2, 39, 2.
Antiochus Epiphanes Olympieum Athenis inchoavit 1, 10, 1. Ptolemaeum (Philometorem) obsidens a M. Popilio Laenate Aegypto abstinere iussus *ibid.*
Antiochus (Magnus) a L. Scipione Asia privatus 2, 38, 5.
C. Antistius legatus Augusti in Hispania 90, 4.
P. Antistius aedilicius a Damasippo trucidatus 2, 26, 2. 88, 3. *cf.* Calpurnia.

Antistius Vetus propraetor Hispaniae 2, 43, 3. eius nepos consularis et pontifex *ibid.*
Antoniana classis 84, 3. Ant. partes 84, 2.
C. Antonius, triumviri frater, a M. Bruto legionibus in Macedonia exutus 69, 3.
L. Antonius, eius frater, bellum Perusinum movet 74, 2. Perusia capta ab Octaviano dimissus *ib.* 4.
M. Antonius orator 2, 9, 1. Marii Cinnaeque iussu confossus 22, 3.
M. Antonius (Creticus), f. eius, praetor imperio extraordinario praeditus 31, 3 sq.
M. Antonius, f. eius, triumvir R. C. 65, 2. 88, 1. eius mores 56, 4. 63, 1. 74, 2. bonus imperator 63, 1. cum Caesare consul diadema ei Lupercalibus imponit 56, 4. a M. Bruto servatur 58, 2. interfectoribus Caesaris tuto descendendi de Capitolio fidem dat *ibid.* 3. Octavianum superbe excipit 60, 3. consul cum Dolabella dominatur *ib.* 4. 61, 1. pecuniam a Caesare ad aedem Opis depositam occupat, eius commentarios vitiat 60, 4. Galliam D. Bruto armis eripere statuit *ib.* 5. Octavianum insidiis petit *ib.* legionibus e Macedonia accitis privatur 61, 2. ad Mutinam victus *ibid.* 4. cum Lepido se iungit in Gallia hostis iudicatus 64, 4. D. Brutum per emissarios necat 64, 1. Ciceronis actiones in eum *ib.* 3. Octaviano pacem offert 65, 1. triumviratu inito ei privignam despondet *ib.* 2. a Velleio ob Ciceronem proscriptum graviter reprehensus 66, 2 sqq. L. Caesarem avunculum proscribit 7, 3. cum Bruto et Cassio apud Philippos decernit 70. Orientis provincias obit 74, 1. Domitii classe potitur 76, 2. cum Octaviano apud Brundisium paciscitur 76, 3. pacem apud Misenum cum Sex. Pompeio init 77, 1. Octaviam uxorem ducit 78, 1. Sex. Pompeium iugulari iubet 79, 5. 87, 2. a Parthis clade affectus 82. 91, 1. Artavasden Armeniae regem catenis vincit 82, 3. Cleopatrae amore captus patriae bellum inferre statuit *ib.* 4. Bacchi nomen et cultum assumit *ib.* 5. eius vires et classis apud Actium 84, 2. victus Cleopatram fugientem sequitur milites deserens 85. Alexandreae se interimit 87, 1.
Antonius Iulus, f. triumviri, adulter Iuliae se interimit 100, 4.
Apollinis templum ab Augusto extructum 2, 81, 3. A. Pythii responsum Lacedaemoniis datum 1, 2, 1.
Apollonia sedes studiorum Augusti 59, 4.
Appius *v.* Claudius.
L. Apronius militia clarus 116, 3.
L. Apuleius Saturninus trib. pl. Metellum Numidicum civitate expulit 2, 15, 4. necatus 2, 12, 6.
Sex. Apuleius consul (u. c. 767) 123, 2.

Apulia 2, 25, 1.
Aquae Sextiae a Sextio Calvino appellatae 1, 15, 4. ibi Teutoni a Mario victi 2, 12, 4.
Aquileia colonia 1, 15, 2.
M'. Aquilius consul (u. c. 625) 2, 4, 5. Aristonicum in triumpho duxit 2, 4, 1.
M'. Aquilius, f. eius, a Mytilenaeis proditus 2, 18, 3.
Arbaces Medus 1, 6, 2.
Archilochus poëta 1, 5, 2.
archon primus Athenis 1, 2, 4. archontes perpetui usque ad Charopem *ibid.* decennales et annui 1, 8, 3.
Argi 1, 6, 5.
Argivus nemo orator 1, 18, 2.
Aricini in civitatem recepti 1, 14, 2.
Ariminum colonia condita 1, 14, 7.
Aristodemus Heraclida 1, 2, 1.
Aristonicus Asiam occupat 2, 4, 1. Crassum Mucianum proconsulem interimit *ibid.* victus et captus a M. Perpenna 2, 4, 1. 38, 5. a M'. Aquilio in triumpho ductus 2, 4, 1.
Aristophanes poëta 1, 16, 3.
Aristoteles 1, 16, 4.
Armenia 2, 33, 1. 37, 2 sq. 100, 1. Tigrani in pace relicta 37, 5. a M. Antonio intrata 82, 2 sq. a Tiberio in potestatem p. R. redacta et Artavasdi data 94, 2. 104, 4. 122, 1. a C. Caesare, Agrippae filio, bello petita 102, 2.
Arminius Cheruscus 105, 1. Sigimeri filius 118, 2. eius ingenium et mores *ibid.* Germanorum coniurationem conflat *ib.* 3.
L. Arruntius per Sex. Pompeium rei p. restitutus 77, 3. apud Actium laevum classis Iulianae cornu ducit 85, 2. Sosium Octaviano reconciliat 86, 3.
Artagera Armeniae urbs 102, 2.
Artavasdes, Armeniae rex, ab Antonio catenis vinctus 82, 3. Artavasdi (alii) regnum Armeniae a Tiberio datum 94, 2.
Artorius medicus Octaviani 70, 1.
Arverni 2, 10, 1.
Asculani belli Italici auctores 2, 15, 1.
Asculum a Cn. Pompeio, Magni patre, captum 2, 21, 1.
Asia 1, 4, 1 et 3. 2, 18, 3. 23, 3 et 6. 33, 1. 40, 4. 42, 1 et 3. 69, 2. 79, 5. 92, 2. 93, 2. 98, 2. 101, 3. 126, 4. provincia ab Attalo populo R. hereditate relicta 2, 4, 1. a L Scipione Antiocho erepta, ab Attalis possessa, a M. Perpenna tributaria facta 2, 38, 5. Asiae urbes a Tiberio restitutae 126, 4.
Asiaticum imperium ab Assyriis ad Medos translatum 1, 6, 1.
Asinius Herius Italicorum dux 2, 16, 1.
C. Asinius Pollio orator 2, 36, 2. Iulianis partibus fidus M. Antonio exercitum tradit 63, 3. praetorius cum Sex. Pompeio in Hispania dimicat 73, 2. Venetiam in Antonii potestate retinet et Cn. Domitii exercitum ei iungit 76, 2. post pacem Brundisinam nullius partibus immixtus 86, 3. homo novus ad summos honores evectus 128, 3.

L. Asprenas, Vari legatus, partem eius exercitus servavit 120, 3. patrimonia sub Varo caesorum occupat *ibid.*
Assyriis imperium Asiae a Medis ademptum 1, 6, 1 et 6.
asylum a Romulo factum 1, 8, 6.
Athenae 1, 2, 4. sub regibus esse desierunt 1, 2, 2. sub archontibus 1, 2, 2. 8, 3 (*cf.* archontes). eo Pelasgi commigravere 1, 3, 1. Athenis profecti Iones 1, 4, 3. ibi Olympieum ab Antiocho Epiph. inchoatum 1, 10, 1. eloquentiae operibus Graecarum civitatum maxime florentes 1, 18, 1. a Sulla Mithridati ereptae 2, 23 sq.
Athenienses 1, 2, 3. 18, 1. Chalcida et Eretriam in Euboea condunt 1, 4, 1. eorum fides in Romanos bello Mithridatico 2, 23, 4. decretum de oblivione rerum praeteritarum 58, 2.
athletarum ludicrum 123, 1.
Atia, Iuliae Caesaris sororis filia 59, 2. Augusti mater *ibid. et* 60, 1.
C. Atilius Serranus consul (u. c. 648), sub quo Pompeius M. natus est 53, 14.
Atreus Pelopi patri ludos funebres Olympicos instituit 1, 8, 2.
Attalus Asiam populo R. hereditariam reliquit 2, 4, 1. Attali reges 38, 5.
Attici 1, 2, 1 sq. 4, 1. fines 1, 2, 2. Attica fides in proverbium abiit 2, 23, 4. urbs Attica 1, 18, 1.
Attuarii a Tiberio subacti 105, 1.
Aventinus mons 2, 6, 6.
Avernus lacus 79, 2.
Augusta, Liviae cognomen 71, 3.
Augustus *v.* Octavianus.
C. Aurelius Cotta consularis et pontifex max. 2, 43, 1. orator 2, 36, 2.
C. Aurelius Cotta iudicandi munus in utrumque ordinem partitur 2, 32, 2.
Cotta Messalini frater 112, 2.
M. Aurelius Scaurus a Cimbris trucidatus 2, 12, 2. orator 2, 9, 1.
Auximum colonia deducta 1, 15, 3.
Babylon a Nino et Semiramide condita 1, 6, 2.
Bagienni 1, 15, 5.
Balbus *v.* Cornelius.
balinei instrumentum a Tiberio in militia ad refovendos milites una portatum 114, 2.
Bathinus fluvius 114, 4.
Bato Pannoniorum dux 110, 4. a Romanis captus 114, 4.
bella civilia vicesimo anno finita 2, 48, 3. 89, 3.
bellum Actiacum 2, 84—86. Africum adversus Pompeianos 54, 2. 55, 1 sq. sub Tiberio 129, 5. Alexandrinum a Caesare gestum 54, 1. ab Octaviano adv. Cleopatram et Antonium 87, 1 sq. 88, 1. Antiochinum 39, 2. Catilinarium 35, 4. Cimbricum et Teutonicum 2, 12, 2 sqq. 19, 3. 22, 3. civile inter Marium et Sullam 2, 18, 4—23, 3. 24, 3—28. inter Caesarem et Pompeium 48—55. inter An-

tonium et Octavianum 60, 5. 61. 84 sqq. i. Sext. Pompeium et Octavianum 79. inter eundem et Lepidum 80. Delmaticum 90, 1. Delmaticum et Pannonicum 110—116. Gallicum Caesaris 46, 1. 47, 1. Germanicum a Druso gestum 97, 2, a Tiberio 97, 4. 104—107. 121, 1, a Germanico 123, 1. 129, 2. Geticum a Caesare intentum 59, 4. Hispaniense Scipionum contra Poenos 38, 4. 90, 2 sq. Caesaris contra Pompeianos 50, 2 sqq. 55, 2 sqq. sub Augusto 38, 4. 90, 1 et 4. Italicum s. sociale 2, 15, 1. 16, 3. 17, 1. 29, 1. Iugurthinum 2, 11 sq. Mithridaticum a Sulla gestum 2, 18, 1 sq. 23, 3 sqq. a Lucullo 33. a Pompeio 37. 40, 1. Mutinense 60, 5. 61. Nolanum 2, 17, 1. 18, 4. Numantinum 2, 1, 3 sqq. 4, 2 sq. 9, 4. 90, 3. Pannonicum 96, 2 (*cf.* Delmaticum). Parthicum a Crasso gestum 46, 2 sqq. ab Antonio 78, 1 sq. 82. a C. Caesare 101. a Iulio Caesare paratum 59, 4. Perusinum 74, 2 sqq. Philippense 70 sq. piraticum 31—33. Ponticum cum Pharnace 55, 2. Punica *cf. sub v.* Pyrrhi 2, 17, 2. Raeticum et Vindelicium 95, 2. Sertorianum 29, 5. 30, 1. 5. cum Spartaco 30, 5. Thracium 98. Viriathicum 2, 1, 3. 90, 3.

Beneventum 123, 1. colonia deducta 1, 14, 7.

Bestia, *v.* Calpurnia.

M. Bibulus collega Caesaris in consulatu 44, 5.

Bithynia 2, 42, 3. a Nicomede populo R. hereditate relicta 2, 4, 1. 39, 2.

Blaesus *v.* Iunius.

Bocchus rex 2, 12, 1.

Boeotia 2, 23, 3.

Boiohaemum, regio Marobodui 109, 5.

Bononia deducta colonia 1, 15, 2.

Bovillae 2, 47, 4.

Britannia a Caesare bis penetrata 2, 46, 1. 47, 1.

Bructeri 105, 1.

Brundusina pax 76, 3. 86, 3.

Brundusium 2, 40, 3. 50, 1. colonia deducta 1, 14, 8. ibi Sulla appellitur 2, 24, 3, Octavianus 59, 5. legiones Antonii 61, 2.

Brutiana castra 72, 5. 76, 2. 78, 1. Brutianae partes 74, 1.

Brutus, *v.* Iunius.

Buxentum coloni missi 1, 15, 3.

Byzantium Milesiorum colonia 2, 7, 7.

Caeciliae familiae claritudo 2 11, 3.

Caecilius (Statius) comicus 1, 17, 1.

Q. Caecilius Metellus Macedonicus Pseudophilippo devicto cognomen meruit 1, 11, 1. Achaeos fudit 1, 11, 2. 12, 1. duas aedes porticibus circumdedit 1, 11, 2. 2, 1, 2. statuas ex Macedonia detulit 1, 11, 3. primus aedem ex marmore exstruxit *ibid.* 5. eius felicitas et filii *ib.* 6 sq. severum in Hispania imperium 2, 5, 2.

Q. Caecilius Metellus Numidicus bellum Iugurthinum

gerit, unde cognomen et triumphum meruit 2, 11. 39, 2. a Mario depellitur imperio 2, 11, 2. a L. Saturnino civitate pulsus filii pietate restitutus est 2, 15, 3 sq. 45, 3. orator 2, 9, 1.
Q. Metellus, f. Numidici, Pii cognomen consecutus 2, 15, 3 sq. apud Faventiam Sullae hostes fudit 28, 1. cum Pompeio M. ex Hispaniis triumphat 30, 2. Sertorii de eo iudicium 29, 3.
Q. Metellus Creticus Cretam in populi R. potestatem redegit 2, 34, 1. 38, 6. triumphat ex ea 40, 5. Pompei actis in Asia refragatur 40, 5. ante bellum civile obit 48, 6.
Metelli duo fratres (Macedonici filii) uno die triumphant 2, 8, 2. Metelli duo, fratres patrueles, una censores *ibid.*
A. Caecina exercitum Tiberio bello Pannonico adducit 112, 4.
L. Caedicii, praefecti castrorum Vari, virtus 120, 4.
Caelius mons incensus 130, 2.
L. Caelius (Antipater) historicus 2, 9, 6.
Caelius Caldus a Germanis captus illisis capiti catenis se interimit 120, 6.
M. Caelius (Rufus) praetor novarum tabularum auctor 2, 68, 1. orator 2, 36, 2.
Caepio, *v.* Fannius et Servilius.
Caesar, *v.* Iulius.
L. Caesetius Flavus trib. pl. intempestive liber in Caesarem 68, 4.
Calabria 2, 25, 1.
Calatia 2, 61, 1.
Caldus, *v.* Caelius.
Cales colonia deducta 1, 14, 3.
M. Calidius orator 2, 36, 2.
Calpurnia, Bestiae filia, interfecto Antistio marito se interimit 2, 26, 3. 88, 3.
Calpurnia, Caesaris uxor, visu nocturno territa 2, 57, 2.
L. Calpurnius Piso consul (u. c. 621) 2, 2, 2.
L. Calpurnius Piso bellum Thracicum comprimit 2, 98. praefectus urbi *ibid.* 1. eius ingenium *ib.*
L. Calp. Piso in Tiberium coniurat 130, 3.
Calvinius, *v.* Domitius *et* Veturius.
C. (Licinius) Calvus orator 2, 36, 2.
Camelus vir nobilis 2, 64, 1.
Campani 2, 16, 2. eis civitas data 1, 14, 3. colonia a Caesare consule in eorum agrum deducta et ius urbis restitutum 2, 44, 4. 45, 2. ab Augusto colonia suppleta 81, 2. Campani pro agris ademptis ab eodem reditibus et aqua donati *ibid.* *cf.* Capua.
Campania a Cinna petita 2, 20, 3, a Sulla 2, 25, 1. in ea aegrotat Pompeius M. 48, 2. bellum in ea a Ti. Claudio Nerone motum 75, 1. 76, 1. eo Augustus proficiscitur 123, 1.
candidati Caesaris 124, 4.
P. Canidius (Crassus) apud Actium copiarum Antonii terrestrium dux 85, 2. earum desertor *ib.* 6. eius exitus 87, 3.
L. Caninius Gallus consul cum Augusto (u. c. 717) 100, 2.
Cannae 1, 9, 3.

Canninefates 105, 1.
Ti. Cannutius trib. pl. Antonium actionibus lacerat 64, 3. proscriptus *ibid.* 4.
Capito Vellei patruus 69, 5.
Capitolinus clivus 2, 3, 2. Iuppiter 131, 1.
Capitolium porticu a Scipione Nasica ornatum 2, 1, 2. 3, 1. ab interfectoribus Caesaris occupatum 2, 58, 2.
Cappadocia stipendiaria facta 2, 39, 3.
Capua 2, 8, 2. a Tuscis condita 1, 7, 2 sq. a Romanis capta *ibid.* in praefecturae formam redacta 2, 44, 4. apud eam Sulla vincit 25, 2. inde Spartacus profugit 30, 5.
Caranus ex Herculis posteris occupat Macedoniam 1, 6, 5.
Carbo, *v.* Papirius.
Carnuntum 109, 5.
Carseoli colonia 1, 14, 5.
Carthaginienses 1, 12, 2.
Carthago condita 1, 6, 4. Tyro potentior 2, 7, 7. diruta a Scipione 1, 12, 2 sqq. 2, 4, 3. 38, 2. imperii Ro. aemula 1, 12, 6. 2, 1, 1. Cato eius diruendae auctor 1, 13, 1. ea deleta vetus disciplina Ro. deseritur 2, 1, 1. prima colonia extra Italiam condita 1, 15, 4. -2, 8, 8. eius ruinae 2, 19, 4.
Sp. Carvilius homo novus 128, 2.
Casilinum 2, 61, 1.
Cassianae partes 2, 74, 1.
C. Cassius Longinus censor (u. c. 600) theatrum molitur 1, 15, 3.
C. Cassius Longinus consul (u. c. 630) 1, 15, 4.
L. Cassius Long. (Ravila) censor (u. c. 629) severus 2, 10, 1.
C. Cassius Long., Crassi quaestor, eius legiones e clade servat et Syriam tuetur 2, 46, 4, praetor in Caesarem cum M. Bruto coniurat 56, 3. 58, 1. Antonium cum Caesare interimendum censebat 58, 2. Capitolium occupat cum coniuratis *ibid.* *cf.* M. Iunius Brutus. Dolabellam ad mortem compellit 69, 2. accusatus ab Agrippa *ibid.* 5. Rhodum capit *ib.* 6. contra naturam suam clemens *ib.* in proelio Philippensi liberto se occidendum praebet 70, 2. 87, 3. cum M. Bruto comparatur 72, 2.
Cassius Parmensis occiditur 87, 3.
Castrum colonia deducta 1, 14, 8.
Catilina, *v.* Sergius.
Cato, *v.* Insteius *et* Porcius.
Catti 109, 5.
Catullus poëta 2, 36, 2.
Catus, *v.* Aelius.
Cauchorum nationes a Tiberio victae 106, 1.
Caudini 2, 1, 5.
Ceionius praefectus castrorum Vari 119, 4.
Celer, *v.* Magius.
cenare sedentem 114, 3.
censendi causa cives ex provinciis in Italiam revocati 2, 15, 1.
Censorinus, *v.* Marcius.
censura aspera Fulvii Flacci et Postumii Albini 1, 10, 5. severa Cassii Longini et Caepionis 2, 10, 1. discors Planci et Pauli 95, 2.

census senatorum a Tiberio expletus 129, 3.
centurio primi pili fusti percussus 78, 3.
Cerealia sacra 1, 4, 1.
C. Cethegus Catilinae socius necatur in carcere 2, 34, 3 sq.
Chalcidenses 1, 4, 1.
Chalcis in Euboea ab Atheniensibus condita 1, 4, 1.
Charops primus archontum decennalium 1, 2, 2. 8, 3.
Cherusci a Tiberio victi 105, 1.
Chios ab Ionibus occupata 1, 4, 3.
Cicero, *v.* Tullius.
Cilicia 2, 32, 4. provincia facta 39, 2.
Cimbri ac Teutoni Rhenum transcendunt 2, 8, 3. victoriae eorum 2, 12, 2. a Mario caesi *ibid.* 4 sq.
Cimbrica militia 120, 1.
Cimbricum bellum 2, 19, 3. 22, 3.
Cimon Miltiadis filius 1, 8, 6.
L. Cinna novos cives in omnes tribus distribuit 2, 20, 2. consulatu ei abrogato exercitum parat 20, 3 sq. Marium revocat *ibid.* 5. cum Cn. Pompeio confligit 21, 1 sq. urbem occupat et de Mario recipiendo legem fert *ibid.* 6. caedem optimorum parat 22, 2 sqq. consul II cum Mario 23, 1 sqq. seditione militum interimitur 24, 5. eius gener Caesar, uxor Annia 41, 2.
Cinnanae partes 2, 24, 4.
circenses ludi 2, 40, 4. a Sulla Victoriae dicati 27, 6.
circus porticu a Cn. Octavio ornatus 2, 1, 2.
civilia bella, *v.* bella; civilis sanguinis Romae initium 2, 3, 3.
civitas propagata 1, 14. Italicis data 2, 16, 4. 20, 2. viritim Minatio Magio data 2, 16, 3.
C. Claudius Canina cos. (u. c. 481) 1, 14, 7.
Appius Claudius Caudex consul (u. c. 490) 1, 12, 6. primus traiecit in Siciliam 2, 38, 2.
App. Claudius Crassus, f. Caeci, consul (u. c. 486) 1, 14, 7.
App. Claudius Pulcher, Ti. Gracchi socer, IIIvir agris dividendis 2, 2, 3.
Appius Claudius Iuliae adulter 100, 5.
M. Claudius Marcellus Syracusis captis Siciliam provinciam fecit 2, 38, 2.
C. Claudius Marcellus consul (u. c. 705) 2, 49, 1 et 3.
M. Marcellus, Octaviae Augusti sororis filius, Iuliae Augusti filiae coniux 93. altercationes eius cum Agrippa, obitus, ingenium *ibid.*
Ti. Claudius Nero, Tiberii Caesaris pater, bellum in Campania ciet 75, 1. eius ingenium *ibid.* in Siciliam cum Livia et Tiberio bimo profugit *ib.* 3. per Sex. Pompeium reip. restitutus 77, 3. Liviam uxorem despondet Octaviano 79, 2. 94, 1.
Ti. Claudius Nero Caesar, f. eius, bimus in parentum e bello Campano fuga 75, 3. eo trimo Livia mater Augusto nubit 94, 1. eius educatio, forma, ingenium *ibid.* quaestor annonae difficultatem

tollit *ib.* 3. in Orientem missus Armeniae regem instituit *ib.* 4. adiutor Druso datus Raetos et Vindelicos perdomat 95, 1 sq. 39, 3. Iuliam, Agrippae viduam, uxorem ducit 96, 1. bello Pannonico gesto ovans triumphat *ibid.* 2 sq. post Drusi obitum bellum Germanicum gerit et iterum triumphat 97, 4. tribuniciae potestatis consors 99, 1. Rhodum secedit et VII annos ibi moratur 99, 2 sqq. 101, 1. reversus ab Augusto adoptatur 103, 1 sqq. 104, 1. spes civitatis de eo concepta 103, 4. rursus in Germaniam missus ingenti gaudio ab exercitu excipitur 104. res in Germania gestae 105, 1 sqq. hieme Romam reversus *ibid.* 3. res aestate sequenti in Germania gestae 106. 107. bellum adversus Maroboduum parat 109, 5. 110, 1. bellum Pannonicum et Delmaticum ei committitur 111, 2. res in eo gestae 111, 4. 112, 3. 113. 114, 4. 115. 39, 3. eius humanitas et disciplina 114, 1—3. post cladem Varianam in Germaniam missus Gallias pacat 121, 1. 3. aequum ei cum Augusto imperium in omnibus provinciis decretum 121, 1. ex Pannoniis et Delmatis triumphat 121, 2. tribus triumphis contentus 122. in Illyricum missum Augustus prosequitur 123, 1 sq. revocatus Augusti morientis mandata accipit *ibid.* 2 sq. imperium recusat 124, 2. Augustum consecrat *ib.* 3. 126, 1. comitia ordinat 124, 3. legionum seditiones per Germanicum et Drusum comprimit 125. opera eius principalia in pace 126. 129, 3. 130. Seianum extollit 127. 128. Tiberii consilia contra externos hostes 129, 1 sqq. Drusum Libonem opprimit 129, 2. Germanicum bonis praeceptis instruit 129, 2 sq. aedificia ab eo exstructa 130, 1. adversa eius fortuna 130, 3 sqq. vota pro eius salute suscepta 131.

Claudius Nero Drusus Caesar, Tiberii Imp. frater, in Augusti domo natus 95, 1. Raetos et Vindelicos domat 95, 2. bellum Germanicum gerit 97, 2. eius indoles et mors *ibid.* 3.

Claudius Germanicus Caesar, eius filius, Augusti nepos, virtutis experimenta bello Delmatico dedit 116, 1. in Germaniam missus 123, 1. seditionem militum coërcet 125, 4. imbutus rudimentis militiae a Tiberio 129, 2. Germaniae domitor triumpho honoratus *ibid.* in transmarinas provincias missus *ib.* 3.

Claudius Drusus, Tiberii Imp. filius, seditionem legionum Illyricarum coercet 125, 4. filium amittit 130, 3.

Claudius Quadrigarius historicus 2, 9, 6.

Claudius mons 112, 3.

clavus angustus 88, 2.

Clazomenae Ionum colonia 1, 4, 3.

Cleopatra Antonium amore sui incendit 82, 4. a Cn. Domitio solo regina non salutata 84, 3.

apud Actium prima fugam occupat 85, 3. eius mors 87, 1.
P. Clodius incesti reus 2, 45, 1. a patribus ad plebem transit *ibid.* eius indoles et mores *ib.* inimicitiae cum Cicerone *ib.* lex in tribunatu adversus Ciceronem *ibid.* de Catone in Cyprum mittendo *ib.* 3. Ciceronis domum disiecit *ib.* a Milone iugulatur 47, 4. 68, 2.
Clusium 2, 28, 1.
Cocles 2, 6, 6.
Codrus ultimus rex Atheniensium 1, 2, 1 sq.
Colchi 2, 40, 1.
Collina porta 2, 27, 1.
coloniae senatus iussu per Italiam deductae 1, 14 et 15, extra Italiam 1, 15, 4 sq. 2, 7, 7. militares 1, 14, 1.
Colophon ab Ionibus condita 1, 4, 3.
comitia gladiis discussa 2, 12, 6. ex Augusti praescripto a Tiberio ordinata 124, 3.
comoediae veteris et novae Graecorum poëtae 1, 16, 3.
Compsa in Hirpinis 2, 16, 2. a Milone oppugnata 68, 3.
congiaria populo a Tiberio data 129, 3.
consecratio Augusti 126, 1. 124, 3.
consul Ro. a militibus suis interfectus 2, 20, 1. solus Pompeius 47, 3.
consulatus Marii multiplicati 2, 12, 3 sqq. undecim Augusti 89, 5.
contio extra urbem 1, 10, 4.
Contrebia in Hispania 2, 5, 2.
Coponii viri praetorii dictum in Plancum 83, 3.
Corfinium 2, 16, 3. 50, 1.
Corinthia (vasa) 1, 13, 5.
Corinthii 1, 12, 1.
Corinthus 1, 2, 2. olim Ephyre dicta 1, 3, 3. ab Alete condita 1, 3, 3. 13, 1. Syracusas condidit 2, 7, 5. eversa a Mummio 1, 13, 1. occupata ab Agrippa 2, 84, 3.
Cornelia, Africani filia, Gracchorum mater 2, 7, 1.
Cornelia Pompei M. uxor 2, 53, 3.
Cornelius, *v.* Cinna *et* Dolabella.
L. Cornelius Balbus Hispanus 51, 3.
Cn. Cornelius Lentulus consul (u. c. 608) 1, 12, 5.
P. Corn. Lentulus (Sura) Catilinae socius necatur 2, 34, 3 sq. 35, 3.
L. Corn. Lentulus Crus consul (u. c. 705) 49, 1. 3. 51, 3.
Lentuli duo (L. Crus et P. Spinther) consulares Pompei M. in fuga comites 53, 1.
L. Cornelius Merula, flamen Dialis, consul suffectus (u. c. 667) 2, 20, 3. consulatu se abdicat et Cinnae iussu interficitur 2, 22, 2.
P. Cornelius Rufinus consul (u. c. 464) 1, 14, 6. e maioribus Sullae 2, 17, 2.
Cn. et P. Cornelii Scipiones primi exercitus in Hispaniam duxerunt 2, 38, 4. 90, 2. ibi periere 90, 3.
Cn. Corn. Scipio (Calvus), Africani maioris patruus 2, 3, 1. 90, 2 sq. proavus P. Scipionis Nasicae, Ti. Gracchi interfectoris 2, 3, 1.
P. Corn. Scipio, eius frater, consul (u. c. 536) 2, 90, 2 sq.

P Corn. Scipio Africanus (maior), huius filius 1, 10, 3. Carthaginem monumentum clementiae suae fecit 1, 12, 5. potentiae Ro. viam aperuit 2, 1, 1. avus Gracchorum 2, 2, 1. 6, 7. censor (*immo* aedilis) una cum fratre 2, 8, 3. vir eloquens 1, 10, 3.
L. Cornelius Scipio Asiaticus, frater Africani 2, 38, 5.
P. Cornelius, f. Africani, adoptat Aemilii Pauli filium 1, 10, 3. 12, 3.
P. Corn. Scipio Africanus Aemilianus, f. Pauli, 1, 12, 3. eius ingenium *ibid.* aedilitatem petens consul factus *ib.* in Hispania et Africa coronis donatus *ib.* in Hispania hostem ex provocatione interimit *ib.* Carthaginem diruit et Africam provinciam fecit 1, 12, 5. 2, 4, 2. 38, 2. Africani nomen meruit 1, 13, 2. eius doctrina et studia *ib.* 3. orator 1, 17, 3. 2, 9, 1. luxuriae viam aperuit 2, 1, 1. Numantiam exscidit 2, 4, 2. 9, 3. eius iudicium de Ti. Gracchi caede 2, 4, 4. bis triumphavit *ib.* 5. in lecto mortuus repertus *ib.* 5. de eius morte nulla habita quaestio *ib.* 6. quo aetatis anno decesserit *ib.* 7.
P. Corn. Scipio Nasica (Cn. Calvi fil.) vir optimus a senatu indicatus 2, 3, 1.
P. Corn. Scipio Nasica (Corculum), f. eius, consul (u. c. 599) restitit Cassio censori theatrum molienti 1, 15, 3. censor porticus fecit in Capitolio 2, 1, 2. 3, 1.
P. Corn. Scipio Nasica (Serapio) f. eius 2, 3, 1. pontifex max. absens creatus *ibid.* optimatium causam contra Ti. Gracchum suscipit *ibid.* 2.
P. Scipio Nasica consularis Pompei M. socer 54, 2.
L. Corn. Scipio, Asiatici abnepos, consul cum Norbano (u. c. 671) ab exercitu desertus et a Sulla dimissus 2, 25, 2.
Scipio Iuliae adulter 100, 5.
L. Cornelius Sulla familia nobili natus 2, 17, 2. eius mores 2, 17, 1. 25, 2. quaestor C. Marii Iugurtha potitur 2, 12, 1. eiusdem legatus in Gallia 2, 17, 3. post praeturam bello Italico illustratus 2, 15, 3. 16, 4. 17, 3. Pompeios oppugnat 2, 16, 2. consul factus 2, 17, 2 sq. Asiam provinciam et bellum Mithridaticum sortitus 2, 18, 3. circa Nolam moranti imperium a P. Sulpicio abrogatur *ibid.* Marium et Sulpicium urbe exturbat 2, 19, 1. Mithridatis praefectos fundit, Athenas recipit 23, 3 sqq. in Asiam transgressus Mithridati pacis leges imponit *ib.* 3. ei a magis felicitas futura praedicitur 24, 3. in Italiam reversus pacem componere tentat 25, 1. circa Capuam superat Scipionem et Norbanum *ibid.* 2. dissimilis ante et post victoriam 2, 17, 1. 25, 2. Sertorium dimisit 25, 3. Dianae Tifatinae grates persolvit *ib.* 4. Marium filium ad Sacriportum vincit 28, 1. cum Pontio Telesino ad portam Collinam confligit 27, 1 sq. Mario filio interempto Felicis no-

men adsumit *ibid.* 5. Victoriae ludos instituit *ib.* 6. dictator creatus immodicam crudelitatem exercet 28, 2 sqq. proscriptionis inventor *ib* .3. 60, 1. 41, 2. tribuniciam potestatem imminuit 30, 4. statua equestri honoratus 61, 3.
Cornificius Octaviani legatus 79, 4.
corona aurea Pompeio M. decreta 2, 40, 4. classica Agrippae data 81, 2. murali et obsidinali Scipio Afric. min. donatus 1, 12, 4.
Ti. Coruncanius homo novus ad summos honores evectus 128, 1.
Corvinus, *v.* Messalla.
Cosa colonia deducta 1, 14, 7.
Cossus in Africa triumphalia et cognomen meruit 116, 2.
Cotta, *v.* Aurelius.
Cotys, Thraciae rex, a Rhascupoli patruo interemptus 129, 1.
Crassiani exercitus captivus 82, 2.
L. Crassus orator 2, 9, 1. 36, 2.
M. Crassus bellum cum Spartaco patrat 2, 30, 5. societatem potentiae cum Caesare et Pompeio init 41, 1 sq. consul iterum cum Pompeio 46, 1. Syria bellum Parthicum molienti decreta *ibid.* 2. eius mores *ib.* in bellum proficiscens diris ominibus terretur 46, 3. eius clades et exitus 46, 4. 82, 2. 91, 1. 119, 1.
P. Crassus Mucianus ab Aristonico interemptus 2, 4, 1. orator 1, 17, 3.
Cratinus poëta 1, 17, 3.
Cremona colonia deducta 1, 14, 8.
Creon primus archon annuus Athenis 1, 8, 3.
Cresphontes Heraclida 1, 2, 1.
Creta a Q. Metello in potestatem pop. R. redacta 2, 34, 1. 38, 6. eius reditus coloniae Campanae concessi 2, 81, 2. in ea tres urbes ab Agamemnone conditae 1, 1, 2.
Cretenses velocitate et sagittarum usu celebres 2, 34, 1.
Crispinus Quintius 100, 5.
Crispus, *v.* Marcius.
Cumae a Chalcidensibus conditae 1, 4, 1. earum colonia Neapolis 1, 4, 2. fides in Romanos eximia *ibid.* Cumanos Osca vicinia mutavit *ib.*
curia Hostilia 2, 12, 6. 26, 2.
C. Curio trib. pl. a Caesare corruptus bello civili facem subiecit 2, 48, 3 sqq. eius ingenium *ibid. et* 68, 1. in Africa pro Caesare dimicans perit 55, 1.
M'. Curius (Dentatus) consul (u. c. 464) 1, 14, 6.
Cymen Aeolii in Asia condunt 1, 4, 4.
Cyprus 1, 1, 1. provincia facta 2, 38, 6. Ptolemaeo per Catonem adempta 45, 4.
Cyzicus Milesiorum colonia 2, 7, 7. obsidione Mithridatis a Lucullo liberata 33, 1.
Dalmatia, *v.* Delmatia.
L. Damasippus praetor clarissimos viros trucidat 2, 26, 2.
Danubius 110, 1.
Decius Magius Campanus 2, 16, 2.
P. Decius Mus quartum consul (u. c. 459) 1, 14, 6.
Q. Dellius bello civili partium suarum proditor 84, 3.

Delmatae 96, 3. 115, 3. 121, 3.
Delmatia provincia facta 2, 39, 3. CCXX annos rebellis ab Augusto pacata 78, 2. 90, 1. rebellat 110, 2. 114, 4. 116, 2.
Delmaticum bellum 115, 1. 116, 1. 117, 1.
Delphi 1, 1, 3.
Delus ab Ionibus occupata 1, 4, 3.
Dertona colonia 1, 15, 5.
Desidiates, gens Delmata 115, 4.
Diana Tifatina 2, 25, 4.
dictatura per CXX annos intermissa 2, 28, 2. eam recusavit Augustus 89, 5.
T. Didius bello sociali Herculaneum capit 2, 16, 2.
Dido Tyria 1, 6, 4.
Diphilus poëta 1, 16, 3.
Cn. Dolabella a Caesare accusatus 43, 3.
P. Dolabella consul (u. c. 710) 58, 2. 60, 4. Asiam sibi decernit 60, 5. C. Trebonium occidit 69, 1. a Cassio Laodicia expugnata ad mortem adigitur 69, 2.
P. Dolabella Illyrico maritimo praefectus 125, 5.
Domitiae familiae felicitas 2, 10, 2. 11, 3.
Cn. Domitius Ahenobarbus Arvernos vicit 2, 10, 2. 39, 1.
Cn. Domitius, f. eius, trib. pl. legem de sacerdotibus tulit 2, 12, 3.
L. Domitius, huius frater, a Damasippo trucidatus 2, 26, 2.
L. Domitius, f. eius, Corfinii a Caesare captus et dimissus 2, 50, 1.
Cn. Domitius, f. eius, post aciem Philippensem partium dux 72, 3. 76, 2. Antonio se iungit 76, 2. Cleopatram non adulatus ad Octavianum transmisit 84, 3.
L. Domitius f. eius 72, 3.
Cn. Domitius f. eius 2, 10, 3. 72, 3.
Cn. Domitius Calvinus proconsul Hispaniae severa disciplina militari clarus 78, 3.
Drusus, *v.* Claudius et Livius.
Drusus Libo coniurat in Tiberium 130, 3. oppressus 129, 2.
Dyrrachium 2, 49, 5. 51, 1. 69, 3.
L. Eggius praefectus castrorum Vari in Germania 119, 4.
Egnatianum scelus 93, 1.
Egnatius Marius 2, 16, 1.
M. Egnatius Rufus aedilis favore populi collecto continuat praeturam 91, 3. frustratus spe consulatus Augustum interimere statuit et morte punitur *ib.* 3 sq. consul creatus a Sentio Saturnino consule non renuntiatur 92, 4.
Electra Orestis soror 1, 1, 3.
elephantorum certamen a Caesare editum 2, 56, 1.
Elissa Tyria (Dido) Carthaginem condit 1, 6, 4.
Elius Iphitus 1, 8, 1.
Epeus 1, 1, 1.
Ephesus ab Ionibus condita 1, 4, 3.
Ephyra in Thesprotia 1, 1, 1. vetus nomen Corinthi 1, 3, 3.
L. Epidius Marullus 68, 4.
Epirus a Pyrrho, f. Achillis, occupata 1, 1, 1.
Eporedia colonia deducta 1, 15, 5.
epulae a Iulio Caesare populo datae 2, 56, 1.
equestris statua, *v.* statua.
equitum loca in theatro 2, 32, 3 *cf.* iudicia.
Eretria in Euboea ab Atheniensibus condita 1, 4, 1.

Erythra ab Ionibus condita 1, 4, 3.
Eryxias ultimus archontum decennalium 1, 8, 3.
Etrusci 1, 8, 5.
Euboea 1, 4, 1.
Eumenes rex Pergami 1, 9, 2.
Euphraten Crassus transgressus 2, 46, 4. in insula Euphratis C. Caesar cum rege Parthorum coit 101, 1.
Eupolis poëta 1, 16, 3.
Euporus C. Gracchi servus 2, 6, 6.
Euripides tragicus 1, 16, 3.
Europa 2, 20, 4.
C. Fabius Dorso consul (u. c. 481) 1, 14, 7.
Q. Fabius Maximus Rullianus quintum cons. (u. c. 459) 1, 14, 6.
Q. Fabius Max. Aemilianus Pauli filius 1, 10, 3. disciplina in Hispania clarus 2, 5, 3.
Q. Fabius Max. Allobrogicus f. eius 2, 10, 2. 39, 1.
Fabrateria colonia deducta 1, 15, 4.
Fannius Caepio in Augustum coniurat 91, 2. 93, 1.
C. Fannius (Strabo) orator 1, 17, 3. 2, 9, 1.
Faventia 2, 28, 1.
M. Favonius praetorius Pompei M. comes in fuga 53, 1.
Felix *cf.* Cornelius Sulla.
fetiales Mancinum Numantinis dedunt 2, 1, 5.
Fidentia 2, 28, 1.
Firmum colonia 1, 14, 8.
Flaccus, *v.* Fulvius, Pomponius, Valerius.
flamen Dialis 2, 20, 3. 43, 1.
C. Flavius Fimbria Valerio Flacco necato eius exercitum occupat et Mithridatem pellit 2, 24, 1. se interficit *ib.*
Flavus, *v.* Caesetius.
Floralium ludorum initium 1, 14, 8.
Florus, *v.* Iulius.
Fonteius legatus Servilii praetoris ab Asculanis occisus 2, 15, 1.
Formiani in civitatem recepti 1, 14, 3.
forum Augusti 2, 39, 2.
Fregellae excisae a L. Opimio 2, 6, 4.
Fregenae colonia 1, 14, 8.
Fulvia, M. Antonii uxor, tumultum Perusinum excitat 74, 3. Italia excedit 76, 2.
M. Fulvius Flaccus consul (u. c. 490) 1, 12, 6.
Q. Fulvius Flaccus Capuam cepit 2, 8, 2.
Q. Fulvius Flaccus, f. eius, collega consulatus cum fratre L. Manlio Fulviano (u. c. 575) 2, 8, 2. asper censor (u. c. 580) 1, 10, 5.
Cn. Fulvius Flaccus, huius frater, ab eo censore senatu motus 1, 10, 5.
M. Fulvius Fl. consularis et triumphalis ab Opimio cum filio caesus 2, 6, 4 sq.
Q. Fulvius Fl. eius fil. minor, legatus ad Opimium de pace missus necatur 2, 7, 2.
M. Fulvius Nobilior consul (u. c. 565) 1, 15, 2. Aetoliam subigit 2, 38, 5.
Fundani in civitatem recepti 1, 14, 3.
fusti centurio percussus 78, 3.
A. Gabinius trib. pl. legem tulit de Pompeio contra piratas mittendo 2, 31, 1.
Gades 1, 2, 3.
Ser. Galba orator 1, 17, 3. 2, 9, 1.
Gallaecus, *v.* D. Iunius Brutus.

Galli 1, 14, 1 sq. 2, 67, 3. G. a Caesare caesorum aut captorum numerus 2, 47, 1.
Gallia 1, 15, 5. 2, 17, 3. 63, 1. 104, 3. Galliae 2, 12, 2. primum intratae a Domitio et Fabio 39, 1. a Caesare stipendiariae factae *ib.* in quinquennium Caesari decretae et in idem tempus prorogatae 44, 5. 46, 2. D. Bruto decreta 60, 5. ab Augusto visitatae 97, 1. a Tiberio firmatae 120, 1. earum motus ab eodem compositus 121, 1. 129, 3.
Gallici triumphi Caesaris apparatus ex citro 56, 2.
Gallograecia a Manlio Vulsone domita 2, 39, 2.
Gallus, *v.* Caninius.
Gentius Illyriorum rex in triumpho ductus 1, 9, 5.
Germanae gentes 2, 12, 2.
Germani M. Lollium clade afficiunt 97, 1. rebellant 100, 1. eorum feritas 106, 2. 117, 3. 119, 5. Varum clade afficiunt 117 sqq. versuti 118, 1. Vari corpus lacerant 119, 5. Germanus miles Tiberii visendi cupidus 107.
Germania 97. 98, 1. 100, 1. 104. 105, 1. 3. 106, 1. 108, 1. 109, 3. 115, 5. 116, 3. 117. 118, 1. 120, 1. 121, 1. 122, 2. 123, 1. 125, 1. 129, 2.
Germanus servus publicus Minturnensium 2, 19, 3.
Germanicum bellum 97, 2. 114, 1.
Germanicus, *v.* Claudius Nero Drusus.
Geticum bellum 59, 4.
gladiatores 2, 30, 5. 58, 2. glad. ludus Capuae 30, 5. gladiatorium munus Caesaris 56, 1, Augusti 100, 2.
Glaucia, *v.* Servilius.
Glaucum saltavit Plancus 83, 2.
Gracchanae leges 2, 13, 2.
Gracchus, *v.* Sempronius.
Gradivus, *v.* Mars.
Graeca iuventus 1, 4, 3.
Graeci 1, 17, 1. 2, 9, 2. Graecarum litterarum perfectio in singulis generibus angusto tempore inclusa 1, 16, 3 sqq.
Graecia 1, 4, 4. 9, 1. 18, 1. concussa motibus 1, 3, 1.
Graium nomen 1, 6, 3.
grammatici 1, 17, 4.
Granicus fluvius 1, 11, 4.
Gravisca colonia 1, 15, 2.
Hannibal 1, 14, 8. 15, 1. 2, 28, 2. castra intra III. a Roma lapidem habuit 2, 27, 2. eius odium in Romanos 2, 18, 1.
haruspex Tuscus 2, 7, 2. haruspices Caesarem de nece instante monent 57, 2.
Helena 1, 1, 3.
Heniochi 2, 40, 1.
Heraclidae 1, 2, 1 et 3.
Herculaneum bello sociali captum 2, 16, 2.
Hercules 1, 2, 1. 3, 2 sq. 6, 5. Olympicorum certaminum victor 1, 8, 2.
Hercynia silva 103, 1. 109, 3.
Herius Asinius Italicorum dux 2, 16, 1.
Hermione, Menelai et Helenae filia Oresti pacta, a Pyrrho ei erepta 1, 1, 3.
Hermunduri 106, 2.
Hesiodi laus et aetas 1, 7, 1.
Hiberia 2, 40, 1.
Hippocles Chalcidensis 1, 4, 1.
Hippotes Heraclida 1, 3, 3. 13, 1.

Hirpini 2, 16, 3. 68, 3.
A. Hirtius in acie moritur 61, 4. 62, 4. *cf.* Pansa.
Hispani 90, 3. Hispanus 51, 3.
Hispania 1, 2, 3. 12, 3. 2, 1, 3. 4, 2. 5, 1 sq. 30, 2 et 5. 43, 4. 51, 3. 55, 3. 63, 1. 72, 4. 73, 2. 78, 3. 102, 3. 125, 5. provincia facta ab Augusto 2, 38, 4. 90, 1 et 4. intrata primum a Scipionibus 38, 4. 90, 2. varie exercuit Romanos 2, 1, 3. 38, 4. 90, 2 sq. Hispaniae Pompeio decretae 48, 1. a Caesare petitae 50, 2.
Hispaniensis militia 59, 3. Hisp. triumphi Caesaris apparatus ex argento rasili 56, 2.
historici Rom. nobiles 1, 17, 2.
histrioni Romae iudicium reddebatur 2, 28, 3.
Homerus 1, 7, 1. vocat loca quaedam nominibus suae aetatis 1, 3, 3. eius laus et aetas 1, 5.
Q. Hortensius orator 2, 36, 2. moritur ante bellorum civilium initium 48, 6. eius Annales 2, 16, 3.
Q. Hortensius, f. eius, apud Philippos cadit 71, 2.
horti Pompeiani 60, 3.
Hostilia curia 2, 12, 6. 26, 2.
C. Hostilius Mancinus turpe foedus cum Numantinis init 2, 1, 4. 90, 3. iis deditus nec receptus 2, 1, 5.
Ianus Geminus ter clausus 2, 38, 3.
Icarium mare 1, 4, 3.
ignes perpetui Vestae 131, 1.
Iliaca tempora 1, 3, 2.
Ilium 1, 3, 3.
Illyricum 78, 2. 109, 5. 112, 2. 116, 3. 123, 1. 125, 1 et 5.
Illyrii subacti 2, 39, 3. eorum rex Gentius 1, 9, 5.
imperatoris nomen ab exercitu datum 2, 24, 1. 59, 2. Iunio Blaeso tributum 125, 4.
Insteius Cato Italicorum dux 2, 16, 1.
Interamna colonia 1, 14, 4.
Ion dux Ionum ex Attica in Asiam migrantium 1, 4, 3.
Iones 1, 4, 3. eorum colonia 1, 3, 3.
Ionia 1, 4, 3.
Iphitus auctor Olympiorum 1, 8, 1.
Isauricus, *v.* Servilius.
Isocrates eiusque auditores 1, 16, 4.
Isthmus 1, 3, 3.
Italia 1, 1, 4. 4, 1. 13, 4. 15, 1 et 4. 2, 3, 2. 4, 1 et 4. 7, 7. 18, 3. 20, 2 sq. 24, 3. 25, 1. 28, 2. 29, 1. 30, 5. 37, 1. 40, 2. 43, 1 49, 5 sq. 52, 2. 61, 4. 62, 3. 69, 4. 74, 1. 76, 2 sq. 89, 1, 96, 2. 102, 3. 104, 3. 109, 2. 110, 3. 114, 4. 121, 1.
Italica Corfinium appellata 2, 16, 3.
Italicae civitates 2, 6, 2. Italica libertas 2, 27, 1.
Italici 2, 6, 2. 16, 1. 21, 1.
Italicum bellum, *cf.* bellum. eius causae 2, 15, 1 sq. duces Romanorum in eo *ibid.* 3. 16, 2 et 4. Italicorum duces 2, 16, 1. belli varia fortuna *ib.* 4. quomodo sit compositum 2, 17, 1.
Iuba fidelissimus Pompeianarum partium 2, 53, 1. bellum Africum ciet 54, 2.
iudices CCCLX a Pompeio M. lecti 76, 1.
iudicia publica a senatu ad equites per C. Gracchum translata 2, 6, 3. 13, 2. eorum se-

veritatis exemplum 2, 8, 1. ab equitibus ad senatum translata 2, 13, 2. 32, 2. lege Aurelia in utrumque ordinem divisa *ibid.*
iugera quot habere licuerit ex lege Licinia 2, 6, 2.
Iugurtha bello Numantino sub Africano militavit 2, 9, 4. bis a Metello fusus 2, 11, 2. captus et in triumpho ductus 2, 12, 1.
Iugurthinum bellum 2, 11, 1.
Iulia, Caesaris filia, Pompeio M. in matrimonium data 2, 44, 3. obit et mox eius filius ex Pompeio 47, 2.
Iulia, Caesaris soror, Atiae mater 2, 59, 1 sq.
Iulia Augusta 71, 3.
Iulia, Augusti filia, Marcelli, postea Agrippae uxor 93, 3. post Agrippae mortem Tiberio nupta 96, 1. eius vita turpis 100, 3. adulteri eius poenas dant 100, 4 sq. in insulam relegatur *ib.* 5.
Iulianae partes 55, 1. 63, 2. 68, 2. 84, 1. naves apud Actium 85, 2.
Iuliorum familia nobilissima 41, 1.
L. Iulius Caesar, quo consule (u. c. 664) bellum sociale erupit 2, 15, 1.
C. Iulius Caesar, eius ortus et ingenium 2, 41, 1 sq. Cinnae gener Sullam fugit *ib.* 2. a piratis captus *ib.* 3. redemptus piratas privatim aggressus captos cruci affigit 42, 2 sq. a Cinna flamen Dialis puer creatus 43, 1. ad pontificatum ineundum Italiam petit *ib.* 1 sq. acta eius ante consulatum *ib.* 3 sq. consulatus nobilis 41, 1. 44. societas potentiae cum Pompeio et Crasso inita 44, 1 sq. affinitas cum Pompeio contracta 44, 2. lex de agro Campano *ib.* 4. Galliae in quinquennium ei decretae *ib.* 5. de Cicerone oppresso suspectus 45, 2. res in Gallia gestae 39, 1. 46, 1. 47, 1. Britannia bis ab eo penetrata 46, 1. 47, 1. exercitum dimittere iussus 48, 1. absens consulatum II. petit 30, 3. pacis conditiones ab eo latae spernuntur 49, 3 sqq. C. Curionem trib. pl. corrumpit 48, 3. Rubiconem transit 49, 4. Domitium Corfinio capto dimittit 50, 1. Pompeium persequitur Brundusium *ib.* Romam redit *ib.* Pompei legatos in Hispania vincit *ib.* 3. in Graeciam transit 51, 1 sq. proelia ibi varia fortuna *ibid.* 3. apud Pharsalum confligit 52, 1 sqq. clementia in Brutum *ib.* 4 sq. Alexandriae bellum gerit 54, 1. Pompeianos in Africa vincit 55, 1, Pharnacem 55, 2, Pompeianos in Hispania *ib.* sqq. ab eo Numidia provincia facta 39, 2. quinque triumphos agit et ludos edit 56, 1 sq. interficitur in curia *ib.* 3. unde in invidiam venerit *ib.* 4. necis praesagia 57, 1 sqq. testamentum apertum 59, 1. eius clementia in victores 52, 4. 55, 2. 56, 3. orator 36, 2. statua equestri honoratus 61, 3.
C. Iul. Caesar, Agrippae filius, ab Augusto adoptatus 96, 1.

virilem togam sumit 99, 2. in Syriam missus Tiberium convenit et ambigue se gerit 101, 1. cum rege Parthorum coit *ibid.* 2 sq. Armeniam ingressus per insidias vulneratur 102, 2. in Italiam invitus revertens in Lycia moritur 102, 3. 103, 1 sq.
L. Caesar, eius frater, ab Augusto adoptatus 96, 1. maturus viribus 99, 1. Massiliae moritur 102, 3. 103, 1 sq.
L. Caesar, M. Antonii avunculus, proscriptus ab eo 67, 3.
C. Iulius Caesar Strabo orator 2, 9, 2.
Iulius Florus, Galliarum seditionis auctor, compressus 129, 3.
Iulus, *v.* Antonius.
Iuncus Asiae procousul 2, 42, 3.
Iunia, M. Bruti soror, M. Lepidi triumviri uxor 88, 1.
Iunius Blaesus seditionem legionum Illyricarum coercuit 125, 5. proconsul Africae triumphalia et imperatorium nomen meruit *ibid.*
D. Iunius Brutus Gallaeci nomen in Hispania meruit 2, 5, 1.
D. Iunius Brutus, familiarissimus Caesaris et ab eo honoribus ornatus, contra eum coniurat 2, 56, 3. 58, 1. 60, 5. 63, 3. 64, 1. eius gladiatores 58, 2. Galliam decretam ei Antonius eripere statuit 60, 5. obsidione liberatur 61, 4. triumphus ei decretus 62, 4. proditus a Planco 63, 3. 64, 1. iugulatur ab Antonii emissariis 64, 1. 87, 2.
M. Iunius Brutus post Pharsalicam pugnam a Caesare servatus 52, 5. praetor 58, 1. auctor coniurationis in Caesarem 56, 3. Capitolium cum coniuratis occupat 58, 2. Antonium a caede servavit *ib.* occupat cum Cassio provincias transmarinas 62, 2. eius et Cassii edicta *ib.* 3. eorum acta a senatu comprobata *ib.* 4. a Cicerone laudati 65, 1. C. Antonio et Vatinio legiones extorquet 69, 3. damnatus lege Pedia *ib.* 5. Lycios devicit *ib.* 6. eius clementia *ib.* acie Philippensi Octaviani castra capit 70, 1. victus occidi a Stratone se iubet 70, 4. 87, 3. eius virtutes 72, 1. cum Cassio comparatur *ibid.* orator 36, 2.
Iuppiter Capitolinus 131, 1.
M. Iuventius Laterensis 63, 2.
T. Labienus trib. pl. de Pompeio M. honorando legem tulit 2, 40, 4. acie Mundensi absumitur 55, 4.
Labienus, f. eius, ad Parthos profectus, cum iis Asiam concutiens, a Ventidio oppressus 78, 1.
Lacedaemonii Atticam invadunt 1, 2, 1. Magnesiam in Asia condunt 1, 4, 1. sub Lycurgi legibus florentes 1, 6, 3. Lacedaemonius nullus orator 1, 18, 2.
Lacones 1, 18, 3.
Laconica 1, 3, 1.
Laelii duo duorum Scipionum amici 127, 1.
C. Laelius orator 1, 17, 3. 2, 9, 1.
Laenas, *v.* Popilius.
Lamia, *v.* Aelius.
Langobardi fracti a Tiberio 106, 2.

Laodicia a C. Cassio expugnata 69, 2.
Larissa ab Aeoliis condita 1, 4, 4.
Lasthenes dux Cretensium 2, 34, 1. 40, 5.
Laterensis, *v.* Iuventius.
Laurentinae paludes 2, 19, 1.
Lebedus ab Ionibus condita 1, 4, 3.
lectica Tiberii 114, 2.
legiones quarta et Marcia ab Antonio ad Octavianum deficiunt 61, 2. legionis quintae aquila Lolliana clade amissa 97, 1.
Lentulus, *v.* Cornelius.
Lepidus, *v.* Aemilius.
Lesbos insula ab Orestis liberis occupata 1, 2, 3. ab Aeoliis occupata 1, 4, 4.
Leucas ab Agrippa expugnata 84, 3.
lex T. Ampii et T. Labieni de Pompeio M. honorando 2, 40, 4. Aurelia (Cottae) de iudiciis 32, 2. Cinnae de recipiendo Mario 2, 21, 6. Clodia in Ciceronem et de Catone in Cyprum mittendo 45, 1 et 3. Domitia de sacerdotiis 2, 12, 3. Gabinia 31, 2. agraria Ti. Gracchi 2, 2, 3, C. Gracchi 2, 6, 3. Iulia de agro Campano dividendo 2, 44, 4. Licinia agraria 2, 6, 3. Manilia 2, 33, 1. Pedia in Caesaris percussores 69, 5. Pompeia de provincia Caesari proroganda 46, 2. Roscia theatralis 32, 2. Sulpicia de bello Mithridatico Mario decernendo 2, 18, 6. Sullae de Mario et sociis exulandis 2, 19, 1. Valeria 2, 23, 2.
Liber Pater 82, 4.
libertini milites ab Augusto coacti 111, 1.
Libo, *v.* Drusus.
Licinia lex agraria 2, 6, 3.
Licinius, *v.* Crassus.
A Licinius Nerva Silianus 116, 4.
Limyra urbs Lyciae 102, 3.
Livia, Drusi Claudiani filia 75, 3. 94, 1. 71, 3. Ti. Claudio Neroni nupta 75, 1. ex Campano tumultu cum marito et Tiberio filio in Siciliam fugit *ibid.* 3. Nero eam Augusto despondet 79, 2. 94, 1. Claudium Drusum intra domum Augusti enixa 95, 1. Augusti divi sacerdos 75, 3. Iulia Augusta dicta 71, 3. eius mors 130, 5. indoles et forma 75, 3. 130, 5.
M. Livius Drusus trib. pl. iudicia ab equitibus ad senatum transferre studet 2, 13, 2. habet senatum adversarium *ibid.* ad dandam Italis civitatem se vertit 2, 14, 1. occiditur *ib.* morientis vox *ib.* 2. eius ingenium 2, 13, 1. 14, 3. eius mors bellum Italicum excitavit 2, 15, 1.
L. Livius Drusus Claudianus, Liviae pater 75, 3. 94, 1. post proelium Philippense se interemit 71, 3.
T. Livius historicus 1, 17, 2. 2, 36, 3.
M. Lollius legatus in Germania cladem accipit 97, 1. moderator C. Caesaris et in Oriente comes 102, 1. eius consilia perfida a Parthis indicata et mors *ibid.*
Luca colonia 1, 15, 2.
Luceria colonia 1, 14, 4.
Lucilia Pompei M. mater 2, 29, 2.

Lucilius poëta bello Numantino eques militavit 2, 9, 4.
Sex. Lucilius saxo Tarpeio deiectus 2, 24, 2.
Lucretius poeta 2, 36, 2.
Q. Lucretius Ofella 2, 27, 6.
Lucrinus lacus 79, 2.
Luculli duo 2, 48, 6.
L. Lucullus feliciter bellum cum Mithridate gerens lege Manilia ab imperio depellitur 2, 33, 1. contentiones cum Pompeio *ib.* 2. pecuniae cupidus *ib.* luxuriae auctor *ib.* 4. eius triumphus 34, 2. Pompei actis transmarinis refragatur 40, 5. obiit ante belli civilis initium 48, 6.
Lucullus, f. eius, apud Philippos cadit 71, 2.
M. Lucullus, Lucii frater, Marianos circa Fidentiam fundit 2, 28, 1.
ludi circenses 2, 27, 6. Floralium initium 1, 14, 8. ludi a Caesare editi 2, 56, 1. ab Augusto 100, 2.
ludicrum Olympiorum 1, 8, 1. athletarum Neapolitanum 123, 1.
ludus gladiatorius Capuae 2, 30, 5.
Lupercal 1, 15, 3.
Lupercalia 2, 56, 4.
Lupia fluvius Germaniae 105, 3.
M. Lurius apud Actium dextro classis Iulianae cornu praeest 85, 2.
Q. Lutatius Catulus Cimbros cum Mario fundit 2, 12, 5. eius mors 22, 4.
Q. Lut. Catulus, f. eius, dissuadet legem Gabiniam 2, 32, 1 sq. eius contentiones cum Caesare 43, 3. a Caesare in petitione pontificatus max. victus *ibid.* ante bellum civile moritur 48, 6.
luxuriae publicae auctores 1, 11, 5. 2, 1, 2. privatae auctor Lucullus 2, 33, 4.
Lycia 102, 3.
Lycii a M. Bruto devicti 69, 6.
Lycurgus legum et disciplinae Spartanae auctor 1, 6, 3.
Lydia 1, 1, 4.
Lydus Tyrrheni frater 1, 1, 4.
Lysippus statuarius 1, 11, 4.
Macedones 1, 6, 6.
Macedonia 1, 9, 3. 11, 3. 2, 8, 1. 23. 3, 59, 2. 69, 3 et 6. 70, 1. 98, 2. 101, 3. 110, 4. provincia facta ab Aemilio Paulo 2, 38, 5. a Pseudophilippo occupata 1, 11, 1. a Delmatis et Pannoniis occupata 110, 4 et 6. Macedoniae regni initia 1, 6, 5.
Macedonicus Perusinorum princeps 74, 4. *cf.* Caecilius Metellus.
C. Maecenas urbi praefectus M. Lepidum opprimit 88, 3. eius genus et ingenium 88, 2.
magi Sullae vaticinantur 2, 24, 3.
Magius Decius Campanus 2, 16, 2.
Magius Minatius Aeculanensis 2, 16, 2. viritim civitate donatus *ib.* 3.
Magius Celer Velleianus, M. Vellei frater, legatus Tiberii honoribus donatus 115, 1. 121, 3. ab Augusto et Tiberio ad praeturam commendatus 124, 4.
Magnesia 1, 4, 1.
Mancinus, *v.* Hostilius.
M'. Manilius consul (u. c. 605) 1, 13, 1.

C. Manilius trib. pl. legem tulit de bello Mithridatico 2, 33, 1.
(L.?) Manlius Acidinus 2, 8, 2.
Cn. Manlius Maximus consul (u. c. 649) a Cimbris fusus 2, 12, 2.
A. Manlius Torquatus consul (u. c. 510) 1, 14, 8.
T. Manlius (Torquatus) consul (u. c. 519) Sardiniam subigit 2, 38, 2.
Cn. Manlius Vulso consul (u. c. 565) 1, 15, 2. Gallograeciam perdomuit 2, 39, 2.
Marcellus, *v.* Claudius.
L. Marcius Censorinus consul (u. c. 605) 1, 13, 1. eius domus 2, 14, 3.
C. Marcius Censorinus obit in Oriente 102, 1.
Q. Marcius Crispus, vir praetorius, C. Cassio legiones tradit 69, 2.
Q. Marcius Rex consul (u. c. 636) 1, 15, 5. 2, 7, 8.
Marcomanni 108, 1. a Tiberio armis petiti 109, 5.
Marianae partes 2, 24, 4. 27, 5.
Maricae palus 2, 19, 2.
C. Marius ignotae originis 2, 11, 1. 128, 2. sub Africano bello Numantino militavit 2, 9, 4. legatus Metelli bello Iugurthino 2, 11, 1. eius indoles et mores *ibid. et* 23, 1. consul creatus bello Iugurth. praeficitur 2, 11, 2. per Sullam Iugurtha potitur 2, 12, 1. consul II. Iugurtham in triumpho duxit *ibid.* in bellum Cimbricum imperator electus *ib.* 2. multiplicati eius consulatus *ib.* 3. consul IV. ad Aquas Sextias Teutonos excidit *ib.* 4. cons. V. in campis Raudiis vicit *ib.* 5. cons. VI. Servilium Glauciam et Apuleium Saturninum armis compescit 2, 12, 6. dux bello Italico 2, 15, 3. remp. restituit 2, 16, 4. bellum Mithridaticum ei per Sulpicium decretum 2, 18, 6. a Sulla urbe exturbatur 2, 19, 1. in carcerem Minturnensium perductus, sed ab iis dimissus in Africam transvehitur 2, 19, 2 sq. a Cinna revocatur cum filio 20, 5. urbe cum Cinna occupata crudelissime victoria utitur 22, 1. Antonium oratorem necari iubet *ib.* 3. consulatu VII. inito morbo decedit 23, 1. eius monumenta Iulius Caesar restituit 43, 3.
C. Marius, filius eius, 2, 19, 1. consul (u. c. 672) 26, 1. 27, 1. eius indoles 26, 1. 27, 5. pulsus a Sulla ad Sacriportum Praeneste se contulit 26, 1. erumpens interemptus 27, 4 sq.
Marius Egnatius Italicorum dux 2, 16, 1.
marmorea aedes 1, 11, 5.
Maroboduus Marcomannos in Hercyniam silvam transducit 108, 1. eius indoles et mores 108, 2. 109. vires parat adversus Romanos 109, 1. Tiberius eum adgredi parat 109, 5. Vari caput ad Augustum mittit 119, 6. Tiberii astutia, Druso filio adiutore regredi cogitur 129, 3.
Mars Romuli pater 1, 8, 4. Gradivus auctor Ro. nominis 131, 1. Martis templum ab Augusto dedicatum 100, 2.

Marsi 2, 15, 1.
Marsicum bellum 2, 21, 1. 29, 1.
Martia legio, *v.* legio.
L. Marullus Epidius 68, 4.
Massilia potentior metropoli sua 2, 7, 7. Caesaris victoriam moratur 50, 3. ibi moritur L. Caesar 102, 3.
Medi imperio Asiae potiti 1, 6, 1 sq.
Media 2, 40, 1. a M. Antonio petita 82, 2.
Medon, f. Codri, primus archon Athenis 1, 2, 2.
Medontidae eius posteri 1, 2, 2.
Megara a Peloponnesiis condita 1, 2, 2.
Megasthenes Chalcidensis 1, 4, 1.
Melanthus Codri pater 1, 2, 1.
Mena, libertus Pompeianus, praefectus classis Sex. Pompei 73, 2. Statium Murcum fastidit 77, 4.
Menander comicus 1, 16, 3.
Menecrates praefectus classis Sex. Pompei cum Mena 73, 2. 77, 4.
Menelaus 1, 1, 3.
mercatus Olympiorum cum ludis institutus 1, 8, 1.
Merula, *v.* Cornelius.
M. Messalla Corvinus in castris Bruti et Cassii dux 71, 1. Octaviano se dedit *ib.* gratus in eum perpetuo *ib.* eo consule (u. c. 723) debellatum apud Actium 84, 1. orator 36, 2. pater Messalini et Cottae 112, 1.
M. Messalinus bello Pannonico praeclaras res gessit 112, 1. fratri Cottae cognomen reliquit *ibid.*
Metapontus condita 1, 1, 1.
Metellus, *v.* Caecilius.
Miletus ab Ionibus condita 1, 4, 3. Cyzicum et Byzantium condit 2, 7, 7.
militares coloniae 1, 14, 1. 15, 5.
Milo, *v.* Annius.
Miltiades Cimonis pater 1, 8, 6.
Minatius, *v.* Magius.
Minervium, *v.* Scolacium.
Minturnae colonia 1, 14, 6.
Minturnenses C. Marium in carcerem coniectum interfici iubent 2, 19, 2 sq.
M. Minucii (Rufi) triumphus e Scordiscis 2, 8, 3. eius porticus *ib.*
Misenum: ibi pax inita cum Sex. Pompeio 77, 1.
Mithridates Ponticus rex occupata Asia cives Ro. necari iubet 2, 18, 1. eius ingenium *ib.* a Sulla debellatur 23, 3 sqq. eius praefecti in Graecia victi *ib.* Sullae se subiicit et Pontico regno cohibetur *ib.* 6. a Fimbria proelio pulsus 24, 1. a L. Lucullo saepe fusus 33, 1. exercitum reparat 37, 1. a Pompeio fusus in Armeniam fugit *ib.* 2. Pharnacis filii insidiis oppressus 40, 1.
Mucianus, *v.* Crassus.
P. Mucius Scaevola consul (u. c. 621) 2, 2, 2.
P. Mucius Scaevola iuris scientia quam eloquentia celebrior 2, 9, 2. a Damasippo trucidatus 2, 26, 2.
L. Mummius homo novus 128, 2. consul (u. c. 608) bello Achaico destinatus 1, 12, 1 et 5. Corinthum eruit 1, 13, 1. Achaicus appellatus 1, 13, 2. 2, 38, 5. 128, 2. rudis artium 1, 13, 4.
Munatius, *v.* Plancus.

munus gladiatorium a Caesare editum 2, 56, 1, ab Augusto 89, 1. 100, 2. Marcelli aedilis munus 93, 2.
Murcus, *v.* Statius.
L. Murena Augusti occidendi consilio capto opprimitur 91, 2. 93, 1.
Mutilus, *v.* Papius.
Mutina 2, 61, 4. 73, 2.
Mycenae in Creta 1, 1, 2.
Mylae: ibi prospere ab Agrippa cum Sex. Pompeio pugnatum 79, 4.
Myrinaab Aeoliis condita 1, 4, 4.
Myrmidonum civitas postea Thessalia vocata 1, 3, 1.
Mytilenaeorum perfidia in Romanos 2, 18, 3. a Pompeio iis libertas restituta *ibid.*
Mytilene, in Lesbo insula, ab Aeoliis condita 1, 4, 4. 2, 53, 2.
Myus ab Ionibus condita 1, 4, 3.
Narbo Martius colonia 1, 15, 5. 2, 7, 8.
Naso poëta 2, 36, 3.
naumachia a Caesare edita 2, 56, 1. ab Augusto 100, 2.
Nauportum Pannoniae urbs 110, 4.
navigia Germanorum 107, 1.
Neapolis 2, 76, 1. a Cumanis condita 1, 4, 1. urbs fidelissima Romanis *ib.*
Neapolitani Augusto certamen athletarum sacrant 123, 1.
Nepe colonia 1, 14, 2.
Neptunia, *v.* Tarentum.
Nero, *v.* Claudius.
Nerva, *v.* Licinius.
Nestor 1, 1, 1.
Nicomedes Bithyniam Romanis hereditate reliquit 2, 4, 1. 39, 2.
Ninus Babylona condidit 1, 6, 2.
Nola a Tuscis condita 1, 7, 2 sq. bello sociali a Sulla obsessa 2, 18, 4. 20, 4. ibi Augustus moritur 128, 2.
Nolanum bellum 2, 17, 1.
C. Norbanus consul (u. c. 671) a Sulla circa Capuam victus 2, 25, 2 et 4.
Norici vicini Marcomannis 109, 3. a Tiberio victi 39, 3. Noricum regnum 109, 5.
novi homines ad summos honores evecti 127, 1. 128.
Numantia a Scipione excissa 2, 4, 2 sq. 5, 1.
Numantinum bellum contumeliosum 2, 1, 3 sqq. 9, 3. 90, 3.
Numidia provincia facta 2, 39, 2.
Numidicus, *v.* Caecilius.
Numonius Vala, Vari legatus, desertor suorum perit 119, 4.
Occidens 91, 1.
Oceanus 1, 2, 3. 2, 106, 3.
Octavia soror Augusti 78, 1. 93, 1. M. Antonio nubit 78, 1.
Octaviae porticus 1, 11, 3.
Cn. Octavius praetor regem Persen capit 1, 9, 4. eius triumphus navalis *ibid.* 5 sq. in circo porticum (Octaviam) molitus 2, 1, 2.
Cn. Octavius, eius nepos, consul (u. c. 667) Cinnae iussu interfectus 2, 22, 2.
M. Octavius trib. pl. (u. c. 621) 2, 2, 3.
C. Octavius Augusti pater 2, 59, 2.
C. Octavianus, huius et Atiae filius, nepos Iuliae ex Atia 59, 1. Cicerone consule natus 36, 1. a Philippo vitrico edu-

catus 59, 3. a Caesare puer pontificatu honoratus *ibid.* Apolloniam in studia missus *ib.* 4. a Caesare testamento adoptatus 59, 1. post eius caedem Romam festinat 59, 5. introitus eius in urbem *ib.* 6. invitis parentibus Caesaris hereditatem et nomen adit 60, 1 sq. ab Antonio superbe exceptus, mox insidiis petitus *ib.* 3 et 5. exercitum parat e veteranis Caesaris 61, 1 sq. legiones Martiam et IV. recipit *ib.* 2. honores ei decreti *ib.* 3. bellum contra Antonium mandatum circa Mutinam fortiter administrat *ib.* 3 sq. victo Antonio spretus a senatu 62, 1 sqq. exercitus eum tuetur *ib.* 5. ab Antonio ad triumviratum adductus 65, 1. privigna Antonii ei desponsata *ib.* 2. consul factus *ib.* proscriptioni frustra repugnat 66, 1 sq. apud Philippos cum Bruto et Cassio concurrit 70. Messallam Corvinum servat 71, 1. in Italiam regressus tumultum L. Antonii et Fulviae comprimit 74, 1 sqq. bellum in Campania a Ti. Claudio Nerone excitatum componit 75, 1. Fulviam et Plancum ex Italia profugere patitur 76, 2. pacem cum M. Antonio circa Brundusium componit *ibid.* 3. cum Sex. Pompeio circa Misenum pacem init 77, 1 sqq. in Illyrico et Delmatia milites exercet 78, 2. bellum adversus Sex. Pompeium parat 79, 1. Liviam uxorem ducit *ib.* 2. bellum cum Sex. Pompeio primum varia, mox secunda fortuna gerit *ibid.* 3 sqq. Lepidum dignitate exuit 80. seditionem exercitus discutit 81, 1. Campaniam coloniam supplemento auget *ib.* 2. acta ab eo Romam reverso *ib.* 3. clementia eius in Plancum 83, 2. apud Actium dimicat cum Antonio 84. 85. clementia eius in victos 85, 4. 86, 2. 87, 2. Cleopatram et Antonium Alexandream persequitur 87, 1. Aegyptum stipendiariam fecit 39, 2. eius triumphi 89, 1. felicitatem orbi terrarum restituit *ib.* 2 sqq. consulatus XI continuavit, sed dictaturam repulit *ib.* 5. Ianum geminum claudit 38, 3. cognomen Augusti sententia Planci accipit 91, 1. Hispaniam perdomuit 90, 1 et 4. 38, 4. 39, 2 sq. signa Ro. a Parthis capta recipit 91, 1. coniuratores in eum *ibid.* 2 sq. in Orientem profectus ad res ordinandas 92, 1. Tiberium et Drusum adversus Raetos et Vindelicos mittit 95, 1. Gaium et Lucium Agrippae filios adoptat 96, 1. in Gallias proficiscitur 97, 1. bellum Germanicum Druso committit et post eius mortem Tiberio 97, 2 et 4. Tiberium ad tribuniciam potestatem evexit 99, 1. consul (XIII.) Martis templum dedicat, munus gladiat. et naumachiam edit 100, 2. C. Caesarem in Syriam mittit, addito M. Lollio moderatore iuventutis 101, 1. 102, 1. Tiberium et M. Agrippam Postu-

mum eadem die adoptat 103, 2. 104, 1. Tiberium in Germaniam mittit 104, 2. bello Pannonico territus exercitum parat 111, 1. Tiberium in Germaniam iterum mittit 120, 1. eum sibi in omnibus aequari a S. P. Q. R. postulat 121, 1. prosequens Tiberium in Illyricum missum Nolae obiit 123. ordinationem comitiorum sua manu scriptam reliquit 124, 3. Velleios fratres ad praeturam commendat *ib.* 4. consecratur a Tiberio 124, 3. 126, 1. templum ei exstructum 130, 1. M. Agrippa et Statilio Tauro adiutoribus utebatur 127, 1.
Ofella, *v.* Lucretius.
Olympiorum initium 1, 8, 1 sq.
Olympieum Athenis ab Antiocho Epiphane inchoatum 1, 10, 1.
Opimianum vinum 2, 7, 5.
L. Opimius praetor Fregellas excidit 2, 6, 4. consul (u. c. 633) C. Gracchum et Flaccum opprimit *ibid.* Flacci filium, legatum missum, interimit 2, 7, 2. iudicio publico damnatus *ib.* 3.
Opis aedes 60, 4.
optimates in Ti. Gracchum irruunt 2, 3, 2. Cinnam urbe pellunt 2, 20, 3. dissuadent legem Gabiniam de bello piratico 2, 31, 4. refragantur Pompei actis in Asia 40, 5. ei reconciliantur 47, 3.
oratores summi Graeci 1, 16, 5. nulli Argivi, Thebani, Lacedaemonii 1, 18, 2. praecipui Romani 1, 17, 3. 2, 9, 1 sq. 2, 36, 2.
Orestes Aegisthum et matrem obtruncat 1, 1, 3. eius filii post eum regnaverunt 1, 1, 4. ab Heraclidis e Peloponneso eiecti sedem cepere circa Lesbum 1, 2, 3.
Oriens 82, 2. 91, 1. 92, 2. 94, 4. 101, 3. 122, 1.
Orodes rex Parthorum Crassum cum exercitu delet 2, 46, 4. signa Ro. capit 91, 1.
Osca in Hispania 2, 30, 1.
Osca vicinia Cumanos mutavit 1, 4, 2.
Ostia 94, 3.
Otho, *v.* Roscius.
ovatio Tiberii 96, 3.
P. Ovidius Naso 2, 36, 3.
Pacorus, Parthorum regis filius, in bello interemptus 78, 1.
M. Pacuvius tragicus 2, 9, 3.
Paestum colonia 1, 14, 7.
Palatium 1, 15, 3. ibi Roma condita 1, 8, 4. domus in eo a Druso aedificata, quae postea Ciceronis etc. fuit 2, 14, 3.
Palinuri promunturium 79, 3.
Panaetius Scipionis Afric. minoris comes 1, 13, 3.
Panares dux Cretensium 2, 34, 1. Pompei M. triumphum ornat 40, 5.
Pannonia provincia facta 2, 39, 3. a Tiberio debellata 96, 2 sq. 98, 1. 104, 4. ad dextram Marcomannorum sita 109, 3. universa rebellat 110, 2. pacem petit 114, 4.
Pannonicum bellum 114, 1. 117, 1.
Pannonii 96, 3. 121, 2. disciplina et lingua Rom. utentes 110, 5.
C. Pansa et Hirtius Caesari consilium dant 2, 57, 1. Pansae consuli designato cum Hirtio

bellum c. Antonium mandatur 61, 3. ex vulnere moritur 61, 4. publica sepultura cum Hirtio honoratus 62, 4.
C. Papirius Carbo trib. pl. 2, 4, 4. orator 2, 9, 1.
C. Pap. Carbo praetorius a Damasippo interfectus 2, 26, 2.
Cn. Pap. Carbo a Cimbris fusus 2, 12, 2.
Cn. Pap. Carbo Cinna collega interfecto solus consul (u. c. 670) 2, 24, 5. consul III. (u. c. 672) cum Mario filio 26, 1. 27, 1.
Papius Mutilus Italicorum dux 2, 16, 1.
Parilia dies natalis Romae 1, 8, 4.
Parmensis, *v.* Cassius.
Parthi 2, 53, 1. 82, 2. 101, 2. 119, 1. eorum legati ad Sullam primum Romanorum veniunt 2, 24, 3. Parthici reges sui iuris 40, 1. Parthi Crassum cum exercitu delent 46, 4. a C. Cassio fugati *ibid.* a Ventidio victi 78, 1. signa Ro. capta rex eorum Augusto remittit 91, 1. liberos obsides dat 94, 4. desciscit a societate Rom. 100, 1. rex cum C. Caesare in insula Euphratis coit 100, 1 et 4. M. Lollii perfida consilia indicat 102, 1.
Parthicum bellummolitur Crassus 2, 46, 2, Iulius Caesar 59, 4.
Parus Ionum colonia 1, 4, 3.
Passienus (L. Rufus?) triumphalia in Africa meret 116, 2.
Patrae ab Agrippa captae 84, 3.
patres a Romulo lecti 1, 8, 6. ab iis patriciorum nomen *ibid.*
Paulus, *v.* Aemilius.
pax Brundusina 76, 3. circa Misenum cum Sex. Pompeio 77, 1. cum Mithridate a Sulla inita 23, 6. cum Tigrane a Pompeio M. 37, 5.
Q. Pedius collega Octaviani in consulatu (u. c. 711) 65, 2. 69, 5. eius lex in Caesaris percussores 69, 5.
Pelasgi Athenas commigravere 1, 3, 1.
Peloponnesii Megara condunt 1, 2, 2.
Peloponnesus 1, 2, 1. 3, 3.
Pelops 1, 8, 2. eius progenies ab Heraclidis Peloponneso expellitur 1, 2, 1.
Penthilus Orestis filius 1, 1, 4.
Pergamum in Creta 1, 1, 2.
M. Perpenna (Perperna) Aristonicum vicit 2, 4, 1. 38, 5.
M. Perpenna Sertorium interficit 2, 30, 1.
Persae 1, 6, 6.
Perses Macedonum rex 1, 9. victus ab Aemilio Paulo 1, 9, 4. ab Octavio captus *ibid.* in triumpho ductus *ib.* 5. Albae in libera custodia decessit 1, 11, 1.
Perusia ab Octaviano expugnata 74, 4.
Perusini 74, 4.
Perustae Delmatae 115, 4.
pestilentia lacerat exercitum Ro. 2, 21, 4.
M. Petreius praetorius legatus Pompei M. in Hispania 2, 48, 1. 50, 4.
Pharnaces filius Mithridatis 2, 40, 1. rex Ponti a Caesare victus 55, 2.
Pharsalica acies 52, 2 sq. 68, 1.
Phidippus Ephyram in Thesprotia occupat 1, 1, 1.
Philemo poëta 1, 16, 3.
Philippi urbs 70, 1.

Philippii campi 86, 2.
Philippus Macedo 1, 11, 1.
Philippus vitricus Octaviani 59, 3. 60, 1.
Philo, *v.* Publilius.
philosophi Socratici 1, 16, 4.
Phocaea Ionum colonia 1, 4, 3. Massiliam condit 2, 7, 7.
Phrahates, Orodis filius, Parthorum rex, ab Antonio signa Ro. cepit 91, 1.
Picentes 2, 65, 3.
Picenum coloni missi 1, 15, 3. Picenus ager 2, 21, 1. Pompei clientelis refertus 29, 1.
pictores 1, 17, 4.
Pindarus poëta 1, 18, 2.
Pinnetes Pannoniorum dux 110, 4. 114, 4.
Piraei portus munitiones 2, 23, 3.
piratarum insolentia et potentia 2, 31, 2. a Pompeio victi procul a mari collocantur 32, 4 sq. Caesarem capiunt 42, 1 sqq.
piratica scelera Sex. Pompei 73, 3.
Pisaurum colonia 1, 15, 2.
Piso, *v.* Calpurnius.
M. (Pupius) Piso consularis Anniam in Sullae gratiam dimittit 2, 41, 2.
Pius, *v.* Caecilius Metellus.
Placentia colonia 1, 14, 8.
L. (Munatius) Plancus dubiae fidei 63, 3. morbo proditor 83, 1. consul designatus cum D. Bruto 63, 3. eius proditor et insidiator 64, 1. ut Plotius frater proscriberetur, a triumviris impetrat 67, 3. triumphans cum Lepido irrisus *ibid.* 4. partium Antonianarum adiutor 74, 3. Fulviae fugientis comes 76, 2. Cleopatrae assentator 83, 1. Antonii librarius et obscenissimarum rerum minister *ib.* refrigeratus ab Antonio ad Octavianum transfugit *ib.* 2. absentem Antonium in senatu incusat *ib.* 3. Octaviano Augusti cognomen dandum censet 91, 1. eius turpis censura 95, 3.
plastae 1, 17, 4.
Plato 1, 16, 4.
M. Plautius Silvanus 112, 4.
L. Plotius Plancus 67, 3.
Pollio, *v.* Asinius.
Polybius Scipionis Afr. min. comes perpetuus 1, 13, 3.
Pompeianae partes 62, 1 et 6. 63, 3. 65, 1. 73, 2.
Pompeiani horti 60, 3.
Pompeii urbs 2, 16, 2.
Pompeiorum familiae 2, 21, 5.
Q. Pompeius primus e Pompeiis consul (u. c. 613) 2, 1, 4. 21, 5. turpe foedus cum Numantinis fecit 2, 1, 4. 90, 3. ob gratiam impunitus 2, 1, 5.
Q. Pompeius, f. eius, consul 2, 17, 1. 21, 1 (u. c. 666). eius filius Sullae gener interficitur 2, 18, 2. ipse ab exercitu seditioso interficitur 2, 20, 1.
Cn. Pompeius, Magni pater 2, 15, 3. 21, 1. 29, 1. dux bello sociali 2, 15, 3. 16, 4. 21, 1. 29, 1. seditionem militum excitat 20, 1. medium inter Cinnam et Sullam se gerit 21, 1. cum Cinna confligit *ib.* decedit laetis civibus *ib.* 3. patronus agri Piceni 29, 1.
Cn. Pompeius Magnus, f. eius 2, 15, 3. 21, 1. 29, 1. Sullae exercitum e Piceno adducit

29, 1. eius genus, forma, mores *ibid.* 2 sqq. 33, 3. a toga virili commilitio patris adsuetus *ib.* 5. cum Sertorio dimicat *ib.* ex Hispaniis eques triumphat 30, 2. consul factus die post triumphum (u. c. 684) tribuniciam potestatem restituit 30, 4. bellum piraticum ei mandatur lege Gabinia 31, 2 sqq. bellum Mithridaticum lege Manilia 33, 1. eius contentiones cum L. Lucullo *ibid.* 2. facete dictum de eodem *ib.* 4. partem gloriae Metelli Cretici sibi vindicare conatur 34, 2. 40, 5. bellum cum Mithridate bene gerit 37, 1. Tigranem Armeniae regem in deditionem accipit 37, 2 sqq. Syriam in potestatem P. R. redigit *ib.* 4. Pontum provinciam facit 38, 6. penetrat victor in Mediam, Albaniam, Hiberiam oramque Ponti 40, 1. eius reditus in Italiam favorabilis *ib.* 2. de tribus orbis terrarum partibus triumphat 40, 3 sq. honores extraordinarii ei decreti *ib.* 4. eius actis in Asia optimates refragantur *ib.* 5. cum Caesare et Crasso societatem potentiae init 44, 1. filiam Caesaris uxorem ducit *ib.* 3. de Cicerone oppresso suspectus 45, 2. eum restituit *ib.* 3. consul iterum cum Crasso 46, 1. lege lata Caesari provinciam prorogat et Crasso Syriam decernit *ib.* 2. eius uxor et filius moriuntur 47, 2. consul sine collega ambitum coërcet *ib.* 3. hoc honore a Caesare alienatus *ib.* Milonem damnat *ib.* 4. Hispanias per legatos administrat 48, 1. dimittere exercitum recusat *ib.* adversatur Caesari, cum absens consulatum peteret 30, 3. pro aegrotante ab Italia vota suscepta 48, 2. condiciones pacis a Caesare propositas Curio discutit *ib.* 4. a senatu imperium Pompeio contra Caesarem delatum 49, 2. transmisit Dyrrachium *ibid.* 4. eius vires terrestres et navales 51, 1. proelia cum Caesare *ibid.* 2 sq. Caesarem in Thessaliam sequitur 52, 1 sqq. profugus ex acie Pharsalica Aegyptum petit, recepta in itinere uxore Cornelia 53, 1 sq. dolose interemptus *ibid.* 3. eius aetas *ib.* 4. Mytilenaeis libertatem restituit 2, 18, 1. statua equestri honoratus 61, 3. iudices CCCLX legit 76, 1. theatrum et alia opera struit 48, 2. 79, 6. eius munera a Tiberio restituta 130, 1.

Cn. Pompeius, f. Magni, bellum in Hispania contra Caesarem conflat 55, 2. vulneratus in fuga perit *ibid.* 4.

Sex. Pompeius, f. Magni 72, 4. eius ingenium et mores 73, 1. 77, 2. 79, 5. fugae paternae comes 53, 1. in Hispania cum Asinio Pollione bellat 73, 1. post Antonii a Mutina fugam orae maritimae praefectus *ibid.* occupata Sicilia recipit profugos ex acie Philippensi et proscriptos 72, 5. 73, 3. mare latrociniis infestat 73, 3. pax cum eo circa Misenum inita, ubi Octavia-

num et Antonium cena in navi excepit 77, 1 sq. Statium Murcum interficit *ibid.* 3. eius vires 79, 1. ab Octaviano bello petitus cladem ei infert 79, 1 sqq. victus tandem Asiam petit et ad Antonium fugit *ib.* 5. Antonii iussu a Titio iugulatur 79, 5. 87, 2.
Sex. Pompeius consul (u. c. 767) 123, 2.
M. Pomponius eques Ro. singulari in C. Gracchum fide 2, 6, 6.
L. Pomponius Atellanarum scriptor 2, 9, 6.
L. Pomponius Flaccus vir consularis 129, 1. eius opera Rhascupolis Romam evocatus *ibid.*
C. Pontidius dux Italicorum 2, 16, 1.
Pontius Telesinus dux Italicorum 2, 16, 1. dux Samnitium cum Sulla ad portam Collinam dimicat 27, 1 sq. occisi caput circa Praeneste gestatum *ib.* 3. eius frater minor cum C. Mario filio occubuit 27, 5.
Ponti (Euxini) dextra et intima incolentes populi 2, 40, 1.
Ponticum mare 101, 3. Ponticus rex 2, 18, 1. Pontici fines 23, 6. Pontici triumphi Caesaris apparatus ex acantho 56, 2.
Pontus provincia facta 2, 38, 6.
Popaedius Silo dux Italicorum 2, 16, 1.
M. (C.?) Popillius Laenas 1, 10, 1 sq.
P. Popillius Laenas consul (u. c. 622) 2, 7, 4.
P. Pop. Laenas trib. pl. (u. c. 670) Lucilium saxo Tarpeio deiecit 2, 24, 2.
Porcia familia 2, 35, 2.
M. Porcius Cato historicus 1, 7, 3. 17, 2. orator 17, 3. perpetuus Carthaginis diruendae auctor 1, 13, 1. princeps familiae Porciae 2, 35, 2. Tusculanus homo novus 128, 2.
C. Porcius Cato, eius nepos, repetundarum damnatus 2, 8, 1.
M. Cato, eiusdem nepos, consul (u. c. 636) 1, 15, 5. 2, 7, 8.
L. Porcius Cato, f. huius, consul (u. c. 665) bello sociali occisus 2, 16, 3.
M. Porcius Cato, pronepos M. Catonis principis familiae 2, 35, 2. eius ingenium et mores *ib.* in coniurationem Catilinariam invehitur *ib.* 3. Clodii lege in Cyprum missus eam provinciam facit 38, 6 et ingentem pecuniam inde refert 45, 4 sq. Milonem absolvit 47, 5. a Caesare condicionem reip. accipiendam negat 49, 3. Pompeianorum copias in Africa auget, imperium oblatum respuit 54, 3. eius filius in acie Philippensi cecidit 71, 2.
porticus Scipionis Nasicae in Capitolio 2, 1, 2. 3, 1. Metelli Macedonici 1, 11, 3. 2, 1, 2. Cn. Octavii in circo 2, 1, 2. Octaviae 1, 11, 3. Minucii 2, 8, 3.
portoria nova a C. Graccho constituta 2, 6, 3.
A. Postumius Albinus asper censor (u. c. 580) 1, 10, 6.
Sp. Postumius Albinus consul (u. c. 420) 1, 14, 3. censor (u. c. 422) *ib.* 4.

Postumus, *v.* Agrippa et Vibius.
Potentia colonia 1, 15, 2.
praefectus castrorum 112, 6. 119, 4. classis 73, 3. cohortis 112, 6. equitum 24, 1. 104, 3. fabrum 76, 1. urbis 88, 2. 98, 1.
Praeneste a Mario filio occupatum et a Sulla obsessum 2, 26, 1. 27, 3 sq. et 6. a Fulvia occupatum 74, 3.
praetexta praetoria et consularis 65, 3.
praetextati filii 1, 10, 3. 2, 59, 2.
praetor iterum Lentulus post consulatum 2, 34, 4. praetores seni 2, 16, 3. praetoribus octo duo ab Augusto adlecti 89, 3. praetor navalis 1, 9, 5.
Priene Ionum colonia 1, 4, 3.
princeps senatus 2, 43, 3.
proscriptio a Sulla inventa 2, 28, 3. a triumviris instaurata 66, 1.
proscriptorum bona a Sulla vendita eorumque liberi honorum iure privati 2, 28, 4. iidem a Caesare ad ius dignitatis revocati 43, 4. proscripti a triumviris ad Sex. Pompeium confugiunt 72, 5. mala fides in eos 67, 2.
provinciae Ro. quae et a quibus ducibus factae 2, 38. 39.
Pseudophilippus Macedonia occupata a Metello Macedonico victus 1, 11, 1.
Ptolemaeus (Philometor) ab Antiocho Alexandriae obsessus 1, 10, 1.
Ptolemaeus (f. Auletae) Aegypti rex 53, 1. puer ab aulicis regitur 53, 1. 54, 1. eius perfidia in Pompeium 53, 2 et in Caesarem 54, 1.
Ptolemaeus rex Cypri 2, 45, 4 sq. 38, 6.
Publicola dux classis Antonianae apud Actium 85, 2.
Q. Publilius Philo censor (u. c. 422) 1, 14, 4.
Punica bella 1, 12, 6. 2, 38, 3. primum 1, 14, 8. 2, 38, 2. 128, 2. secundum 2, 18, 2. 38, 3 sq. 90, 2.
Puteoli colonia 1, 15, 3.
Pydna Macedoniae urbs 1, 9, 4.
Pyrrhus Achillis filius 1, 1, 1 et 3.
Pyrrhus Epiri rex 1, 14, 6. 2, 17, 2.
Pythius, *v.* Apollo.
quadrantem creditoribus solvi lex Valeria iubebat 2, 9, 4.
Quadrigarius, *v.* Claudius.
quaestor cum iure praetorio 2, 45, 4.
Quintilius Varus Pompeianus in acie Mundensi occisus 55, 4.
Sex. Quintilius Varus e Bruti et Cassii partibus post aciem Philippensem liberto se iugulandum praebuit 71, 3.
P. Quintilius Varus, f. eius, Syriae, postea Germaniae praefectus 117. eius ingenium 117, 2 sqq. 120, 3. Germanos spernit 117, 3. eius iurisdictio 117, 4. 118, 1. Segestis iudicium contemnit 118, 4 sq. clades exercitus eius contumeliosa 119. 120, 3. se ipse transfixit 119, 3. eius corpus ab hostibus laceratum, caput ad Maroboduum et ab hoc ad Augustum missum 119, 5.
Quintius Crispinus Iuliae adulter 100, 5.
Rabirius poeta 2, 36, 3.

Raeti a Druso et Tiberio debellati 95, 2. 122, 1.
Raetia provincia facta 39, 3. 104, 4.
Raudii campi 2, 12, 5.
Regulus primus in Africam traiecit 2, 38, 2.
repetundarum iudicia 2, 8, 1. 13, 2.
Rhaeti, *v.* Raeti.
Rhascupolis Thraciae rex 129, 1.
Rhenus 2, 8, 3. 106, 2. 119, 4. 120, 1 et 3.
Rhodii 1, 9, 2. 2, 18, 3.
Rhodus a C. Cassio capta 69, 6. ibi Tiberius VII annos moratus 99, 4. 103, 1.
Rhoemetalces rex Thraciae 112, 4.
Roma 1, 12, 7. 2, 3, 3. urbs Romana 1, 6, 4. condita 1, 8, 4. a Gallis capta 1, 14, 1. Augusti hortatu ornata 2, 89, 4. sub eius moenibus ingens proelium Cn. Pompei cum Cinna 2, 21, 3. proelium ad portam Collinam 2, 27, 1.
Romana constantia 1, 10, 2. disciplina militaris 2, 109, 1. 110, 5. tragoedia 1, 17, 1. Rom. nomen 1, 12, 5. 14, 1. 2, 60, 1. 128, 3. 131, 1. imperium 1, 12, 6. 2, 131, 1. Rom. litterarum genera angusto temporis spatio perfecta 1, 17.
Romanorum potentiae et luxuriae auctores 2, 2, 1.
Romulus Martis filius Romam condidit 1, 8, 4. asylum fecit et patres legit 1, 8, 6.
L. Roscius Otho equitibus sedes in theatro restituit 2, 32, 3.
rostra 2, 56, 4. pro iis Metelli Maced. funus a filiis sublatum 1, 11, 7. ibi Sulpicii caput erectum 2, 19, 1. in rostris Octaviani statua posita 61, 3.
Rubicon 49, 4.
Rufus, *v.* Egnatius, Salvidienus.
P. Rupilius consul (u. c. 622) saevus in Ti. Gracchi amicos, iudicio publico oppressus 2, 7, 4.
P. Rutilius Lupus consul (u. c. 664) 2, 15, 1. caesus 2, 16, 3.
P. Rutilius Rufus repetundarum damnatus 2, 13, 2. historicus 2, 9, 6.
Sabini 1, 8, 5. iis civitas sine suffragio data 1, 14, 6, cum suffragio *ibid.* 7. virginum Sab. raptus 1, 8, 6.
sacerdos Augusti Livia 75, 3. sacerdotes a collegis suffecti, postea a populo creati 2, 12, 3.
Sacriportus 2, 26, 1 sq. 28, 1.
Sacrovir, Galliarum princeps, bellum movens compressus 129, 3.
saga sumpta 2, 16, 4.
Salamis in Cypro a Teucro condita 1, 1, 1.
Salernum colonia 1, 15, 3.
Sallues devicti 1, 15, 4.
C. Sallustius historicus 2, 36, 2 sq.
Q. Salvidienus Rufus familiaris Octaviani 59, 5. eius origo et incrementa 76, 4. conspirat in Octavianum *ibid.*
Samnitium parti civitas data 1, 14, 3. eorum dux Telesinus 2, 27, 1 et 5.
Samothracia insula 1, 9, 4.
Samus ab Ionibus occupata 1, 4, 3.
Sardanapalus imperio vitaque privatus 1, 6, 2.

Sardinia provincia facta 2, 38, 3.
Saticula colonia 1, 14, 4.
Saturninus, *v.* Apuleius et Sentius.
saxum Tarpeium 2, 24, 2.
Scaevola, *v.* Mucius.
scalptores 1, 17, 4.
Scaurus, *v.* Aurelius.
Scipio, *v.* Cornelius.
Scolacium Minervium colonia 1, 15, 4.
Scordisci a Minucio victi 2, 8, 3. a Tiberio subiecti 39, 3.
Scribonia, Iuliae mater, filiae comes in exilium 100, 5.
seditio exercitus Cn. Pompei in Q. Pompeium 2, 20, 1. in Octavianum discussa 81, 1. M. Caelii in urbe 68, 2. legionum Germanicarum et Illyricarum 125. Galliarum 121, 1. seditiones forenses et theatrales a Tiberio compressae 126, 2.
Segestes Germanus Arminii consilia Varo indicat 118, 4.
Seianus, *v.* Aelius.
Seleucia 2, 46, 4.
Semiramis Babylona condidit 1, 6, 2.
Semnones 106, 2.
C. Sempronius Blaesus consul (u. c. 510) 1, 14, 8.
Ti. Sempronius Gracchus trib. pl., eius genus et ingenium 2, 2, 1 sq. sponsor foederis Mancini *ibid.* 1. actiones tribuniciae *ib.* a Scipione Nasica oppressus 2, 3, 1 sq.
C. Sempr. Gracchus, eius frater, triumvir agris dividendis 2, 2, 3. eius ingenium 2, 6, 1. actiones et leges 2, 6, 2. alterum tribunatum continuavit *ib.* 3. a L. Opimio oppressus *ib.* 4. eius leges de coloniis extra Italiam deducendis 2, 7, 7. de iudiciis 2, 13, 2. 32, 3.
Gracchi fratres male ingeniis usi 2, 7, 1. oratores 1, 17, 3. 2, 9, 1. 6, 1.
Sempronius Gracchus Iuliae adulter 100, 5.
Ti. Sempronius Longus consul anno I belli Punici secundi (u. c. 536) 90, 2.
P. Sempronius Sophus consul (u. c. 486) 1, 14, 7.
C. Sempronius (Tuditanus) consul (u. c. 625) 2, 4, 5.
senatorum census a Tiberio expletus 129, 3.
senatui maiestas ab Augusto restituta 89, 3, a Tiberio 126, 2; *cf.* iudicia.
C. Sentius Saturninus per Sex. Pompeium reip. restitutus 77, 3. absente Augusto consul solus prisca severitate consulatum gessit 92, 1 sqq. consul iterum 103, 2. legatus Iulii Caesaris in Germania 105, 1. eius mores *ib.* 2. a Tiberio contra Maroboduum exercitum ducere iussus 109, 5. 110, 1.
L. Sergius Catilina coniuratione inita urbe pulsus 2, 34, 3 sq. in proelio cadit 35, 5.
Sertorianum bellum 2, 30, 5.
Q. Sertorius a Sulla dimissus 2, 25, 3. per V annos gravis Romanorum hostis in Hispania 90, 3. a Perpenna interfectus 30, 1. eius iudicium de Metello et Pompeio 29, 5.
Servilia M. Lepidi uxor ignem devorat 88, 3.

Servilii duo duces Sullani 2, 28, 1.
Cn. Servilius Caepio consul (u. c. 613) 2, 21, 5.
Q. Servilius Caepio (consul u. c. 614) Viriathum fraude interimit 2, 1, 3.
Cn. Servilius Caepio censor severus (u. c. 629) 2, 10, 1.
Q. Servilius Caepio consul (*immo* proconsul) a Cimbris fusus 2, 12, 2.
Q. Servilius Caepio consul (u. c. 648) 2, 53, 4.
Q. Servilius praetor ab Asculanis interfectus 2, 15, 1.
C. Servilius Glaucia praetor a Mario occisus 2, 12, 6.
P. Servilius Vatia Isauricus consul cum Iulio Caesare (u. c. 706) 53, 2. Ciliciam perdomuit 39, 2.
servorum in proscriptos fides 67, 1.
Setia colonia 1, 14, 2.
C. Sextius Calvinus Sallues devicit 1, 15, 4.
Sicilia provincia facta 2, 38, 2. ibi res gestae 72, 4. 73, 3. 75, 3. 77, 2 sq. 78, 1. 79, 2. 80, 2. 82, 1.
Sigimerus, princeps Cheruscorum, Arminii pater 118, 2.
M. Silanus (consul u. c. 645) a Cimbris fusus 2, 12, 2.
M. Silanus per Sex. Pompeium reip. restitutus 77, 3.
Silianus, *v.* Licinius.
P. Silius (Nerva) 101, 3. legatus Augusti in Hispania 90, 4. Coponii gener 83, 3. eius filius A. Licinius Nerva Silianus 116, 4.
C. Silius, f. eius, scelus in Tiberium molitus 130, 3.
Silo, *v.* Popaedius.
Silvanus, *v.* Plautius.
Sinuessa colonia 1, 14, 6.
Siscia 113, 3.
L. Sisenna historiae belli civilis et Sullani auctor 2, 9, 5. *cf.* Statilius.
Smyrna 2, 69, 1. ab Aeoliis condita 1, 4, 4.
Socratici philosophi 1, 16, 4.
Sophocles 1, 16, 3.
Sora colonia 1, 14, 5.
C. Sosius dux classis Antonianae apud Actium 85, 2. L. Arruntii fide et clementia Octaviani servatus 86, 2.
Sparta Lycurgi legibus florens 1, 6, 3.
Spartacus bellum movet 2, 30, 5.
Spoletium colonia 1, 14, 8.
Statianus M. Antonii legatus 82, 2.
T. Statilius Sisenna 2, 14, 3.
T. Statilius Taurus terrestres Octaviani copias apud Actium regit 85, 2. evectus ab Augusto 127, 1.
L. Statius Murcus praetorius Cassio legiones in Syria tradit 69, 2. cum classe ad Sex. Pompeium transit 72, 4. 77, 4. ab eodem in Sicilia interfectus 77, 4.
statuae Corintho Romam transportatae 1, 13, 4, item equestres a Lysippo factae 1, 11, 3 sq. statuae equestris honos 2, 61, 3.
Strabo, *v.* Iulius Caesar.
Strato Aegeates M. Bruti familiaris 70, 4 sq.
Suessa Aurunca colonia 1, 14, 4.
Sulla, *v.* Cornelius.
Sullanum bellum 2, 9, 4. exemplum 2, 66, 1.

P. Sulpicius 2, 20, 2. trib. pl. leges exitiabiles tulit 18, 5 sq. eius mores *ibid.* Q. Pompei filium, Sullae generum interficit *ib.* 6. a Sulla urbe expulsus et occisus 19, 1. orator 2, 9, 2. 18, 5. 36, 2.
Sura, *v.* Aemilius.
Sutrium colonia 1, 14, 2.
Syracusae Corinthi colonia 2, 7, 5. a Marcello captae 38, 2.
Syria 1, 10, 1. 2, 69, 2. 101, 1. provincia facta 2, 37, 5. 38, 6. Crasso decreta 46, 2. a Cassio defensa *ib.* 4. a Ventidio 78, 1. eius praefectus Quintilius Varus 117, 2.
tabularum novarum M. Caelius auctor 68, 1.
Tarentum Neptunia colonia 1, 15, 4.
Tarpeium saxum 2, 24, 2.
Tarracina colonia 1, 14, 4.
Tauromenium Siciliae urbs 79, 4.
Taurus, *v.* Statilius.
Tegea in Creta 1, 1, 2.
Telamo Teucri pater 1, 1, 1.
Telesinus, *v.* Pontius.
Temenus Heraclida 1, 2, 1.
Tenus insula ab Ionibus occupata 1, 4, 3.
P. Terentius (Afer) poeta 1, 17, 1.
Tergeste 110, 4.
Teucer Salamina in Cypro condit 1, 1, 1.
Teus Ionum colonia 1, 4, 3.
Teutoni Rhenum transcendunt 2, 8, 3. clades inferunt Romanis 2, 12, 2. a Mario excisi 2, 12, 4.
Teutonica militia 120, 1.
theatralis seditio a Tiberio compressa 126, 2.
theatrum Pompei 48, 2. 79, 6. a Tiberio restitutum 130, 1.
Thebae nullo oratore celebres 1, 18, 2. Pindaro poeta illustres *ib.* 3.
Theodotus Pompei interficiendi auctor 53, 3. poenas dedit 54, 1.
Theophanes Pompei familiaris 2, 18, 3.
Thesprotia 1, 1, 1.
Thessalia 2, 52, 1. olim Myrmidonum civitas vocata 1, 3, 1. a Thessali Thesprotii nomine appellata 1, 3, 1 sq.
Thessalus Herculis filius 1, 3, 2.
Thessalus Thesprotius 1, 3, 1.
Thraces a L. Pisone victi 98, 1 sq. auxiliantur Romanis bello Pannonico 112, 4.
Thracia 98, 1. 101, 3. 112, 4.
Thucydides 36, 2.
Thurii 68, 2.
Tiberis 2, 6, 7. 45, 5.
Tiberius Imp., *v.* Claudius Nero.
Tibullus poëta 36, 3.
Tifata mons 25, 4.
Tigranes Armeniae rex a Lucullo victus 33, 1. eius filius se Pompeio dedit, mox ipse 33, 3. pecunia ingenti multatus et Armeniae finibus circumscriptus *ib.* 5.
Tisamenus Orestis filius 1, 1, 4.
M. Titius a Sex. Pompeio reip. restitutus 77, 3.
M. Titius Antonii iussu S. Pompeium iugulat 79, 5. ob id invisus *ib.* ab Antonio ad Octavianum transfugit 83, 2.
Torquatus, *v.* Manlius.
tragici 1, 3, 2. Graecorum optimi 1, 16, 3, Romanorum 1, 17, 1. 2, 9, 3.
C. Trebonius familiarissimus Caesaris particeps eius cae-

dis 56, 3. a Dolabella occisus 69, 1. 87, 3.
tribunicia potestas a Sulla imminuta, a Pompeio M. restituta 30, 4.
tribunus pl. collegae imperium abrogat 2, 2, 3. vir tribunicius de saxo Tarpeio deiectus 24, 2.
triumphus Aemilii Pauli 1, 9, 3 et 5. Octavii et Anicii *ibid.* 6. Metelli Macedonici 1, 11, 6. duorum Metellorum uno die 2, 8, 2. Metelli Numidici 2, 11, 2. C. Marii 2, 12, 1. Metelli Pii et Pompei ex Hispaniis 30, 2. Luculli et Metelli Cretici 34, 2. Pompei ex Asia per biduum 40, 3. Iulii Caesaris quinque 56, 2. Augusti 89, 1. Tiberii 96, 3. 97, 4. 121, 2. 122, 1 sq. Germanici 129, 2.
triumviratus Caesaris, Pompei, Crassi 44, 1. alter Octaviani etc. 65, 1 sq. 88, 1.
Troia 1, 2, 1. 8, 4.
Troicum bellum 1, 5, 2.
M. Tullius Cicero princeps oratorum R. 1, 17, 3. 2, 34, 3. 36, 2. 64, 3. 66, 2. homo novus 34, 3. 128, 3. consul Catilinae coniurationem aperuit 34, 2. eius virtus a Catone laudata 35, 4. eo consule Augustus natus 36, 1. lege Clodia in exilium pulsus 45, 1 sq. offendit Caesarem *ib.* 2. a Pompeio per Milonem restitutus *ib.* 3. domus eius in Palatio 2, 14, 3, a Clodio disiecta, a senatu restituta 45, 3. cavet concordiae publicae 48, 5. post Caesaris necem amnestiam suadet 58, 4. Octaviano honores decernendi auctor 62, 1. eius amor Pompeianarum partium 62, 1 et 6. 65, 1. eius actiones in Antonium 64, 3. eius sanguine finita proscriptio *ib.* proscriptus et necatus Antonii scelere 66, 2. eius elogium 66, 3 sqq. conservator patriae 45, 2. 66, 3. eius ingenium et scripta 66, 5. auctoritas summa in rep. 128, 3.
Tusculum 128, 2.
Tusci 1, 7, 2 sq. Tuscus haruspex 2, 7, 2.
Tyrii Gades et Uticam condiderunt 1, 2, 3. Carthaginem 1, 6, 4.
Tyro potentior Carthago 2, 7, 7.
Tyrrhenus 1, 1, 4.
Utica a Tyriis condita 1, 2, 3.
uxorum fides in proscriptos 67, 1.
Vala, *v.* Numonius.
Valentia colonia 1, 14, 8.
Valerius Antias historicus 2, 9, 6.
L. Valerius Flaccus consul (u. c. 654) 1, 15, 5.
L. Valerius Flaccus auctor legis de quadrante creditoribus solvendo 23, 2. (consul u. c. 668) a Fimbria occisus 24, 1.
Varro (Atacinus) poëta 36, 2.
Varro apud Philippos interfectus 71, 2.
Varus, *v.* Quintilius.
P. Vatinius a M. Bruto legionibus privatus 69, 3. deformis corpore et animo *ib.* 4.
Veientes 1, 8, 5.
Velia 79, 3.
Velleianus, *v.* Magius.
M. Velleius historicus a Decio

Magio oriundus 2, 16, 2. eius atavus Minatius Magius *ib.* eius avus C. Velleius 76, 1. eius pater 104, 3. eius patruus Capito 69, 5. eius frater 115, 1. 121, 3. 124, 4. tribunus mil. sub M. Vinicio et P. Silio 101, 3, deinde sub C. Caesare *ib.* 2 sq. successor patris in praefectura equitum 104, 3. Tiberii praefectus aut legatus per IX annos in Germania 104, 3. 107. quaestor designatus 111, 3. Tiberio exercitum adducit *ibid.* legatus Tiberii bello Pannonico *ibid.* 3. 113, 3. triumphum Tiberii donis adornatus comitatur 121, 3. ab Augusto et Tiberio ad praeturam commendatus 124, 4. brevitatem operis propositi declarat 1, 16, 1. 2, 29, 2. 48, 6. 52, 3. 55, 1. 66, 3. 86, 1. 89, 1. 96, 3. 119, 1. 124, 1. opus historicum iustum promittit 2, 48, 5. 96, 3. 99, 3. 103, 4. 114, 4. 119, 1.
C. Velleius, avus historici, praefectus fabrum 76, 1.
Venetia ab Asinio Pollione in potestate Antonii retenta 76, 2.
P. Ventidius inter captivos Picentium in triumpho ductus 65, 3. praetor et consul eodem anno (u. c. 711) *ibid.* Parthis fusis triumphat 78, 1. 65, 3.
Venus, a qua Iulius Caesar genus deducebat 41, 2.
Venusia colonia 1, 14, 6.
Vergilius poëta 36, 3.
Vesta 131, 1.
Vesuvius mons 30, 5.
veterani ad arma revocati 61, 1. 111, 1.
T. Veturius Calvinus consul (u. c. 420) 1, 14, 3.
Vetus, *v.* Antistius.
Vibillius centurio ob fugam fusti percussus 78, 3.
C. Vibius Postumus vir consularis triumphalibus ornatus 116, 2.
Victoriae ludi celebrati 27, 5.
Viennensium seditio 121, 1.
Vindelici a Tiberio et Druso victi 39, 3. 95, 2. 104, 4. 122, 1.
M. Vinicius inchoat bellum Pannonicum cum Agrippa 96, 2. ex bello in Germania gesto ornam. triumphalia meruit 104, 2.
P. Vinicius, f. eius, consul (u. c. 755) 103, 1. sub eo Velleius histor. tribunus mil. 101, 3.
M. Vinicius, f. eius, consul (u. c. 783), ad quem Velleius historiam suam conscripsit 1, 13, 5. 2, 101, 3. 103, 1. 113, 1. 130, 4. anni rerum gestarum ab eius consulatu numerati 1, 8, 1 et 4. 12, 6. 2, 7, 5. 49, 1. 65, 2.
Viriathus 2, 1, 3. 90, 3. fraude Servilii interemptus 2, 1, 3.
Visurgis a Tiberio transitus 105, 1.
Xerxes togatus L. Lucullus a Pompeio M. dictus 33, 4.
Zmyrna, *v.* Smyrna.

ERRATUM.

Pag. 37 *in adnot. ad vers.* 5 *scribendum est*: *ante* decessit *supplet Sauppe* (*Tulliana p.* 16) de caelo tactus *vel* fulmine ictus.

Bei B. G. Teubner in Leipzig sind erschienen:

WÖRTERBUCH
zu
XENOPHONS ANABASIS.
Für den Schulgebrauch bearbeitet
von
Ferdinand Vollbrecht,
Rector zu Otterndorf.

Mit 70 in den Text eingedruckten Holzschnitten, drei lithogr. Tafeln und einer Karte.

Zweite Aufl. gr. 8. geh. 1 Mark 80 Pf.

Benseler-Schenkl's
Griechisch-deutsches und Deutsch-griechisches
SCHUL-WÖRTERBUCH.

I. Band: Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 5. Aufl. Besorgt von J. Rieckher. gr. 8. geh. Preis 6 M. 75 Pf.

II. Band: Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. gr. 8. 2. Aufl. geh. Preis 8 Mark 40 Pf.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie. Von Dr. H. Ebeling. gr. 8. geh. 1 Mark.

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos. Für den Schulgebrauch herausgegeben von H. Haacke. 4. Aufl. 8. 1875. geh. 1 Mark. [Mit dem Text des Nepos 1 Mark 20 Pf.]

Schulwörterbuch zu Cornelius Nepos mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie. Von Dr. H. Ebeling. gr. 8. geh. 80 Pf.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schulgebrauch herausgegeben von A. Schaubach. 8. 1870. geh. 60 Pf. [Mit dem Text des Phädrus 90 Pf.]

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von A. Schaubach. 3. Aufl. gr. 8. 1874. geh. 45 Pf.

Lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches

SCHUL-WÖRTERBUCH

von

Friedrich Adolph Heinichen,

Dr. der Phil. und Licentiaten der Theologie, Gymnasialprorector a. D. und Professor.

Erster Theil: **Lateinisch-deutsch.**
2. Aufl. Lex.-8. 1870. geh. 5 Mark 40 Pf.

Zweiter Theil: **Deutsch-lateinisch.**
2. Aufl. Lex.-8. 1871. geh. 4 Mark 80 Pf.

Dieses neueste lateinische Wörterbuch ist für den ganzen Cursus des Gymnasial-Unterrichts bestimmt und hat bereits in den meisten Schulen Deutschlands Eingang gefunden. Seine Vorzüge vor ähnlichen compendiösen Wörterbüchern sind allgemein anerkannt.

Wörterbuch
zu
Ovid's Metamorphosen.

Von

Dr. Johannes Siebelis.

2. Aufl. Besorgt von Fr. Polle. gr. 8. geh. 2 Mark 70 Pf.

Der durch seine Ausgabe der Metamorphosen (5. Aufl. 1867) und anderer Schulbücher rühmlichst bekannte Verfasser bietet in diesem Wörterbuche ein neues Hilfsmittel für das Verständnis der Metamorphosen, das den Bedürfnissen der Schule und der Wissenschaft gleichzeitig Rechnung trägt.

Reallexikon des classischen Alterthums
für Gymnasien.

Im Verein mit mehreren Schulmännern herausgegeben

von

Dr. Fr. Lübker.

Vierte durchgängig verbesserte Auflage.

70 Bogen. Lex.-8. Mit vielen Abbildungen. geh. 12 Mark.

Das Buch hat eine so ausserordentlich günstige Aufnahme gefunden, dass drei starke Auflagen rasch hintereinander nöthig wurden. Dasselbe wird vorzugsweise gern zu Prämien benutzt.

FEB 6 1911
APR 8 1895
FEB 17 1896
MOV 24 1902
DEC 18 1902
FEB 6 1911

Lv 16.158
C. Velleï Paterculi ex Historiae Ro
Widener Library 001492438
3 2044 085 241 438